

32065

TC
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANA BİLİM DALI

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN
TÜRK GAZETE YAYINCILIĞINDA KULLANIMI
(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Tamer TOPALOĞLU

Danışman
Yrd.Doç.Dr. Gül Çetinor BATUŞ

İstanbul-1994

GİRİŞ	1
1. GAZETE YAYINCILIĞI	3
1.1. Kitle Haberleşme Aracı Olarak Gazete Kavramı	3
1.1.1. Gazete Öncesi Haberleşme	6
1.1.2. Gazete Yayıncılığının Başlanması ve Gelişmesi	8
1.1.3. Gazete Türleri	10
1.1.3.1. Fikir Gazeteciliği	11
1.1.3.2. Magazin Gazeteciliği	12
1.2. Türkiyede Gazete Yayıncılığının Gelişimi	13
1.2.1. Osmanlı Döneminde Gazete Yayıncılığı	13
1.2.2. Cumhuriyet Dönemi nde Türk Gazete Yayıncılığı	19
1.2.3. Günümüzde Gazete Yayıncılığı	32
2. TEKNOLOJİK GELİŞMELER	35
2.1. Teknoloji Kavramı ve Teknolojik Gelişme	35
2.1.1. Teknoloji Kavramı	35
2.1.2. Gazete Yayıncılığında Teknolojik Gelişme	36
2.2. Gazete Yayıncılığında Baskı Öncesi Çalışmaları	42
2.2.1. Gazetede Haber Kavramı, Önemi ve Özellikleri	42
2.2.2. Gazete Yayıncılığında Haber Kaynakları	44
2.2.2.1. Gazetenin Kendi Kaynakları (Muhabirleri)	44
2.2.2.2. Ajanslar	45
2.2.2.2.1. Ajans Nedir?	45
2.2.2.2.2. Ajansın Rolü ve Önemi	46
2.2.2.2.3. Ajansların Gelişimi	47
2.2.2.2.4. Ajans İçinde Haberlerin Dolaşımı	50
2.2.2.3. Kurumlar	52
2.2.2.4. Özerk Gazeteciler	53
2.2.3. Gazetede Yazı İşleri	54
2.2.3.1. Yazı İşlerinin Rolü ve Önemi	54
2.2.3.2. Yazı İşlerine Bağlı Servisler	55
2.2.3.3. Yazı İşleri Sekreteri	56
2.2.3.4. Haberlerin Toplanması-Seçimi ve Yeniden Yazımı	67
2.2.3.5. Gazetede Maketin Önemi	60
2.2.3.6. Gazeteyi Oluşturan Malzemeler	62

2.2.3.6.1. Yazı ve Yazının Baskıya Hazırlanması	63
2.2.3.6.2. Gazetede Fotoğraf ve Fotoğrafın Kullanılması	63
2.2.3.6.3. Gazetede Başlıklar ve Resim Altları	65
2.2.3.7. Gazetede Sayfa Tasarımı Uygulamaları	67
2.2.4. Baskı Teknolojileri ve Gazete Yayıncılığı	67
2.2.4.1. Tipo Baskı Sistemi	67
2.2.4.1.1. Tipo Baskı Makineleri	69
2.2.4.1.1.1. Pedal Makineleri	69
2.2.4.1.1.2. Silindir Kazanlı Baskı Makineleri	70
2.2.4.1.2. Basım Sanayiinde Ölçüler	71
2.2.4.1.3. Tipo Baskı Sisteminde Mürettiphane	73
2.2.4.1.3.1. Tipoda Dizgi Makineleri	73
2.2.4.1.3.2. Harf Kasaları	75
2.2.4.1.3.3. Deneme Tezgahı	75
2.2.4.1.3.4. Kumpas	75
2.2.4.1.4. Tipo Baskı Sisteminde Sayfaların Düzenlenmesi	76
2.2.4.1.5. Tipo Baskı Sisteminde Klişe-Kalıp-Tram	79
2.2.4.2. Ofset Baskı Sistemi	81
2.2.4.2.1. Ofset Baskı Makineleri	82
2.2.4.2.1.1. Tabakayla Çalışan Makineler	82
2.2.4.2.1.2. Bobinle Çalışan Makineler	82
2.2.4.2.1.3. Webb Ofset	83
2.2.4.2.2. Ofset Tekniğinde Dizgi	84
2.2.4.2.3. Ofset Baskı Sisteminde Montaj	86
2.2.4.2.3.1. Gazetelerin Sayfa Montajı	88
2.2.4.2.4. Ofset Baskı Sisteminde Kalıp	88
2.2.4.2.5. Ofset Baskı Sisteminde Grenaj	90
2.2.4.2.6. Ofset Baskı Sisteminde Renk Süzüm Makineleri	90
2.2.4.2.6.1. Mekanik Renk Süzüm Makineleri	90
2.2.4.2.6.2. Elektronik Renk Süzüm Makineleri	91
2.2.4.2.6.2.1. Renk Ayrımında Scanner Uygulaması	92
2.2.4.2.6.2.2. Scannerin Gelişimi	93

2.2.4.2.6.2.3. Döner Silindir Scannerlerin Yapısı	94
2.2.4.2.7. Developman(Otomatik Film Yıkama) Makineleri	99
2.2.4.3. Tifdruk Baskı Sistemi	100
2.2.5. Bilgisayar Teknolojisi	101
2.2.5.1. Bilgisayar Nedir?	101
2.2.5.2. Bilgisayarın Yapısı ve İşleyişi	102
2.2.5.2.1. İç Bellek	105
2.2.5.2.2. Dış Bellek	106
2.2.5.3. Bilgisayarla Bilgi İşlemede Aranılan Özellikler	107
2.2.5.4. Gazete İşletmelerinde Bilgisayar	109
3. GÜNÜMÜZ GAZETELERİNDEN İKİ ÖRNEK	113
3.1. Cumhuriyet Gazetesi	113
3.1.1. Yazı İşleri Servisi	113
3.1.1.1. Haber Merkezine Haberlerin Ulaşması	115
3.1.1.2. Haber Toplantısı	116
3.1.1.3. Sayfa Sekreteri	116
3.1.1.4. Gazete İçin Maketin Önemi	118
3.1.1.5. Yazı ve Fotoğrafların Baskıya Hazırlanması	118
3.1.2. Teknik Servis	120
3.1.3. Cumhuriyet Gazetesinde Bilgisayar Teknolojisi	125
3.2. Sabah azetesi	127
3.2.1 Sabah Gazetesinde Bilgisayar Teknolojisi	127
3.2.2. Sabah Gazetesinde Yazı İşleri Servisi	129
3.2.3. Sabah Gazetesinde Teknik Servis	132
3.2.4. Sabah Gazetesinde Baskı Teknolojisi	134
3.2.4.1. Günümüz Rotasyon Ofset Baskı Makineleri	134
3.2.4.1.1. Goss HT 70'in Özellikleri	136
3.2.4.1.1.1. Modüler Dizayn	138
SONUÇ	140
KAYNAKÇA	146

GİRİŞ

Gazete yayıncılığı teknolojisinin başlangıcı Gutenberg zamanına kadar uzanmakla birlikte, günümüz anlamında gazete yayıncılığının başlaması 19. yüzyılla birlikte gerçekleşir. Bunun da nedeni, kitle iletişim (yığınsal iletişim) araçlarının gelişimi ve yaygınlık kazanmasıdır.

Kitle haberleşme aracı olarak haber verme tekelini elinde bulunduran gazete, yeni teknolojik gelişmelerin ürünü olan radyo ve televizyonun kitle iletişiminde kullanılmaya başlanmasıyla haber verme tekelini yitirmiş ve yeni kitle haberleşme araçlarıyla rekabet etmek durumuyla karşı karşıya kalmıştır.

Gazete işletmelerinin de diğer işletmelerde olduğu gibi yaşama ve gelişme gücüne sahip olabilmeleri, faaliyette buldukları çevreye uymaları ile mümkündür.

Teknolojide gösterilen gelişmeler ve yenilikleri kendi bünyesi içinde kullanmaya başlaması ile gazete, gerçek anlamıyla bir görünüme kavuşmuştur. Gelişmelerle birlikte sadece haber metinlerinden oluşan gazete sayfaları görsel malzemelerin de kullanılmaya başlanması ile daha cazip bir kitle haberleşme aracı görünümüne kavuşmuştur. İlk gazetelerden günümüzde çıkartılan gazeteye gelinceye kadar gazete işletmeleri yazı işleri, teknik ve baskı bölümlerinde gelişen ve sürekli yenilenen sistemlerin kullanılması ile toplumdaki yerini koruyabilmiştir.

Tez konusu olarak "Teknolojik Gelişmelerin Türk Gazete Yayıncılığında Kullanımı"ni seçtim.

Tez çalışmamdaki amacım, ülkemizde gazete yayıncılığının başlaması ve teknolojik gelişmelerin gazete yayıncılığında kullanımı konusunda bilgi edinmektir. Çalışmamı üç bölüm halinde ele alarak incelemeye çalıştım.

Birinci bölümde gazete yayıncılığının başlaması, gelişimi ve de ülkemizdeki durumu hakkında bilgi verilirken, ikinci bölümde "Teknolojik Gelişmeler" başlığı altında gazete yayıncılığında kullanılan teknolojik gelişmeler ele alınarak anlatılmaya çalışılmıştır. Son bölümde ise Sabah ve Cumhuriyet Gazetelerinin yazı işleri ve teknik servisleri ile yapılan görüşmeler sonucunda gazetelerimizde teknoloji kullanımının ne durumda olduğu konusunda bilgi verilmektedir.

Araştırmada Cumhuriyet ve Sabah gazetelerinin seçilmesindeki amaç;

- Cumhuriyet gazetesinin bilgisayar destekli gazetecilik uygulamasına geçiş aşaasında olması,

- Sabah Gazetesi'nin en yeni teknolojiyi yazı işleri servisi, teknik servis ve baskı bölümünde kullanıyor olmasıdır.

Araştırma sonucunda Türk gazete yayıncılığında yeni teknolojk gelişmelerin kullanımı konusunda bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Tez çalışmamda beni yönlendiren ve çalışmalarımda yardımcı olan Sayın Danışmanım Yrd.Doç.Dr. Gül etinr BATUŞ'a teşekkür ederim.

1.GAZETE YAYINCILIĞI

1.1. Kitle Haberleşme Aracı Olarak Gazete Kavramı

İnsanların yakın ve uzak çevrelerinde olup bitenleri öğrenme isteği haberleşme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

İnsanlığın varoluşu ile başlayan iletişim, insanlık tarihine paralel bir gelişim gösterir. İletişim, insan etkinliklerinin tamamlayıcı bir parçasıdır. İnsan etkinliğinin bulunduğu her yerde iletişim vardır. Bu da insan ilişkilerinin bir zorunluluğu, ayrıcalığı ve özelliğidir.

Ersan İlal, iletişimi bilgi, düşünce ve davranışların aktarılması süreci olarak tanımlar.¹

"İletişim, kaynakla hedef arasında anlamlı iletilerin üretilip, paylaşıldığı bir süreçtir. Anlamlar kişiler tarafından ve kişiler arasında yaratılır. Bu bakımdan iletişim, kaynağın anlam ürettiği ve hedefin de aynı anlamı üreteceğine/tüketeceğine inandığı bir süreçtir."²

Kitleyi geniş anlamda, belirli bir mekanda bulunan büyük sayıdaki insanların meydana getirdikleri her çeşit topluluk olarak tanımlayabiliriz.

Kitle iletişimi, iletişim olgusunda çeşitli ve karmaşık olarak kullanılan teknikler içinde yer alan bilgi, düşünce, duygu ve tutumların büyük ve dağınık bir kitleye, bu amaç için geliştirilmiş araçlarla iletilmesidir.³

İngilizce "Mass Communion" olarak bilinen kitle iletişimi, kitle iletişim araçları ile yapılan her türlü yayınları kapsayan bir kavramdır.

Kitle iletişim araçlarının insanlar arasındaki ilişkilerin temeli olan iletişime katkıları yakın geçmişte yaygınlaşmıştır. Bu araçların yaygınlık kazanmasıyla

-
- 1 Ersan İlal, **İletişim, Yığınsal İletim Araçları ve Toplum**, İstanbul, Der Yayınları, 1989, s.1.
 - 2 Nurdoğan Rigel, "Siyasi İletişimde Konuşmadan Konuştur Yöntemi: Sus Oy Geliyor," **Babıali Magazin**, İstanbul, Nisan 1994, s.42'den Melih Zıllıoğlu, **İletişim Nedir?**, Cem Yayınları, İstanbul, 1993, s.223.
 - 3 A.Deniz Güler, **Eğitim İletişim Kurumu Olarak Çocuk Televizyonu ve Uygulamaları ile Bir Model Önerisi**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Basımevi, TC. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No.533, 1991, s.25-26.

yüzyıllardır süregelen iletişimin sınırlı olan kapsam ve etkileri genişlemiştir. Geleneksel iletişimle kitle iletişimini birbirinden ayıran iki özellik bulunmaktadır.⁴

1- Kitle iletişim araçları, zamandan tasarruf ederek, kapsanılan yerleri genişleterek, enformasyonu taşınabilir ve saklanabilir duruma getirmiştir. Bu da, kitle iletişim araçlarını, geleneksel iletişim yöntemleri yanında toplumsal etki yönünden daha güçlü kılmıştır.

2- Kitle iletişim araçları, çalışabilmek bakımından bir örgütlenme gereksinme duymaktadırlar. Yani kitle iletişim araçları diğer toplumsal kurumlar ve örgütler gibi, bazı özellikler ve yükümlülüklerle sahiptirler.

Günümüz kitle haberleşmesinde önemli rol oynayan kitle haberleşme araçları gazeteler, dergiler, radyo-televizyon ve sinemadan oluşmaktadır. Kitle haberleşme araçlarından yararlanılarak bilgi, düşünce ve tutumların insan topluluklarına tek yanlı olarak ulaştırılmasını ifade eden kitle haberleşmesinde geçerli olan kitle haberleşme araçlarını üç ana grupta toplayabiliriz. Bunlar:

1- Yazılı haberleşme araçları(gazete, dergi, broşür, bülten, vs.)

2- Sözlü haberleşme araçları(radyo)

3- Sözlü-Görüntülü haberleşme araçları(televizyon, sinema)dır.

"Gazetecilik" ya da "basın" deyince artık elimize alıp okuduğumuz şey anlaşılmıyor. Sözün anlam alanı yaygın ve derindir. "Haberleşme" görevi içinde bildiğimiz gazete tanımına, dergi, radyo, televizyon da giriyor.

Yüzden fazla tarifi yapılan gazeteye "devrin aynası" diyenlerin yayında, "tarihçiler için bulunmaz bir kaynak" diyenler de vardır.⁵

Gazetecilik hakkındaki eserleriyle meşhur olan Alman profesör Dovifat "Zeitung Wissenschaft" adlı eserinde gazeteyi "En taze aktüaliteyi, en geniş sahada ve en kısa zamanda nakleden vasıta"dır.⁶ diye tanımlar. Löbl ise "Kultur Und Press" adlı eserinde "Gazete muntazâm zamanlarda yayınlanan, mekanik baskı sayesinde her tarafa yayılan ve içinde bulunan maddeler umumi değişik aktüalite haberler olan matbuadır"⁷ diye tanımlar.

4 Oya Tokgöz, Temel Gazetecilik, 3.b., Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, No.89, Ocak 1994, s.36.

5 Vahap Okay, Babıall Konuşuyor, İstanbul, Doyuran Matbaası, 1989, s.18.

6 Cevat Fehmi Başkut, Gazetecilik Dersleri, İstanbul, Gazetecilik Enstitüsü Yayınları, No. 8, 1967, s.9

7 ibid., s.9.

Gazeteyi tarif edebilmek için öncelikle onun iki cephesi olduğunu kabul etmek ve bu iki cepheyi birden mütaleaya mecburuz. Yani;

1- Gazete bir fabrikadır. Herhangi bir işletme gibi ürününü ortaya çıkarır, pazarlar ve satarak kar elde etmeye çalışır. Diğer işletmelerden ayrılan en önemli yönü ise kültürel bir içerik taşıması ve hizmet organizasyonları olmasıdır.

2- Gazete sosyal bir müessesedir. Demokrasilerde, hükümetler "halk efkârı"na bağılıdırlar. Gazete ise halk efkârını yaratmak ve idare etmekte büyük rol oynar.

Sosyal bir müessese olarak gazetenin işlevleri;

- 1- Haber toplamak ve yaymak,
- 2- Kamuoyunu ekonomik ve siyasal gelişmeler karşısında bilgilendirmek,
- 3- Kamuoyunu açıklamak ve oluşturmak,
- 4- Denetim ve eleştiri ortamını gerçekleştirmek,
- 5- Resmi ve özel ilanlarla alım-satıma yardımcı olmak

şeklinde sıralayabiliriz.

Tanınmış Fransız gazetecilerinden Stephan Valot gazete için şöyle bir tanımda bulunur: "Gazete kamuoyunu oluşturur, yaratır; fakat kamuoyu da gazeteye aynen karşılık verir."⁸

Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı Türkçe sözlük gazeteyi "her türlü okuyucuya politika, ekonomi, kültür ve daha başka konularda haber ve bilgi vermek üzere belirli zaman aralıklarıyla çıkarılan küçük boyutlu basılı kağıt"⁹ olarak tanımlar. gazetelerin en önemli özellikleri, genellikle çok kısa zaman aralıkları ile çıkarılmaları, matbaacılık yöntemleriyle çoğaltılmaları ve dağıtılarak ulaştırılan bir ürün olmalarıdır. Verdiği haberler, herkes ya da herşeyle ilgili olup güncel nitelik taşır.¹⁰

Gazeteyi, en taze haberleri en kısa sürede, olayları konu edip düşünce yaratan ve toplumdaki etkilenip "etki veren bir örgüt" tanımıyla basitleştirebiliriz.

8 Okay, Babıal Konuşuyor, s.19.

9 Türkçe Sözlük, Ankara, TDK Yayınları, S.293, 1969, s.280.

10 Kayıhan İçel, Kitle Haberleşme Hukuku, İstanbul, Beta Basım Yayım, 3.b., 1990, s.133.

Gazetecilik veya habercilik yalnız yuvarlak genel konularda haber iletmek, yazı yazmak ve basmak, sesle duyurmak, resimle göstermek sanatı değildir. Bilim konuları arttıkça, teknik geliştikçe, o bilimsel konuları halka açıklayacak, halkın anlayabileceği duruma sokabilecek, eğitecek "uzman gazetecilik" önem kazanıyor.

Gazete, birbirinden farklı görüş ve düşüncelerin kaynaştığı toplumda gündemin tespit edildiği alanlardır. Gazeteciye ulaşmak istediği kitlenin önemli bulduğu "bilgi"yi toplayıp haber haline getirir. Toplumun bilgi sahibi ederken, siyasi iktidara karşı kamuoyunun görüşlerini de yansıtır. Gazetelerin bu işlevi yerine getirmesinin kesin çizgilerle ayrılmış iki temel aracı vardır: haber ve yorum.¹¹

Günümüzde gazetecilik, bilim gelişmelerine uyan büyük bir işletmecilik anlayışı içinde endüstri niteliğini kazandı. Her ticari işletme gibi onun da "teknik"e, "bilim"e, ve "yatırım"a gerekliliği vardır. Amacı iş gücü karşılığı kar sağlamaktır.

Bu endüstri kolunda da üç değer bir arada bulunmaları ile üretim doğar.¹²

- 1- Yatırımcılar(işveren),
- 2- Yöneticiler-düzenleyiciler(Fikir işçileri),
- 3- Teknik İşçiler(makinistler, dizgiciler, taşıyıcılar vs.).

Bu üç değer bir arada başlıbaşına kendilerine yeterli olmaları gerekir. Üç değer birleşmesiyle üretimde başarı sağlanır.

1.1.1. Gazete Öncesi Haberleşme.

İnsan, yaratılışı ve düşüncesiyle birlikte üç şeyden yararlanarak yaşama düzeyi içinde, haberleşme yoluyla toplum kurmayı başarmıştır. Bunlar; söz, işaret(belirtme) ve yazı'dır.

Söz sistemine "dil" diyoruz. Kişi toplum içinde, sözden yararlanarak yaşantısını sürdürür. İnsanlar arasında birleşik bir dil yoktur. Dil her toplumda bulunduğu yerin doğal koşullarına göre değişiklik gösterir. Büyük uzaklıklara rağmen haberleşme artıkça dillerin de birbirlerini etkilediği görülür.

11 Thema Larousse, Cilt VI, İstanbul, Milliyet Gazetecilik A.Ş., 1993-1994, s.444.

12 Nedim Çapman, Kitle Haberleşmesi, Cilt I, İzmir, Etiket Matbaası, 1970, s.12.

İşaretin kullanılışı söz kadar eskidir. İkel işaretleme yoluyla haberleşme dar sınırları içinde kalmıştır Taki ateşin bulunuşuna kadar. Ateşin bulunuşuyla beraber haberleşme daha uzaklara ulaştırılmıştır. Çünkü dumanla verilen bir işareti uzaklardan gözle izlemek kolaydı.

Yazının bulunuşuyla birlikte insan düşüncesini, haberleşmeyi sınırlar ötesine yaydı. Yazı, uygarlığın gerekli bir niteliğidir. Büyük uygarlıkların, bilim içinde gelişerek, orataya çıkışı yazıdan sonra olmuştur.

Haberleşmede İnsanlığın en büyük buluşu yazıdır. İnsan düşüncesi, çevresi ile ilgili deneyleri, buluşları ve edindiği bilgileri saklamak, başkalarına da göstermek için sözlü haberleşmeden başka yollar aradı. Deney yoluyla edinilmiş bilgiler zamanla unutulabiliyordu ve bunun içinde bir araca gereklilik vardı.

Düşünceleri, sözleri uzun süre koruyabilmek, saklayabilmek için, sözden başka anlamları belirtecek bir yol gerekiydi ve belkide ilk akla gelen o zaman için şekiller olmuştur. Yazıdan önceki binyıllar hakkında fazla bilgimiz yoktur. Tarihi çağlar ancak yazının bulunuşundan sonra izlenebilmiştir.

Yazı çağları ve aşamalarını gelişme sırasına göre:¹³

1. Çivi yazısı(Mismari, mihî)
2. Hiyogralif(eşya, hayvan şekilleriyle belirtme),
3. Finike yazısı(alfabenin bulunuşu-düzenleme),
4. Yunan, Arap, İbrani, Sanksrit yazıları(edebiyatın başlangıcı),
5. Latin yazısı
6. Modern yazılar(bugünkü yazı ve konuşma dili), şeklinde sıralayabiliriz.

Yazı, düşünce, duygu ve de isteklerimizi başkalarına iletmek için kullandığımız işaretler sistemidir. Kültürümüzün temeli yazı ile başlamıştır. Çağımızdan sekiz bin yıl önceleri esski Mısır'da resim yazısının örneklerine rastlanmıştır. Bu yazının yazılması ve okunması zordu. Resimler örneğe benzerdi, giderek bu aşıldı ve örneği hatırlatan bir şekil olmaya başlamıştır. Bu da yazıya doğru atılmış büyük bir adımdı.¹⁴

Sümerler zamanında heceleri belirten işaretlerden yararlanılmaktaydı haberleşmede. Zamanla resim yazıdan, şekil yazıya geçilmiştir. Sonraki

13 Çapman, Kitle Haberleşmesi, s. 72.

14 Orhan TAŞAN, İstanbul Üniversitesi Basın yayın Yüksek Okulu, 1987-88 "Türk Basın Tarihi" Ders Notları.

dönemlerde Sümer çivi yazısı ile Mısır hiyeroglif yazısının karışımından oluşturulan yeni yazı türü kullanılmaya başlanılmıştır. Gelişmeler ce ilerleyen zaman içinde Finikeliler, Asya'da kullanılan çeşitli yazıları biraraya getirerek alfabeyi oluşturmuşlardır. Yunanlılar Finikellilerin alfabesine sesli harfleri ekleyerek kullanmaya ve sonraları bu alfabe Romalılarca batı dünyasının günümüze kadar kullageldiği alfabeye dönüştürülmüştür.

Basının en önemli aracı olan kağıdın en ilkel şekli, eski Mısırlıların İ.Ö. 2000 yıllarından itibaren kullandıkları kamış türü bitkiden ürettikleri papirüstür. Papirüs kağıdından sonra insanlık, Bergama'da parşömeni¹⁵ kullanmaya başlamıştır. Bugünkü anlamda kağıdı ilkez İ.Ö. 200 yılların Çinliler kullanmaya başlamıştır. Kullanılan kağıt, keten ve pamuk paçavralarının ıslatılıp önce hamur haline getirilmekte, özel bir dibekte iyice dövüldükten sonra keçeler arasına yayılıp kurutulması sonucu elde edilmiştir. Kağıdın diğer ülkeler tarafından kullanılmaya başlanması 16. yüzyıla rastlar. 14. yüzyılda Avrupa'da kağıt yapım evleri kurulmaya başlandı. Alman Fradrich Keller, 1845 yılında odundan kağıt üreten ilk fabrikayı kurmuştur.

Basın yayın tarihi açısından matbaanın icadı çok önemli bir olaydır. Matbaanın icadı ile uygarlık tarihi de başlamış oluyordu. Böylelikle yazının icadıyla başkalarına iletilebilen düşünce baskı sanatının oluşmasıyla istenildiği kadar çoğaltılabilmiş ve toplumun yararına sunulmuştur.

İlkçağ döneminde haberleşme alanında en çarpıcı örnek Roma İmparatorluğunda görülmüştür. Julius Sezar, imparatorlukta halkın devlet çalışmalarından haberdar edilmesi için Senato görüşmelerinin halka duyurulması istendi ve bunun için de senato tutanakları "Acta Senatus" adıyla yayınlanmaya başlanmıştır. Yine Julius Sezar döneminde halkı ilgilendiren günlük önemli olayların halka duyurulması için "Acta Diurna" yayınlanmıştır. Bu bildiri de, önemli olaylar, idamlar, iflaslar, cenaze törenleri, yangınlar yer almaktadır. Acta Diurna'larda haberleri toplayan özel görevliler bulunmaktadır.

1.1.2. Gazete Yayıncılığının Başlaması ve Gelişmesi

Ortaçağda düzenli haber yayan ve gazete niteliği taşıyan yayınlara Çin'de rastlanmıştır. İ.S. 911 yılında Pekin'de "King Pao" gazetesi yayınlanmıştır. Ortaçağ döneminde yazılı haber yerine kentler ve şatolar arasında "sözlü haberciler" haberleşmede kullanılmaktadır. Bu görevi gezginci satıcılar ve saz

15 **Parşömen:** Hayvan derilerinin terdiye edilmesi, parlatılması ve mürekkep kabul edecek hale getirilmesiyle elde edilen bir yazı malzemesidir.

şairleri yerine getirmişlerdir. Ortaçağda hür düşüncenin yerini taassup almıştır ve okullar kapatılmıştır. Okuma yazma bilenlerin sayısında azalmalar görülmüştür. İlkçağda Yunanistan'da özellikle Roma'da düzenli haber bültenleri mevcutken, ortaçağda yazılı haber bültenlerine rastlamak mümkün değildir.

Fransa'da matbaa ve kitaplara karşı sıkı tedbirler alınarak iznsiz kitap basanlara ölüm cezaları getirilmiştir. Basımevlerinin kontrolü kilsenin elinden alınarak kralın otoritesine verilmiştir. Basılı eserlerle birlikte halkta uyanı din ve sanat alanında görülür. Sanat ve edebiyattaki gelişmeler, insanlığın ufkunu açtı; Avrupa'da nüfusun ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin artması, gezi ve ziyaretler, haberleşmeye olan gereksinmeyi büyütüştür.

Ortaçağda ilk haberleşme, haber mektuplarıyla başlamıştır. 13. yüzyılda ortaya çıkan haber mektupları oldukça büyük ilgi görmüştür. Haber mektuplaşmasının kesin olarak ne zaman başladığı bilinmemekle beraber, bu haberleşme mektuplarının çoğalmasında ve yayılmasında ticaret yapanlar, devlet adamları, din ve sanat haberlerini izleyen kilise görevlileri ve aydınlar etkili olmuşlardır.

Gazetelerin öncülerinden sayılan haber mektupları önceleri elle yazılmaktaydı. Matbaanın icadı ile birlikte haber mektupları şekil yönünden değişime uğrarken içerik yönünden aynı kalmıştır.

16. yüzyılda Avrupa'nın sosyal, kültürel hayatı ve coğrafi bünyesinde görülen köklü değişimlerle beraber, haber ve haberleşme de büyük önem kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde halkın haber alma gereksinmelerini karşılayan basılı haber mektupları yavaş yavaş gazete şekline dönüşmektedir. 16 yüzyılın başlarında belirli aralıklarla yayınlanan ilk basın ürünleri "Almanak"lardı.

Basın organları için en önemli özellik olan belirli aralıklarla yayınlanmak(mevcutluk) dikkate alındığında gazetelerin ortaya çıkışları 16. yüzyılda olmuştur diyebiliriz. Bu dönemde süreli olarak yayınlanmakta olan basılı eserler içerik olarak henüz gazete niteliğini taşımamaktadır.

17. yüzyılda, çeşitli ülkelerde gerçek anlamda gazetelerin yayınlanmaya başladığı görülür. Bu dönemde yayınlanan gazeteler değişik konularda bilgi vermekte ve belli sürelerde yayınlanmaktadır. Bugünkü anlamda ilk gazete, 1609 yılında Strasbourg'da haftalık olarak yayınlanan "Avisa, Relation oder Zeitung"dur. Bu gazete sayfalarında dış politika ve savaşlarla ilgili haberlere yer veriyordu. Bu yüzyılda yayınlanmakta olan gazeteler haber, hikaye ve de şiir ağırlıklıdır; henüz siyasal içerikli haberlere rastlamak mümkün değildir.

1789 Fransız devrimine kadar gazeteler 17. yüzyılda yayınlanan gazetelerin özelliğini taşımaktadır. İhtilal sonrasında gazetecilik içerik olarak yenilenmiştir. Toplumun bir çok kurumuyla birlikte, basında da önemli değişme ve gelişmeler olmuştur. Teknik gelişmelerin paralelinde düşünsel ve siyasal alanlarda yaşanan köklü değişikliklerle basımevleri bir sanayi kuruluşu olmaya başlamıştır. Yayınlanan gazeteler içerik olarak da zenginleşmiştir. Günlük olarak yayınlanmaya başlayan gazeteler siyasal ve özellikle muhalefet gazeteciliğinin yaygınlaşması dönemi başlamıştır. Gazetelere ilan gelmesi 18. yüzyıl gazetelerinde olmuştur. Edebi gazetecilik yine bu yüzyılın gazetelerinin bir özelliğidir.

19. yüzyılla birlikte yeni icatlarla birlikte basın alanında gelişmeler devam etmiştir. Telgraf ve telefon gibi telekomünikasyon araçlarının icadı gazete yayıncılığının gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Gazeteler daha hızlı haber almaya, daha hızlı basılmaya ve daha çabuk dağıtılmaya başlamakla birlikte çağdaşlaşmıştır.

Haberleşme alanındaki yeni icatlar, baskıyı geliştiren yeni makinelerin icatları ve dağıtımın hızlı yapılmasını sağlayan yeni ulaşım araçlarının icatları sonucu, gazete yayıncılığı bugünkü görünümünü almıştır.

1.1.3. Gazete Türleri

Toplumsal kümelerin ve alıcının gereksinimlerinin çeşitlilik göstermesi, günümüzde yayın türlerinin de çeşitlenip çoğalmasına yol açmıştır. Çeşitli ülkelerde, ülke çapında basılıp dağıtılan gazetelerin yanı sıra, taşrada da yerel haberlere önem veren gündelik gazeteler çıkmaktadır.

Habere dayalı gazetelerin yanı sıra, cinselliği ve cinayetleri ön plana çıkaran skandal dergileri gibi okura bir tür avuntu ve kaçış sağlayan gazeteler de yayınlanmaktadır. Bu tür gazetelerin etkileri öylesine güçlüdür ki, belli görüşleri savunan gazeteler de sayfalarında çizgi romanlara, bulmacalara, moda ve spor sayfalarına yer vermeye başlamışlardır. Ayrıca konusu bilgi edinme açısından önem taşıyan uzmanlaşmış ticaret ve iktisat gazetelerinin yanı sıra, konusu sadece spor olan günlük gazeteler de çıkmaya başlamıştır.¹⁶

Radyo ve televizyon izleyicilerinin çoğalması ile, olayları sözlü olarak hemen iletebilen radyo ve televizyon haberleri, yazılı basınla rekabete

16 Gelişim Hachette, Cilt II, İstanbul, Interpres Basın ve Yayıncılık A.Ş., s.440- 441

başlamasıyla, yazılı basın yalnızca habere yer vermenin yanında, çözümlene ve yoruma kayması gerekmiştir.¹⁷

Çağdaş anlamda yayınlanmakta olan gazete türlerini genel olarak iki başlık altında toplayabiliriz: 1-Fikir Gazeteciliği 2- Magazin Gazeteciliği.

1.1.3.1. Fikir Gazeteciliği

Fikir gazeteciliği insanoğlunun yapısı gereği pek hoşlanmadığı fakat bilmesi, öğrenmesi gerekli haberleri sunan bir gazetecilik türüdür. Amacı, önemli toplumsal sorunları, konuları saptayarak toplumun gündemine getirmektedir. Okuyucu kitlesi genellikle yüksek eğitim görmüş kişilerdir.

Fikir gazeteleri, ciddi haberlerin yanında, yorumlar, çeşitli görüşlerin değerlendirildiği makalelere de yer vermektedir sayfalarında. Magazin gazetelerine oranla tirajları oldukça düşük olan bir gazete türüdür.

Sanayi devrimi öncesi yayınlanan gazeteleri iki ana kümede toplamam gerekirse;¹⁸

1. siyasal polemikle uğraşanlar,
2. ticaret, iktisat ve iş haberleri verenler'dir.

Sanayi devrimiyle beraber gelen teknolojik gelişmeler gazeteciliğe de yeni bir görünüm kazandırmış ve halka dönük gazeteciliğe yönelinmiştir. Gazetelerin kazanmış olduğu yeni görünümle birlikte kalıplaşmış haber toplama biçimleri terk edilmeye başlanmıştır. Gazetelerde görülen değişiklikleri yapanlar aslında hep tek tek gazeteciler olmuştur.

Haber ve fikirlere dayalı yorumlar arasındaki dengenin sağlanması, "objektif haber verme"nin en belirgin özelliğidir. Objektif haber vermeye bağlı olarak gazetelerde haber sayfaları yanında yorumlara yer veren sayfalar da gazetelerde görülmeye başlanmıştır. Haber sayfaları sadece olguları değerlendirirken, yorum sayfalarında çeşitli görüşlere yer verilmiştir. Objektif haber verme yönünden Amerikalı gazeteci Samuel Bowles'in 1871 yılında söyledikleri hayli ilginçtir.¹⁹

"Gazetelerde yeralan günlük gazetecilik konuları hiçbir zaman kendi seçimleri değildir. Çoğunlukla bunlar uygulamadan ileri gelmektedir. Gazetenin

17 ibid., s. 441.

18 Tokgöz, Temel Gazetecilik, 3.b., s. 274.

19 Tokgöz, Temel Gazetecilik, 3.b., s. 277

ilk görevi, ideal olmayan fakat güncel olan yaşantıyı haber olarak vermektir. Önemsemeyerek tatsız durumları baskı altına alsın bile, bunu yapmaya asla hakkı yoktur. Gazete, temelde "neyi" betimlemek için vardır."

Gazetecilikte objektif haber vermenin uygulaması arttıkça, bu konu üzerinde pek çok eleştiriler de birbirini izlemiştir. Eleştirilerin üzerinde durduğu sorular temel olarak;

1. Objektif haber verme normları nasıl olmalıdır?
2. Objektiflik nasıl tanımlanır? şeklinde özetlemek mümkündür.

Objektif haber verirken gazeteci, kendi fikrini çelişen haber kaynaklarının görüşlerinden uzak tutmalıdır. Mümkün olduğunca haber ile yorumu birbirinden ayırabilmelidir.

Objektiflik konusunda Walter Lippmann'ın görüşü şöyledir: "Özellikle, haberi oluşturan olguların gözlenebilmesi zorsa, objektif olarak haber verme olanaksızdır, bunların gün ışığına çıkarılması için yorumlama gereklidir."²⁰

Lippmann bu görüşünü, yani gazetecinin tam anlamıyla objektif kalamayacağını, haber ajanslarının verdiği dış kaynaklı haberler içindir.

Günümüzde fikir gazeteciliğinin pek çok ülkede çeşitli yayın organlarında uygulamaları yapılmaktadır. Bu tür yayınların içeriklerinde açıklama, özgeçmişine değinme, derinliğine olayları anlatma, çözümlenme, yorumlama örnekleri yer almaktadır. Ülkemizde yorumlayıcı ve araştırmacı haberlere 1980'lerden sonra sıkça rastlanmaya başlamıştır.

1.1.3.2. Magazin Gazeteciliği

Günümüzde en yaygın gazete türü olan magazin gazeteciliğinin bir diğer adı da "Bulvar Gazeteciliği"dir. Magazin gazeteciliğinin anlatımı oldukça basittir. Sayfalarında bol resime yer veren, büyük puntolar kullanan ve az haberin yer almaktadır. Kullandığı haberler çok çeşitlidir. Bilgilendirmekten daha çok, insanlara hoşça vakit geçirmesini sağlamaktadır. Sosyete dedikodularından, sanatçıların yaşamına, basit sokak cinayetlerine, hayat pahalılığına, yıldız fallına vb. konulara magazin gazetelerinin sayfalarında rastlamak mümkündür.

Magazin gazetelerinde yer alan haberlerin hepsi renkli haberlerdir Renkli haberler, diğer haberlere oranla daha kişiseldir ve renkli haberi yazan gazeteci kendi fikirlerini ifade etme fırsatını bulmaktadır.

20 ibid., s.278.

Birinci Dünya Savaşı sonrası sansasyonel gazetecilikte büyük bir artış görülmüştür. Gelişmekte olan ülkelerde eğitim düzeyinin düşük olması, magazin gazeteciliğin daha yaygın olmasını gerektirir. Çünkü halkın büyük çoğunluğu ya hiç eğitim görmemiş ya da az eğitim görmüş olmasından ileri gelmektedir. Bu tür gazeteler, halkı gaetelerle ilgilenmeye ve de çevresinde neler olup blttiğın hakkında bilgilennemeleri yönünden önemlidir. Düşünme olanağını yaratmamakla birlikte halkın öğrenmesine yardımcı olabilmektedir magazin gazeteleri.

Magazin gazetelerinde yer alan renkli haberleri yazarken haberciliğın temel ilke ve gereklerine uymak bir zorunluluk olmalıdır. Haberlerini yazarken kendisini olaya katmamalıdır. Böylelikle yazdıklarıyla olaya karşı tepkisini göstermiş olur.

1.2. Türkiyede Gazete Yayıncılığının Gelişimi

1.2.1. Osmanlı Döneminde Gazete Yayıncılığı

Türkiye'de ilk basımevi, John Gutenberg'in Avrupa'da 1455'te ilk kitap olarak İncil'i basmasından kırk yıl sonra kurulmuştur. İspanya'dan uzaklaştırılan Yahudilerden bazıları Osmanlı ülkesine sığınırken, ilk basımevini yanlarında getirmişlerdir. Basımcı David ve Samuel Nahmes kardeşler, Hazreti Musa'nın "Beş Kitap" adlı kutsal kitabını 1494 yılında İstanbul'da basmışlardır.²¹ Bunu 1500'lü yıllarda Selanik, Halep, Edirne kentlerinde başka Musevi basımevlerinin kuruluşu izlemiştir. 1567'de Ermeni, 1627'de Rum basımevleri İstanbul'da kurulmuştur. 1494-1729 arasında azınlıklar ve yabancı misyonlarca Türkiye'de açılan basımevi sayısının 37'yi bulduğu sanılmaktadır. Eldeki bilgilere göre Türkiye'deki basımevlerinin hiçbirisinde kitaplar Türk diliyle basılmamaktaydı. Bunun ana nedeniyse, bazı yorumlara bakılırsa, onbinlerce insanın el yazması yoluyla geçimini sürdürdüğü İstanbul'da, çevrelerin çıkarlarının bozulmak istenmemesiydi.

Osmanlı düzeninin gerileyiş dönemine girip büyük bunalımlarla karşılaştığı 18. yüzyılda basımevi kurmak Osmanlı Türkleri için de giderek bir soruna dönüşmüştür.

Osmanlı ülkesinde İslam dışı kesimlerde Balkanlar'daki Slav gruplarının açtıkları basımevlerinden ancak uzun yıllar sonra İstanbul'da ilk Türk

21 Ali Gevgilili, "Türkiye Basını", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt I, İstanbul, İletişim Yayınları, s.203.

basımevinin ortaya çıkarılabilmesi, ülkede gazete yayıncılığının başlatılmasına yeterli olamamıştır.²²

Osmalı Türkiyesinde, ilk basımevi İbrahim Müteferrika tarafından 1726'yılında Fransadaki benzerlerine göre kuruldu. Hemen din adamlarının, "yazmacılık elden gidiyor", "gavur icadı" diye tepkileriyle karşılandı ve üç yıl çalışmadı. Ancak 1729 yılında baskı yapabildi.

Avrupa ülkelerinin hemen hemen tamamına yayılan baskı makineleri büyük gelişmeler gösterdi. Avrupa'da günden güne büyük ilerlemeler kaydeden baskı makineleri sanayinin Türkiye'ye çok geç gelmesinin nedenlerinin başında dini inançların büyük rolü vardır. Dini kitapları elle yazan bir takım aydın görünüşlü kişiler "Gavur icadı" dedikleri baskı makinalarının memlekete girmesini önemli ölçüde engelleyebilmişlerdir.

Önemli nedenlerden bir tanesi de ekonomiktir. Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde elle kitap yazması oldukça yaygındı ve çok kimse bu yoldan geçimini temin ediyordu. Matbaa makinelerinin gelmesi çok kimseyi müşkül duruma düşürecekti.

Ne varki bütün engellemelere ve çok da geç kalmasına rağmen matbaa sanayi memleketimize gayrimüslim vatandaşlarımız tarafından sokulabilmiştir.

Türkiye'de ilk matbaa kurma şerefi III. Ahmet'in sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın müsadesi ile İbrahim Müteferrika ve 28 Çelebizade Sait Efendi'ye kısmet olmuştur. Fakat ilk Türk Gazetenin doğması için daha yüz yıl beklemek gerekti. Halbuki dünya ülkelerinde gazeteler çoğalmış, toplum haberleşmesi gerçekten anlam kazanmıştı.

Türkiye'de ilk gazete bilindiği kadarıyla Fransız Devrimini izleyen yıllarda, 1831 yılında çıkan ilk Türkçe gazete "Takvim-i Vekayi"den 36 yıl önce, Fransızlar çıkarmışlardır.²³

1795 ortalarında yayınlanan "Bulletin de Nouvelles"(Haberler Belleteni) Fransız Büyük Elçiliğinin organıydı. Fransız Devriminin heyecanını yansıtan ve devrimin amaçlarını Osmanlı ülkesinde yaşayan Fransızlara ve Türklere anlatan gazete Elçi Vernica'nın7 Mart 1796'da ayrılmasından ve yerini Elçi Aubert Dubeyel'e bırakmasından sonra kapanmıştır. Yine bu dönemde "Gazette

22 ibid., s.203.

23 İsmet Giritli, **Günümüzde Haberleşme-Olaylar, Sorunlar-Gözlemler-**, İstanbul, Der Yayınları, 1988, s.28.

Française de Constantinople"adlı ikinci aylık ve dört sayfalık yeni bir gazete yayınlanmaya başlamıştır. Gazete haberleri genellikle Fransa ve dış dünya ile ilgili olup, yayını 1798 Eylülüne kadar sürmüştür.²⁴

Anadolu'da ilk gazetelerin İzmir'de ortaya çıktıkları görülür. Bunun başlıca nedeni Anadolu'nun bütün toprak altı ve toprak üstü ürünlerinin Fransa ve İngiltere tarafından "sömürü" yağmasına uğramasıdır. Yabancı ulusların "menfaat çatışmaları" yüzünden ilk gazeteler İzmir'de boy gösterdi. Fakat yayınlanan bu gazeteler Türkçe değil, Fransızcadır. Yani Türkiye'de gazetecilik yabancı diide başlamıştır.

Türkiye'de özel kişilerce çıkarılan ilk gazete, Fransa'dan ayrılan bir karşı devrimci olan Alexander Blacque tarafından Fransızca olarak, İzmir'de "Spectateur Oriental"(Doğu Gözlemcisi) adıyla yayınlanmıştır. Dış ticaretle uğraşan İzmir'deki levanten gruplarının çıkarlarını savunan ve Osmanlı egemenliğindeki Ege adalarına yayılmaya çalışan Yunan bağımsızlık hareketini destekledikleri için büyük yabancı devletleri eleştiren gazete, kapütülasyonlardan yararlanan büyük devletlerin sert tepkileriyle karşılaşmış ve önemli çekişmeler yaratmıştır. İzmir'de bu çekişmeler devam ederken 1824 ve 1828 yıllarında Fransızca olarak iki gazete daha yayınlanır.

Osmanlı İmparatorluğunda Türkçe olarak çıkarılan ilk gazete II.Mahmut'un öncülüğünde 11 Kasım 1831 yılında İstanbul'da yayınlanan "Takvim-i Vekayi" dir.

Osmanlı imparatorluğunun 1831 yılına kadar resmen tarihini yazmaya memur edilenlere "vak'anüvis" denir. Bunlar günlerin resmi ve önemli olaylarını bir deftere yazarlardı. Takim-i Vekayi böyle bir ihtiyaçtan doğdu.²⁵ Vak'anüvistliğin biraz gelişmiş şeklini gösteriyordu. Devlet Çıkardığı gazete ile, devlet görevlileri ve aydınlar başta olmak üzere yurttaşlarına olayları hakkında bilgi akışı sağlamayı üstlenmekteydi. Takvim-i Vekayi bu niteliğiyle giderek bir "Resmi Gazete"ye dönüşerek yayınlarını-bazı aralarla- Osmanlı Devletinin sona erdiği 4 Kasım 1922'ye kadar sürdürür.

Türkçe olarak ilk "özel gazete"yi yayınlayan, İstanbul'da ticaretle uğraşan, William Churchill adlı bir İngiliz yurttaşıdır. 1840 yılında İstanbul'a yerleşen Churchill Türkçe "Ceride-i Havadis" gazetesini çıkardı. Gazete haftalık olarak

24 ibid., s.28.

25 Çapman, Kitle Haberleşmesi, s.117.

çıkardı. Ceride-i Havadis, Kırım Savaşı sırasında 1850'lerde yaptığı ek baskılarla günde on bin satılan ilk gazete olmuştur. Bu yarı resmi görünümü gazete, bir bölümü devlet görevleri yapan ilk gazete yazarlarının da yetişmesine katkılarda bulunmuştur.²⁶

Türk yurttaşların kendi girişimleriyle özel olarak bir Türkçe gazete yayınlamaları 1860'larda gerçekleştirilebilmiştir. Devlet görevlisi olarak Fransa'da buldukları yıllarda toplumsal gelişmelerde basının oynadığı rolü yakından gören Şinasi ile Agah Efendi, yurda döndükten ve uzunca uğraştan sonra özel bir günlük gazete çıkarmak için devletten izin alabilmişlerdir. İzin isteme dilekçesinde Agah Efendi "Yabancıların bile gazete yayınlayabildikleri bir ülkenin, kendi yurttaşlarına gazete çıkarma hakkını neden tanımadığını"²⁷ sormuştu. Bu, Türkiye'de de sivil topluma özgü bir yurttaşlık hakkı isteğidir. Tercüman-ı Ahval 21 Ekim 1860 yılında yayınlanan ilk sayısında, kendilerinden yasalar uyması istenen halkın da görüş açıklama hakkının varolması gerektiğini dile getirmiştir.

Tanzimatla açılan yeni ortam giderek aydın kesimleri ortaya çıkarmıştır. Onlarda geleceklerini kendi istemleriyle belirleme özlemini duymaya ve bunu topluma yansıtmaya başlamışlardır.

22 Haziran 1862'de kendi gazetesi Tasvir-i Efkar'ı yayınlayan Şinasi, gazetenin amacının, "halka, halkın yararlarını düşünmeyi ve sorunları üstünde durmayı göstermek"²⁸ olduğunu yazmaktaydı.

Türk basınında 1860'lı yıllar gittikçe canlı bir basın ortamını yaratmıştır. Bu durum bir yandan yeni gazetelerin sayısına hızlı bir artışa yol açarken, öte yandan bir dizi genç yazarın basın alanında sivrilmeleriyle sonuçlanmıştır.

Sivil topluma dönük düşünceleriyle Osmanlı yönetiminin tepkilerini doğuran Şinasi Paris'e uzaklaşmak zorunda kalınca, Namık Kemal Tasvir-i Efkar'ın başyazarı olarak ilgiyi üstüne çekmiştir. 1866 yılında Filip Efendi tarafından yayınlanan Muhbir kamuoyuna genç bir yazarı, Ali Suavi'yi tanıtmıştır.

Yaşadıkları döneme göre oldukça ileri anlayışları savunan yazar ve gazeteci kuşaklar giderek yurttaşlık haklarına dayalı bir yasalar düzeni kurulmasını önererek, çözüm yolu olarak halkın oylarıyla seçilen bir

26 Gevgilili, "Türkiye Basını", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, s.204.

27 ibid.

28 ibid.

parlamentonun toplumsal yaşamı yönetmesini isteyince, siyasal platformdaki tepkiler de yoğunlaşmaya başlamıştır. Yeni yetişen aydın kuşaklar daha ileri demokratik hak ve özgürlükler isterlerken, Osmanlı Devleti sivil topluma dönük beklentileri karşılayabilmek bir yana, iç ve dış alanda ancak daha da yoğunlaşan bunalımlar ortasına düşecekti.²⁹

Yoğunlaşan bunalım, Osmanlı siyasal sistemini demokratik istekleri kısıtlama ve baskı altında tutma yoluna itmiştir. Ülkede ancak iki gazetenin yayınlanmakta olduğu 1858 yılında çıkarılan Ceza Kanunu'nda basın da ceza kapsamına alındığı gibi, 1864'de yayınlanan ilk Matbuat Nizamnamesi'nde Osmanlı topraklarında gazete yayıncılığı "Önizin" koşuluna bağlanmıştır.

Genç Osmanlılar eyleminin sonucunda yayınlanan 1867 Ali Kararnamesi, basına olanca sertliği yle uygulanmıştır. Muhbir ve Tasvir-i Efkar gazeteleri kapatılarak yazarları sürgün edildiler.

Fransa'da bulunan Mustafa Fazıl Paşa gazetesiz kalan Genç Osmanlı yazarlarına "vatanın saadet ve selametine hizmet etmek" üzere yurtdışına gelmeleri çağrısında bulunmuştur. Fransa'da yapılan toplantılar sonucunda, Genç Osmanlılar Cemiyeti adına Londra'da Türkçe olarak bir gazete çıkarılması kararı alınmıştır.

Ali Suavi'nin yönetiminde ilk sayısı 31 Aralık 1867'de Londra'da çıkan ve yayını 3 Kasım 1868'e kadar sürdürülen Muhbir, aynı zamanda yurtdışındaki Türk gazeteciliğinin başlangıcını simgeler. Çağdaş Türkiye düşüncesinde yer alan pek çok özlem ya da isteğin ilk kez açık seçik dile getirildiği Muhbir'i yine Londra'da bu kez Namık Kemal tarafından çıkarılan Hürriyet izlemiştir. 29 Haziran 1868'de yayına başlayan Hürriyet'te Namık Kemal, Türkiye'de demokratik bir sivil topluma yönelme özlemini, oldukça seçkin bir dille savunmaktaydı. 22 Haziran 1870'de basılan son sayısına kadar Hürriyet'i bir süre Ziya Bey yönetmiştir.

Muhbir'in özellikle geniş halk yığınlarına dönük canlı, kolay anlatım diline karşılık, seçkin bir tavırla Yeni Osmanlı aydınlarına özgü düşünce ve kavramları kullanan Hürriyet genellikle Türkiye'nin ilk düşünce gazetesi olarak nitelenegelmiştir.

29 ibid., s.205.

Jön Türkler'in bu ilk yurtdışı gazetecilik dönemi, Osmanlı yönetimiyle Mustafa Fazıl Paşa arasındaki ilişkilerin düzenlemesi nedeniyle 1870'li yılların başında sona ermiştir.

Aleksan Sarrafyan'ın 1870 yılında yayına başladığı İbret gazetesinin 1872'de genç yazar Ahmet Mithat Efendi tarafından devralınması, ülke içinde etkin bir düşünce gazetesinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.³⁰

Osmanlı Devleti'nde özellikle 1830'lu yıllar ve sonrasında Türkçe dışındaki dillerde de çeşitli gazeteler yayınlanmıştır. Times'ın Türkiye muhabirliğini üstlenen Edgar Wittaker'ın 1867 yılında yayına başlayan "Levant Herald Gazetesi", uzun süre Fransızca ve İngilizce'yi birarada kullanmıştır. 1875'te İstanbul'da kurulan Stambul gazetesi ise, 1964'e kadar süren yayınıyla Türkiye'de çıkan en uzun süreli yabancı dildeki yayın niteliğini kazanacaktır.

Osmanlı Devleti'nde yaşayan Rum, Ermeni ve Yahudi grupları da çeşitli dönemlerde kendi dillerinde gazeteler çıkarmışlardır. Devlet'de Takvim-i Vakayi'nin Ermenice ve Rumca sayılarını düzenlemiştir. Daha ilginç bir uygulama ise, Rum ve Ermeni harfleriyle Osmanlı ülkesinde Türkçe gazetelerin çıkarılmış olmasıdır. Bir grup Ermeni ya da Rum gazeteci de, yayınladıkları Türkçe gazetelerle toplumda hem düşünce ve kültür düzeyinin, hem de doğrudan doğruya gazetecilik mesleğinin gelişmesine önemli katkılarda bulunmuşlardır.³¹ Titiz bir yayın yönetmeni olarak tanınan Aleksan Sarrafyan, basında genel yayın politikası açısından önemli bir örnek oluştururken; oyun ve güldürü yazarlığı ustası Teodar Kasap da "Diyojen", "Hayal", "Çingiraklı Tatar" gibi mizah gazeteleriyle taşlama çığırını geliştirmiştir.

1880'li yıllar sonrasında, düzenin iç yapısında yoğun kaynaşmalar belirginleşmiştir. Ağır sansüre karşın, iç düzendeki çözüm arayışları basın yoluyla yine de belli ölçülerde topluma yansıtılabilmektedir. Bu yansıtmanın tümüyle olanaksızlaştığı durumlardaysa, Türkiye dışındaki ikinci önemli Türk gazeteciliği dönemi başlamıştır.

III. Abdülhamit döneminin Türkiye basınındaki en tanınmış yazarı Ahmet Mithat Efendi'dir. Tercüman-ı Hakikat'ı Sultan Hamit'in yardımlarıyla 1876 yılında yayınlamaya başladı. Ulusal ekonominin geliştirilmesi ve sanayileşmenin başlatılması görüşlerini savunmuştur. Jön Türk aydınlarının ekonomik kökenlerden yoksun bir özgürlük savaşı sürdürmelerini eleştirmiştir. Ahmet

30 ibid., s. 206

31 ibid.

Mithat, Türkiye basınında özellikle geniş okur yığınlarının beğenisine dönük fıkra türünün ve öğretici roman yazarlığının büyük öncüsüdür. Yarım yüzyılı aşan verimli yazı yaşamıyla, halkın ilköğretmeni olabilmıştır.

Türkiye 20. yüzyıla girdiğinde, ağır sansür altındaki iç basında gözlenen durgunluğa karşılık; yurtdışındaki Jön Türk yığınlarının etkisiyle genç aydınlar arasında bir sivil toplumu çağrıştıran özgürlükçü düşünceler yaygınlaşmaktaydı. Osmanlı düzenini simgeleyen II. Abdülhamit'in sorunları ise aynı ölçüde büyüyor, yapının derinliklerindeki çatlamlar yoğunlaşıyordu.

Anayasal bir düzene geri dönüş, Türkiye basınında da 1908 II. Meşrutiyet sonrasında canlı bir yayın ortamı yaratmıştır. 24 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyeti ilan eden bildiri çıktığında, ancak 4 günlük gazetenin yayınlandığı başkent İstanbul'da, gazeteciler, aralarında ortak bir karara vararak, sansür uygulamasına kendi elleriyle son vermişlerdir. Gazetelerin baskı sayıları kısa sürede onbinlerin üstüne çıkmış, ilk üç yılda yayınlanan yeni gazete ve dergi sayısı beşyüzü aşmıştır. Ne var ki bu kez bir düşünce anarşisine dönüşen söz konusu ortam, gazetelerin birinin kapanıp bir başkasının çıktığı bir dönem olmuştur. Basınla ilgili 1909 Temmuz'unda yasama organlarına getirilen yeni Matbuat Kanunu bir dizi yasağı yine korumuştur. 31 Mart nedeniyle ilan edilen askeri sansür ise varlığını 1912 yılına kadar sürdürmüştür. Birinci Dünya Savaşı çıkınca da 1914'te yeniden başlayan siyasal sansür, mütareke ve işgal yıllarında da sürdürülerek, İstanbul'un ulusal güçlerce kurtarılmasına kadar uygulanmıştır.

1910'lu yıllarda Türkiye basınına giren yazarlar, Cumhuriyet döneminin de, yaklaşık 1960'lara kadar olan kesitlere imzalarını atan bir gazeteci kuşağıdır. Onlar, Türkiye'de günlük gazeteleri yaygın ve etkin duruma getiren daha demokratik bir toplumsal ortama geçiş özelemlerinin tarihsel birikimlerinden doğmuşlardır. I. Dünya savaşından üstün çıkan İngiltere, Birleşik Amerika, Fransa ve İtalya tarafından Osmanlı başkenti İstanbul'un işgali ve Anadolu'yu parçalama girişimleri karşısında Türkiye'nin Ulusal Bağımsızlık Savaşı başlayınca, Ankara'daki ulusal cı güçleri destekleyenler de genellikle aynı genç gazeteci ve yazar kuşakları olmuştur.

En sonunda toplum yeni bir profesyonel gazeteci kuşağına 1910'lu yıllarda kavuşmuş bulunmaktaydı.

1.2.2. Cumhuriyet Döneminde Türk Gazete Yayıncılığı

Türkiye'de Cumhuriyet dönemi yeni bir yaşama biçiminin başlangıcıdır. 23 Nisan 1920'de Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışıyla birlikte topluma yön veren temel sosyal ve politik ilişkilerde de köklü bazı değişiklikler gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

Milli Mücadele döneminde Ankara basınının gücü sınırlıdır. Basının büyük bir bölümü İstanbul'dadır. Ankara'daki en önemli gazeteler "Hakimiyet-i Milliye", "Anadoluda Yeni Gün" ve "Öğüt"tür. Bunların da tirajları azdır ve yayınlarını zor şartlar altında güçlüklerle sürdürebilmektedirler.³²

Atatürk, Anadolu'daki ilk örgütlenme çabalarından itibaren basına ilgi duymuştur. Siyasal eylem böylece iç ve dış kamuoylarına dönük bir bildirişim kanalını açmak istemekteydi.

14 Eylül 1919'da çıkarılan "İrade-i Milliye" gazetesi, Sivas Kongresi tutanaklarıyla Mustafa Kemal'in görüşlerini yaymakta etkin olmuştur. 1922 yılı sonuna kadar haftada iki gün yayınlanan gazete iki sütun üzerine dizilip Vilayet Matbaası'nda basılıyordu. Gazetenin adı Mustafa Kemal tarafından konmuş ve ilk yazıları da yine onun tarafından dikte ettirilmiştir. İrade-i Milliye gazetesi Mustafa Kemal'in Sivastan ayrılmasından sonra da yayınına devam etmiştir. Ancak Ankara'da "Hakimiyet-i Milliye"nin yayınlanmaya başlamasıyla geri planda kalmıştır. Ankara'daki basın güçlenmeye başlayınca, İrade-i Milliye de yayınlanmakta güçlüklerle karşılaşmış ve 1922 yılı Mart ayında kapanmıştır.³³

Hakimiyet-i Milliye, 27 Aralık 1919 yılında Ankaraya gelen Mustafa Kemal'in emri ile kuruldu ve 10 Ocak 1920'den itibaren yayınlanmaya başladı. Başlığının altında, "Mesleği milletin iradesini hakim kılmaktır" ibaresi yer almaktadır. Önceleri haftada iki gün dört sayfa³⁴ olarak çıkarılan gazete, 18 Temmuz 1920'den itibaren haftada üçgün ve 6 Şubat 1921'den itibaren de Ankara'ya yerleşen güçlerin etkinleşmesinden sonra günlük duruma getirilmiştir. Gazete Kemalistlere katılan yazar ve düşünürlerin yardımıyla Cumhuriyet rejimini yaratan eylemin de ana siyasal sözcüsü olmuştur.

Hakimiyet-i Milliye ilk yıllarında eleman sıkıntısı çekmiştir. baskı makinelerinin eski oluşu ve yeteri kadar teknik eleman bulunmayışı sebebiyle zor şartlar altında ve güçlüklerle çıkarılmıştır.³⁵ Ankara'da eli kalem tutanlar yazı konusunda, tashih konusunda, prova konusunda ve dağıtım bgibi işlerde

32 Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım*, 3.b., İstanbul, 1977, s. 119.

33 Nurettin Güz, *Türkiye'de Basın-İktidar İlişkileri(1920-1927)*, Ankara, Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Yayın No. 9, 1991, s. 33-34.

34 Fethi Kardeş, *60 Yılın Hikayesi*, Ankara, 1980, s. 20.

35 E. Behnan Şapolyo, *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın*, Ankara, 1969, s. 201.

gazeteye yardımcı olmuşlardır. Gazetenin bütün yazıları Mustafa Kemal'in bilgisi ve denetimi altında yayınlanmıştır. Gazetenin umumi ve günlük yayın politikasını bizzat Mustafa Kemal belirlemiştir.³⁶ Gazete Milli Mücadeleden sonra da yayın hayatına devam etmiştir. 1934 yılında Ulus adını alan gazete, özellikle Falih Rıfkı Atay'ın başyazarlığında Ankara rejiminin görüşlerini yansıtan bir parti hatta devlet sözcüsü görünümünü almıştır.³⁷

Kemalist eylemin bildirişim kanallarını yeniden düzenleme çabalarının ikinci halkası, adını yine Mustafa Kemal'in koyduğu "Anadolu Ajansı'nın 6 Nisan 1920'de Ankara'da kurulması olmuştur.

Anadolu'nun çeşitli kent ve yörelerinde Ulusal Egemenlik Savaşını destekleyen gazeteler yayınlanmıştır. Yayınlanan gazetelerden; Adana'da 1918 Aralık ayında yayına başlayan "Yeni Adana", Konya'da 1910'dan beri çıkan "Babalık", Balıkesir'de başlayan "Doğru Söz" ve "İzmir'e Doğru", Erzurum'da "Albayrak", Samsun ve Edirne'de "Ahali", Giresun'da "Işık" gibi yerel yayınlar Ulusal Savaş'a önemli katkılar yapmışlardır.

Ulusal Egemenlik Savaşı yıllarında Türk basını ikiye ayrılır:

1- İstanbul Basını

2- Anadolu Basını.

Ulusal Savaş'ın Ankara'da başarıyla sonuçlanması, Lozan Barışı, ve İstanbul basınıyla Ankara'nın yeni güçleri arasındaki ilişkiler başka bir aşamaya getirmiştir.

Kemalist eyleme karşı süreli bir yayın kampanyası yürüten yazar ve gazeteciler, "Yüzellilikler"³⁸ adı verilen istenmeyen kişiler listesine alınarak, yurtdışına çıkarılmıştır.

Mustafa Kemal, İstanbul basınının ılımlı gördüğü kesimleriyle İzmit'te düzenlediği basın toplantısında diyalog kurmaya çalışmıştır. Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte, hilafetin durumu da tartışma konusu olmaya başlayınca, İstanbul'un değişik kesimlerinden liberal basında Ankara arasında bir gerilim doğmuştur.

İstanbul Barosu Başkanı Lütfi Fikri Bey'in, halifenin "görevini bırakmamasını" isteyen bir açık mektubu 1923 Kasım'ında basına vermesi ve

36 Fethi Kardeş, 60 Yılın Hikayesi, s. 20.

37 Gevgilili, "Türkiye Basını," Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, s.213.

38 M.Nuri İnuğur, Basın ve Yayın Tarihi, 2.b., İstanbul, 1982, s. 363.

Hint Müslümanları'nın İsmet İnönü'ye yolladıkları halifeliği savunan başka bir mektubun Tanin, Tevhid-i Efkâr ve İktidâr gazetelerinde yayınlanması ve de ayrıca Hüseyin Cahit Yalçın'ın Türkiye'nin İslâm dünyasında saygınlığını koruyabilmesi için hilafetin Türkiye'de kalması gerektiğini öne süren başyazıları büyük bir uzmanlığa yol açmıştır. Bu ilk çekişme, Lütfi Fikri'nin 5 yıl hapse mahkum olması, diğer gazetecilerin ise haklarındaki "vatana ihanet" suçlamasını reddeden savunmaları sonucunda beraatleriyle sonuçlanmıştır.³⁹

İstanbul basınıyla yeni bir diyalog kurmak amacıyla Mustafa Kemal 5 Ocak 1924'de yazar ve gazetecileri İzmir'de ikinci toplantıya çağırmıştır. Toplantıda Atatürk yeni rejimin siyasal savaşımının henüz bitmemiş olduğunu belirterek, basından Ankara'yla uyumlu davranışlar istemiştir. Fakat buna rağmen Ankara'yla İstanbul arasındaki sürtüşmeler kesilmemiştir.

Yunus Nadi'nin 8 Mayıs 1924'ten itibaren "Cumhuriyet Gazetesi"ni yayınlamaya başlaması, İstanbul basınında Kemalistlere ilk köprü başını sağlamıştır. Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu ve İsmail Safa'nın 1925 başında çıkardıkları Son Telgraf ise muhtelif basın saflarına katılmıştır.

Kopma noktası 1925'te Doğu'da Şeyh Sait eyleminin başlamasıyla ortaya çıkmıştır. İstanbul basınındaki eleştirilerin bu gelişimde rol oynadığı gerekçesiyle, iki yıl süreyle olağanüstü kısıtlamalar için hükümete geniş yetkiler tanıyan Takrir-i Sükun Kanunu 4 Mart 1925'te Meclis'ten geçirilmiştir. Yasanın çıkmasıyla birlikte, Tanin, Tevhid-i Efkâr, Sebilürreşat, Aydınlık, Resimli Ay, Vatan da aralarında olmak üzere, İstanbul ve Anadolu'nun değişik eğilimlerdeki muhalif gazete ve dergileri birer birer kapatılmıştır.⁴⁰ Takrir-i Sükun Kanunu iki yıllık bir süre için yürürlüğe konmuş, ancak 1927 yılında tekrar süre uzatılmıştır.⁴¹ Sürenin uzatılması teklifi Meclis'e başvekil İsmet Paşa tarafından sunulmuş, İsmet Paşa'nın konuşmasından sonra alkışlarla süre iki yıl daha uzatılmıştır. Teklif üzerinde hiçbir milletvekili konuşmamıştır.

Yeni rejim, sivil toplumun özellikle liberal, tutucu, İslamcı güçleriyle birlikte daha sol kanatlarını da sessizlik yasasının gölgesinde susturmuştur.

Türkiye basınının karşılaştığı bir başka olay, 1928 harf devrimi sonucu Arap Alfabesi'nin yerine "Latin Alfabesi"nin geçmesiyle yaşanmıştır.

39 ibid., s.214.

40 İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, s.214.

41 Güz, *Türkiye'de Basın-İktidar İlişkileri(1920-1927)*, s. 163-164.

Her alanda olduğu gibi Atatürk "Gazetecilik" konusunu da ele aldı. Kendi parası ile Avrupa'dan baskı makinaları getirterek, güvendiği gazetelere yeni yazı yayımını çabuklaştırma amacı ile parasız verdi. İzmir'de, Ankara'da, İstanbul'da Atatürk'ün hediye ettiği makinalarda kitaplar, gazeteler o zamanın modern dizgi makinalarında dizilip rotatiflerde basılmaya başlandı. Atatürk yazı devrimini ancak gazetelerle halka daha çabuk ulaştıracağına inanıyordu.⁴²

Yığınsal iletişim ve dil sorunları, Türkiye'nin tarihiyle hesaplaşmasında, eski çelişkilerin çözümü açısından çok özel bir boyut elde eder. Toplumdaki iletişim, uygulamada, geniş ölçüde dil aracılığıyla gerçekleşir. Aydınların başka, geniş halk kesimlerinse bambaşka bir dille, kavram ve söylemlerle konuştuğu bir düzende, her şeyden önce, bir ortak iletişim çerçevesi yok demektir.

Dil'in gelişimi, aynı zamanda, çağının genel bilim, teknoloji ve kültür düzeyinin uzağında kalmış bir düzende etkin bir bilim dilini ve bilimsel kavramlar dizgesini ortaya çıkarabilmek için de zorunludur. Bilim'de ilerlemenin kaçınılmaz kaldığı çok daha üst düzeylerdeki düşünceler bulgular, soyutlamalar ve kuramlaştırmalara uygun, ayrıntıya inen, çağdaş kavramlarla donatılmış bir dil atılımını gerektirir.

Başta arapça ve Farça olmak üzere çeşitli dillerin bileşiminden oluşan Osmanlıca'nın yerine, Türkiye, Türkçe'yi ulusal dil olarak benimseyecekti.

Türkçe'nin geniş halk yığınlarınca çok daha kolay yazılıp okunabilmesini sağlamak gerekçesiyle, Cumhuriyet Türkiye'si Osmanlı dönemi boyunca kullanılan Arap alfabesinin yerine, Latin alfabesini 1 Kasım 1928'de çıkarılan yasa üstüne birkaç ay içinde tümüyle uygulamaya koyar. Böylesine kökten bir alfabe değişimi, Arap harfleriyle yazılı ve basılı geçmiş tüm belgelerin yanı sıra, düşünce, bilim, kültür ve sanat ürünlerinin de inanılmaz hızla aşılıp etkisizleşmesi sonucunu doğuracaktı.

Harf devrimi, bu açıdan, bir tarih çağının bütün yazılı kültürünü-aradan çok uzun süreler geçtikten sonra bu kez ancak özel uzmanlarca bir bilimsel araştırma konusu olarak ele alınmak dışında- "tarihe gömmek"ten farksızdı.⁴³

Türkiye'de yeni düzen geniş bir "kültür devrimi" aracılığıyla, hemen her alanda adeta "sıfır" noktasında yeniden işe başlamak istenen bir "dönüşüm" sürecine yöneliyordu.

42 Çapman, Kitle Haberleşmesi, s.127.

43 Ali Gevgilili, Türkiye'de Yenileşme Düşüncesi, Sivil Toplum, Basın ve Atatürk, 2.b., İstanbul, Bağlam Yayınları, 1990, s.117.

Yığınsal iletişimin halk yığınları önündeki en etkin aracı olan "basın", Cumhuriyet'e gelinceye dek Türkiye'de yüzyıla yaklaşan bir sivil toplum ve demokratikleşme savaşımı vermiştir. Basın, bir dünya görüşü düzeyinde yeni sivil/siyasal toplum için ön koşulları tartışmış ve ideolojik, kültürel, etik alanlarda özlenen sivil toplumun ilk düşünsel üst yapısını oluşturmuştur.

Basının toplumsal kuruluştaki dinamik işlevini Mustafa Kemal de, 1 Mart 1922'de verdiği bir söylevinde şöyle değerlendirir:

"Basın, milletin genel sesi'dir. Bir milleti aydınlatma ve doğru yol'u göstermede, bir millete muhtaç olduğu düşünce besinini vermekte, özetle bir ulusun mutluluk amacı olan ortak yön'de yürümesini sağlamakta, basın başlı başına bir güç, bir okul, bir rehber'dir."⁴⁴

Atatürk 1 Mart 1924'te bunlara şu uyarıyı ekler:

"Basın özgürlüğü'nden doğan tehlikeleri gidermenin aracı, yine basın özgürlüğü'nün kendisidir."⁴⁵

Atatürk'ün bu belirleyici değerlendirmelerinin gerisinde, yaşanılıp edinilmiş büyük deneylerin getirdiği unutulmaz dersler vardır.

Cumhuriyet döneminin ilk basın yasası 1931'de çıkarılmıştır. Yasa, hilafet, saltanat, anarşizm ve komünizm yanlısı yayınlara ilk kez açık yasaklamalar getiriyor ve yürütme organına da "yurt yararına ters düşen yayınlari": nedeniyle gazete ve dergileri "geçici kapatma" yetkisini tanıyordu. 1933'te İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak "Matbuat Umum Müdürlüğü" nün kurulmasıyla, rejimin basın üstündeki denetimi daha da kesin bir nitelik kazanmıştır.

Cumhuriyet'in 12.yılında Ankara'da ilk kez basınla ilgili bir kongrede Cumhuriyet devrimlerinin sonuçlarının alınmaya başlandığı bu yıllarda basının ele alınmasını başlıca iki nedene bağlayabiliriz:

1-) Tek Parti yönetimi nedeniyle basının kolayca denetlenebilmesi,

2-) Basının bugünkü anlamda etkin bir güç olmamasıdır. Okur-yazarlık oranının düşük olması, yeni harflerle öğrenim görenlerin henüz gazete okuyucusu yaşına gelmemiş olmaları etkisi oldukça sınırlı olan bir basın yaratmıştır.

44 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt I, Çağdaş Yayınları, Mayıs 1994, s.231.

45 ibid., s.330.

25 Mayıs 1935 yılında ilk basın kongresi, devlet öncülüğünde Ankara'da toplandı. Birinci Basın Kongresi'nin amaçların şöyle saptanmıştır:⁴⁶

1-) Basın ile Basın Genel Direktörlüğü arasında işbirliği elde edilmesi için elbirliğiyle çalışmak,

2-) Türk Basınının kültür yayma ödevlerini daha iyi görebilmek için üzerinde yürünmesi gereken yolları tayin etmek,

3-) Gazetecilik mesleğinin ve gazetecilerin ilerleme ve yükselme yollarını araştırmak,

4-) Basın birliğini kurmak.

Üç gün süren kongre, saptanan amaçlar doğrultusunda komisyonlar kurulmasına ve ertesi yıl da toplanma kararı almasına rağmen tam 41 yıl süreyle hiç toplanmadan dağıldı.

Basın Kongresinin, basının bütün olarak ele alınabilecek bir kurum olduğunu vurgulaması ve sorunlarını platformunu başlatmasının ötesinde herhangi bir işlevi olamadı.

İkinci Basın Kongresi 1975 yılı sonunda hiçbir varlık göstermeden toplandı. Birinci kongrede amaçlanan "Basın Birliği"ni kurma girişimleri 1983 yılına kadar gerçekleşemeyen bir düşünce olarak tartışıldı.

1935 yılında ilk Türkiye Basın Kongresi devlet öncülüğünde toplandığında, ülke genelinde 38 günlük gazete, 78 süreli gazete ve 127 derginin çıktığı görülmekteydi.

CHP'nin Ulus'u, Yunus Nadi'ini Cumhuriyet'i, Necmettin Sadak ve K.Şinasi Dersan'ın Akşam'ı, Hakkı Tarık ve Rasim Us kardeşlerin dil devrimi sırasında Kurun(1934) adını alan Vakıf'ı, Selim Ragıp Emeç'in Son Posta'sı, aralarında belli yaklaşım farklılıklarının bulunmasına rağmen yeni rejimle uyumlu organlar görünümündeydiler.⁴⁷

Haziran 1938'de köklü bir değişikten geçirilen Matbuat Kanunu, yeni gazete ve dergi çıkarılmasını bir bankadan 1000-5000 liralık "garanti mektubu" alınmasını ön koşula bağlamıştır. Gazete ve dergi çıkarılması 1931 Yasası'nda olduğu gibi sadece bildirimde bulunmakla olmayacak; aynı zamanda hükümetten "ruhsatname" alınması zorunluluğu da bulunacaktı.

46 Gevgilili, "Türkiye Basını", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, s.215.

47 ibid., s.216.

Türkiye'yi "Bir Tek Parti İktidarı" olarak yönetmekte bulunan CHP'nin önemli iç ve dış kararlar öncesinde bulunduğu bir sırada yapılan Basın Yasası değişikliği, rejim açısından da özellikler taşır. Yasa, Su-i şöhret sahibi kişilerin gazete çıkarmalarını ve de basında çalışmalarını yasaklıyordu. Türkiye'de basın özgürlüğünün ilk aşamasını oluşturan "basım hakkı"na böylece kısıtlamalar getirildiği gibi, haber verme hakkı da daraltılmış oluyordu. Eleştiri hakkı ise hükümetlere gazeteleri kapatma hakkının tanındığı 1931'den beri zaten denetim altına konulmuş bulunmaktaydı.⁴⁸

İkinci Dünya Savaşı'nın eşiğinde Türkiye'de siyasal ve düşünsel ortamıyla basın, devlet denetim ve kısıtlamalarına sonuna kadar açık duruma getirilmiştir.

Hükümet, 1940'ta Matbuat Umum Müdürlüğü'nü Başbakanlığa bağlayarak basın üstündeki etkinliğini daha da yoğunlaştırmıştır. Böylelikle hükümet, Matbuat Genel Müdürlüğü aracılığıyla gerek gördüğü her an gazeteleri kapatabilir duruma gelmiştir. Ayrıca hangi habere ne ölçüde yer verilmesi gerektiğini aynı kanaldan günü güne basına direktiflerle bildirmeye başlamıştır. Yine hükümet çeşitli nedenlerle bu dönemde gazeteleri pek çok kez kapatmış, uzun ricalardan sonra yeniden çıkmasına izin vermiştir.

Güdümlü gazetecilik yıllarında dazete ve dergi yayınına konan ön kısıtlamalar ve İzmit'teki kamu kağıt üretim tesisi SEKA'nın yeterince üretim yapamaması nedenleriyle, yeni gazete ve dergi çıkarılması duraklamıştır.⁴⁹

1946 seçimlerinde DP gösterdiği beklenmedik gelişim, Türkiye'de liberal kesimi, yeniden canlanırken, basında da eleştiriler daha özgürce yapılmaya başlamıştır. Bunların sonucunda CHP Hükümeti Meclis'ten 1 Haziran 1946'da geçen bir değişiklikle, basın yasasındaki gazete ve dergileri geçici kapatma yetkisini kaldırmıştır.

1931'den beri eleştiri ve haber verme haklarını sürekli kısıtlayan bu madde, yeni demokratikleşme ortamında bir baskı etkeni olmaktan böylece çıkmıştır.

1945 yılı aynı zamanda Türkiye'nin Batı ve ABD ile bütünleşmesinin de başlangıç aşaması olmuştur.

Tek partinin baskı ve yetersizliklerinden bunalmış bulunan Türkiye'de demokratikleşmeyi ve sivil toplum arayışlarını yepyeni boyutlara ulaştıran muhalefet, basının nitelik ve nicelikçe hızla gelişmesine yol açmıştır.

48 ibid., s.217.

49 ibid., s. 117.

II.Dünya Savaşı sonrasında rotatif makinaları yenilenmiş, modern baskı ve gazetecilik yöntemleri günlük basına girmeye başlamıştır. Siyasal ve sosyal olayların hızlanması, muhalefetin olağanüstü büyümesi, eleştiri ve haber verme haklarının gittikçe özgürleşmesine yol açmış? gazetelerin günlük baskı sayılarını ilk kez 70-80 binlere çıkarmıştır.

Yeni ortamın basındaki yeniliklerinden birisi, Sedat Simavi'nin 1 Mayıs 1948 yılında "Hürriyet Gazetesi"ni İstanbul'da yayınlamaya başlamasıyla görülmüştür. Ünlü başyazarlar ve yazarlar çevresinde etkinliklerini kazanan öteki gazetelere göre. Hürriyet'in özelliği bir yığın gazetesi niteliğini taşıması; geniş halk gruplarına dönük ilginç haberler, kısa yazı ve yorumlar vermesi, böylece siyasal ve toplumsal sürece daha yeni katılmış bulunan kesimlere de kendisini okutturabilmesiydi.⁵⁰

Başlangıçtan 1948 yılına kadar Türk gazeteciliği "opinion" (fikir) karakterini taşır. Hürriyet gazetesi Batı anlamında, yönsüz yayınlanması bir çığırın başlangıcı sayılabilir. Hürriyet o zamana kadar yaşanmış geleneği yıkıyordu. Fikir kısmı azdı. Baş yazısı bile kısa ve özlüydü.⁵¹

Fikir gazetesi, kar ya da kazanç için değil, kendi düşüncesine taraftar toplamak amacı ile çıkar. Kendi görüşlerini, düşüncesini kabul ettirmeye çalışır. Bu yüzden 1948 yılına kadar çıkan gazetelerin sahipleri daha çok "dava" adamıydılar. Edebiyatçı, siyasetçi vs. halka haber vermekten çok kendi düşüncelerini vaaz eder gibi satarlardı.⁵² Sahiplerinin çoğu parlamentoda üye idi. Oysa, Hürriyet gazetesi para kazanmayı amaç kabul ediyor ve ona göre kendini düzenliyordu.

Hürriyet gazetesinin 1948 yılında çıkışıyla "haber" gazeteciliği ve ilgili olarak da "iş", "yatırım", "işletme düşüncesi" anlam kazanıyordu. Hürriyet, kurucusunun ölümünden sonra bütün özel fikir yazılarını kaldırdı. Yalnız haber ve aktüalite gazetesi durumuna geldi.

Artık gazete halka, kendi istediğini değil, halkın istediğini, aradığını veriyordu. Gazetecilikte işletmecilik ve haber çağı böyle başladı.

Demokratik ortama geçiş çabalarının son gazetesiyse, Ali Naci Karacan'ın 3 Mayıs 1950'de İstanbul'da kurduğu Milliyet Gazetesi'dir. DP'yi destekleyen

50 ibid., s.220.

51 Çapman, Kitle Haberleşmesi, s.129.

52 ibid.

Milliyet gazeteside Hürriyet gazetesi gibi bir yığın gazetesi olmaya özen gösteriyordu.

1 Mayıs 1948'de yayınlanmaya başlayan Hürriyet ve 3 Mayıs 1950'de yayınlanmaya başlayan Milliyet, Türkiye'de modern baskı tekniklerinden yararlanan ilk gazetelerdir. 1950'lerin ikinci yarısında baskıları 100 binin üzerine çıkan bu gazeteler, giderek "yığın gazeteleri" halini aldılar. Hürriyet 1960'lı yılların ortalarında 1 milyon tirajı aşan ilk gazete oldu.

CHP iktidarının sonuna doğru yaklaşan Türkiye'de basın alanında önemli bazı değişiklikler de gözlenmiştir. Bütün gazetecileri belli bir yarı resmi örgüt içinde toplamak amacıyla CHP'nin parlamentodan ayrı bir yasa çıkararak 1939'da kurduğu Basın Birliği, 1946 Haziranında yasanın kaldırılması ile dağılmıştır. 1946'da İstanbul gazetecileri "İstanbul Gazeteciler Cemiyeti"ni, Ankara gazetecileri de "Ankara Gazeteciler Cemiyeti"ni kurdular. 1946-1950 arasında sertleşen eleştirilerle birlikte basın duaları ve mahkumiyetler de artmıştır.

Toplumun bütününde olduğu gibi, basın alanında da sivil toplum gereksinimleriyle baskı ve kısıtlama çabaları, 1950'lerde ikili bir yapıyı ortaya çıkarmıştır.⁵³

1-) Türkiye'de basından sansürün kaldırılışının yidönümü olan 21 Temmuz 1950'de DP, basın için liberal yanı ağır basan bir yasayı onaylamıştır. Yasa yeni yayınlar için "ön izin" ve "ruhsat" zorunluluklarını kaldırmış? adı kötüye çıkan kişilerin basına girmesini yasaklayan maddeyi geçersiz kılmıştır. Ayrıca, gazete sahiplerinin ceza sorumluluğuna son vermiş, basınla ilgili yargılamalara bakmak üzere uzmanlaşmış "Basın Mahkemeleri" kurulmuştur.

Sosyal güvencelerden yoksun olarak çalışan düşünce emekçileri için 1952'de basın mesleğinde çalışanlar ile çalıştıranlar arasındaki ilişkileri düzenleyen yasa çıkarılmıştır. Çıkarılan yasa;

- Basın emekçilerini ilk kez sosyal güvenlik sistemi kapsamına almaktaydı.
- İşverenlere, çalıştırdıkları gazetecilerle iş sözleşmesi yapma zorunluluğu konuluyordu.
- Gazetecilere sendika kurma hakkı tanınıyordu.

Çıkarılan yasa ile, profesyonel gazetecilik önemli bir yasal "iş güvencesi" düzenine kavuşturulmuştur.

53 Gevgilili, "Türkiye Basını", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, s.221.

2-) Kore Savaşı konjoktörü, düşünce açıklama ve eleştiri özgürlüklerini kısıtlayan girişimleri de getirmiştir. Özellikle ekonomide yoğunlaşmakta olan bunalımların basında açıklanması DP'yi 1954 yılından itibaren sert bir tavıra itmştir. Bunun için siyasal iktidar haber verme ve eleştiri haklarını kısıtlamak, ve de denetim altına almak için bir dizi yasa çıkarmıştır:

a) 1954'te "neşir yoluyla veya radyoyla işlenecek cürümler" hakkındaki yasa onaylanmıştır. Hükümet, bakan ve başbakana dönük eleştirilerde, yayınları ispat hakkı da işlemez duruma getirilmiştir.

b) 1956'da "kötü niyet veya özel maksada matuf yayında bulunmak" ceza kapsamına alınmaktaydı. Basın yasası da kısıtlayıcı yeni hükümlerle donatılmıştı. Gizli nitelikte hükümet ya da parti meclis grubu toplantılarının basında yayını tümüyle yasaklanmaktaydı.

c) 1957'den sonra basına dönük ekonomik kısıtlamalara başvurulmuştur. 1957'de gazete ve dergi kağıtlarının dışarıdan ancak devlet tekeline alınması; 1958'de ise resmi ilan ve reklamların devlet tekeline dağıtılması uygulamalarına geçilmiştir. Böylelikle, eleştiri ya da haberleri hoşgörülmeleyen gazeteler büyük ekonomik engellemelerle karşılanmışlardır.

Kıbrıs'taki Batı siyasetlerini protesto etmek amacıyla düzenlenen gösterilerin 6/7 Eylül 1955'te İstanbul'da büyük kudaklama ve yağma olaylarıyla sonuçlanması, sıkıyönetim ilanına yol açmış bulunmaktaydı. Böylece yayın yasaklamaları ve gazete kapatmalar geri dönmüştür. Basın davaları artarken; yayınladığı bir protesto bildirisinden dolayı İstanbul Gazeteciler Sendikası da kapatılmıştır.⁵⁴

Türk basını 1950'li yıllarda ortadaki çelişik eğilimlere karşın yine de oldukça canlı bir gelişim göstermiştir.

1954 yılında Abdi İpekçi Milliyet gazetesine geçerek gazetenin çağdaş bir basın aracına dönmesini sağlamıştır. Hürriyet, Yeni Sabah ve Milliyet gazeteleri, modern baskı teknikleri ve yeni gazetecilik anlayışlarıyla 1950'lerin ikinci yarısında günlük baskıları yüzbinin üstüne çıkan gazeteler olmuşlardır. Basın, toplumun en alt kesimlerine kadar inmiş ve eski seçkin basının yerini, daha standart da olsa "yığınsal nitelikteki bildirişim biçimleri" almıştır.

1955 yılında Tercüman gazetesi yayın dünyasına girerken, Malik Yolaç tarafından alınıp Sabah gazetesine döndürülen Akşam gazetesi de giderek

54 ibid., s.222.

canlanmış ve Anadolu'da taşra baskıları yaparak erken saatlerde okurunun eline geçebilen ilk gazete olmuştur.

Gazetelerde giderek teknolojik düzey yükselmiş, halka dönük yeni anlatım biçimleri gelişmiş ve sermaye birikimi hızlanmış. Basın kendi inançları ölçüsünde topluma yön verme savaşına girmiştir.

Basında sanayileşme ve kapitalleşme eğilimini geliştiren ortam, Türkiye'de izlenen ekonomik ve politik programın doğal bir yansımasıdır.

27 Mayıs 1960 ve sonrası Türkiye basınında hak ve özgürlüklerin kullanımının yaygınlaştığı liberal bir ortamı yaratmıştır. 1950'ler sonlarında basına konulan kısıtlamalar 1960 sonbaharında kaldırılmıştır. Bağımsız statüye sahip bir "Basın İlan Kurumu" yasa yoluyla oluşturulurken, resmi ilan ve reklamların siyasal amaçlarla tek yanlı kullanımına da önemli ölçüde son verilmiştir.

1961 Anayasası, çoğulcu bir düzeni öngören temel düzenlemeleriyle toplumcu düşünce ve uygulamalara konan kısıntıların sürmesine rağmen, siyasal ve toplumsal yapıyı sivil toplum yönünde bazı güvencelere kavuşturmuştur.

Basın özgürlüğü konusunda da, anayasa da geçmişin tek boyutlu kısıtlamalarını engellemek isteyen yeni güvenceler yer almıştır. 1961 Anayasası'nın başlıca görüşlerini:

- Basının özgür olduğu ve sansür edilemeyeceği,
- Basın hakkına karşı ön izin ve mali teminat zorunluluğunun konulamayacağı,
- Gazete ve dergi kapatma, toplatma, yayın yasağı koyma gibi işlemlerin ancak anayasanın temel ilkeleri çerçevesinde çıkarılan yasalarla düzenleneceği oluşturmuştur.

1961 Anayasası'yla birlikte, liberal/kapitalist Adalet Partisi'nden, sosyalist Türkiye İşçi Partisi'ne kadar bir dizi yeni siyasal örgütleniş ortaya çıkmıştır. Basında ise politik ve ideolojik boyutlar genişlemiştir. Sanayileşme süreci aynı dönemde büyük bir ivme kazanmıştır.

Aynı süreç içinde Türkiye basınında nicel ve nitel değişiklikler yoğunlaşmıştır. Yenileşme, kentleşme ve sanayileşme insanlara çok yeni bildirişim kanalları açmaktaydı. Böylece yazılı basın, çok daha hızlı bir teknolojik değişime yönelmiştir. Okuma alışkanlıkları artan, günlük gazeteler yurdun her köşesine aynı anda ulaşmış ve tümüyle yığınsal nitelik almışlardır.

1960'lar ortalarında 1 milyonu aşan tiraja ulaşan Hürriyet gazetesi, Simavi kardeşlerin ayrılmaları sonucu yeni okur sayısını artıramamıştır. Hürriyet'in büyük payını kardeş Erol Simavi'ye bırakan Haldun Simavi 1968'de "Günaydın Gazetesi" ni kurmuştur. Ofset tekniğinden yararlanarak renkli baskısı ve günün tüm önemli siyasal olayları yerine ancak merak uyandıran bazı konuları işlemekle yetinmesi, Günaydın gazetesini kısa sürede okunan bir "bulvar gazetesi"ne dönüştürmüştür.

Yeni dönemle birlikte basında bulvar gazeteciliği ön plana çıkmaya başlamıştır. Gelenekçi kesimleri etki alanına çeken Tercüman Gazetesi, yeni sahibi Kemal Ilıcak ile birlikte önemli bir güç elde etmiştir.

1970'li yıllar Türkiye basını açısından, TV'nin kısa sürede Anadolu'ya yayılmasının getirdiği sorunlarla yüklüdür. Her geçen gün yaygınlık kazanan televizyon günlük basının okur almasını durdurduğu gibi, özel ilanların yarıya yakını yazılı basından kendisine çekmiştir.

Olanakları yetersiz küçük gazeteler önemli sarsıntılar geçirirken, büyük basına en modern elektronik yöntemlerden yararlanan ofset baskı tekniği egemen olmuştur. Sermaye yoğunlaşması ve tekelleşme de en üst düzeye ulaşmış oluyordu. Renkli sayfalar artmış, kağıt zamları ve dış girdiler, maliyetleri yükseltmiştir. Çoğunlukla bulvar gazetesi özelliklerinden yararlanan bazı büyük gazeteler de okur alabilmek amacıyla piyango ve armağan dağıtımını yaygınlaştırmışlardır.

Milliyet, 1970'lerin ikinci yarısında yığın gazeteciliğiyle düşünce gazeteciliğini bütünleştirmek isteyen bir yayın görünümünü almıştır. 1961 Anayasası döneminde Milliyet, çizerleri, düşünce yazıları ve araştırma dizileri, forum ve röportajlarıyla ülkenin en etkin gazetesine dönüşmüştür. 1 Şubat 1979'da Abdi İpekçi'nin öldürülmesiyle Milliyet ağır bir darbe yemiştir.

1980'lerin başında Cumhuriyet kuşağından İstanbul'da varlığını sürdüren tek gazete olarak Nadir Nadi'nin yönetimindeki Cumhuriyet Gazetesi kalmıştır. İzmir'de yayını sürdürülen Yeni Asır gazetesi, eriştiği elli bini çok aşan günlük satışı ve ileri teknolojisiyle Türkiye'nin tek etkin bölge gazetesi durumuna gelmiştir. 1980'li yıllara girilirken ülke, terörle yıllarcasına politik ve ideolojik alanda özellikle haftalık ve aylık süreli yayınlarda bir patlamaya tanık olmuştur.

1961 Anayasası'nın uygulandığı 20 yıl, sonuç olarak Türkiye'de sivil topluma açılan dinamik gelişmenin yanında, basında düşünce çeşitliliğinin doğduğu, geçmişe oranla özgürlüklerin daha geniş biçimde kullanıldığı bir dönem niteliğini taşır.

Basın tümüyle profesyonel kuşakların eline geçmiş; geleneksel yazı biçimlerinin yerini, araştırma ve düşünce payı artan incelemeler almıştır. Dış Politika, iktisat, ekonomi, sanat, kültür, bilim konularında gazetelerde özel sayfalar ve uzmanlık bölümleri açılmıştır. Buna karşılık, gittikçe yükselen maliyetler ve televizyonun genel ilan gelirlerinin yarısı kadarına sahip çıkmasının yol açtığı ekonomik darboğazlar, basını tekelleşme ve büyük sermayeye yönelme eğilimleriyle yüzyüze bırakmıştır.

Türkiye 12 Eylül 1980 askeri hareketiyle açılan değişik ortama, 150 yıllık demokratik birikim kadar, sivil toplum oluşumunun da tüm geleceğini ilgilendiren sorunlarla birlikte girmiştir.⁵⁵

1.2.3. Günümüzde Gazete Yayıncılığı

İçinde yaşadığımız yüzyıl, kitle iletişim araçlarının sayıca ve çeşitçe artış gösterdiği bir yüzyıl olarak değerlendirilebilir. Kitle iletişim araçları insan yaşamının ayrılmaz parçaları haline gelmişlerdir. Günümüzde artık klasik gazete yayıncılığı yerini giderek elektronik gazete yayıncılığına bırakmaktadır. Ülkemizde de bu yönde gelişmeler gazetelerimizde görülmektedir. Özellikle Sabah, Milliyet ve Hürriyet gibi büyük gazetelerimiz yeni teknolojileri gazetelerinde uygulamaya başlamışlardır.

Günümüzde elektronik gazetelerin en gelişmiş örneklerini ABD ve Japonya'da görmek mümkündür. Gazeteyi gazete yapan dizgisi, tertibi ve de baskısıdır.⁵⁶ Gazetelerin elektronik gazete şekline dönüştürülmesinde gösterilen çabaların temelinde, bilgisayarda haberlerin depolanması, tekrar ulaşılması ve kullanılması, gazetenin tertip ve dizgisinde zamandan tasarruf, baskı ve dağıtımda sürat kazanılması yatmaktadır.

Dakikada ortalama 57⁵⁷ kelime yazabilen daktiloların yerini günümüzde bilgisayarlar almıştır. Ajansların geçtiği dakikada 12 bin kelime haber metinleri gazetelerin haber merkezlerindeki telekslere yazılırken aynı anda merkez bilgisayar sistemine de data olarak bilgiler depolanmaktadır. Bu uygulama sayesinde gazete haber merkezlerinde daktilolardan, kağıtlardan ve de gereksiz zaman harcamasından kurtulabilmiştir.

55 ibid., s.225.

56 Oya Tokgöz, *Temel Gazetecilik*, Ocak 1994, s. 322.

57 Günvar Otmanbölük, *Babıal'nin Yarım Asırlıkları*, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1986, s. 144-145.

Günümüz gazetelerinde telefon, faks, fotokopi, printer ve bilgisayarlardan oluşan veri iletişim ağının kullanılması⁵⁸ yaygınlık kazanmaktadır. Bilgisayarların kullanılmaya başlanmasıyla telefonla haber yazdırmak günümüzde artık tamamıyla unutulmuştur. Bilgisayarlar yalnız gazetelerin merkez binalarında değil, aynı zamanda ülke içinde yayılmış olan bölge bürolarında da bulunmaktadır. Ve bilgisayarlar yardımıyla gazete merkezi ve büro arasındaki haber akışı modem ile yapılabilmektedir. Gazete merkezinde baskıya hazırlanan gazete sayfaları gerekli teknolojik donanıma sahip ise bilgisayarla modem bağlantısı kurulup data olarak sayfalar bölge bürolarına gönderilmektedir. Bölge bürolarında bulunan sayfa bilgisayarlar gönderilen elektronik gazete sayfalarını bilgisayarına depolanmaktadır. Sayfalar bölge bürolarına data olarak ulaştıktan sonra çıkış ünitesine gönderilerek sayfa filimleri alınır. Sayfa filimleri 4 renk ve siyah-beyaz olabilmektedir. Siyah-beyaz sayfaların çıkışları film üzerine değilde, filme nenzer özel yapılmış kağıt üzerine alınmaktadır. Alınan sayfa filimleri üzerinden sayfaların kalıpları alınır. Ve son aşama olarak da gazete baskıya hazır duruma gelir.

Bir başka sayfa nakli de "pagefax"⁵⁹ denen cihazlarla yapılmaktadır. Bu sisteme göre gazetede baskıya hazır gazete sayfalarının sayfa filimleri alınır. Ve alınan bu sayfa filimleri sayfaları bire bir ölçüleriyle bölge bürolarına gönderilir. Sayfalar gönderilirken pagefax cihazı sayfaları elektronik olarak okur ve bu bilgileri karşı tarafa gönderir. Karşı tarafın sayfa yazıcısında önce gelen bilgiler depolanır. Depolama işlemi bitince elektronik bilgiler tekrar sayfa filmi üzerine işlenerek bire bir sayfa şekline gelir. Bu şekilde oluşan sayfa filimleri, pozlandırma ve kimyasal işlemine tabi tutularak alüminyum kalıp üzerine görüntüleri taşınır. Son aşama ise kalıpların baskı makinesine bağlanması ve makinenin döndürülmeye başlaması ile gazete baskısına başlanır.

Teknolojik gelişmeler haber fotoğrafçılığında da devrim yapmıştır. Sony firmasının 1981 yılında piyasaya sürdüğü MAVİCA(magnetic video camera), faksimile yayın teknolojisinde olduğu gibi, haber görüntüsünü elektronik kanallarla karşı tarafa gönderebilmektedir. Örneğin, futbol karşılaşmasında fotoğraf çeken bir kameramanın gazeteye gidip, filmi banyo edip baskıya

58 Nurdoğan Rigel, Kağıt Kaplanlar, İstanbul, Der Yayınları, 1993, s. 156-157.

59 Basın Teknolojisindeki Son Gelişmeler ve DRUPA'82 Fuarından İzlenimler, İstanbul, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları, No. 1, 1982, s. 27.

vermesi gerekmez, manyetik kameranın yakaladığı görüntü anında karşı tarafa ulaşır, yerinde değerlendirilir ve basılmasına karar verilirse, bilgisayar ekranındaki sayfa mizanpajındaki yerini bulur.⁶⁰

Günümüzde gazetelerin baskı işleminde kullanılan rotasyon ofset baskı makineleri tamamen bilgisayar kontrollüdür.

Gelişen teknolojik gelişmelerin doğal bir sonucu olarak gazetecilik şekil değiştirmektedir. Günümüzde gazetelerin geleceği konusunda pek çok görüşler ileri sürülmektedir. Bunlardan biri de gelecekte gazetelerin ekran gazetesine dönüşeceği ve kağıda basılmayacağı yönündedir. Fakat her ne kadar teknolojik gelişmeler paralelinde gazete şekil değiştirirse de dün ve bugün olduğu gibi gelecekte de gazeteler yine kağıda basılmaya devam edecektir.

60 Şermin Tekinalp, **Elektronik Kitle İletim ve Değişim**, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., Mayıs 1990, s. 56-57.

2. TEKNOLOJİK GELİŞMELER.

"Yayıncılık tarihi ne siyasal tarihten soyutlanabilir, ne ekonomi tarihinden, ne de kültür, bilim, uygarlık, eğitim ve hatta sanat tarihinden... Ayrıca, dizgi, baskı, cilt tekniği vb. maddi öğeler gözönüne alındığında önemli ölçüde teknik tarihiyle de ilişkilidir."¹

Kitle iletişim aracı olarak ortaya çıkışından günümüze kadar yüzyıllarca tek başına egemenliğini sürdüren gazete, günümüzde bir yandan sözlü ve görüntülü rekabet ile karşı karşıya iken öte yandan teknoloji ve büyük bir süratle gelişen sistemlerin ağır baskısı altına girmiştir. Her işletmenin olduğu gibi gazete işletmelerinin de yaşama ve gelişme gücüne sahip olabilmeleri ancak içinde faaliyette buldukları çevreye uymaları ile mümkündür. Günümüzde işletmelerin içinde yaşadığı çevre, bilimsel çalışmaları ile yeni üretim araç ve yöntemlerin bulunmasına böylece teknolojik gelişmelerin oluşmasına olanak sağlamaktadır.²

2.1. Teknoloji Kavramı ve Teknolojik Gelişme

2.1.1. Teknoloji Kavramı.

Teknoloji kavramının öz olarak birbirinden fazla farklılaşmayan birçok tanımı bulunmaktadır. Teknoloji, insanın içinde yaşadığı maddi çevrenin olanaklarını kendine yararlı hale getirmek için yaptığı, araştırdığı, bulduğu ve uyguladığı araç ve gereçler toplamı olarak tanımlanabilir. Teknolojiyi araştırma aşamasından son ürün elde edilmesine kadarki üretim sürecindeki bilgi uygulaması olarak da tanımlanabilmektedir.³

Ekonomik anlamda teknoloji, belirli bir miktar girdi ile daha fazla son ürün ya da aynı miktar son ürünün daha az girdi ile elde edilmesini sağlayan öğedir denebilir. Bu amaca yönelik olarak teknoloji, işgücünün kullandığı doğal olmayan üretim araçlarının ve izlenmesi gereken süreçlerin tümünü içerir. Bu gelişme, iş gücü veriminin yükselmesi, daha fazla makine kullanılması, yani mekanizasyon ve otomasyon demektir. Somut örnekler ise, insanın alet kullanmaya başlaması, endüstri devrimi ile birlikte yapay gücün üretimde

-
- 1 Alpay Kabacalı, *Türk Yayın Tarihi*, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, No.22, 1.b., Can Matbaası, Haziran 1987, s.7.
 - 2 Hayri Ülgen, *İşletme Yönetiminde Bilgisayar*, İstanbul, Fatih Yayınevi, No. 121, 1980, s. 209.
 - 3 *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt I, İstanbul, İletişim yayınları, s.2480.

kullanılması, nükleer gücün bulunması ve bilgisayarların gelişmesi ile sağlanan insangücüne gerek bırakmayan üretim yöntemleridir. İlk çağlarda başlayan bu gelişme süreci hiç kesintisiz devam etmiş ve giderek hızlanmıştır.

Teknolojiyi ,Sanayinin çeşitli dallarında kullanılan takım, makine ve tekniklerin incelenmesi", "Zanaat ve sanayide kullanılan takım ve donanımların tümü", "Belli bir teknik alanda, bilimsel ilkelere dayanan tutarlı bilgi ve uygulamaların tümü", "Tekniklere ilişkin genel bilgi"⁴ gibi tanımlarla açıklayabiliriz.

2.1.2. Gazete Yayıncılığında Teknolojik Gelişme.

Romalıların parşömenlere el yazısı ile yazılan gazeteleri, matbaanın icadı ile basılan gazetelere ne kadar az benzerlerse, ilk basılı gazetelerle bugünün gazeteleri arasında o kadar az benzerlik vardır.

Gazetecilik alanında görülen gelişmeyi iki sebebe bağlayabiliriz;

- 1- Sosyal gelişme,
- 2- Teknik gelişme.

Sosyal gelişmenin gazete tirajları üzerinde oynadığı rol teknik gelişme kadar önemli olmuştur; daha doğrusu birbirlerini tamamlayan unsurlar olmuşlardır.

Gazetelerin teknolojik bir kurum olarak gelişmesini sağlayan hiç kuşkusuz Gutenberg teknolojisidir.⁵

Gazetenin ilk çıktığı zamanlarda okuyup yazma küçük bir zümreye münhasır bir imtiyazdı. Memleket işleriyle yalnızca hükümdarlar meşgul olur, halkın böyle işlerle ilgilenmesi söz konusu bile değildi.

Fransız İhtilali ile birlikte okulların çoğalması okuyup yazmanın bir imtiyaz olmaktan çıkması, herkesin okuma yazma öğrenebilmesi ortaya okunacak şey ihtiyacını çıkardı. Memleket işleriyle daha fazla ve daha yakından ilgilenenlerin aynı zamanda okuma yazma öğrenerek artmaları karşısında, gazeteler daha sık

4 Dictionnaire Larousse, Cilt VI, İstanbul, Milliyet Gazetecilik A.Ş., 1993-1994, s.2289.

5 Oya Tokgöz, Temel Gazetecilik, 3.b., s.320.

çıkarmak, daha fazla basmak gereğini ortaya çıkardı. Bu ihtiyaç yeni teknik buluşları mecburi kıldı.

Kanımızca sosyal gelişmeler teknik gelişmeyi bir yerde zorlamıştır diyebiliriz. Sosyal gelişme okuyucu kitlesini çoğaltmış, teknik gelişme ise bu çoğalan okuyucu kitlesine gazete yetiştirmek imkanını sağlamıştır.

Gutenberg'in 1450'de baskıda değişebilir harfleri kullanması, gazetenin teknolojik bir kurum olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır.⁶ Baskıda değişebilir harflerin yanında yazı gazetenin mesajlarını vermesinde en önemli etmendir. 17. yüzyılda ilk gazetelerin hazırlanış ve çıkarılışında yararlanan baskı örnekleri kitaplar olmuştur.⁷ İlk çıkan gazetelerin koleksiyonları incelendiğinde, boyutlarının kitap boyutlarına benzer ve sayfa düzenlerinin kitaplarındaki gibi olduğu göze çarpar.⁸

Gutenberg yöntemi ile dizilen sayfalar genellikle ağaçtan yapılmış el preslerine yerleştirilip üzerlerine tamponla boya sürüldükten sonra teker teker sıkıştırılmak suretiyle bir cins teksir elde ediliyordu. Bu o zamana kadar elle tek sayı yazılan kitapların yanında büyük bir sürat ve yenilik oluşturuyordu. Zamanla bu dizge gereksinimleri karşılayamaz oldu. Çünkü Rönesans, okuma ve kitap açığını çok artırmıştı.

Basımcılığın ikinci büyük girişimini 1804-1822 yılları arasında Friedrich König isimli bir Almanda görüyoruz. Bugünkü çok büyük basın işletmelerinin oluşmasında ve matbaacılık sanayinin gelişmesinde büyük etkisi olan König, zorluklarla geçen uzun uğraşlardan sonra 1811 yılında her bölümü demirden olan ve saatte 400 baskı yapabilen bir baskı makinasını gerçekleştirdi. Bu o zaman için oldukça önemli bir buluştu ve günümüz rotatiflerine yol açacaktı. Bu büyük buluş karşısında "Times" gazetesini König'e bir makina siparişi verdi. "Times"e yapılan makina, iki kazanlı bir makinaydı. İki tarafından da elle kağıt veriliyor ve makinanın bir devrinde iki tabaka kağıt aynı anda basılabiliyordu. Boya hazneleri iki kazanın ortasına konmuştu. König bu buluşu ile büyük bir ün

6 Oya Tokgöz, "Gazetecilik Yapan İletişim Araçlarında Gelişim: Elektronik Gazete," Kitle İletişim Tekniklerindeki Gelişim ve Yazılı Basının Geleceği, Hürriyet Vakfı 1982 Yılı II. Seminer Tutanakları, İstanbul, Eğitim Yayınları, No.2, 1982, s. 24.

7 Tokgöz, Temel Gazetecilik, 3.b., s.320.

8 Tokgöz, "Gazetecilik Yapan İletişim Araçlarında Gelişim: Elektronik Gazete," Kitle İletişim Tekniklerindeki Gelişim ve Yazılı Basının Geleceği, s.24.

kazanmıştı.⁹ Friedrich König 1817 yılında Andreas Bauver ile ortaklık yapmış ve "König-Bauver" fabrikalarının temelleri bu dönemlerde atılmıştır. Bu şirket daha sonra Almanya'ya nakledildi ve basmacılık sanayinde binlerce işletmenin doğmasına neden oldu.

Yeni ortaklık Avrupa'dan siparişler alıyor ve bir sonraki, bir evvelkinden daha kusursuz olan makinaları basım sanayinin hizmetine koyuyordu. Yenilikler, kolaylıklar, otomasyon ve teknik alandaki her yeni buluşun basım işletmelerine geçişi bugünkü basım sanayini doğurmuştur.

Gazetenin kendine göre bir teknolojisi olması, 19. yüzyılda matbaacılıkta görülen teknolojik yenilikler, ilerlemelerden sonra ortaya çıkmıştır.

Sanayi Devrimi'nin etkisiyle matbaacılık alanında teknolojik ilerlemeler kaydedilmiştir. Tahta baskı makinasından, buharlı baskı makinasına geçiş, elle dizgi yerine makina ile dizgi 19. yüzyılda kaydedilen gelişmelerdir. Baskıda rotatifin, dizgide linotipin kullanılması, gazetecilik endüstrisine ve gazeteye yeni bir görünüm kazandırmıştır.¹⁰

Gazetecilik tarihinin en büyük keşfi gazete sütunlarıdır. İlk sütun İngiltere'de 1727 yılında kullanıldı. Grafik gelişmelerin gazetede kullanılması insanların düşüncelerini yazılı kağıtlara daha kolay dönüştürdü. Ve gazetecilik sanayi haline gelmeye başladı.¹¹

Gelişen gazetecilik teknolojisi ile , gazetenin boyutları, sayfa düzeni, sayfa düzeninde kullanılan sütun sayıları, başlıklar, köşeler, hatta kullanılan hurufatın şekli, biçimi, boyutları değişim geçirmiştir. yaratıcı gazeteci ve matbaacıların deneyimleri ve katkılarıyla, gazete gelişen teknolojinin nimetlerini okuyucularına sunmuştur.¹²

Matbaacılıktaki gelişmelerin yanında, telgrafın, telefonun kullanımı, gazeteyi çeşitli teknolojilerden yararlanan bir kitle iletişim aracı şekline sokmuştur. Telgraf ve telefon haber vermeyi süratlendirirken, daktilo makinası

9 Şevket Evliyagil, **Basın ve Basım İşletmeciliği Ders Notları**, Ankara, Ajans Türk Matbaası, 1977, s.28-29.

10 Tokgöz, **Temel Gazetecilik**, 3.b., s.320-321.

11 Nezh Demirkent, **Sayfa Sayfa Gazetecilik**, İstanbul, Altın Kitaplar Matbaası, 1.b., Mart 1982, s.212-213.

12 Tokgöz, **Temel Gazetecilik**, 1994s.321.

elle haber yazma ile dizgi ve baskı arasındaki evreyi kısaltmıştır. Fotoğraf ve klişe, gazeteyi resimleme ile görsel yönünden gelişmelere neden olurken, yazı ve görüntü birleştirilerek, gazeteye hareketlilik kazandırmıştır.¹³

18.yüzyıla kadar haber ve reklamlardan oluşan gazete, siyasal konulara eğilmeye, 19. yüzyıldan sonra mali ve kültürel sorunlar üzerinde durmaya başlamıştır. 19. yüzyıl kapanıp 20. yüzyıla girildiğinde yeni teknolojik gelişmeler gazetecilikte kullanılmaya başlandı. Tipo baskının yanında, ofset ve tıfdruk baskı yöntemleri, fotokompozisyon, film ile dizgi, bilgisayar ile dizgi, elektronik klişe yapma yoluyla gazetecilik yeni boyutlar kazanmaya devam etmiştir. Faksimile yöntemi ve telsiz baskı sayesinde gazeteler aynı anda çeşitli yerlerde basılma imkanına kavuşmuşlardır. Gazete baskısında bilgisayarlardan yararlanma ile gazetecilik endüstrisi çok pahalı bir endüstri şekline dönüşmüştür.¹⁴

Basın sanayindeki teknolojik gelişmeler paralelinde basın işletmeleri bugünkü konumuna gelmişlerdir. Kısıtlı olanaklarla çalışan, kurulan ve kurulacak olan küçük basın ve basım işletmeleri vardır. Fakat bunlar çok dar bir çerçevede kalmak zorundadırlar. Bu küçük kuruluşların teknik yetersizlikleri çağımızın ve yarınki gereksinimlerin istediği basın ve basım üretimini karşılama gücünde olamaz. Çünkü, gazetecilik uğraşının belirli özelliği "hız"dır. Araç ve gereçlerin bir yandan bu hızı, diğer yandan da yüksek sayıda üretimi kapsamı gereklidir. Ülkemizde 35-40 yıl önce 40.000 gazete üreten bir basın işletmesine çok büyük bir kuruluş olarak bakılırken, bugün bazıları günlük baskılarını 500.000 sayısının üzerine çıkarabilmişlerdir. Gazeteler okuyucuya daha hızlı ulaşabilmek ve daha çok satabilmek için çeşitli özeklerde(merkez) örgütlenmişlerdir. Yani mekanik ve elektronik alandaki büyük gelişmeler, gazete ve basım ürünleri tekniğini de etkisi altına almıştır. Nüfus ve kültür patlamasına paralel olarak bu gelişmeler saptanırken diğer yandan dünya basın sanayi konjktörünün ters akımları da görülmektedir. Bu akım satış düşmesi ve büyük gazetelerin belli ellerde toplanması biçiminde sonuçlanmaktadır. Fakat herşeye rağmen gelişme devam etmekte ve edecektir de. Basın sanayindeki gelişmeleri üç ana başlık altında toplayabiliriz.¹⁵

13 Tokgöz, "Gazetecilik Yapan İletişim Araçlarında Gelişim: Elektronik Gazete," Kitle İletişim Tekniklerindeki Gelişme ve Yazılı Basının Geleceği, s.25.

14 Tokgöz, Temel Gazetecilik, 3.b., s.321.

15 Şevket Evliyagil, Gazete Yayımlama Yöntemleri, Ankara, Ajans-Türk Matbaası, 1982, s.24-27.

1-) Baskı Alanında:

Baskıcılıkta tipo baskının yerini ofset ve tıfdruk baskı türleri almaya başlamıştır. Belli yetenek ve yeterlikte olan rotatif baskı makinaları yeni baskı yöntemlerinin de uygulanması ile karmaşık yapıları birer "dev makina" haline getirilmiştir. Günümüzde saatte 40-60 bin basan geleneksel rotatiflerin yerini saatte 240.000 gazete basabilen "Jumbo Courier" adı verilen büyük rotatifler almaya başlamıştır. Yeni yapılan makinelerin özellikleri ile yan yana konarak baskı üniteleri büyütülebilmektedir.

Modern anlayışta bir basımevi işletmesi bugün baskı makinasını seçerken üç faktör üzerinde durmak zorundadır: a) Verimlilik b) Güvenilirlik c) Nitelik.

a) Verimlilik : Makinanın saatlik üretimidir. Düz baskı makinalarında bu sayı 10.000, rotatif baskı makinalarında verimlilik bu makinaların yan yana ilavesi ile artırılabilir. mümkündür.

Baskı makinalarına konan bilgisayar yönetimi, baskı analizi, renk kalitesi ve üretim güvenliği taratmada ve bunları denetlemektedir. Baskı makinalarında bilgisayarın uygulanmaları sıkıntısız ve dertsiz bir üretimin sağlanmasını en az duruma getirmekte, renkli baskılardaki uyumu ve makina gerilimini en yetkin biçimde denetleyebilmektedirler.

b) Güvenilirlik: Baskı makinalarının işyerlerinde saygınlık yaratmalarıdır.. Son yıllarda bu makinalar dünyanın her yerinde aranılır ve eski makinaların yerini alır hale gelmişlerdir. Yeni olan bu makinalar teknik yetersizliklerinden dolayı sökülen makinalarda yıllardır "işçi dövizleri" ile ülkemize ithal edilmiştir. Ve dolayısı ile Türkiye "dönemi dolmuş bir basım makinaları mezarlığı" haline getirilmiştir.¹⁶

c) Nitelik: Yeni gelişmelerin ve buluşların baskı makinalarına uygulanabilir olmasıdır. Fırça nemlendirme, renkleri üst üste basmayı denetleme gözleri, otomatik kağıt gerilim denetimi, kağıt kesici ve katlayıcıları, makinaya uzaktan buyruk verme ve ışıklı levhalar üzerinde denetleme, baskı makinalarına getirilen yeniliklerden bazılarıdır.

Bilgisayarla donatılmış makinalar, baskı analizlerini de yaparak iş selameti, renk kalitesi ve üretim güvenliği sağlarlar. Böylelikle dertsiz bir üretim olanağı sağlanmış olunur.

16 ibid., s.26.

2-) Dizgi Alanında:

Gutenberg'den 15-20 yıl öncesine kadar gelişen tekniklerle uygulanan erimiş, antimuan ve kalaydan oluşan karışımla sağlanan sıcak dizgi, artık yerini film üzerine yapılan soğuk dizgiye bırakmıştır. Dizgide sıcak dizgiden soğuk dizgiye geçilmekle büyük bir "hız" sağlanmıştır.

Gazeteye girecek yazılar özel makinalarında tuşlanmakta arkasından bir optik düzenle televizyon kamerası ilkelerine göre harfleri ve sayıları manyetik bant üzerine istenilen büyüklükte (4 punto -72 punto) ve görünümde (tek kolon-çift kolon-karnıyarık vb.) okuma makinaları tarafından dizgiye hazırlanmaktadır.

Soğuk dizgi sistemindeki gelişmeler elektronik donatımdaki güçlerine göre saatlik verim olarak sıcak dizgi makinalarınının 25-30 katı ürünü ortaya koyabilmektedir.

3- Tertip Alanında:

Soğuk dizginin getirdikleri, yani fotoğraflık tekniğinin kullanılmasıyla birlikte kurşunlu, mürekkepli, ağır harfli, dumanlı ve hatta yağlı mürettiphanelerin yerlerini foto-mekanik bölümler almıştır.

Tipo baskı sisteminde gazete sayfaları "gale"¹⁷ denilen demir çerçeveli ağır çinko teknelerin içine kurşun satır, kurşun harf ya da pirinç çizgilerle satır satır tertiplenirdi. Artık "film" ya da "kağıt şeritler" in ışıklı masalarda makas ve seloteyp yardımıyla bir düzen içinde birbirine yapıştırılması yaygınlık kazanmıştır.

Yakın zamana kadar kurşun kullanmaksızın dizilen yazı taslaklarının yapıştırma yoluyla gazete sayfaları oluşturulması ve bu sayfaların tek parça halinde film üzerine pozitif ya da negatif görüntüsü alınır. Görüntü üzerinde gerekli kontrol ve düzeltme işlemleri yapılır ve görüntü alüminyum-çinko-bakır ya da bunların karışımı olan sentetik bir levhaya yansıtılır. Levha kimyasal hazırlık aşamasından sonra baskı makinasında kullanılabilir duruma getirilmiş olur.

Günümüzde ise kullanılan teknik dahada gelişmiştir. Manyetik levhalar yerine ekranlar kullanılmakta, kalem ve kağıt önemini yitirmiştir diyebiliriz. Sonuç olarak kağıt üzerine sıralanmış satırlar yerine, bilgisayar ekranında elektronik yazı taslağı uygulanması "hız" tekniğine daha uygun düşmektedir.

17 Gale; dizilen kalıpların bağlanmak ve taşınmak üzere yerleştirildiği tablo.

Şimdi artık sırasıyla gazete yayıncılığında kullanılan baskı öncesi çalışma işlemlerini ve baskı tekniklerini ve bu baskı tekniklerine yanısıyan teknolojik gelişmelerin kullanımını inceleyeceğiz.

2.2. Gazete Yayıncılığında Baskı Öncesi Çalışmaları

2.2.1. Gazetede Haber Kavramı, Önemi ve Özellikleri

Haber alma ve iletme ihtiyacı ilk insanla başlamıştır. İnsanlar bilgi edinmede, düşüncede, kişilik durumlarında, duyularında eşitlik ve birliği sağlamak için haberleşir.¹⁸

Haber kavramının önemini, taşıdığı anlam ve özellikleri somut olarak belirleyebilmek için eiki temel etkeni gözönünde bulundurmak gereklidir:

- 1- Toplumda geçerli ve kullanılmakta olan iletişim teknolojisi
- 2- Mevcut toplumsal yapı

Yazılı ve sözlü basın tüm toplumsal kurumlar gibi, tarih içinde biçimlenirken kullandıkları teknolojide zaman içinde değişiklik göstermiştir. Haber kavramını daha iyi değerlendirebilmemiz için toplumbilimsel tartışmalarda sıkça söz edilen "haber -olay ilişkisi" ve "haber-gerçek ilişkisi" üzerinde durmamız gerektiği kanısındayız.

Haber-Olay ilişkisi: Haber kavramı gazetecilikte , olayın ve olayların hikayesi yada özeti şeklinde tanımlanagelmektedir. Tanımdan anlaşılacağı gibi, Olay, hikaye ve özet gibi kelimelerle haberin tanımlandığı veya anlatılmaya çalışıldığı dikkat çekmektedir.

"Haber bir olay değildir, olduktan sonra algılanabilen bir olgudur. Olayla özdeş değil, fakat olayın esas çerçevesi içinde tekrar kurulabilmesi hedefidir."¹⁹

Olay, çeşitli olguların belirli bir yer ve zaman içinde geçmesi sürecidir. Fakat burada önemli olan olayı oluşturan olguların mahiyeti ve anlamının belirli bir yapı ve çevresi ile olan ilişkisinin kurulmasıdır. Olay yada olaylar insanlara ulaşmadığı, insandan insana iletilmediği zaman hayal olmaktan öte geçemezler.

Genellikle, olay ve olaylardan sonra bunlar hakkında haber yapılabilecek bilgi, resim, görüntü toplamak üzere gazeteciler

18 Çapman, Kitle Haberleşmesi, s.19.

19 Tokgöz, Temel Gazetecilik, 3.b., s.123-125.

görevlendirilirler.Olay veya olaylar yazılı ve sözlü basında gazeteciler tarafından öğrenilip değerlendirildikten sonra yer almaktadırlar.

Özetleme ve hikaye etme işlemi ile gazeteci olayı haber yapmaktadır. Gazetecinin yaptığı haber ise, olayla özdeş değil, fakat olayın esas çerçevesi içinde tekrar kurulması şeklinde gerçekleşir. Yani diyebiliriz ki gazeteci olayı kendi algıladığı ölçüde haber yapmaktadır. Bu yönden de haberleri kitle iletişim araçları vasıtasıyla izleyen kişiler, hiçbir zaman kendilerine ulaşan haber yada haberlerin amacını kestirmek gücüne sahip olamamaktadırlar.

Haber-Gerçek İlişkisi: Haberlerin hammaddesini oluşturan olaylardır. Olayları yapan olgular devamlı vesürekli olarak gerçekler üzerinde kuruludurlar. Haberler olayla özdeş olmayacağından haberde gerçek payı daima değişkendir.

Haber ve gerçek arasındaki hassas ilişkiyi değerlendiren Walter Lippmann şöyle demektedir:²⁰

"Haber ile gerçek aynı değildir. Haberin işlevi bir olay iletmek, gerçeğin işlevi ise, saklı kalmış olguları gün ışığına çıkararak, birbirleri arasındaki bağlantıyı kurarak, insanoğlunun iletişimine olanak tanımak için, gerçeğin resmini yapabilmektir."

Haberde gerçek payı değişkendir ve değişken kalmaya da her zaman mahkumdur. Olaya ait gerçek bütün gerçekliğine rağmen haber haline getirilmeyebilir. Ayrıca gerçek açısından zamanlılık unsuru önemli olmamakla birlikte haberde zamanlılık kavramı önem taşımaktadır.Gerçek daima kalıcı olmakla birlikte, haberler zamanla unutulmaktadır.

Gazetenin başlıca fonksiyonu okuyucuya -ilgisini çekerek- haber iletmektir. Haber, olayın var olduğu yerin bir gereğidir. Bir yerde olay varsa haber de er ya da geç başka bir yere aktarılacaktır.

İlk yapılan "haber" tanımlamaları arasında ; "olan herşey haberdir", "dün bilmediğimiz haberdir", "insanların üzerinde konuştuğu haberdir", "Haber okuyucuların öğrenmek istedikleridir" yer almıştır.

Gazetecilik kitaplarında yapılan ilk tanımların yanı sıra günün koşullarına uygun pek çok tanımlar da yapılmaktadır. Yapılan haber kavramı tanımları, bir

20 Tokgöz, Temel Gazetecilik,3.b., s.126'dan Walter Lippmann, Public Opinion, The Mac Millan Co, 1949, s.358

yandan haberin önemini, anlamını değerlendirirken öte yandan haberi oluşturan temel etkenlere de yer vermektedirler. Yapılan haber kavramı tanımlarını şöyle sıralayabiliriz:²¹

"1- Haber zamana uygun herşeydir.

2- Zamana uygun rapor haberdür,

3- Haber, bir olayın raporudur.

4- Haber , "dünün" olayıdır,

5- Haber, toplumda çok kişiyi ilgilendiren bir olay yada bir düşündür,

6- Haber, biraz önce bilmediğimiz bir durumdur,

7- Haber yayın müdürlerinin haber dedikleri ve gazeteye koydukları olaylardır,".

Sözlük anlamı olarak haber ise; (1) Yeni olmuş ya da olabilecek bir durum, bir olayla ilgili olarak verilen ya da alınan bilgi, (2) Çoktan beri görülmeyen ya da kendisinden söz edildiği duyulmayan birinin durumu ile ilgili bilgi edinmek, (3) Ağızdan ağıza dolaşan söz²² olarak tanımlanmaktadır.

2.2.2. Gazete Yayıncılığında Haber Kaynakları

2.2.2.1. Gazetenin Kendi Kaynakları(Muhabirleri)

Gazeteye bağlı olarak çalışan , haber peşinde koşan, topladığı bilgileri haber şeklinde yazan kişilerdir, muhabirler. Gazetenin kendi öz kaynaklarından kasıt, gazeteye bağlı çalışan ,merkezdeki muhabirler anlatılmak istenmiştir. Günümüzde artık gazeteler kendi haber ajanslarını oluşturarak yaygın bir muhabir ağı ile yurt genelinde olup bitenleri gazetesinde yayınlamak istemektedir. Bu iş için de belli haber alanlarında uzmanlaşmış olan kişileri, haber peşinde koşan, ve her habere gönderilmek üzere hazır bulunan muhabirleri vardır. Bu muhabirler, gazetenin ilgili servislerindeki istihbarat şeflerinin denetimi altındadırlar. Ve günlük olaylar içinde haber olabilecek yerlere gönderilirler. Muhabirler gün boyunca gelişen olayları takip eder, fotoğraf makinesiyle olayları görüntüler ve olayı yazıya dökerek haber haline getirir. Muhabirin getirdiği haberler ilgili servis sorumlusu tarafından gözden geçirilir, değerlendirilir. Bu değerlendirme sonunda gazetede basılabilir olanlar gazetede yayınlanmak

21 Tokgöz, Temel Gazetecilik, s.127., Evliyagil, Gazete Yayımlama Yöntemleri, s.21.

22 Kemal Demiray, Temel Türkçe Sözlük, 3.b., İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1994, s.342.

üzere işlenir. Gazetenin kendi haber kaynakları bölge büroları, yurt dışında kurdukları haber bürolarıdır.

Günümüzde artık gazeteler, kendi haber bürolarıyla ve de muhabirleriyle bağlantıyı PTT hattı üzerinden kiraladıkları telefon hattı ile yapmaktadırlar. Bölge bürolarındaki ve muhabirlerin topladığı haberler gazete merkezine PC bilgisayarlar monte edilmiş modemle bağlantı kurulur. Aradaki mesafeye rağmen haberler merkezde bulunan ana bilgisayar sistemine çok kısa bir sürede aktarılabilir. Gelen haberleri yeniden yazmak gerekmediğinden ve de muhabirin gelmesini, haberi baskıya yetiştirmek için zaman telaşasına kapılmaya hiç gerek kalmamaktadır.

Günümüz şartları artık muhabirlerden çok şey beklemektedir. Bir muhabir her konudan anlamak zorundadır. Gerektiğinde bir tarihçi, gerektiğinde bir psikolog ve gerektiğinde de bir sosyolog olabilme özelliğini taşıması gerekmektedir. Gelişen teknolojik yenilikler karşısında kendisini yenileyebilmeli, günlük olayları iyi bir gözlemci gözüyle izleyebilmeli ve değerlendirebilmelidir.

Her ne kadar gazeteler haber ajanslarından haber sağlayabilmelerine karşın muhabirlerden de vazgeçememektedir. Bir gazete için muhabirin önemi her zaman için vardır ve de olacaktır. Çünkü gazeteciliğin temelinde muhabir, gazeteci vardır.

2.2.2.2. Ajanslar

2.2.2.2.1. Ajans Nedir?

Haber ajansının tanımını yapmak gerçekten güçtür. Yapılan haber ajansı tanımları, günümüzde haber ajanslarının yaptığı işlevler dikkate alındığında yetersiz kalmaktadır.

Kitle haberleşme araçları, haberleri yalnız kendi muhabirleri ile bulmazlar, başkalarından satın alırlar. Haber ajansları ilk kurulduklarından itibaren gazetecilik yapan yada iletişim sürecinde bulunan kuruluşlara haber bulma görevini yüklenmişlerdir ve halen de yüklenmektedirler. En basit şekilde haber ajansının tanımını "Haber ajansı; gazete, radyo, televizyon, dergiler gibi, kitle iletişim araçlarına haber temin eden(satan) bir kuruluştur" şeklinde yapabiliriz. Unesco'nun kapsamlı bir şekilde verdiği haber ajansı tanımı ise şöyledir:²³

23 Oya Tokgöz, **Temel Gazetecilik**, 2.b., Ankara, Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Yayınları, No.8, 1987, s.36.

"Haber ajansı, hukuki statüsü ne olursa olsun, genel anlamda haberleri, gerçekleri gösteren ve tanımlayan aktüalite belgelerini bulup, bunları kitle iletişim araçlarına, onları ikna etmenin dışında kalmak üzere yayan, yasaların hükümlerine, ticaret kurallarına uygun, olanak verdiği ölçüde tam ve tarafsız bir hizmet götüren kuruluştur."

2.2.2.2. Ajansın Rolü ve Önemi

Her gazetenin kendisine özgü, haberleri yazı işleri servisine ulaştıran yurtiçi ve yurtdışı muhabirlerinden oluşan bir iletişim ağı vardır.²⁴ Fakat hiçbir yayın organının, en zengin ülkenin en zengin yayın organı bile olsa kendi olanakları dahilinde ne ulusal çaptaki ve ne de dünya çapındaki güncel olayları kapsayabileceği düşünülemez.

Haber ajansları, dünyanın çeşitli kıtalarına ve de bölgelerine gerek yazılı gerekse sözlü basına yerel, ulusal, uluslararası kaynaklı haber sağlama yönünden hizmet götürmektedirler.

Günümüzde haber ajanslarının sayısında bir artış görülmekle birlikte, haber ajanslarının tümü teknoloji bakımından güçlü ve üstün değildirler. Bir haber ajansı, nerede ve ne zaman olursa olsun, herhangi bir olayı hemen öğrenebilecek ve bunu hiç gecikmeden abonelerine iletebilecek yapıya sahip olmalıdır. Teknolojik yeniliklere ayak uydurabilen haber ajansları, dünya haber alışverişinde daha etkin rol alabilmektedirler.

Haber ajansları, haber toplama ve yazma işlevleriyle uğraşan ve bunları belli bir ücret karşılığında satıp kar elde ederek varlıklarını devam ettirmeye çalışan ticari nitelikteki kuruluşlardır. Gazetelerde haber toplama ve yazma işlevini yerine getirenler muhabirler olmakla beraber; haber ajansları, sahip oldukları teknolojik olanakları sayesinde haber alma ve yayma işlevlerini gazetecilik kuruluşlarına oranla daha çabuk, hızlı ve de yaydıkları haberleri ucuza mal etmektedirler. Bu nedendir ki, günümüzde teknolojik olanakların gelişmesi sonucu, artan haber maliyetleri karşısında yazılı ve sözlü basın haber ajanslarının sunduğu çeşitli hizmetlerden yararlanma yoluna gitmişlerdir. Bunu yaparken kendi muhabirlerinden de vazgeçmemişlerdir. Yazılı basının haber ajanslarından gelen haberleri olduğu gibi kullanmayıp, kendi hmuhabirleri

24 Philippe Gaillard, *Gazetecilik*, çev. Mehmet Selami Şakiroğlu, İstanbul, İletişim Yayınları, 1994, s. 43.

kanalıyla topladıkları haberleri de ajanslardan satın aldıkları haberlere katıp birleştirmektedirler.²⁵

2.2.2.3. Ajansların Gelişimi

Haber ajansları hiç kuşkusuz bir ihtiyaçtan doğmuştur. Gazeteleri çoğalması, yayılması ve haberleşme sınırlarının genişlemesiyle haber toplamanın örgütlenmesi bir zorunluluk haline gelmiştir.²⁶ Olayların uluslararası boyut ve güncellik kazanması, iletişim araçlarının daha hızlı, daha düzenli ve de daha örgütlü bir duruma gelmesiyle ortaya çıkmıştır.

Telekomünikasyon araçları basının işlevlerinin ve içeriğinin dönüşümünde belirleyici bir rol oynamıştır. 19. yüzyıla kadar, gazeteler olabildiğince düzenli bir şekilde ulusal haberlere yer vermekteydiler. Dış haberler ise tamamıyla postaya bağımlıydı ve yurtdışı haberlerinin kaynaklarını, yurtdışı muhabirlerinden gelen mektuplar ve gazeteler, yabancı ülkelerden gelen yolcularla raslantısal karşılaşmalar oluşturuyordu. Bu durum, yalnızca haberin gecikmeli ulaşması anlamına değil, aynı zamanda uzaktaki bir olayın yayınlanmasının çok keyfi olması anlamına da geliyordu.

Kanımızca çağdaş basının ortaya çıkışını 1835 yılında Fransa'da "Havas Ajansı"²⁷ nin kuruluşuyla başlatabiliriz. Charles Havas Avrupa haberlerini elde etmeye ve bunları gazetelere satmaya karar verdiğinde bu amaç için optik telgraf ve özellikle de "haber güvercinleri"ni kullanmaya başlamıştır. Orduda ve kalelerde haberleşme için kullanılan güvercinlerin gazetecilikte kullanılması "Havas Haber Ajansı" ile başlar.²⁸

İlk yıllarda Havas'ın haberleri gazeteciler tarafından kullanılmamış olmasına rağmen, birkaç yıl içinde ajans, muhabirlerinin sayısını arttırıp, çeviri hizmeti kurarak bunları abonelerine optik telgraf yoluyla göndermeye başlamıştır. 1848'den itibaren Paris, Londra, Brüksel, 1850'de de Paris, Roma, Viyana ve Alman kentlerinin belli başlıları arasında haber toplama ve gönderme yönünden bağlantı kurmuştur.

25 Tokgöz, Temel Gazetecilik,3.b., s. 105-108.

26 Çapman, Kitle Haberleşmesi, s. 37-39.

27 Havas Haber Ajansı; II. Dünya Savaşı sırasında Fransa'nın Almanlar tarafından işgali üzerine faaliyetlerine ara vermiş, savaş sonrası "Agence France Press adını alarak faaliyetlerine 1944 tekrar başlamıştır.(Bkz. Oya Tokgöz, Temel Gazetecilik, Ankara, Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Yayınları No.8, 1987, s. 40.)

28 ibid., s. 40.

Havas'la birlikte çalışan Alman asıllı Julius Reuter 1851 yılında ayrılarak, Londra'da ticari nitelikli haber bürosu kurarak bugünkü Reuters Haber Ajansının temelini atmıştır. Haber ajansının kurulmasından bir yıl sonra verdiği haberleri gazeteler kullanılmaya başlamışlardır.

Körfez Savaşı ve Sovyetler Birliği'nin parçalanmasıyla ABD'den Associated Press, İngiltere'den Reuters ellerinde bulunan hem teknolojik olanaklar ve hem de sahip oldukları bu olanaklara uygun olarak dünyadaki iletişim akımını düzenlemek ve yön vermek için büyük bir yarış içine girmişlerdir. Fransa'nın Agence France Press ve ABD'nin diğer bir haber ajansı United Press International, sahip oldukları teknoloji ve habercilik yönünden Associated Press ile Reuters haber ajanslarının oldukça gerisinde kalmışlardır. Haber hizmetleri bakımından Reuters haber ajansı Avrupa, Afrika ve Asya'nın büyük bir bölümünde birinci sırada yer almaktadır.²⁹

Haber ajansları kuruluş ve işleyişleri bakımından buldukları ülkelerin hukuki rejimlerine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Ulusal haber ajansına sahip ülkelerin bazılarında haber ajansları doğrudan devletin denetimi altında bulunmakta ve çalıştırılmaktadır. Bazı ülkelerde ise, haber ajansları, gazeteler, radyo, televizyon örgütlerinin kurduğu kooperatifler biçiminde örgütlenmekte ya da özerk kamu kuruluşları şeklinde işletilmektedirler.

Ajansları bir ayrıma tabi tutmamız gerekirse ikiye ayırabiliriz:

- 1-Ulusal ajansları,
- 2-Dünya çapındaki ajanlar.

1- Ulusal Ajanslar: Ülke basınının gereksinim duyduğu haberlerin tamamını sağlayan ajanlardır. Ulusal çaptaki haberleri kendi muhabir ağı, dış haberleri ise anlaşmalı oldukları dünya çapındaki ajanslar kanalıyla elde ederler. Ulusal ajanslar ayrıca yabancı başkentlerde genellikle birkaç yurtdışı muhabiri bulundururlar. Bu muhabirlerin görevi, ulusal kamuoyu için ilginç olan haberleri toplayıp aktarmaktır.

Ulusal ajanslar ülke içinde yaygın bir muhabir ağına sahiptirler. Bu muhabir ağı, bir bölgeyi kapsamakla yükümlü tutulan özel muhabirlerden ve çoğunlukla yerel ve bölgesel basında çalışan gazetecilerden oluşmaktadır. Böylelikle bir

29 Tokgöz, Temel Gazetecilik, 3.b., s. 104-105.

bölgede olan ve diğer bölgeleri de ilgilendiren haberler gözden kaçırılmamış olmaktadır.

2- Dünya Çapındaki Ajanslar: İngiliz Reuters ajansının dışında kalan ajanslar her şeyden önce merkezlerinin bulunduğu ülkelerin ulusal ajansları durumundadırlar.³⁰ Bu ajanslar çok sayıda bölge bürolarına sahip olup, sürekli muhabirler ve stringerlerin yanı sıra bünyelerinde önemli bir ulusal masa ve her an yola çıkmaya hazır röportaj ekipleri bulundurmaktadırlar. Dünya çapındaki ajanslar, yaygın bir muhabir ağına ve bütün dünyaya haber servisi yapabilecek olanaklara sahip olmalarıyla ayırdedilebilirler. Bu ajanslar, dünyada olup biten gelişmeleri kendi yaygınmuhabir ağı ile takip etmekle birlikte, ulusal ajanslarla yaptıkları anlaşmalar yoluyla da elde ederler.

Haber ajanslarının yanı sıra, çok sayıda genel haber ajansları ve belirli alanlarda uzmanlaşmış ajanslarda basına hizmet sunmaktadırlar. Basın sadece haber değil, aynı zamanda soruşturma, büyük röportaj, makale ve söyleşi biçiminde, uzman ajanslar tarafından hazırlanmış hazır bilgileri de-fotoğraf, harita, desen, çizgi roman, oyun ve bulmacalar da bunlara dahildir- tüketir. Çok sayıda insanın çalıştığı gazetelerde bu malzemelerin büyük bir çoğunluğu gazete bünyesinde üretilmektedir.³¹ Hiçbir gazete, tamamıyla uzman ajansların hazırladığı makalelerle çıkartılmaz. Fakat bir gazetenin kendi olanakları ne kadar azsa, o kadar çok bu kurumlara gereksinim duyar.

Ülkemizde ajansçılığın diğer dünya ülkelerinde olduğu gibi uzun bir geçmişi yoktur. Osmanlı İmparatorluğu'nun son zamanlarında yabancı haber ajansları İstanbul'da bürolar açmışlardır. İlk ulusal haber ajansımız olan Anadolu Ajansı, "Ulusal Kurtuluş Hareketi"nin yurtdışına duyurulması gereksinimi duyan Atatürk tarafından 1925 yılında kurulmuştur. Anadolu Ajansı devletin bütçesinden halen yararlanmakta olan bir kuruluştur. Yurdun çeşitli bölgelerinde büroları bulunan Anadolu Ajansının merkezi Ankara'dadır. Anadolu Ajansı, haber hizmetlerini sunmada bilgisayar teknolojisinden yararlanmaktadır. Yayın organlarına fotoğraf ve telefoto hizmetlerinde bulunmaktadır. Teknolojisini yenileyen ajans, görüntülü haber hizmet çalışmalarıyla Anadolu Radyo istasyonunu 1993 yılında hizmete sokmuştur.

30 Gaillard, *Gazetecilik*, s. 51.

31 *ibid.*, s. 52.

Ülkemizde devlet destekli olan Anadolu Ajansından başka, ticari amaçlı haber ajanları gazetecilik kuruluşlarının elinde bulunmaktadır. Bazı gazetelerimiz kendi bünyelerinde haber ihtiyaçlarını karşılamak için kendi haber ajanslarını kurmuşlardır. Örneğin Hürriyet, Milliyet gibi gazetelerimiz yalnız kendi yayın organlarına haber sağlayan ajanslarını kurmuşlardır.³² Türkiye gazetesi görüntülü haber hizmeti sunma bakımından İhlas Haber Ajansı(İHA) devreye sokmuştur.

Ülkemizde ticari amaçlı haber ajansı sayısı oldukça sınırlı bir sayıda bulunmaktadır. Hizmetleri önemli boyutlara ulaşan ANKA Haber Ajansı ve UBA(Ulusal Basın Ajansı) nı sınırlı sayıdaki ticari haber ajanslarımız olarak sayabiliriz.UBA ve ANKA haber ajanslarının merkezleri Ankara'da bulunmaktadır. Anka ve UBA dışında kalan fakat haber dağıtım hizmetleri bakımından hizmetleri yoğunlukta olmayan haber ajansları arasında THA, İKA, Mak Ajans'ı sayabiliriz.

2.2.2.2.4. Ajans İçinde Haberlerin Dolaşımı.

Gazete, basın ajanslarından, kapsamına aldığı alanda gelişen olaylardan kendi okurunu ilgilendirenlerin kendisine aktarılmasını beklerler. Belli başlı haber ajansları çalışma tekniklerini öylesine geliştirmişlerdir ki, bu görevlerini son derece iyi yapmaktadırlar. Haberi ajanslardan önce vererek onu atlatmak bir gazetenin kendi muhabirinin görevi olmakla birlikte, gazeteci bunun için ne kadar çaba harcarsa da çok az olayda bunu başarabilmektedirler.³³

Günümüzde Batılı haber ajansları haberlerin dağıtım aşamasında iki yol izlemektedir.³⁴

1-Ülkenin kendi ulusal yada ticari haber ajansı bulunuyorsa, onunla haber değiş tokuşu yapılmaktadır.

2- Ülkenin haber ajansıya veya yayın kuruluşuyla haber satış sözleşmesi ile haber satılmaktadır. Yani abone sözleşmesi ile abonelerine haber dağıtımını yapmaktadırlar.

Haber ajanslarının haber kaynakları gazetelerin haber kaynaklarıyla aynıdır diyebiliriz. Yalnız ajanslar gazeteler gibi haberlerde ayırım yapmazlar mümkün olduğunca yönsüz olmaya çalışırlar. Haber ajansı, nerede, ne zaman

32 Hıfzı Topuz, 100 Soruda Türk Basın Tarihi, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1973, s. 117-118.

33 Gaillard, Gazetecilik, s. 43-44.

34 Tokgöz, Temel Gazetecilik, 3.b., s. 111.

olursa olsun, herhangi bir olayı hemen öğrenebilecek ve bunu hiç gecikmeden abonelerine iletebilecek durumda olmak zorundadırlar. Bu durumda etkin bir muhabir ağını ve bu muhabir ağı ile sağlanacak etkin bir iletişim ağını(aboneleriyle olduğu gibi) vede merkezde sürekli çalışma halinde olan etkili bir yazı işleri kadrosunu beraberinde fetirmektedir. Çünkü haber ajansları ticari kuruluşlar olup, abonelerine sattıkları haberlerden sağladıkları gelirlerle varlıklarını sürdürürler.

Muhabirler bir haberin başlangıç noktalarıdır. Ulusal ajanslar ülkenin her bölgesine, dünya çapındaki ajanslar da her ülkeye dağılmışlardır. Dünya çapındaki ajanslar dünyanın bazı bölgelerinde bölge büroları oluşturmuşlardır. Bu bölge büroları ajans merkezi ile muhabirler arasında geçilmesi zorunlu olan bağlantı noktaları konumundadırlar.

Muhabirler, ajans merkezleri, ajans büroları arasındaki bağlantı kabloyla, radyo ya da uydu aracılığıyla kurulur. Muhabirler ellerindeki malzemeli bilgisayarlarla, teleks veya telefonla ajans bürolarına iletirler. Bürolar kendilerine gelen malzemeleri, sürekli bağlantı halinde buldukları haber ajansı merkezine bilgisayarlar ve uzakyazıcılar³⁵(telescripteur) vasıtasıyla aktarırlar.

Haber ajansı merkezinde gelen haberler doğrudan bilgisayara girer ve burada depolanırlar. Bilgisayara giren haberlerin ilk satırları aynı zamanda bütün masalarda bulunan bilgisayar ekranlarına gönderilir. Her masa kendi ekranına gelen haberleri ele alır, işler ve kendi çalışma alanındaki iletişim aracının ilgisine göre servisin günlük haber kapasitesine göre yani kelime sayısına bağlı olarak dağıtır.

Haberlerin işlenmesine, gelen haberlerin seçilmesiyle başlanır. Çünkü hiçbir servis kendisine ulaşan haberlerin tamamını dağıtamaz. Ayrıca aboneler, ajanslardan kendileri için ilginç olmayan haberlerin olanakları ölçüsünde eleyerek, bir seçme yapmasını istemektedirler. Bunun nedeni de haberlerin yoğun olarak yığılması sonucu oluşabilecek olumsuz etkileri minimuma indirmektir. Bir yayın organının yazı işleri yığılan ajans haberleri -birden fazla ajansa aboneler- başlangıçta soluk kesici olur ve bu da yazı işlerinde çalışanları daha çok haberleri ayıklama işine yöneltir ve oyalar. Büyük haber ajanslarının 1980'li yıllardan itibaren "sipariş üzerine servis" yöntemine

35 Uzakyazıcı(Telescripteur): Elektrikli daktilo şeklinde telekse benzeyen fakat karşılıklı haberleşmede kullanılmayan, sadece tek yönlü bir merkezden gönderilen sinyalleri yazıcıya döken aygıt.(Bkz. Çağdaş Gazetecilik, İletişim Yayınları, s.45.) **

geçmelerinin nedeni de budur. Bilgisayar programlarına eklenen şifre ile, her abone sadece kendisini ilgilendiren haberleri alma olanağına kavuşmuştur.³⁶

"Teknolojik gelişmeleri oldukça yakından izleyen büyük Batılı haber ajansları, haberlerin yazılması, düzeltilmesi, düzenlenmesi, hızlı bir şekilde dağıtımında katod ışınlarından yararlanmaktadırlar. Bilgisayar sistemleri aracılığıyla haberlerin dağıtımı, düzenlenmesi ve depolanması gerçekleştirilmektedir. Teleks, radyo, telefoto, faks, uydu ile iletişimden gerek ülkeler arasında gerekse kıtalararasında haberlerin görüntülü veya görüntüsüz olarak aktarılmasında ve dağıtımında yararlanılmaktadır."³⁷

Haberlerin dağılımı, her servis için, masa şefinin saptadığı öncelik sıralamasına göre ve de şefin haberi onaylamasından sonra bilgisayarlar aracılığıyla yapılır. O anda gönderilmekte olan haberler kesilerek "flaş haber"³⁸ niteliğinde olan haber hemen abonelerine iletilir. Sıradan haberler ise dağıtıma girmek için sıralarını beklerler. İletişim uyduları kanalıyla, görüntülü ve görüntüsüz haberler çok kısa bir süre içinde dünyadaki yer istasyonlarına iletilmekte ve buradan da büyük haber ajanslarına ulaştırılabilmektedir.

Bütün bu işlemler haber ajansı çalışanlarının uymakla yükümlü oldukları "hızlılık" niteliğinde yerine getirilmesi gerekmektedir. Haber dağıtımı bakımından, teknolojinin devamlı olarak gelişmesi ve bu gelişen teknolojinin nimetlerinden en iyi şekilde yararlanma yarışı kıyasa sürmektedir.

2.2.2.3. Kurumlar.

Bu tür haber kaynaklarından haberler gazetelere kendiliğinden gelir ya da gönderilir. Gönederme yada bildirmeler telefonla, mektupla, teksir(çoğaltma kağıdıyla, bültenle, dergi veya kitap, davetiye şekilleriyle olabilir.

Kurumlardan gelecek olan haberlerin süreleri belli değildir. Daha çok bildiri, duyuru niteliğini taşırlar. Genellikle sevdiri ve tanıtım, hatta propaganda amacını güderler. Bu tür haberler resmi yada özel kurumlardan gelişmesine göre isim alabilirler.

Gazetelerde, dergilerde, radyo ve televizyon programlarında o türlü kaynaklardan gelen haberler hiç eksik olmaz.

36 Gaillard, Gazetecilik, s. 46.

37 Tokgöz, Temel Gazetecilik, 3.b., s. 112.

38 Gaillard, Gazetecilik, s. 46-49.

Konular okuyucuları, dinleyicileri ilgilendiriyorsa önem taşıyor demektir. Yayın organları onları önem derecelerine ve sırasına göre kullanırlar. İçlerinde bazen "spot news" yani ani haber niteliğinde ortaya çıkanlar da vardır.

Günlük çalışma ve akış içinde önemsiz yerlerde, önemsiz gibi görünen bildirimler, davetiyeler, mektuplar, bültenler vs. içinden "Günün Olayı" sayılabilecek haberler bulup çıkarmak zor değildir. Yeterki okuyucuları, dinleyicileri ilgilendirecek nitelikte olsunlar.

Kurumsal haber kaynakları sayılan yerler arasında bazı özel büyük iş yerlerini, fabrikaları, Kızılay, Yeşilay, Çocuk Esirgeme, Türk Hava kurumlarını³⁹ sayabiliriz.

2.2.2.4. Özerk Gazeteciler

Gazetecilikte bir örgüte bağlanmadan çalışan kimseler azımsanmayacak kadar çok sayıdadır. Dünyanın her yerinde böyel gazeteciler vardır.

Bunlar tanınmış, yaşayışlarını yapıtlarının kazançlarıyla sürdüren "profesyonel" yazar ve yorumcular, fotoğrafçılar ya da filmciler olabilir.

Gazetelerde değişik konularda profesyonellerin, uzmanların, tanınmış fikir adamlarının yazıları görülür. Bunların hepsi özerk gazetecilik niteliği taşırlar.

Bugün "kitle haberleşmesi" (mass communication) sistemleri içinde çalışan örgütlerin haber, resim, yazı kaynaklarının büyük sayısı özerk haberci ve yazarlardan gelir. Çünkü dünyada hiçbir gazetenin, radyonun ve televizyonun, her yerde hazır ve nazır yani göz ve kulak olması beklenemez. Zaten hiçbir örgütün buna gücü yetmez.⁴⁰

Özerk gazeteci olayları anında, yerinde çabuklukla değerlendirmesini bilen kişilerdir.

Serbest gazetecileri bir işadamına benzetebiliriz, çünkü sattığı kelimelerdir. Serbest muhabirin en büyük yardımcısı, kendi çabalarıyla oluşturacağı özel arşividir. Ayrıca serbest gazeteci, bir başka yayın kurumunun çalışanlarıyla dostane ilişkiler kurarak, o yayın kurumunun arşivinden ve de bilgi bankasından rahatlıkla yararlanabilmelidir. Araştırma işini başkalarına bırakmayarak, her zaman kendi bulduğu kaynaklara güvenmek zorundadır.

39 Çapman, Kitle Haberleşmesi, s. 51-52.

40 Çapman, Kitle Haberleşmesi, s.53-57.

Ülkemizde serbest gazeteciliği seçenler bu işi daha çok yurtdışında yapmayı tercih etmektedirler. Bu nedenle yurtdışı muhabirlerinin bir bölümü serbest gazeteci olarak çalışmaktadırlar. Serbest gazetecilerin büyük çoğunluğunun başka bir işten sürekli gelirleri vardır.⁴¹

Kanımızca örgüt kanallarıyla alınan haberler dışında kalan özerk gazetecilerin haber ulaştırmaları sayesinde haberleşme daha zevkli, ilgili ve etkili olmaktadır. İletişim teknolojisinin gelişmesiyle mesajı, bilgiyi iletmek için mesafelerin önemsiz hale gelmesi serbest gazeteciliğe ilginin artmasına da neden olmaktadır.

2.2.3. Gazetede Yazı İşleri

2.2.3.1. Yazı İşlerinin Rolü ve Önemi

Gazete sayfalarının değişmez ürünü haberdur. Bu nedenle de gazete işletmelerinin yerine getirmesi gereken en önemli ve hatt zorunlu faaliyetlerde haber ve yazı işleri ile ilgili faaliyetlerdir. Yazı işleri, çeşitli kaynaklardan yararlanarak oluşturulan haber ağının birleşme noktasıdır.⁴² Bütün haberler ve bir bir bilginin bütün unsurları yazı işlerinde toplanır ve ayıklanır. Yazı ve haberlerin bir kısmı burada biçimlendirilir ve dizgiye gönderilir; çoğunluğu ise çöp sepetine atılır. Yazı işleri çalışması yıpratıcı ve nankördür, fakat temel bir öneme sahiptir. Gazeteyi yazı işleri yapar diyebiliriz.

Gazetenin en kalabalık, personelin en çok bölümü yazı işleri bölümüdür.⁴³ Bir gazeteyi sattıran yazı işleri bölümünün yaptığı iştir ama diğer bölümler olmazsa bir gazetenin ilan bulması, dağıtılması, satılması, kar sağlanması mümkündür değildir.

Bir gazete işletmesinde yazı işleri giderek daha fazla oranda uzmanlaşmaya başlamıştır.

Yazı işleri servisinin görevi, her baskı için gerekli yazı, başlık, görsel malzeme ve altyazıları, her sayfanın maketi ve tipografik özellikleri belirtilmiş olarak, belli bir sürede matbaaya iletmektir.

Yazı işleri servisi, yazı işleri müdürünün denetimi altında, bir gazetenin baskıya kadar olan aşamalarının yapıldığı servistir. Yazı işleri müdürünün

41 Nurdoğan Rigel, *Kağıt Kaplanlar*, İstanbul, Der Yayınevi, 1993, s. 167-172.

42 Gaillard, *Gazetecilik*, s.104-105.

43 Başkut, *Gazetecilik Dersleri*, s. 100.

sorumluluğu altında, müdür yardımcısı ve servis şefleri, eşgüdüm çalışmasını aralarında paylaşırlar.

2.2.3.2.Yazı İşlerine Bağlı Servisler

Gazetede muhabirler ve haber yazıcılar(redaktör) uzmanlaşmış servisler şeklinde örgütlenmişlerdir. Bunları beş servis şeklinde göstermemiz gerekirse: (a) Birinci Sayfa (b) İç Politika (c) Dış Politika (d) Genel Haberler (Toplum ve magazin haberleri) (e) Spor. Bu servislere fıkra ve günlük dedikodu yazılarını da ekleyebiliriz.

Yazı işlerinde her servis, bir servis şefi, haber yazıcıları, muhabirler ve sayfa sekreterlerinden oluşur. Bu servislerin hepsine birden ortak hizmet veren bir de "röportaj servisi" bulunur. Bu servis özellikle küçük gazetelerde çalışmaya esneklik kazandırmak yönünden ayrı bir öneme sahiptir.

(a) Birinci Sayfa Servisi: Gazetenin temel servisi olan "birinci sayfa" yazı işleri sekreterinden oluşmuştur. Yazı kurulu tarafından birinci sayfada basılması ve duyurulması gerekli görülen en önemli haberler bu servis tarafından ele alınır ve toplanır. Gazetenin satışında birinci sayfanın ve bu sayfa düzeninin büyük önemi vardır. Dünyada ve ülkemizde gazete satışının birinci sayfanın genel görünümü ile sağlandığı bir gerçektir.⁴⁴

(b) İç Politika Servisi: Bu servis politika haberlerinin yanısıra ayrıca gazetede ayrı bir servis oluşumuna gidilmediyse ekonomi ve sosyal haberleride ele almaktadır. Yazı işleri çalışanları; parlamento muhabirleri, çeşitli kamu kuruluşlarınca yetkili kabul edilmiş gazeteci ve yorumculardan oluşmaktadır.

(c) Dış Politika Servisi: Bu servis diplomatik ve politik olaylarla ilgilenir. Genel haberlere girmeyen yabancı ülkelerdeki günlük olaylarla da bu servis ilgilenmektedir. Bazen büyük röportajların sorumluluğuda dış politika servisine verilmektedir.

Dış politika servisinde özellikle, ajanslardan, yurtdışı muhabirlerinden ve bazı olaylar için özel olarak gönderilmiş muhabirlerden gelen bilgileri değerlendiren bir yazıişleri sekreteri bulunur.

(d) Genel Haberler Servisi: Bu servis, günlük ve basit sovgunları, trafik kazalarını, felaket ve cinayetler gibi çok çeşitli olayları ele almaktadır. Fakat

44 Evliyagil, Gazete Yayımlama Yöntemleri, s. 45.

mahkeme haberleri genel haberler servisince ele alınmaz, çünkü bu tür haberler genellikle bu konuda uzmanlaşmış işin uzmanı gazetecilere bırakılır.

(e) Spor Servisi: Türkiye'de günlük basının evriminde, Batı basınından farklı olarak spor önemli bir yer tutmuştur; ve bugün günlük gazetelerimizde spor oldukça önemli servislerden biridir.⁴⁵

Yazı işleri çalışma birimlerini 5 servis altında toplayabilmemize rağmen, bunlara fıkra ve günlük dedikodu yazılarını da eklememiz gerekir. Ayrıca yazı işlerindeki servislerin hepsine birden hizmet veren bir de röportaj servisi bulunabilmektedir. Bu özellikle küçük gazete kuruluşlarında çalışmaya esneklik kazandırabilmektedir.⁴⁶

2.2.3.3. Yazı İşleri Sekreteri

Gazetelerde birinci sayfanın ayrı bir önemi vardır. Birinci sayfa gazetenin fikri yapısı ve inançları doğrultusunda görünüm kazandırılan, hangi habere hangi ölçüde değer verildiğini gösteren bir sergi alanıdır, bir Vitrindir.

Yazı işleri sekreteri doğrudan yazı işleri müdürüne bağlı olan ve gazetenin "vitrin sayfasını" birinci sayfayı çizmekle görevli olan kişidir, ve gazetenin oluşum evresinde yazı işleri sekreterine büyük bir sorumluluk düşmektedir.

Yazı işleri sekreteri herşeyden koplika olması gerekmektedir. Yani her şeyden anlaması gerekmektedir.⁴⁷

Yazı işleri sekreterinin birinci günlük işi denetleme ve hazırlıktır. Bir önceki gün gazetede nelerin yapıldığını denetleyerek o günkü yapılacak olan işleri hazırlamalıdır. Denetleme yapmasındaki amaç; son baskıda gözden kaçan hataları saptamak ve güncel olayların ne boyutta ele alındığını kontrolünü yapmaktır.

Yazı işleri sekreteri olayların gelişmesine göre hareket edebilmelidir. Yazı ve fotoğrafların nerede ve nasıl kullanacağını çok iyi bilmelidir. Yani haberleri çok iyi bir şekilde değerlendirirken, haber metinlerini tamamlayacak olan görsel malzemeyi nerede ve nasıl kullanacağını da bilmelidir ki bu da yazı işleri sekreterinin görsel bir yeteneğinin olmasını gerektirmektedir. Sayfa planını oluştururken , hangi haber nerede nasıl kullanılacak, devam eden haberler var mı? devam sayfasında ne kazar yer kaplayacak bunları bilmelidir.

45 Başkut, *Gazetecilik Dersleri*, s. 100-101.

46 Gaillard, *Gazetecilik*, s. 21-26.

47 Fikret Eser, *Cumhuriyet Gazetesi Yazı İşleri Servisi*, 22 Ağustos 1994 tarihli görüşme.

oluştururken , hangi haber nerede nasıl kullanılacak, devam eden haberler var mı? devam sayfasında ne kazar yer kaplayacak bunları bilmelidir.

Yazı işleri sekreteri, sabah ve öğle toplantılarında gazetenin birinci sayfasında yer alacak haberler belirlendikten sonra sayfa planında bu belirlenen haberlerin önem değerine göre sayfasını biçimlendirmeye başlar. Görsel malzemeyi en iyi şekilde değerlendirerek kullanır ve sayfasındaki ayırdığı yer oranında haber metinlerini kullanır.

Yazı işleri sekreterinin çizdiği sayfa planına göre sayfalar oluşturulmaya, şekillenmeye başlar. Günümüzde artık kullanılan bilgisayar teknolojisi sayesinde sayfa oluşturma işleri ekranda yapılabilmekte,; yazı ve resimler oluşturulan sayfa planına göre ayrılan yerlerine hızlı ve doğru bir şekilde yerleştirilebilmektedir. Ekranda oluşturulan sayfalar bir bütün olarak çıkış alınabilmektedir. Bugün ülkemizdeki büyük gazeteler teknolojiyi yakından takip etmektedir. Özellikle Sabah Gazetesi bilgisayar teknolojisini kullanarak komple sayfa çıkışı alabilen teknoloji ünitelerine sahip bulunmaktadır.

Oluşturulan sayfaların çıkışları alınarak pikaj bölümüne gönderilir. Burada haber metinleri, başlıklar, spotlar, resimler, sayfa planına göre yerleştirilir. Pikajı biten sayfalar kamera servisine gönderilerek sayfa filmleri alınır. Yazı işleri sekreteri pikaj aşamasında da bizzat bulunarak yapılan çalışmalarını kontrol etmekte, ve gerektiğinde müdahale edebilmektedir. Bu da baskı sonrasında oluşabilecek hataların baskı öncesi yapılan kontrollerle minimuma indirilmesini sağlamaktadır.

2.2.3.4. Haberlerin Toplanması-Seçimi ve Yeniden

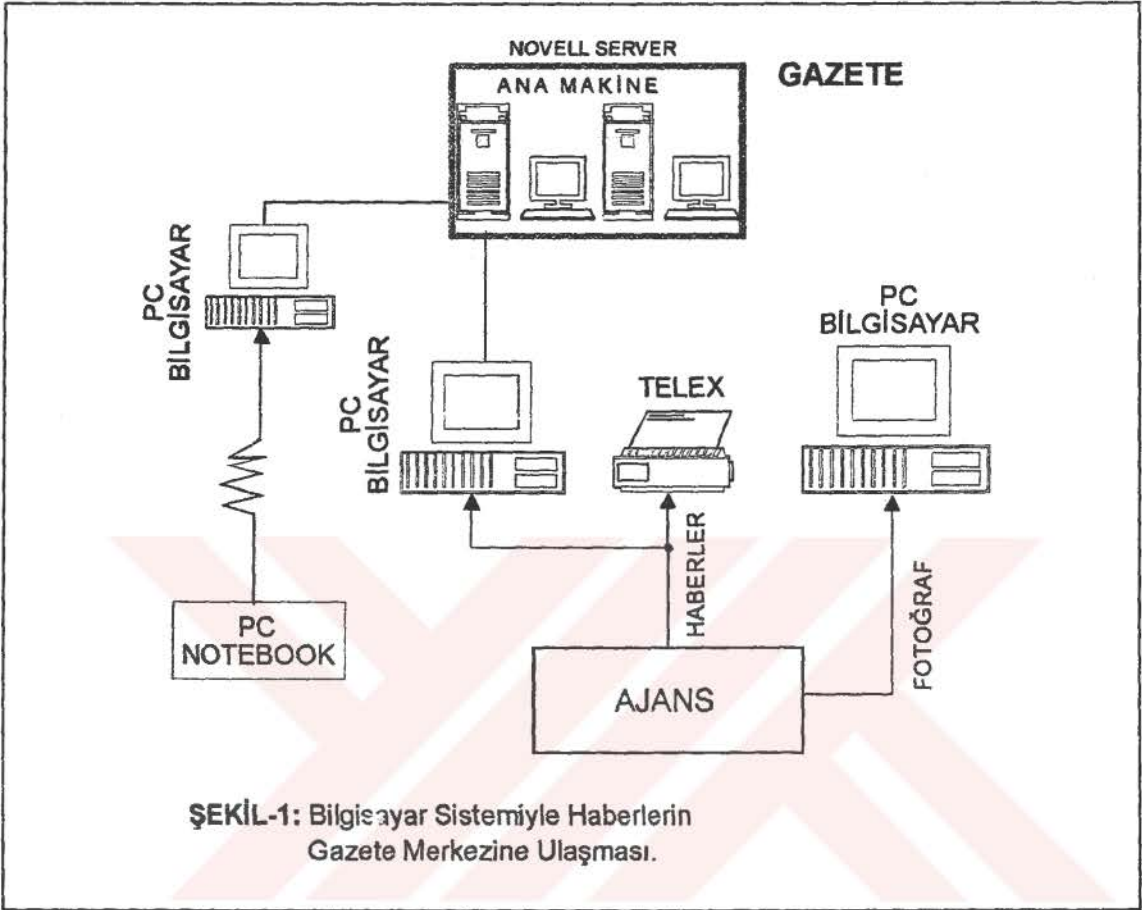
Yazılması.

Gazetecilik çalışması, olayların, basit bilgilerin basın yoluyla habere dönüştürülmesidir. Bir olayın ya da bilginin habere dönüştürülmesi üç aşamanın sonucunda gerçekleştirilir: Araştırma, seçim ve biçimlendirme.

Bunların tümü şu ya da bu oranda karmaşık bir yol izlemekle birlikte, en basiti önceden bilinen ve bir muhabirin gönderilmesine degecek ölçüde ilginç ve yakındaki bir olaydır. Bu durumda seçim sorunu kendiliğinden çözülmüş olur. Muhabir olayı izleyerek yazı işlerine aktarır. Yazı işlerine aktarılan haberler biçimlendirildikten sonra artık geriye basmak ve dağıtmak kalır. Pek tabi bu sürece çok sayıda aracı etki etmektedir.

Haberin araştırılması ve biçimlendirilmesi kısmen muhabirin görevi olmasına rağmen temel sorumluluk yazı işlerine aittir.

Gazetelerde yapılan toplantılarda günlük işlerin kaba hatları belirlenir ve belli başlı olaylarla ilgilenilir. Her sayfanın sekreterleri bunları bir biçime sokmadan önce ayrıntılarla ilgili olarak bir dizi kararlar almak durumundadır.

Ajanslardan gelen haberler tasnif edilerek gazeteye girecek olanlar belirlenir, bu belirleme işinin hızlı bir şekilde yapılması gerekmektedir. Çünkü ajanslardan gelen haberlerin gazetede basılabilir duruma getirilebilmesi için bir takım işlemlerden geçmesi gerekmektedir. Gazetelere gelen ajans haberlerin başlığında ve birinci satırında haberle ilgili düzenli bilgi yani haberin özü belirtilir. Bu da yazı işleri sekreterinin işini kolaylaştırmaktadır.⁴⁸ Çünkü ajanslardan gelen haberlerin tamamının okunması oldukça uzun bir zaman alacaktır.

Gazetelerde haberlerin ilk toplandığı yer gazetelerin "Haber merkezi"dir. Ajanslardan geçilen haberler, yurtiçinden geçilen haberler ilk etapta haber merkezinde toplanır ve burada ilgili servislere göre bir ayırım yapılarak dağıtılır.

Yazı işleri müdürü ve yazı işleri sekreteri ile ilgili diğer servis şefleri kendilerine ulaştırılan haberleri gözden geçirip değerlendirir; yetersiz gördüğü haberlerin açıklamasını isteyebilir ve bu isteğini haber merkezine iletir. Haber merkezi haberin geçildiği yer ile irtibat kurarak haber hakkında yeni bilgiler ister. Gazetede bu çalışma temposu içinde seçilen haberler sayfalardaki yerine yerleştirilmeye, yeniden yazılmaya başlanır. Gazete sayfalarında yer alacak haberlerin seçimi güncellik, ilgi ve anlam ölçülerine göre yapılır.

Görsel malzemelerin değerlendirilmesi, sayfa sekreterinin maketini hazırlamaya başladığı anda gündeme gelir. Söz konusu olan haber için gerekli olan fotoğraf, desen, harita ve grafiklerin sağlanmasıdır. Sayfa sekreteri kendisine elindeki haber ile ilgili olarak görsel malzeme ulaştırılmadığında, çeşitli kaynaklardan, gazete arşivlerinden ve ajanslardan, fotoğrafçı göndererek ya da desen çizdirerek haberini görsel yönden tamamlamaya çalışır.

Gazetelerde ajanslardan ve muhabirler tarafından getirilen haberlerin yeniden yazılmaları gerekmektedir. Bunun nedeni de ajanslardan gelen haberlerin gazetenin kendi yayın politikasına uygun olarak yeniden değerlendirilmesi gerekliliğidir. Yapılan işlem basit görünmesine rağmen oldukça zordur. Çünkü bir başkasının yazdığı haberin içeriğinin ve verdiği haberin değerinin bozulmadan yeniden kaleme alınması, haberi kendi yazmasından daha zor bir iştir.

İşte başka muhabirler tarafından yazılmış olan haberlerin, orijinalliği bozulmadan, yeni bir anlayışla kaleme alınıp sunulması işlemine "redaksiyon işlemi" denilmektedir.

Redaksiyon işleminin ortaya çıkışı Alexandre Graham Bell tarafından icad edilen telefonun kullanım alanının yaygınlık kazanmasına kadar götürülebiliriz. Telefonun gazetelerde kullanılmaya başlanması ile birlikte gazetelerde redaksiyon işleminin temelleri atılmış oldu. ABD'de New York Evening Post Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Charles Chapin⁴⁹, muhabirlerin haberleri topladıktan sonra, büroya dönerek haberlerini yazmanın gerekli olmadığını, gazetecinin topladığı haberi yazı işleri müdürüne telefonla bildirmelerini şart koşmuştur. Chapin'in bu görüşü savunmasındaki amaç ise gazete için çok önemli olan zaman'dan tasarruf etmek ve gazetede yazı işleri çalışmasına hız sağlamak olduğunu söyleyebiliriz.

49 Tokgöz, Temel Gazetecilik, 2.b., s. 128.

Pek çok batı ülkelerinde redaksiyon işlerini yapan, redaktörler(rewrite man or woman) gazetelerin kadrosunda devamlı olarak çalıştırılmaktadırlar. Ülkemizde bu işi yapanlar ise istihbarat şefleri ve giderek azalmakta olan telefoncular yapmaktadır.⁵⁰

Gazetelerde redaksiyon yoluyla haberlerin yeniden yazılması işlemi aşağıdaki durumlar gerçekleştiği ölçüde başburulabilir:

1. Zaman ve yer, haber toplayan gazetecinin çalıştığı gazetecilik kuruluşuna gelip, kendi haberini yazmasını engellediği durumlarda, telefonla verdiği bilgilerin haber durumuna getirilmesi için,

2. Diğer yayın organlarında çıkmış bulunan haberleri tekrar yazmak için, 3. Haber ajanslarının geçtiği haberlere ulusal veya yerel bir hava katmak için,

4. Kendi muhabirlerinin daha önce yazmış oldukları yayımlanmış haberleri geliştirmek, yenilikler eklemek için,

5. Yazı işleri müdürlüğü tarafından seçilmiş bulunan yazılmış, basılmış belgeleri, mektupları ve basın bültenlerini haber yapabilmek için.

2.2.3.5. Gazetede Maketin Önemi.

Gazete yayıncılığının gerçekleştirilmesinde "maket" çok önemlidir. Çıkarılması düşünülen gazetenin yayın politikasına uygun olarak öncelikle bir kaç maket çalışması yapılır. Ve yapılan bu maketlerden en uygun görüleni belirlenir ve gazete bu maket çizgisinde çıkarılır. Günlük gazetelerin mizanpaj çalışmaları yazı işler sekreteri ve diğer sayfaların sekreterleri tarafından makete uygun olarak yapılır.

Sayfa sekreteri sorumlu olduğu sayfanın ya da sayfaların mizanpajını teknik servisin gereksinimlerine göre belirli saatte hazırlar.

Sayfa düzenlemelerinin kuralları, biri işlevsel diğeri estetik olarak iki amaca yöneliktir. Bazı günlük gazeteler (özellikle Anglo-Sakson basını), gazetelerin estetik yönünü ihmal etmektedirler. Fransa'da günlük gazeteler, her gazete baskısının bir sanat eseri gibi bakmaya değer nitelikte olmasına çalışmaktadır. Haftalık ve aylık dergilerde sayfa düzenlemeleri gazeteciye değilde sanatçı kişilere bırakılmıştır.

Bir gazetenin maketi hazırlanırken dört unsur göz önünde bulundurulur. Reklam, görsel malzemeler, metinler ve de başlıklardır;⁵¹

-Reklam: Sayfa sekreterinin üzerinde en az söz sahibi olduğu unsurdur. Gazetelerde reklamın kaplayacağı alan bellidir ve genellikle reklamın yeri gazetelerde reklamı verenler tarafından belirlenmiştir. Sayfa sekreteri bunun için belirlenmiş reklamları gözönüne alarak maketi yapmaya başlar. Reklamın hem grafik yapısı ve hem de içeriği dikkate alınmalıdır.

Gazete işletmesinin ticari faaliyetlerinden birisi de ilan ve reklamlardır. Ürününü, hizmetini veya düşüncesini tanıtmak, satmak isteyen ürün, hizmet ve düşüncenin sahipleri bu amaçla gazete sayfalarından yararlanmak isterler. Bu durum gazetelerin gelirleri açısından son derece önem taşımaktadır. Bir gazete işletmesinin ilan ve reklam faaliyetleri üç ayrı grupta sürdürülür. İlk grupta yerel ve bölgesel reklamlar için reklam sahiplerine yer satılır. İkinci grup reklam işleri ülke çapında ve genel reklamlarla ilgilidir. Üçüncü grup reklam faaliyetlerini ise küçük ilanlar olarak açıklayabiliriz.

Gazete sayfalarında ilan ve reklamların yer alması maliyet düşürücü öğe olarak yer alırken haber malzemelerinde yer alacağı sütun sayısını azalttığı içindir ki çoğunlukla bir ikilem doğar. Özellikle belirli sayfaların şefleri sayfalarında kullanılan alanın azalmasını pek hoş karşılamayabilirler.

Gazete işletmelerinin maliyetleri açısından ilan ve reklamlara olan ihtiyacı gazete politikalarını etkilememelidir. Gazete işletmeleri bu yönde yıllık olduğu kadar aylık periyodlarla çalışmalar yapmalı ve gazeteyi ilan ve reklama bağlı bir kuruluş olmaktan çıkarmalıdır.⁵²

- Görsel malzeme: Reklamdan sonra sayfa sekreteri için önemli olan bir unsurdur. Görsel malzemeler, bir gazete sayfasının denge unsuru niteliğindedir. Makete başlanılmadan önce sayfa sekreteri ajanslardan ve de kendi muhabirlerinden gelen görsel malzemeleri inceleyip değerlendirir. Görsel malzemeleri kullanarak sayfayı estetik olarak süslemeye çalışan sayfa sekreteri, malzemeleri makete yerleştirmeye başlar.

- Başlıklar: Maketin oluşturulmasında başlıklar bir yerde metinlerden daha önemlidir. Çünkü okurun dikkatini doğrudan habere çekecek olan başlıklar

51 Gaillard, *Gazetecilik*, s. 21-26.

52 Sulhi Dönmezer, *Basım ve Hukuku*, İstanbul, Hukuk Fakültesi Yayınları, No. 500, 1976, s. 34.

olmaktadır. Bu nedenledir ki okuma rahatlığının sağlanması ve estetik kaygıların giderilmesi bakımından başlıklar giderek önem kazanmaktadır.

- **Metinler:** Maket içinde kullanılacak metinlerin uzunlukları kesin olarak belirlenmiştir diyebiliriz. Fıkraların, başyazıların, büyük röportajların, çeşitli belgesellerin uzunlukları önceden bilinmektedir. Dizilecek yazı karakterine göre bunların kaplayacağı yerler maket yapılırken önceden ayrılabilir. İç sayfalarda kullanılacak metinlerin kaplayacağı alanın kesin olarak bilinmesi gerekmektedir. Oysaki birinci sayfayı hazırlayan sayfa sekreterinin hareket alanı oldukça rahattır. Yeterli yer bulamadığı zaman haberini birinci sayfada bir duyuru ile vererek devamını içsayfada verebilmektedir.

Maketin birinci sayfası gazetenin vitrinidir. Yazı işleri Müdürü ve yazı işleri sekreteri en mühim haberlerini birinci sayfada hep bir arada göstermeye çalışır. Bu nedenle de haberleri bölüp başka sayfalarda devam ettirmek zaruridir. Devamların hangi sayfaların hangi sütunlarında bulunduğunu doğru olarak yazmak ve bunları dikkatli bir şekilde kontrol etmek gerekmektedir.⁵³

Unutmamak gerekir ki okuyucu alıştığı gazeteden başkasını aldığı zaman pek memnun kalmaz, çünkü aradığını bulmakta güçlük çeker. Gazetelerde maket oluşumu evresinde ve de günlük mizanpaj uygulamalarında bu husus gazete kuruluşları tarafından dikkate alınmaktadır. Haberleri iyi taksim ve de tertip eden bir gazete mizanpajı havadislerin okunmasını da kolaylaştırır.⁵⁴

2.2.3.6. Gazeteyi Oluşturan Malzemeler.

Kitle iletişim aracı olarak gazetenin kullanılmaya başladığı yıllarda pek tabii ilk etapta "yazı" yani haber gazetenin tek malzemesi olmuştur. Fakat geçen yıllar ve teknolojik gelişmeler paralelinde gazetede kullanılan malzemelerde de gelişmeler kaydedilmiştir. Görsel malzeme olarak başlıkların farklı puntolarda kullanılmaya başlanması gazeteye o dönemlerde ayrı bir görünüm kazandırmıştır. Fakat gazete yinede düz uzun haber metinlerinden ibaretti. Taki fotoğraf sanatında gösterilen gelişmelere kadar. Bu dönemden itibaren gazetelerde görsel malzeme olarak resim, grafik, desen, harita vs. kullanılmaya başlanmıştır. Baskı tekniklerinde görülen gelişmeler gazetenin görünüm olarak değişim göstermesini sağlamıştır. Teknolojik gelişmeler paralelinde gazete kuruluşlarının yeniliklerden uzak kalması düşünülemezdi. Kitle iletişim aracı olarak kamuoyunu ülke ve dünya haberleriyle bilgilendirirken, aynı zamanda

53 Başkut, Gazetecilik Dersleri, s. 214-215.

54 ibid., s. 213.

haberleri görsel malzemelerle süsleyerek estetik bir görünüm ile iletişim aracı olarak gazeteyi daha cazip hale getirmeye de çalışılmıştır. Bu da pek tabii kaçınılmaz bir sonuç olmuştur.

Şimdi gazetede kullanılan malzemeleri ve bu malzemelerin baskıya hazırlanmasını birlikte inceleyelim.

2.2.3.6.1. Yazı ve Yazının Baskıya Hazırlanması

Gazetelerde yazıları dizgiye gönderilmeden en son okuyacak kişi sayfa sekreteridir. Sayfa sekreteri bu kontrolü yaparken ne öz ne de biçimde hiçbir şeyi gözden kaçırmamalıdır. Şüpheli gördüğü unsurların doğruluklarını denetler; iyi açıklanmamış bir röportajı yazarına düzelttir. Tamamlayıcı unsurları araştırır, gereksiz bölümleri keser. Biçim olarak dilbilgisi, kelime ve işaretleme hatalarını, yanlış stil uygulamalarını düzeltir. Yazı uzunluklarının ayrılan yer için uygun olup olmadığını kontrol eder; yazı uzun ise kısaltır, şayet haber kısa ise ayrıntılar ekleyerek sayfadaki yerini tamamlar.

Son aşama olarak yazı metinlerini okuyan sayfa sekreteri sayfa planına uygun olarak yazıları ölçülendirir. Yazının karakter tipi, puntosunu belirterek metinleri dizgi bölümüne gönderir.

Dizgi bölümündeki mevcut olan dizgi sisteminde yazı metinleri dizgileri yapılır. Makalelerin büyük çoğunluğu belirli bir karakterle ve belirli bir sütün genişliğinde dizgisi yapılır. Okurun ilgisinin çekilmesi istenildiğinde bazı bölümler ve de giriş için farklı karakterler ve satır uzunlukları ile dizgisi yapılır.

Dizgiden çıkan yazıların tekrar tekrar okunması gerekir. Bundaki amaç dizgi aşamasında dizgiciden kaynaklanabilecek hata sonucu yanlış dizilen harf ve kelimelerin kontrolünü yapabilmektir. Yanlış dizilen yerler tekrar dizgi servisine gönderilir ve yeniden dizilir. Gelen hatalı dizgilerin kontrolleri yeniden yapılır. Son kontrollerden sonra yazı metinleri pikaj bölümüne gönderilir. Sayfa planına göre yazılır bura pikaj sayfası üzerine yapıştırılır.

2.2.3.6.2. Gazetede Fotoğraf ve Fotoğrafın Kullanılması

Gazetecilik bir taraftan artan tirajları karşılamak için mucitleri sıkıştırırken bir taraftan da daha geniş okuyucu kitlesi bulmak için yeniliklere baş vuruyor, bu yolda her yeni icadı benimsemekten çekinmiyordu. Gazetelerin satışlarını artırmak üzere yazıları arasına karikatür ve resim koymak ilk etapta akla gelmiştir. Henüz 18. yüzyılın sonlarına yaklaşıırken İngiliz ve Amerikan gazeteleri bu yolda çalışmalara başlamışlardır. 1791 yılında İngiliz gazetesi "Observer bu düşüncüyü ilk uygulamaya başlamış; makalelerini ve haberlerini, resimlerle süslemiş ve yaptığı bu yenilik sayesinde gazete tirajında umulmadık

bir artış görülmüştür. Bu da resmin büyük halk kitleleri arasında yazıdan fazla ilgi uyandırdığı, yazıdan anlayan ve de anlamayanların bu yenilik karşısında gazete aldığını göstermektedir.

Ne var ki bu dönemlerde kullanılan resimler bugünkü fotoğraflarla karıştırmamak gerekir. Çünkü o zamanlarda fotoğraf henüz icad edilmemişti. Ressamlar eşyanın, hayvan ve insanların resimlerini çiziyorlar ve çizilen bu resimler hakaklar tarafından şimşir üzerine hakkediliyor ve hurufatın arasına konarak basılmaları mümkün oluyordu. İngiliz gazetesi Observer'in yaptığı yenilik diğer gazeteler tarafından taklid edilmeye başlanmış ve 1842-1843 yıllarında İngiltere, Fransa ve Almanyada resimli mecmuaların yayınlanmaya başlandığı bilinmektedir. BHu mecmualar:

1842- Illustrated London News

1847- Parisin Illustration

1847- Leipzig'de Illustrierte Zeitung⁵⁵ olmuştur.

Şimşir baskı 1796 yılında Alman mucit tarafından Münih kentinde Litografi(taş baskısı) icad etmesine kadar devam etmiştir. Fakat fotoğrafın icad edilmemiş olması şimşir baskının devamı olmuştur.

Fotoğrafçılık sanatının gelişmesi ve ofset baskı sistemine geçiş ile gazetelerde kullanılan resim, desen, karikatür vb. görsel malzemelerin kullanılması hız kazanmıştır ve bu gelişmeler doğrudan gazete tirajlarının artmasında etkili rol oynamıştır. Karikatürler, çizgi resimler halkı etkilemek için kullanılmaya başlanmıştır. 1894 yılında R.T. Odtcault adlı bir ressamın çizdiği resimler "New York World" gazetesinin ilk resimli pazar ilavesi olarak yayınlanmıştır.⁵⁶

Haber fotoğrafçılığının temeli "hareket" ve "dramdır". İnsan ilgisini en çok bu yanı ile çeker. Gazete okuyucuları resme bakmaktan büyük zevk alırken, resim kültür faktörüne yardım eder. En cahil kişi bile resime bakarak çok şeyler anlayabilir. Okumak için okuma bilmek gerekirken, resim için böyle bir şey söz konusu değildir. Çünkü okuma bilgisi gerekmemektedir.

Görsel malzemelerin gravür için hazırlık çalışması oldukça basittir. Bunlar, gazetede yer alacağı alan uygun olarak kesilir ve arkalarına klişenin olması gereken gerçek ölçüleri yazılır. Bu ölçüleri verirken milimetre ya da sütun

55 ibid., s. 62-63.

56 Çapman, Kitle Haberleşmesi, s. 165-167.

sayısını kullanmak gerekmektedir, çünkü fotogravürde ondalık ölçü sistemi kullanılmaktadır.

Gazete sayfalarında kullanılacak siyah-beyaz resimler kamera servisine, renkli resimler ise renk ayırma servisine gönderilir. Siyah-beyaz fotoğrafların noktalanması, ufaltılıp büyütülmesi ve ayrıca noktasız işlerin istenilen ölçülerde çekimleri gazetelerin kamera servisinde yapılmaktadır.⁵⁷ Renkli resimlerin istenilen ebatlarda yani gazete sayfasında kullanılacağı yere göre ölçümlendirilmesi ve renk ayırma işlemlerinin yapıldığı servis renk ayırma servisidir. Bu serviste renkli resimler dört renge ayrılır ve dört renk üzerinden ayrı ayrı filmleri alınır.

2.2.3.6.3. Gazetede Başlıklar ve Resimatlari

Gazetelerde kullanılan ve görsel yönden gazeteye estetik bir görünüm sağlayan malzemelerden biri de başlıklar ve resimatlardır. Gazetede kullanılan başlıklar; Üst başlık, Alt başlık ve spot başlıklar olmak üzere üçe ayrılabilir. Haberde kullanılan başlıklar haber metnine uygun olmalı, ve aynı zamanda başlıklar arasında bir anlam birliğinin olması gerekmektedir.

Başlıklar ikili bir işlevi yerine getirirler; bilgilendirme ve çekicilik. Yani başlıklar, kısaca haberi vermek ve de metni okutturmak amacına yöneliktir. Gazetelerde başlıklara büyük önem verirler. Önemli haberlerde çekicilik haberin özündedir. Okuyucunun ilgisini çekecek nitelikte olmayan olaylar, eğlenceli, şaşırtıcı ve de ilginç bir ayrıntı başlık olarak kullanılarak, okurun haberi okumaya, özendirilmesine çalışılabilir.

Kullanılan bir başlıkta çoğu zaman bilgilendirmenin ve çekiciliğin çeşitli unsurları biraraya getirilebilir. Çünkü kısa yazıların başlıklarının dışında, bir başlık birçok bölümden oluşur: Ana başlığa gönderme yapan bir üst başlık ve bu başlığı takip eden bir yada bir çok alt başlık. Karmaşık olan haberlerde bir ana başlık, bir çok alt başlık ya da spot başlık kullanılarak haberin kolay okunabilmesi, ilgi çekmesi sağlanabilir. Grafik düzenlemeleri yapılırken bu başlıkların kolay okunabilir olmasına çalışılmalı ve özen gösterilmelidir.

Gazetelerde kullanılacak başlıkların hazırlanması için sayfa sekreterinin elinde kullanabilmesi için faydalanabileceği üç belge vardır, bunlar:⁵⁸

57 Özden Sözer, "Gazete Basın Teknolojisi ve DRUPA'82'deki Gelişmeler," *Basın Teknolojisinde Son Gelişmeler ve DRUPA '82*, İstanbul, Hürriyet Vakfı Yayınları, No.1, 1982, s. 18.

58 Gaillard, *Gazetecilik*, s. 117-120.

- Başlık için kullanacağı alanı gösteren maket,
- Haberin temel unsurlarının sıralandığı bir liste,
- Matbaada mevcut olan yazı karakterlerinin bir listesi dir.

Başlıklar bir gazetenin haberlerini sansasyon şeklinde istismara kalkıştığı, yada istismar yoluna sapmadan, sadece neşrettiğini gösteren işaretlerdir.⁵⁹ Gazetelerde kullanılan başlıklar üç amaca varmak için kullanılıyor da diyebiliriz:

1. Ait olduğu haber veya makaleyi alaka uyandıracak şekilde reklam etmelidir.

2. Bu vasfı haiz olmakla beraber gazete sayfasında güzel görünmelidir.

3. Ait olduğu haberin özünü, yanlışsız bir hülasasını ilk bakışta vermelidir.

Günümüzde artık bir gazeteyi ilk satırından başlayıp son satırına kadar okuyan vakti bol okuyucu kitlesi artık tarihe karışmıştır. Aynı zamanda okuyucu sadece bir gazeteyi değil, birçok gazeteyi de okuyor olabilmektedir. Bu göz gezdiriş sırasında onu yakalayacak, olduğu yerde durduracak ve altındaki yazıyı okumaya mecbur edecek olan şey başlıklardır.⁶⁰

Kullanılan başlıklar sayfanın içinde göze güzel görünmeli, gözü yormamalı ve de bir bakışta rahatlıkla kavranabilir olmalıdır. Gazetelerde kullanılan başlıklar genişlik itibariyle tek sütundan başlayıp sekiz sütuna kadar yer kaplayabilmektedirler. Yükseklik olarakda tek satırdan 5-6 satıra kadar olabilirler

Gazetelerin birinci sayfalarında kullanılan başlıkların haricinde bir de kullanılan "manşet" başlıklar vardır. Bir gazeteyi baştan başa kaplayan sekiz sütunluk bir veya iki satırdan oluşan başlıklara "manşet başlık" denir. Manşet başlıkların devamında ise diğer başlıklar ve de ait olduğu metin vardır. Manşet başlıkları sansasyonel ağırlıklı gazeteler sık sık kullanmaktadırlar. Ciddi gazeteler ise çok önemli haberlerde manşet başlıkları gazetelerinin birinci sayfalarında kullanmaktadır. Ciddi gazetelerin manşet konusunda titiz davranmaları "manşet başlık"ların önemini açık bir şekilde göstermektedir.

Gazetelerde kullanılan bir diğer başlık türü de ara başlıklardır. Ara başlıklar, özellikle belli uzunluktaki yazılarda, okurun ilgisini tekrar tekrar çekmeye yöneliktir. Bu başlıkların kullanılması, bilimsel incelemelerde yada bir tezde olduğu gibi, metnin mantıksal bölünmesini sağlamaktan çok, ilgiyi sürekli

59 Başkut, Gazetecilik Dersleri, s. 202.

60 ibid., s. 204-206.

yazı üzerinde tutabilmeyi , ilgi uyandıracak bir ayrıntının altının çizilmesini amaçlamaktadır.

Resim altları da başlıklarla benzer işlevlere sahiptir. Gazete okuru gazetesini alıp ilk önce başlıklara ve bir de gazete sayfalarında kullanılan fotoğraflara göz atar. Okurun bakışı, ilgisini çeken fotoğraftan, son derece doğal olarak resim altına doğru yönelir. Resim altlarının önemi, haberin unsurlarını vermesi ve okuru metni okumaya özendirilmesindedir. Önceleri gazetelerde resni anlatan resim altı yazılarından vazgeçilerek, resmin haberle olan ilgisini belirtmek için kısa metinler "resim altları" olarak kullanılmaya başlanmıştır.

2.2.3.7. Gazetede Sayfa Tasarım Uygulamaları

Gazete sayfalarının baskıya hazırlanmasında öncelikle gelen haber, fotoğraf, reklam ve ilan malzemelerine göre sayfa taslakları hazırlanmaktadır. Bu taslaklar gazetenin yayın politikasına uygun olarak hazırlanır. Sayfa yapımcıları düzenlemesini yapacağı sayfanın özelliğine göre tasarım kağıdı üzerinde genel olarak iki çalışma uygulanmaktadır:

1- Sayfa yapımcısı tarafından öncelikle sayfanın tasarım kağıdına geçirilmesi çalışması yapılır. Ardından yazılar hazırlanan tasarıma uygun olacak şekilde başlıklar çıkartılır, resimler belirlenir ve puntolama işlemleri yapılır; yani öncelikle tasarım oluşturulacak ve sonra yazılar tasarıma uydurulur.

2- Sayfa yapımcısı tarafından gelen yazılar ve resimler önem değerine göre başlıklandırılır, resimlerin ölçüleri belirlenir ve puntolama işleri yapılır; ve yazıların önemine göre kafasında oluşturduğu sayfa düzenine uygun bir şekilde tasarım kağıdına aktarılır.

Bu iki uygulamadan birincisi gazetelerin eylemsiz sayfalarında yani; edebiyat, sanat, eğlence vb. gibi hareketsiz sayfalarında uygulanır. İkinci uygulama daha çok gazetenin birinci sayfası, dünya haberleri, ekonomi ve spor gibi etkin ve devingen olan syfalarında uygulanmaktadır.

2.2.4. Baskı Teknolojileri ve Gazete Yayıncılığı

Gazete yayıncılığında kullanılan baskı teknikler ilk yıllardan günümüze değin teknolojik gelişmelere paralel önemli gelişmeler göstermiştir. Şimdi sırasıyla gazete yayıncılığında kullanılan baskı tekniklerini birlikte inceleyelim.

2.2.4.1. Tipo Baskı Sistemi

Tipo baskı dizgesinin bir diğer adı da "Yüksek baskı dizgesi"dir. 1450'de Johannes Gensfleisch zum Gutenberg'in teker teker harf dökümüyle başlayan ve yaklaşık 400 yıl sonra 1820'li yıllarda Friedrich König'in yaptığı baskı

makinasıyla günümüze kadar gelen ve çağımızda da kullanılan bir baskı dizgesidir.⁶¹

Bu baskı dizgesinde kağıt, mürekkebin kalıbın çıkıntılı noktalarından alarak basılmış olur. Yani baskı kalıbının kağıda mürekkep veren yerleri yüksekte, kağıda mürekkep vermeyen, baskı yapmayan, kağıdı beyaz bırakan yerleri ise çukurda kalır, tıpkı daktilo harfleri gibi.⁶² Tipo baskı dizgesinde, kalıp olarak kullanılan el dizgi, makina dizgi, çinko klişe ve fotopolimer klişelerin baskı yapan ve yapmayan kısımları arasındaki yükseklik farkı 0.2-0.4mm arasındadır. Bu nedenle tipo baskıya "yüksek baskı"da denmektedir.

Yüksek baskı örneklerinin belirgin özellikleri:

Tipo Baskı:

Tipo baskı ile basılmış işlerin tipik özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1- Basılan kağıdın arka yüzüne bakıldığı zaman* baskı sınırını belli eden hafif bir forsa(baskı gücü) kabarıklığı belli olur. Çok iyi mizanteren yapılmışsa kabarıklık daha az belli olur.

2- Lupla küçük tram noktaları tetkik edilirse, nokta kenarları keskin ve siyah olduğu görülebilir. Bu siyahlık(siyah-beyaz resimde) nokta merkezine doğru giderek zayıflar. Bu özellik çinko klişe bakılarında çok belirgindir. Fotopolimer klişeler⁶³ yumuşak olduğu için daha az belirgindir. Mizantreni titizlikle yapılan iyi bir tipo baskı örneğinde noktanın kenar-merkez farkı ancak büyüteçle belli olur.

3- Kullanılan resmin en açık tonunda bile nokta vardır. Çok küçük de olsa bu noktaların bulunması teknik bir zorunluluktur. Bazı uygun resimlerin baskısında klişe çok derin indirilirse, noktasız baskı

61 Şevket Evliyagil, **Basım Sanayininin Temel Kavramları**, Ankara, Ajans-Türk Matbaası, 1977, s.22.

62 Evliyagil, **Gazete Yayımlama Yönetimleri**, s.139.

63 Fotopolimer Klişe; Yüksek baskı sistemine hizmet eder. Senntetik esasa dayalı kalıp plakası fabrikasyon olarak ışığa duyarlı imal edilmiştir. Işığa duyarlı olan tabakaya fotopolimer ismi verilir. Özellikleri: a) Plastik yüzeylere sahip olduklarından boya alma ve basma kabiliyetleri yüksektir. b) Işığa duyarlı olduğundan emülsiyon(yeniden hassaslaştırma) yapmaya gerek yoktur. c) Tire ve ototip sistem aynı plakada bir defada yedirilmektedir. d) Tiraj gücü çok yüksektir(En az 2.000.000). e) Rulo kalıp olarak rahatlıkla kullanılır. f) Çok büyük ebatta yapılabilir.(Bkz. Ahmet Dereli, Hayrettin Mert, Genel Matbaa, s.132.)

yapılması mümkün olabilir. Ancak bunları yinede bir istisna olarak kabul edilebilir.

ENDİREKT Tipo Baskı(Letterset veya Kuru ofset).

Bu baskı sisteminde kalıp olarak metal ya da fotopolimer klişe kullanıldığından bu sistemi yüksek baskı sistemi olarak kabul etmek gerekir. Klişeden kauçuğa, kauçuktan kağıda baskı yapıldığından kağıdın arkasında forsa izine rastlanmaz.

Baskı örneğine mikroskopla bakılıp büyütüldüğünde, bazı harf kenarlarının keskin ve siyah olduğu, kakat ortaya doğru giderek zayıfladığı görülür. Bu görüntü tram noktalarında mevcut değildir. Noktalar, ofsete oranla daha keskin, net ve tam siyahtır.

Lettersette düz tonlar ve zemin baskıları ofsete nazaran pek muntazam değildir. Letterset, tipo-ofset karışımı bir baskı sistemi olduğundan iki sistemin özellikleri karışıktır. Bu nedenle dirki baskı örneklerinden letterseti tanımak pek o kadar kolay değildir.

2.2.4.1.1. Tipo Baskı Makineleri.

Tipo baskı dizgesinde kullanılan baskı makinalarını 2 grupta toplamak gerekirse;⁶⁴

2.2.4.1.1.1. Pedal Makinaları:

Bu makinalarda baskı kazanları düzdür. baskı kazanı, basılacak olan mürekkeplenmiş kalıp üzerine basınç yapan makina parçasıdır. Pedal baskı makinaları üç tip olarak geliştirilmiştir, bunlar:

a) Elpedalları: Kartvizit, pusula, küçük zarf, küçük antetli kağıt basılabilen, baskı gücü az olan el aletleridir.

b) Yarı özdevimsel(otomatik) pedallar: Kağıtlar, kalıp ile kazan arasına el ile konan ve 35x50cm.'e kadar baskı yapabilen makinalardır. Boya merdanelerden otomatik olarak geçer. Yetişmiş bir işçi ile saatte 2.000 kadar baskı yapılabilir.

c) Tam özdevimsel pedallar: Baskı alanı 35x50cm. kadardır. Mürekkep ve kağıt makinaya el sürülmeden geçer. Bu makinalarda saatte 5.000'e kadar baskı yapılabilir.

64 Basın Teknolojisindeki Son Gelişmeler ve DRUPA'82 Fuarından İzlenimler, s.39.

2.2.4.1.1.2. Silindir Kazanlı Baskı Makinaları:

Kazanlı tipo baskı makinaları güçlü ve süratlidir. Silindir kazanlı makinalarda baskı kalıbı kazanın altına girerken, kazan silindir şeklinde olduğu için kalıbın üzerinde yuvarlanır ve kalıpla kazan arasında kalan kağıt da böylece baskı yemiş olur. Silindir kazanlı baskı makinaları pedallı makinalardan ayıran özellik; düz kazanlı makinalarda baskı bir defada kazanın bütün yüzeyi ile kağıda yansıtılmasına rağmen, silindir kazanlı makinalarda baskı silindiri kağıt üzerinde döndükçe tamamlanır. Bunun sonucunda da bir yandan yuvarlanmadan ötürü hız sağlanırken, diğer yandan da çok geniş yüzeylere sağlıklı baskı yapmak olanağı elde edilmiş olur.⁶⁵

Pedal makinalarında olduğu gibi silindir kazanlı baskı makinaları da kendi aralarında türlere ayrılır, bunlar;

a) Tek turlu baskı makineleri: Bu makinelerde silindir kağıt yüzeyindeki baskı görevini yaptıktan sonra geri giderken durur, yani dönmez bu nedenledir ki bu makinelere "Stop-Silindirli" baskı makineleri de denmektedir.

b) Çift turlu baskı makineleri: Bu baskı sisteminde kazan kağıt üzerinde baskı görevini yapıp geri giderken kalıba sürünmemek için biraz kalkarak dönmesine devam eder. Bu sistemde baskı kazanı hiç durmadığı için güç kaybı olmaz⁶⁶ ve süratli baskı elde edilmiş olur.

Bu sistemde kalıp, silindirik biçimde metal yada fotopolimer klişeler olarak hazırlanır ve kalıp kazanına takılır. Çift kazandan biri, bu kalıp kazanıdır. İki kazanın birbirine temasıyla birlikte aradan geçen kağıda baskı yapılır. Bu makinelerin çok renkli olanları da vardır. Bu durumda baskı üniteleri kutu biçiminde imal edilip, peşpeşe dizilirler. Bunların bazıları ön-arka baskı yaparak işi bir defada bitiriler. Ön-arka baskı çoğunlukla küçük mahalli gazeteler ve kitap baskıları için ilginç olmakla birlikte ülkemizde pek yaygın değildir.⁶⁷

c) Çok kazanlı baskı makinaları: Birden fazla baskı kazanı bulunduğundan kağıt bir kazan altında baskı gördükten sonra ikinci bir baskı kazanına yani baskı kazanlı üniteye otomatik olarak geçer ve istenirse bir çok

65 Evliyagil, Basım Sanayinin Temel Kavramları, s.24.

66 Ahmet Dereli, Hayrettin Mert, Genel Matbaa, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1987, s.151.

67 ibid., s.151.

baskı kazanlı üniteden geçerek baskı yapılabilir. Bu tip makinalarda daha ziyade çok renkli işler basılır.

d) Ters turlu baskı makineleri: Bu sistemde baskı kazanı bir ileri bir geri dönmektedir. Kazan ekseninin sağ ve sol tarafında ayrı ayrı boya hazneleri ve merdaneler yerleştirilmiştir.⁶⁸ Kağıt yükleme ve verme sehpaları çift kalıp bağlama sistemi yapılmıştır. Böylelikle kazanın bir yönde dönmesi ile başka diğer yöne dönmesi ile başka bir çemberi basmak mümkün olmaktadır.

e) Silindir kazan-silindir kalıplı ve bobin(sonsuz) kağıttan baskı yapan Rotatif baskı makineleri: Bu tip makineler daha çok günlük gazeteler ile baskı sayısı fazla olan dergiler için geçerli olan baskı makineleridir. Yukarıda anlattığımız baskı makineleri, baskı sayısı fazla olmayan ve çok az zamanda baskının bitmesi gerekmeyen çok baskılı gazeteler dışındaki, dergi, broşür, kitap, afiş vb. işler için kullanılmaktadır.⁶⁹

Yapı olarak çift kazanlı makinelere benzerler. Yalnız rotatiflerde ünite sayıdı fazladır ve bobin kağıtla çalışırlar. Ön-arka baskı yaparlar. Bu baskı sisteminde kalıp olarak stereotipi veya fotopolimer kalıplar kullanılır. Baskı sonuna ilave edilen kırma-katlama makinesinde gazete sayılarak taşıyıcılar vasıtasıyla istif kısmına gider.⁷⁰

Ülkemizde ofset rotatif baskı dizgesinin yerleştiği ve süratle geliştiği için tipo rotatif baskı makineleri de sıcak dizgi makineleri gibi tarihe karışmaktadır diyebiliriz.

2.2.4.1.2. Basım Sanayinde Ölçüler

Başlangıçta karışık ve değişik olan basımcılık ölçüleri, uzun çalışmalar sonucunda standardilize edilmiş ve bugünkü teknik gelişme sağlanabilmiştir.

Basımcılık kullanılan birim ölçüye "punto" ve 12 puntoya da 1 "kadrat" denir. Basım sanayiindeki bütün ölçülerin temelini oluşturan punto ve kadrattır. Harflerin büyüklük ve küçüklüklerini anlatmakta "punto" kullanılmaktadır. Basım sanayiinde kullanılan araç ve gereçlerin baskı yapan yerleri, baskı yükseklikleri, alanları hep punto asalı üzerine kuruludur. Bu birim ölçü 1737 yılında Paris'li

68 Basım Teknolojisindeki Son Gelişmeler ve DRUPA'82 Fuarından İzlenimler, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları, No.1, s.39.

69 Evliyagil, Basım Sanayininin Temel Kavramları, s.26.

70 Dereli, Mert, Genel Matbaa, s.152.

harf döküm ustası Pierre Simon Fournier tarafından ortaya konulmuştur. O zamanki uzunluk birimlerinden biri olarak da Fransız Kralı Şarlman'ın çok büyük ayağı idi. Şarlman'ın ayak ölçüsü 12 parmak'a, 1 parmak da 12 hat'a ayrılırdı. 1 hat ise 12 noktaya bölünürdü. Pierre Simon 2 noktayı 1 punto olarak kabul etmiştir. Daha sonra Henri Didot isminde başka bir Fransız harf dökümcüsü tarafından, Pierre Simon'un ortaya koyduğu "punto" geliştirilmiş ve yayılmıştır.⁷¹

Ölçü birimi olarak metrenin kabul edilişi ile puntunun karşılığı;

1 punto=0,376 milimetre

12 punto=1 katrat=4,513 milimetre olmuştur.

Bu ölçü tipo, ofset ve tiftuk basım dizgelerinde kullanılmakta ve "tipografik ölçü" olarak adlandırılmaktadır.

Gutenberg "baskı makinesini" bulan değil, kendisine kadar elle kazılan tek parça sayfalar yerine tek harf yapımını bulup, bu harflerin yanyana getirilmesini ve bu yolla sayfa yapılmasını türeterek gelişmesini hızlandıran kişidir. Geleneksel basımcılığın harfleri kurşun-kalay ve antimuan'ın karışımıyla dökülüp elde edilir. Bu karışımın yüzde olarak oranları ise şöyledir:

Kurşun=%67 Antimuan =%28 ve Kalay=%5

Basım sanayiinde kullanılan yazı türleri oldukça fazladır. Her "hattat"ın bugünkü anlamıyla yazı artistinin ortaya koyduğu yazılar kalıpları yapılarak basım sanayiinde kullanılmıştır. Batı ülkelerinde yazı ihtiyacını karşılamak için harf döken oldukça büyük fabrikalar kurulmuştur. Bu fabrika ve harf döküm atölyelerinin kendine özgü az ya da çok sayfalı harf katalokları vardır. Her karakter puntosuna, ince ve kalın oluşuna yazı türünün büyüklük ve küçüklüğüne göre "kasa" denilen birimlere ayrılmışlardır. Örneğin bir kasa filan tür harfte şu kadar büyük "majiskül" A harfi, şu kadar küçük "minüskül" a harfi, şu kadar diğer harfler ve şu kadar noktalama ve diğer işaretler vardır.⁷² Bu sayılar her yazı karakteri için her kasa'da değişmektedir. Kataloklarda her birimin(kasanın) yanına da o karakterin kaç kilo olduğu yazılır.

Basım sanayiinde değişik yapıdaki harflerin bir çizgiye dökülmelerinin ve dizildiklerinde bunların basamak yapmadan alt çizgiyi korumaları çok önemlidir. Kitaplarda, dergilerde, gazetelerde, afişlerde birbirinden ayrımlı harflerin yanyana dizilmesi bu yöntemle sağlanabilmektedir. Örneğin; 16 punto bir

71 Evliyagil, Basım Sanayininin Temel Kavramları, s.32.

72 ibid., s.37.

yazının yanına punto boşlar atılarak 24 ya da 36 punto bir yazıyı aynı çizgide dizmek ve göze hoş bir görünüm vermekte yararlı olmaktadır.

Basım dizgiciliğinde genellikle satır sonlarını dikey bir çizgiye oturtmak genel kuraldır. Birbirine denk olmayan harflerden, hecelerden ve sözcüklerden oluşan satır başlarını ve satır sonları birer izdüşüme oturtmak beceri isteyen bir iştir. Bu işlem yapılırken satır sonu son heceyi almıyorsa kelime aralarının ve bazan da harf aralarının açılmasından yararlanır.

Başlık yapma tekniğinde bu daraltma ve genişletme işlemleri sadece sözcükler arasına "boş" atma veya "boş" çekme yoluyla değil, harflerin aralarına da boşlar atarak sağlanabilir. Gazete yazı müdürleri ve teknisyenleri dar ya da geniş gelen bir başlığı sütun aralarına sığdırmak ya da başlıkları daha belirgin yapmak için bu yolu uygularlar.

2.2.4.1.3. Tipo Baskı Sisteminde Mürettiphane

Tipodizgiciliğinde baskı kalıplarının hazırlandığı bölüme "mürettiphane" bugünkü deyişle dizgi bölümü denir. Burada yazılar dizilir, kartvizitten büyük bir gazetenin sayfalarına kadar baskıya girecek her tür kalıp hazırlanır. Mürettiphane dizgi ve kalıp için gerekli bütün araç, gereç ve makina bulunur. Bunlar:

- 1- Tipodizgi makineleri
- 2- Harf kasaları
- 3- Deneme tezgahı
- 4- Kumpas.

2.2.4.1.3.1. Tipoda Dizgi Makineleri.

Dizgi makineler bulunmadan önce yazıların dizgileri elle yapılıyordu. 1440 yılında Gutenberg'in yaptığı "Gotik" harfli ilk baskısından, 1854 yılında Alman Ottmar Mergenthaler'in ilk dizgi makinesini oluşturmasına kadar tüm baskı kalıpları elle dizilmiştir.

Tipodizgiciliğinde kullanılmakta olan dizgi makinelerinin iki dizgede geliştirilmiştir:

1-Dizgiyi som satır halinde yapan makineler: Linotype(line of types) ve intertype makineleri bu dizgenin ilkleridir. Bu makineler bulunuşlarından günümüze kadar büyük gelişmeler göstermişlerdir.

Bu dizgi makinelerinde matrislerin yani harf kalıplarının buldukları "mağaza" ya da kasa denilen büyük kutular vardır. Her harf topluluğu için ayrı

kasa "mağaza"ya gereksinim duyulur. Her mağazada en azından 1500 adet harf ve işaret bulunur. Bu mağazaların içinde her harf ve işaret için dikey yönde ayrı bir matris yolu vardır. Hangi cins yazıdan kaç punto dizilmek isteniyorsa o mağaza makine üzerine takılır.⁷³

Dizgici klavyedeki tuşları kullanarak yazıyı dizmeye başladığında vurulan tuşa bağlı olan harf, kanalından aşağıya doğru kayarak satır içindeki yerini alır. Dizilen harfler sözcükleri ve birbirinden "espasbant" ile ayrılan sözcükler de satırı oluşturur. Her satırın kurşun dökümü tamamlandıktan sonra görevi biten harf ya da işaret matrisleri otomatik olarak geri giderler. Sırtlarındaki yiv ve setlerin değişik olması yüzünden, kasada kendilerine özgü yola düşerler. Sağlanan dolaşım ile binlerce sayfalık kitapları, kolonlar dolusu gazeteyi dizmek mümkün olmaktadır.

2- Dizgi işlerini harfleri teker teker dökerek yapan makineler: Bu makinenin özelliği dizilen yazıların tıpkı elle dizilmiş gibi çıkarması ve gereğinde bu harflerin elle yapılan dizgi işlerinde de kullanılmasını sağlamasıdır. Monotype makinesi bu dizgenin önderidir. Bu dizgi makinesinin iki büyük yararı vardır;

a) Dizgiye asal olan delikli kağıt şerit makaralarının saklanmasıyla, yeni bir dizgi yüküne girmeden aynı makaradan faydalanarak tekrar yazı dizmek ya da dökmek olanağı doğmaktadır.

b) Monotype dizgide, harfler teker teker döküldüğünden düzeltme işleri ve de kalıptaki diğer değişiklikler kolay ve sağlıklı olarak yapılır.

Monotype dizgi makinesi klavye ve döküm olarak iki ayrı bölümden oluşmaktadır ve bölümler birbirinden ayrı yerlerde çalışırlar. Bunun sebebi de döküm bölümünün çok gürültülü çalışmasıdır.

Dizgi: Bu dizgede 56 katrar(yaklaşık 25,5 cm) satır genişliğine kadar yazı dizilmesi olanağı vardır. Aynı satırda "romen-italik-siyah" harfler bir arada dökülebilir. Dizgi yapanın dikkatinin dağılmaması için döküm bölümü dizgi yerinden ayrı bir yerdedir.

Döküm: Dizgi makinesinden çıkan kağıt-makara, döküm makinesine takılır ve dökümü yapılır. Bu sistemle 5 puntodan 14 puntoya kadar seri döküm yapılabilmektedir. Makine üzerinde yapılacak bazı değişiklikler sonucu 36

73 Evliyagil, Basım Sanayininin Temel Kavramları, s.45.

puntoya kadar tek tek harufat, 1-18 punta kadar anterlin⁷⁴ ve çizgi dökülebilir. Her punto için özel kalıplar ve 272şer matrislik şasiler kullanılır. Bu makineler dakikada 190-207 tane harf dökülebilir. Makinenin çevrilmesi elektrik motoru ile sağlanır. Fakat normal döküm kompresörden gelen basınçlı hava ile yapılır.

2.2.4.1.3.2. Harf Kasaları:

Müretiphanelerin başlıca araçlarından birisi de harf kasalarıdır. Bu kasalar, harf kalıplarını ya da harfleri düzenli bölümlerde saklayan ve hizmete koyan özel yapılı kutulardır. Harf kasaları 6-10 cm. derinliğinde ve 50x70 cm. boyutundadırlar. Değişik türdeki gereçleri birbirine karışmasın diye ufaklı büyüklü gözlere ayrılmıştır. Kasaların üst parçasında 72, alt parçasında 46 göz bulunmaktadır. Üst sol köşede büyük harfler, sağ köşede de yabancı dilde kullanılan büyük küçük harflerle sayılar ve yedek harfler vardır. Alfabenin ve dilin kullanım durumuna göre çok kullanılan harfler için daha geniş, az kullanılan harfler ve işaretler için daha dar bölmeler yapılır.

Yakın bir geçmişte hadar bizde ve dünyada kasalar tahtadan yapıldı. Az yere çok kasa ve böylece çok harf sığdırmak için bu kasalar çekmece asasına göre üst üste kurulmuşlardır. Son yıllarda kasa yapımında da gelişmeler kaydedilmiş, sac-demir karışımı alüminyum ve plastikten kasalar ve komple mürettiphaneler yapılmıştır.⁷⁵

2.2.4.1.3.3. Deneme Tezgahı.

Dizgi bölümünün önemli aygıtlarından biri de "deneme tezgahı"dır. Dizgi tezgahları dizilen yazının ya da basılacak klişenin ilk görüntülerini almada kullanılır. Dizgide yanlışlıklar yapılmışsa, düzeltmeleri sağlamak için çok gereklidir. Yazı işleri müdürleri yaptıkları sayfanın görüntüsünü almak ve tüm sayfa üzerinde düzeltmeler yapmak isterler. Deneme tezgahları bu tip "tek" baskıları almak için yararlıdır. Kullanılacak olan yere ve hizmete türüne göre tezgah boyutları değişebilmektedir.

2.2.4.1.3.4. Kumpas:

Dizgici için yazı dizme işinde kumpas çok önemlidir. Tipo basım işlerinde tek tek harflerin elle yanyana getirilerek yazı dizilmesini sağlayan madeni el tezgahlarına "kumpas" denir.

74 Asterlin; dizilen satırların birbirine karışıp bozulmaması için satır aralarına konulan, genellikle 2 punto kalınlığında, yazıdan daha düşük yükseklikte olan metallerdir.

75 Evliyagil, Basım Sanayininin Temel Kavramları, s.51.

Yazılar dar ya da geniş kolonlar halinde dizilir. Bu nedenle mürettip elindeki kumpasını önce dizeceği yazının "kolon genişliğine" göre ayarlayacak, yani dizilecek yazı kaç kadrat ise kumpasında okadar boşluk bırakır. Çünkü yazı o kadrat genişliğinde dizilecektir. Bu ayar iki türde yapılabilir;

- Ya kumpasın üzerinde tıpkı bir düzçizerde olduğu gibi kadrat bölümünü gösteren kertikler vardır; küçük kaldıracını sürerek bu kertik ya da ölçülerin üzerine oturtur,

-Ya da izgici(mürettip) genişliği belli olan kadrat çubuklarını kumpas içine yatırarak gene kaldıraçla ayarını yapar, kitleyerek bu boşluğu durağan duruma getirir.

70 yıldan bu yana, dizgi işinin el emeğinden çıkarak makineleşmesi, günümüzde dizgicilik uğraşını daha çok sayfa bağlayan, türlü makinelerden dökülmüş yazıları bir araya getirerek iş sahibinin, yazı işleri müdürünün ya da grafik uzmanının istediği düzeni veren kimseler haline getirmiştir.

Yüzyıllar boyu, elle yazı dizme süresince dizilen yazının baskıdan sonraki etkisinin güzel olması sorunu sanatçıları hep oyalamıştır. Belli ve kesin kurallar olmadığından dizgicilerin sanatçı kişilikleri kendini burada gösterir. Bu nedendir ki genellikle elle dizilen ve küçük kentlerde yayınlanan gazetelerin bazıları göze olumlu, bazıları da olumsuz görünmektedir. Bu tür uyumsuzluklar olmasının diye başdizici "Başmürettip" denilen dizgi bölümü şefleri, kendi işyerleri için kurallar koyar, bu kuralların tüm dizgicilerce uygulanmasını ister ve denetlerler. Koyulan kurallarca, herkes ne yapacağını bilerek tezgahının başına geçer ve işini yerine getirir.

2.2.4.1.4.Tipo Baskı Sisteminde Sayfaların Düzenlenmesi

Uygulanacak olan dizgi türüne göre sayfa düzenlemesi değişik olur;

1- Ana yazıların ve başlık yazılarının elle dizilmesi durumunda oluşacak öbekleri yanyana getirilmesi ile yapılan sayfa düzeni,

2- Ana yazıların makine, başlık yazılarının elle dizilmesi durumunda oluşacak öbeklerin yanyana getirilmesi ile yapılan sayfa düzeni,

3- Makine dizgisi öbekler, el dizgisi öbekler, kurşun ve pirinç çizgilerin yanyana getirilmesi ile yapılan sayfa düzeni.

Üç başlık altında toplanan işlemler, bağlanacak sayfanın boyutuna göre "çinko tekneler" içinde hazırlanır. Gazete sayfalarının hazırlanmasında kullanılan çinko tekneler büyük boy teknelerdir. Hazırlanan her kalıbın dağılmaması için dizgici kalıbın etrafını sağlam bir sicimle bağlayarak -saya

bağlaması- harflerin ve satırların dağılması önlenmiş olur. Sayfa bağlamada hafif esnek çelik ya da alüminyumdan yapılmış, yaylı ve ayarlanabilir çerçeveler kullanılmaktadır.

Hazırlanan sayfalarda kullanılacak resim ve çizimler için ayrılan yere klişeleri yapıştırmak için klişe altları konur. Klişe altlarının görevi tire ya da ototipi klişeleri harf yüksekliğine getirmektir. Klişe altlığı olarak önceden özenli kesilmiş sert tahtalar kullanılırdı. Baskıcılığın gelişmesi ve duyarlı baskıların ilgi görmesi karşısında, tahta klişe altlığından vazgeçilerek demir ve alüminyum klişe altları kullanılmaya başlanılmıştır. Son gelişmeler paralelinde ağırlığı ortadan kaldırmak için içi boşaltılmış alüminyum plakalar , petek şeklindeki bloklar kullanılmaktadır.

Dizdi bölümünün önemli sorunlarından biriside eldeki yazıların dizildiğinde ne kadar yer tutacağıdır.

Elle ya da daktilo makinesi ile yazılan yazılar, yazıların değişik özyapıda olması, satır ve kelime aralarının az ya da çok açılması, dizilmesi istenilen basım harflerinin değişik türde(dar-geniş) olması, özellikle yazının şu ya da bu kadrata(genişliğe) tertiplenmesi olanaklarına sahip bulunulması gibi işlemler basımevi yöneticilerini, baş dizici(sermürettip) ve dizicileri(mürettip), gazete ve dergi yapımcılarını, grafik uzmanlarını bazı hesaplar yapmak zoruna bırakmıştır. Zamanla ve tekrarlanan deneylerle ne kadar yazının ne kadar yer tutacağı konusunda ölçme becerisine kavuşulabilmiştir.

Basımcılık ölçüleri "punto" ve "kadrat" olduğundan, puntoların kadrata, kadratin santime oranlarını gösteren değişik puntolardaki satırların kalınlıklarını belirgin bir şekilde ortaya kayabilen çizelgeler yapılmıştır ki bu çizelgelere "punto ve kadrat çizelgesi" denir.

Bu işlemlerin basım ve basın yöneticileri için olan yararlarını şöyle sıralayabiliriz:⁷⁶

a) 6-7-8-9-10 ve 11 punto yazılar ve bunların katı olan 12-14-16-18-20-22 punto yazıların kalınlıklarına ve satır sayılarına sahip olunabilir.

b) Gazete ve dergi sayfalarının bağlanmasında, yazı müdürlerince bu sayfaların taslakları oranla küçültülmüş kağıtlara işlenirken, hangi puntodan kaç satırın sayfada, kolonda kaç kadrat, kaç santim yer tutacağı saptanır. Böylece dizgi bölümünde çıkan kolonların gelişi güzel sayfaya yerleştirilmesi yerine, yazı işleri masalarında taslaklar üzerine düşünerek, karşılaştırarak ve hatta tartışarak

76 Evliyagil, Basım Sanayininin Temel Kavramları, s.60-62.

belli bir beğeni ile satır satır işlenen sayfaların uygulanması olasılığına kavuşulur.

c) Bu çizelgelerle "forma" bağlamalarında oluşabilecek dengesizlikler önlenir.

d) Teknisyenler bu çizelgeler sayesinde ortak bir dilde konuşuyor olmaktadır ve anlaşmazlıklara düşmeden birbirlerini daha iyi ve çabuk anlarlar.

Dizgide düzeltme işlerinin yapılmasında izlenen yolu şu şekilde anlatabilir:

Prova tezgahlarında ya da ozalit sistemi ile kağıda yansıtılan basım yazılarının ilk görüntüleri baskıdan önceki aşamada ilgililer tarafından düzeltilir. Böylelikle dizgi aşamasında yapılan hataların önü alınabilmektedir.

Düzeltilmeler yapılırken yazıyı okuyan, yanlış gördüğü harf ve kelimelerin üzerinde kağıdın yan boşluğuna bir çizgi çekerek önceden belirlenmiş "dizgi düzeltmede kullanılan semboller" i bu çizginin ucuna koyar. Satırın sol tarafındaki hatalar sol boşluğa, sağ tarafındaki hataları da sağ boşluğa yazılır.

Düzeltilmeleri yapılan kolonların kesinlikle okuyan tarafından imza edilmesi gerekir. Böylece sorumluluk dizgiciden ve de dizgi bölümünden düzelticiye geçer.

Belirtilen yanlışların düzeltilmesi işlemine "tashih toplama" denir. Düzeltme işi tipografiler için dizgi bölümlerine, film dizgiler için foto-mekanik bölümlerinde yapılır.

Linotype ve Intertype makinelerinde bir nokta ya da harf yanlışlığı için o yanlışlığın bulunduğu bütün satır baştan dizilir. Bu dizgi sırasında da satırın başka bir yerinde yeni yanlışların yapılması olasılığı vardır. El dizgisi, fotoğraf dizgisi ve monotype dizgilerde satırları baştan dizmek gerekmez. Çünkü bu dizgilerde harfler bağımsız olduğundan düzeltme işlemi harf harf yapılır. Fakat burada da düzeltme yapacağım diye harfin yanlış değiştirilmesi, başka bir yere konulması ya da yazının kaydırılması söz konusu olabilmektedir.

Bu nedendir ki düzeltme işlemlerinden sonra düzeltme yapılan sayfalar üzerinde son bir kontrol daha yapılır. Fakat bu kontrol sırasında yazılar baştan okunmayıp yalnızca yanlış yapılan satırlar ve yerler okunur. Son kontrollerden sonra dizgiler ve montajcılar kalıpların düzeltilmiş olarak baskıya geçilmesi ile sorumludurlar. Gerekirse son kontrolleri makine üzerinde ve ilk baskıyı inceleyerek yaparlar.

2.2.4.1.5. Tipo Baskı Dizgesinde Klişe-Kalıp-Tram.

Basımcılık alanında kaydedilen gelişmeler paralelinde "tipo" dizgesi bir oranda değerini yitirmiştir. Yani yerini artık ofset ve tifdruk dizgeye bırakmıştır.

Tipo baskı sisteminde biçimler, fotoğraflar ve gereğinde yazılar, kağıda, çinko, alüminyum, bakır, plastik ya da lastik kalıpların aracılığıyla aktarılır. Bu kalıplara "klişe" denir. Bu maddeler(özdek) üzerinde oluşturulan çıkıntılar, merdaneden boyayı alır ve basınç altında kağıda basar.

Klişeleri ikiye ayırabiliriz:

1- Tire Klişe: Mürekkebi çıkıntı halindeki çizgilerle basıyorlarsa bu klişelere "tire" klişe denir. Bu klişeler, elle çizilmiş resim ve desenlerin noktasız olarak "çizgiler" ve "zeminler" halinde kağıda yansıtılmasıdır.

2- Ototipi Klişe: Klişeler mürekkebi çıkıntı halindeki noktacıklarla kağıda basıyorlarsa bu klişelere "ototipi" klişe denir. Daha çik fotoğraflardan "yarım ton" denen gölgeli resimlerden "tram" kullanmak yoluyla oluşturulan klişelerdir.

Tram: Tipo baskılarda klişe, ofset ve tifdruk baskılarda kalıp vasıtasıyla resim basmaya yarayan noktacıklara "tram" denir. Bu noktacıklar koyu baskı yapması gereken yerlerde sıklaşır, açık baskı alınması gereken yerlerde seyrekleşmektedir. Tram 1cm'lik "tram çizgisi" üzerinde bulunan nokta sayısıdır. Bunlar 20 noktadan başlayıp 120 noktaya kadar çoğalmaktadır. Nitelik yönünden iyi olmayan kağıda basılan gelişi güzel işlerde büyük tramlı klişeler kullanılırken, birinci hamur ve kuşe gibi iyi kağıtlara basılacak olan duyarlı resimlerde ince noktalarla "tramlarla" basılırlar. Bazı kitap ve gazetelerde kullanılan kaba tramları çıplak gözle bile seçmek mümkündür.

Tramlar tüm baskı türlerinin fotoğraf basımcılığında geçerlidir. Tipo, ofset ve tifdruk baskı yöntemleriyle basılan renkli ya da renksiz bir fotoğrafın üzerindeki tramlar çıplak gözle uzaktan bakıldığında hemen farkedilmezler. Ancak büyüteçle bakıldığında tramları görmek mümkün olur. basımcılıkta kullanılan çeşitli güç ve özel yapıda değişik büyüteçler kullanılmaktadır.

Tram çağdaş resim baskıcılığının çok önemli bir unsurudur. Basılacak işin , kağıdın, boyanın türüne göre tram sayısı belirlenerek klişe yapılır. Yani tram noktalama biçimi, tram büyüklüğü, tram açıları ile tram cinsi belirlenir. Tram noktalarının uzaklığı tram açılarından, tram noktalarının durumu ise trami çevirmekle kesinleşir.

Tram noktacıklarının oluşumu siyah-beyaz ve renkli resim ve desen baskıcılığında oldukça büyük bir önem taşımaktadır. Tram çizgisi üzerindeki

ince ve çok sayıdaki sağlıklı tramlarla pul gibi, sanat baskıları gibi nitelikli sonuçlar alınır. Bir tram çizgisi üzerindeki daha kalın ve dah az sayıdaki tramlarla da daha az nitelikli baskı sonuçları elde edilebilir. Son yıllarda gelişen elektronik renk süzüm kameraları ile özellikle "SCANNERS" ler bu değerleri yüklenen bilgilere göre kendileri vermekte ve tramın türünün kendileri oluşturabilmektedirler.

Basımcılıkta her renk için ayrı klişe ya da kalıp yapılır. Yani ototipi klişelerde trikomi diye tabir edilen 3 renk ile tüm renkleri basmak olanaklıdır. Renkli baskılarda tramların çeşitli renklerde sağa ve sola belirli derecelerle kaydırılması gerekmektedir. Böylelikle renkli noktacıkların bir yandan üst üste gelmesi, diğer yandan da yanyana basılmaları ve 3 ana rengin(sarı-kırmızı-mavi) ve derinlik vermesi için siyah rengin birbirine iyice girerek renk verme imkanı elde edilir. Trikomi baskılar için siyah kalıp 45o, kırmızı kalıp 15o, mavi kalıp 75o, sarı kalıp da 90o kaydırılır. Bu kaydırma, klişeler yapılırken klişehanelerde tram plakalarının kaydırılmaları ile elde edilir.

Tipo klişesi; özel olarak üretilmiş çinko, alüminyum, bakır ve kurşun levhalardan yapılır.

Son yıllarda kaydedilen teknik atılımlar basım sanayiinin başlıca konularından birini oluşturan Çinkografi(klişe) sanatında da büyük gelişmeler sağlanmış ve günümüzde klişe yapımı ne elle çalışarak, ne de mekanik çalışarak yapılmakta; artık klişe yapımında elektronik üretime ulaşılmıştır. Elektronik yolla klişe yapan makinelerin çalışma ilkesi;

a) Klişesi yapılacak fotoğraf, desen ya da bunların filmi konur. Bu orjinal mikromilimetrik aralıklarla bir elektronik göz sağdan sola ve yukarıdan aşağıya hareket ederek tarar.

b) Duyarlandırılmış özel metal ya da plastik plaka konur. Bu plakanın üzerinde de elektronik göze bağlı ve onun hareketleriyle sağdan sola ve yukarıdan aşağıya oynayacak olan bir oyma iğnesi vardır.

c) Elektronik alıcı göz, klişesi yapılacak olan resmi taramaya başlayınca, resimdeki açık ve koyu olan yerlerdeki ışık değerlerinden etkilenecek ona göre elektrik akımını ayarlar ve değişik güçteki akımı oyma iğnesine yansıtır. Farklı elektrik akımı altında da bu iğne değdiği metal üzerine tramları gereği gibi koyu ve açık olarak işler.

Bu elektronik tram makinelerinde 20x20 ebadındaki bir klişeyi 10-15 dakikada yapılabilmektedir.

Bugün artık tipo klişeciliği güncelliğini yitirmeye başlamıştır. Ofset ve tıfdruk baskıcılığında tramlama ve renk süzüm işleri yerini artık "Scannagraph" - "Scanner" denilen yeni tekniklere ve gereçlere bırakmıştır. Scanner, opak ya da renkli resim ve slaytları yapısındaki elektronik güç ve bilgisayarlarla basıma hazır duruma getiren çağdaş bir aygıttır.

2.2.4.2. Ofset Baskı Sistemi

Bu baskı sisteminin diğer bir adı da "düz baskı" dır. Dilimize İngilizce "Off-set" kelimesinden geçmiştir. Matbaacılıkta "Boyanın kağıttan önce kauçuk üzerine oturması"⁷⁷ anlamında kullanılır. Bugünkü modern anlamda ofset baskıcılığının temelini taş baskıcılığı oluşturur.

Düz baskıyı Alois Senefelder adlı bir Alman bulmuştur. Senefelder yalnızca litografik teknikleri geliştirmekle kalmayıp, çeşitli taş baskı makineleri ve metal kalıpla baskı yapan düz baskı makineleri de geliştirdi. Senefelder 1834 yılında Münih'de öldüğü zaman taş baskıcılığı bir hayli ilerlemişti.

Taş baskı sistemi bugün için geçerliliğini yitirmiş bir sistemdir. Sanat değeri olan resimlerin baskısı taş baskı yerine, uygulaması daha kolay olan serigrafî(elek baskı sistemi) ile yapılmaktadır günümüzde.

Ofset baskı tekniği baskı teknikleri arasında dünyada birçok ülkede en büyük paya sahip bir baskı tekniğidir. Çok renkli, kaliteli baskı söz konusu olduğunda ilk akla gelen mutlaka ofset baskı olur. Ülkemizde de çok renkli ofset baskı gün geçtikçe yaygınlaşmaktadır.

20. yüzyılın başlarında icat edilen ofset baskı, kısa geçmişine rağmen çok dinamik ve geleceği olan bir baskı metodudur. "Ofset" kelimesi İngilizce fiil "to set Off" tan kaynaklanmakta ve ofset baskı metodunu karakterize etmektedir. Yani mürekkebin baskı kalıbından kauçuğa ve oradan tekrar baskı malzemesinin yüzetine transferini(yerleştirilmesini) tarif etmektedir. Boya transferi tipo, tıfdruk ve serigrafide baskı malzemesinin yüzeyine direkt yapılırken ofset baskıda endirekt bir transfer söz konusudur.⁷⁸ Yüksek tirajlı, renkli gazeteler, dergiler, kataloglar vs. ofset baskı tekniği ile basılmaktadır.

77 Dereli, Mert, Genel Matbaa, s.157.

78 Ofset Teknolojisi Mesleki Yenilik ve Haberler Dergisi, İstanbul, Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş, Mayıs-Haziran 1992, S.3, s. 56-60.

2.2.4.2.1. Ofset Baskı Maskemeleri

Ofset baskı sisteminde kullanılmakta olan makineleri iki başlık altında inceleyebiliriz;

2.2.4.2.1.1.Tabakayla Çalışan Makineler

Bobinle çalışan baskı makinelerinin icat edilmesinden önce kullanılan ve günümüze kadar çok geniş bir kullanım alanı olan sistemlerdir.

2.2.4.2.1.2. Bobinle Çalışan Makineler

Bu makineler bastıkları tiraj ve eriştikleri kalite açısından tabakaya baskı yapan makinelere kıyaslanamayacak seviyeye erişmiştir.

Gazete basım sanayiinde çalışan bobine sonsuz baskı yapan sistemleri 3 ana grupta toplayabiliriz;

a) Tek Kazanlı Makineler: Hızları saatte maksimum 25.000 kopyaya kadar ulaşabilen yarı otomatik yani registerleri elle kumandalı diğer kontrolleri tek bir kumanda tablosunda olan makine tipleridir.

Bu sistemlerde makineye bobinden kağıt veren bobin ünitesi yarı otomatik veya otomatik olmayan ve tansiyon kumandaları ele yapılan ünitelerdir.

Tek kazanlı baskı üniteleri yatay ve dikey olarak ikiye ayrılırlar. Her silindir turunda bir adet gazete çıkarma özelliklerinden dolayı bunlara tek kazanlı makineler denilmektedir.

b) Double Kazanlı Makineler: Her silindir turunda iki gazete çıkarabilen ve saatte 50.000gazete/saat üretebilen makinelerdir. Bu hızdaki bir baskı makinesinin baskı sistemlerinin tam otomatik olması gerekmektedir, aksi takdirde yapılabilecek en küçük bir kişisel ya da teknik aksaklıklar yaşanabilecektir. Bu sistemlerde makineye kağıt veren ünitenin tam otomatik ya da en azından yarı otomatik olması gerekmektedir.

Bu sistemde günlük toplam baskı miktarı 3000.000 civarında ve ortalama sayfa sayısı 24'tür. Bu makineler double blanket double plaka yada double blanket tek plaka olmak üzere double blanket tek plakalı sistemin register oturtma açısından daha hassas bir sisteme sahiptir ve kaliteli baskılarda kullanılması nedeniyle tek kazanlı makinelerden daha pahalıdır.

c) Double Kazanlı Çift Çıkışlı Makineler: Her silindir turunda dört gazete çıkaran ve mekanik hızı 25.000 devir/saat olmasına rağmen saatte 100.000gazete/saat baskı veren makinelerdir. Günlük toplam baskısı 1.000.000

civarında ve ortalama sayfa sayısı 24 olan bu sistemde beklemeli olarak 48 sayfa çift çıkış ya da 96 sayfa beklemeli tek çıkış alınabilmektedir.

Bu makinelerde , malzeme, personel ve zaman açısından büyük avantajlar sağlamak için otomatik sistemlerin kullanılması gereklidir.

Bir ofset baskı makinesinde, kalıplar sayfa görüntüsünü veya bir görüntünün renk ayrımı ile elde edilmiş 4 ayrı rengi tek tek taşırlar. Her plaka, baskı makinesinde bir silindire sarılır, su ve uygun renkteki mürekkep karışımı içinde döndürülür. Plaka üzerindeki görüntüyü taşıyan bölgeler suyu reddederler ve yağ özelliği mürekkebin bu kısımlara yapışmasına olanak tanırırlar. Böylece oluşturulan görüntü plaka silindiri ile temas halinde olan blanket silindiri üzerindeki kauçuk esaslı blankete aktarılır. Bir çok turdan sonra bir miktar mürekkep görüntü üzerine birikmiş ve görüntü içermeyen bölgelerden de silinmiş olur. Bu görüntünün bir kopyası da blanket silindiri(ofset silindiri) üzerindedir. Ofset silindiri ise sürekli kağıt ile temas halinde olduğu için bir miktar mürekkebi her turda kağıda aktarır ve baskı böylece sürer gider. Mürekkebin bir kısmı her zaman blanket ve plaka üzerinde kalır. Ofset silindiri litografi(ofset baskı) tekniğine sunulmuş olan en büyük gelişmedir. Bu sayede mürekkepleme üniform(eşit) yapılabilir ve birçok değişik özellikli kağıda baskı imkanı elde edilir. Kağıt üzerinde çok ince olan mürekkep hızla kuruyarak veya kurutularak son baskıyı meydan getirmiş olur.

Plakalardaki görüntü genelde film üzerinde fotodizgi makinelerinde yaratılan negatiflerden elde edilir. Ofset baskı tekniğinde, foto dizgi makinesi(Imagesetter) ve onu takip eden kimyevi plaka hazırlığı en belirgin özelliklerdir. Çeşitli firmalar plakaya direkt baskı tekniği üzerine çalışmaktadırlar. Hatta, Prestek, Heidelberg GTO-DI baskı makinesinde bu tekniği otomatik ve entegre olarak kullanıyor.⁷⁹

2.2.4.2.1.3. Webb Ofset

Ülkemizde Webb Ofset olarak adlandırılan baskı makineleri kökende ofset sisteminin "rotatif" makineleridir. Bu sistemin ilkesi bir yönde dönen yuvarlakların(kalıplar-kauçuk baskı bireyleri-mürekkep merdaneleri ve kazan) aralarından bobinden sağılan kağıdı geçirerek az zamanda yüksek baskı sayısı alınabilmektedir.

79 Ofset Teknolojisi Mesleki Yenilik ve Haberler Dergisi, İstanbul, Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., Eylül-Ekim 1993, S.5, s.42-44.

Genellikle 4-6 üniteli olan webb ofset baskı makinelerine işin verilisinde istenen sayfa ve renk adedine göre çeşitli kombinasyonlar yapılabilmektedir.

Webb ofset baskı dizgesinin basın sanayiine uygulanması başlangıçta çok yavaş olmuştur. Ancak 1950 yılından sonra bu uygulama hızlanmıştır.

Webb ofset dizgesinin ilk kullanıma alanı ABD'de taşra gazetelerinde olmuştur. Taşra gazetelerinin webb ofset dizgesi ile nitelikli ve de renkli olarak basılabilmeleri, büyük gazetelerin rekabetleri karşısında küçük gazetelerin yaşamalarını sağlayan bir öge olmuştur. ABD'de webb ofset dizgesinin taşra gazetelerini kurtaran bir buluş olarak ortaya çıkması, makine yapımcılarını bu konuda daha çok yatırım ve araştırma yapmaya yöneltmiştir. Böylelikle büyük gazetelerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek makine ve donanımının imaline başlanmıştır.

1950 yıllarında ABD'de iş sahası bulmuş olan webb ofset dizgesi, 1960 yılında Avrupa'da ve 1964 yılında da Türkiye'de kullanılmaya başlanmıştır.⁸⁰

Günümüzde gazete baskısında kullanımı yaygın olan webb ofset dizgesinde teknolojik yenilikler karşısında ilaveler yapılmıştır. Mekanik ve yarı mekanik olan kontrol panelleri günümüzde artık tamamen bilgisayarlarla yapılmaktadır. Makinenin boya ayarları, su kontrolleri, kağıt kontrolleri vb. gibi işlemler otomatik olarak yapılmaktadır. Bu özellikler baskının daha kaliteli olmasını, renklerin üst üste gelmesini, boyanın daha çabuk kurummasını ve de zamandan kazanılmasını sağlamaktadır.

2.2.4.2.2. Ofset Tekniğinde Dizgi.

Tipo baskı dizgesinden ofset baskı dizgesine geçilmesine rağmen dizgi işleri yine tipoya göre yapıyordu. Tipoya göre dizgi yapılan sayfaların dökümü yapılır ve bu döküm üzerinden filmi alınırdı. Bu işlem oldukça zor ve zaman kaybıydı.. Ayrıca sıcak dizginin sakıncaları nedeniyle soğuk dizgiye geçilmesi bir zorunluluk olmuştur.

Soğuk dizgi için önceleri matbaa karakterli harflerden oluşturulmuş daktilolar kullanılmıştır. Fakat mekanik olarak çalışan bu daktilolarda, metin içinde karakter ve punto değiştirme olanağı yoktu ve kısa zamanda bu sistemden vazgeçilerek yerine "elektronik daktilolar" kullanılmaya başlanmıştır. Fakat bu sistemde de metni yazarken ya da punto değiştirmek için, metal topun değiştirilmesi gerekiyordu. Bu tür daktilolarla genellikle 6-8 değişik karakter ve 6

80 Evliyagil, Basım Sanayininin Temel Kavramları, s. 95-97.

puntodan 12 puntoya kadar dizgi yapma olanağı vardı. Bu sistemde metalin karbona sertçe vurması sonucu kağıda şekli geçirmesinin de bir takım sakıncaları vardı. Örneğin; dizgi kalitesi iyi olmamakta, karakterlerde dağılma, gölge, şişme gibi sorunlar yaşanmakta, metal toplar ise zamanla keskinliğini yitirerek kalite bozukluklarına neden olabilmektedir.

Bilgisayar ve film sanayinin gelişmesiyle dizgicilik alanında da yeni gelişmeler olmuştur.

Foto Dizgi: İlk foto dizgi fikri, daktilolarda büyük punto dizgi yapılamamasından kaynaklanan ihtiyaçla ortaya çıkmıştır. Bu sistemde, Fotoğrafçılıkta kullanılan agrandizör benzeri bir aygıtla, bir film(şablon) üzerindeki tek ölçüdeki karakterlerin, tıpkı fotoğrafçılıkta resim büyütülürken yapıldığı gibi, agrandizörün aşağı yukarı hareketi ile çeşitli büyüklüklerde dizilmesine olanak sağlamıştır.

İşlemlerin elle yapılması karakter aralıklarının çok dikkatli ayarlanması ve tüm işlemin karanlıkta yapılması ile çok yavaş bir yöntem olması bu sistemin de diğer sistemler gibi terkedilmesine sebep olmuştur.

Elektronik Dizgi: Ofset baskı sisteminde, dizilen satırların temiz bir kağıda provası çekildikten sonra filme alınması temel prensiptir. Filmdeki görüntüler baskı kalıplarına kontak yoluyla aktarılır ve baskıya verilir. Elektronik dizgiye geçilmesindeki amaç, dizgiyi direkt olarak doğrudan doğruya film üzerine yapmaktır. Bu teknikte font diye tabir edilen yazı karakterleri kendi özelliklerine göre(dar-uzun, yatık vs.) disk veya bantlara yüklenerek kullanıcıya gönderilir. Bu sistemde operatör, dizdiği işi önündeki ekranda gördüğü için düzeltme işini anında yapabilmektedir. Elektronik dizgiyi meydana getiren ana üniteleri şöyle sıralayabiliriz:

- Klavye ve ekrandan oluşan dizgi terminali,
- Dizilen işlerin üzerine yüklendiği floppy diskler,
- Fontların depo edildiği gene bir çeşit manyetik plak olan Hard disk veya Cartridge disk,
- Prova dizgi veren yazıcılar,
- Foto dizgi ünitesi.

Bilgisayarların fotodizgi olayına girmesiyle bu alandaki teknikler gelişti ve bunun sonucu olarak şeklin optik transferi yerine tarama(scanning) yöntemiyle filme geçiş sağlandı. Bu bir kaynaktan gelen ışığın, filmi bir yandan diğerine taraması demektir. Bu hareket sırasında noktacıklardan oluşan satır meydana

gelmekte, bu satırların altalta sıralanması halinde şekiller ortaya çıkmaktadır. 1 cn'ye düşen çizgi adedi, işin kalitesini belirlemektedir.

Komple bir dizgi sistemi, Font-End denilen sayfa mizanpajını gerçekleştiren bilgisayar, ana bilgisayara bağlı terminaller, Disk kontrolörleri, telekomünikasyon terminalleri, yazıcılar, ana bilgisayar ve fotodizgi ünitesinden oluşmaktadır. Font-End bilgisayarı dizgiye direkt(online) olarak bir kablo ile bağlıdır. Dizgi ünitesi bilgisayardan aldığı komutlar doğrultusunda işlem yapar.

Bir sayfanın fotoğraflarıyla birlikte bir bütün olarak elde edilebilmesi için sisteme "Autokon" diye bilinen bir ünitenin eklenmesi gereklidir. Bu ünite fotoğrafları tarama tekniği ile değerlendirir ve fotoğrafları oluşturan noktacıkların yoğunluklarına göre bilgiyi alıp bilgisayara aktarır. Bilgisayar tarama işlemi biten fotoğrafı dizgi ünitesine aktarır.

Son aşama olarak; en küçük puntodan en büyük başlığa kadar ve fotoğraflarıyla bir gazetenin sayfası bir bütün olarak çıkar. Elektronik dizgi sistemi;

- a) Bilgi giriş terminalleri,
- b) Front-End ana bilgisayar,
- c) Fotoğraf hazırlayıcı(Autokon),
- d) Fotodizgi(Phototypesetter),

ünitelerinden oluşmaktadır. Herbiri değişik kapasitelerde kendi bilgisayarlarına sahiptir. Aralarında sürekli bir bilgi iletişimi bulunmaktadır. Dizgi ünitesine, gerekli bilgiler gönderilmeden önce her türlü değişiklik Front-End bilgisayarında tamamlanır⁸¹

2.2.4.2.3.Ofset Baskı Sisteminde Montaj.

Montaj, resim ve yazı filmlerini, her baskı rengi için ayrı olmak üzere toplayıp belli bir plana göre boyutlarını değiştirmeyen tam saydam bir folye üzerine, ayarlı olarak yapıştırılmasıdır. Kullanılan resim ve yazı malzemeleri tire tramlıdır. Basılacak iş 4 renkli ise montaj işlemi 4 renk için ayrı ayrı yapılır. Her renk için ayrı ayrı yapılacak olan montajlar için tam saydam taşıyıcılar kullanılır. Bu taşıyıcılar genellikle polyester, PVC, triasetat ya da polistrol gibi folyelerdir.⁸²

81 Evliyagil, Basım Sanayininin Temel Kavramları, s.177-183.

82 Dereli, Mert, Genel Matbaa, s.180.

İyi bir montaj folyesinin parlak, pürüzsüz ve dolayısıyla kir tutmaması, düz durması gerekmektedir. Montaj aşamasında temizlik çok önemlidir. En küçük bir pislik, kalıba geçeceğinden ve kapsama işleri çıkaracağından folyelerin alkolle silinmesi ve antistatik bezle silinerek tozdan arındırılması gerekir. Montaj aşamasında kullanılan montaj folyesinin mat olmaması tercih edilir. Çünkü mat olan folyenin kullanılması kalıbın poz süresini biraz uzatır. Üstelik mat folyelerin kirlenmesi daha çabuk olur. Montaj yapımında kullanılan malzemeler şunlardır:

1-Montaj Masası: Montaj masası bol çekmeceli olmalıdır. Çekmeceler bilyalı olursa kolay çekilip itilir, çünkü folyelerle dolu olan çekmece oldukça ağır olur.

Masanın üst bölümündeki ışık kutusu, içi floresan tipi soğuk ışık veren lambalarla donatılmalıdır. Montaj masasının üstündeki camın milimetrik taksimatlı olmalıdır. İleri ve yana hareket eden cetveller de hassas montaj yapımı için önemlidir. Montaj masası ne kadar zengin aksesuarlı olursa bu montajcının işini kolaylaştırır.

2-Montaj Yapımında Kullanılan Aletler ve Malzemeler: Astrolon, film, rehber, milimetrik folye, film kesme makinesi, kretuar, makas, pamuk, ispirto, cetvel, lup ve bunların muhafaza edildiği dolaplardır.

Montaj işlemi yapılırken bir plan dahilinde hareket edilir. Bu plan üzerinde, hangi resim ve hangi yazının nereye geleceği işaretlenmiştir. Plana göre milimetrik folye üzerine yerleştirilen montaj folyesi üzerine resim ve yazılar seloteyle yapıştırılır. Film kenarları resmin çok yakınından kesilmemelidir. Resimler arasında 5 mm'lik bir yapıştırma payı bulunmalıdır. Film kenarları birbiri üzerine binmemelidir. Kullanılan filmlerin emülsiyonlu yüzü , yani mat yüzü yukarı bakmamalıdır. Çok renkli işlerde önce "mavi kopya" yapılmalıdır.

Mavi Kopya: Buna astrolon kopyası da denir. Bütün renkler ve yazılar bir astrolon yani montaj folyesi üzerine monte edilir. Kalıp ve baskı ustalarına kontrol imkanı veren dikey ve yatay çizgili "rehber"ler yapıştırılır.

Bu folye ile bir astrolon kopya çekilir ve çekilen bu kopyaya "mavi kopya" denir. Bu kopya montaj masası üzerine yapıştırılarak her renk için ayrı ayrı montajı yapılır. Montajı biten işler kalıp bölümüne gider. Kalıp pozlandırma lambası mavi rengi görmeyeceği için, kalıba sadece yapıştırılan resim, yazı ve rehberler geçer.

Gazete montajı negatif olarak yapılır. Negatif montaj pozitif montaja oranla daha zordur. Gazeteler, film sarfiyatını azaltmak için negatif montaj sistemini kullanmaktadır.

2.2.4.2.3.1. Gazetelerin Sayfa Montajı

Ülkemizde gazetelerin önemli bir bölümü ofset baskı tekniği ile basılmaktadır. Gazeteler, sayfa montajında kullanılmak üzere sayfa ebadında açık mavi renkte basılmış olan milimetrik kağıtlar hazır bulundurulur, dizgi ve reproduksiyon atelyelerinden gelen dizgi kağıdına dizilmiş yazılar, ilanlar ve siyah-beyaz tramlı opak fotoğraflar, milimetrik sayfa pikaj kağıtları üzerine "pike" edilir. Renkli resimlerin yerleştirileceği yerler ise siyah kağıtla kapatılır. Bu yöntemle hazırlanan sayfaların negatif filmleri çekildikten sonra, renkli resimlerin siyah kısımlarının tramlı negatifleri, yerlerine yapıştırılır. Böylece siyah rengin montaj çalışmaları tamamlanmış olur. Sarı, kırmızı ve mavi sayfaların hazırlanması da bu şekilde olur. Hazırlanan sayfa montajları kalıp atelyesine gönderilir.

2.2.4.2.4. Ofset Baskı Sisteminde Kalıp

Hazırlanan montaj folyeleri (astrolonlar) ofset kalıp atelyesinde kalıp çekilmek üzere muhafaza edilir. Kopya edilecek olan ofset kalıplarının birçok çeşidi vardır. Bunlar:

1- Çinko Kalıplar: Kaba grenli olduğu için, ince tramlı, hassas kopyalar için elverişli değildir. Tire işler için daha uygundur. İnce tramlı işlerde noktalar kaba gren aralarında kalarak kırılır ve dolayısıyla kalite kaybı olur. Çinko kalıplarla ulaşılan tiraj, modern kalıplara oranla daha azdır. Çinko kalıplar kullanılan en eski metal kalıplardır ve kolay okside olurlar. Çinko kalıplar son zamanlarda önemini yitirmeye başlamıştır. Yerini alüminyum kalıplar almaya başlamıştır.

2- Alüminyum Kalıplar: Hafif olmaları ve üzerlerine ince gren yapılabilmesi, hassas işlere uygun olması çinko kalıpların yerini almasındaki başlıca faktörlerdir.

Ofset baskıcılıkta baskı kalıplarından beklenen, yüzeylerinin mat olması ve düzenli bir biçimde dağılmış gözeneklerden oluşmasıdır. Bu özellikler sayesinde, ışığa duyarlı lak ve su molekülleri plaka yüzeyinde tutulabilirler. Plaka yüzeyinin kaba ya da ince gözenekli olması;

a-) Pozlandırmada orjinale ait tram ve çizgilerin net olarak plaka üzerine aktarılmasını,

b-) Plakanın su tutma özelliğini,

c-) Baskı dayanıklılığını etkiler.

a-) Pozlandırma: Pozlandırılacak orjinalin tram ve çizgilerinin en iyi biçimde plaka üzerine aktarılması işlemidir.

Kaba gözenekli plaka, ışığa duyarlı lak ile kaplandığında, yüzeyde oldukça kalın bir lak tabakası oluşur. Pozlandırma esnasında kalıp üzerine düşürülen ışık, ışığa duyarlı kalın tabaka lak içinde dağılırken tram ve çizgilerin kalıp üzerine duyarlıkla nakline imkan vermez. Sonuç olarak da mürekkep her tarafta eşit olarak alınmaz ve blanket üzerinden baskı materyaline eşit olarak verilmez. Bu nedendir ki ince gözenekli plakalar pozlandırmada kaba gözeneklilerden daha mükemmel sonuç verirler.

b-) Nemlendirme: Büyük gözenekli plakaların yüzeyi oldukça fazla oranda su alır ve suyun bir bölümü mürekkep merdanelerine ve blanket silindiri üzerinde baskı materyaline geçerek, mürekkebin renk şiddetini ve kuruma özelliğini kaybetmesine, çürümesine neden olurken diğer yandan da kağıdın şişmesine yol açar.

c-) Baskı ayanılılığı: Büyük gözenekli plakalarda aşınma, küçük gözenekli plakalara oranla daha fazladır. Oysa ki baskı plakası için önemli özelliklerden birisi sürtünmeye karşı dayanıklı olması ve aşınmamasıdır. Aşınma oranı daha az olan küçük gözenekli plakalar daha uzun ömürlü olurlar.

Alüminyum kalıplar, az emaye ile hazırlanabildiği ve az hazne suyuna ihtiyaç gösterdiği için de avantajlıdır. Baskıda orjinal nokta değerlerine büyük ölçüde sadık kalıp, nokta büyümesine yol açmazlar. Az bir boya ile net, keskin resim verirler. Alüminyum kalıplar bir kaç kez silinip yeniden yenilenebilirler.

3- Çok Metalli Kalıplar: İki veya üç değişik metal tabakanın birleşmesinden oluşturulmuş kalıplardır. Metal tabakaların, su ve boyaya olan reaksiyonları birbiri ile zıtlık göstermektedir. Boyayı kabul etmesi gereken yerlerde lak yerine, bakır bulunur. Suyu tutması gereken yerler ise çelik, krom veya krom-çelik alaşımı ile kaplıdır. Çok metalli kalıplar yüksek tirajlı işlerin temiz ve boyaya doymun olarak basılabilmesinde ideal olan kalıplardır. Fakat teçhizat ve kalıp olarak pahalı olmaları, alüminyum kalıplara göre iki kat daha fazla bir zamanda hazırlanmaları ve tashih imkanının çok sınırlı olması dezavantajlarıdır. Bu kalıpların diğer bir özelliğide ancak bir defaya mahsus kullanılabilir olmalarıdır, yani kullanıldıktan sonra silinip yeniden yenilenebilirlerdir.

2.2.4.2.5. Ofset Baskı Sisteminde Grenaj

Çinko ve alüminyum kalıplar kopyadan önce grenleme işlemine tabi tutulurlar. Kalıplar daha önceden kullanılmamış olsalar bile mutlak surette grenlenmeleri gerekir. Bunun nedeni de.⁸³

Grenlenen kalıbın yüzeyi matlaşır ve bu yüzeyde çok küçük çukurluklar meydana gelir. Bu çukurlar, hazne suyunun tutunabilmesini sağlar. Kalıp grenlenmemiş olursa şayet hazne suyu kalıp üzerinde kalmaz ve dolayısıyla kalıp ton tutar.

Grenaj atelyesinde kalıp grenajı için özel silme aleti, grenaj makinesi, kalıp kurutma dolabı, yıkama küveti, kalıp muhafaza rafları, ön silme küveti ve kontrol aleti bulunur.

2.2.4.2.6. Ofset Baskı Sisteminde Renk Süzüm Makineleri

Renk süzüm makineleri ikiye ayrılır, bunlar;

- 1- Mekanik Renk Süzüm Makineleri
- 2- Elektronik renk süzüm makineler'dir.

2.2.4.2.6.1. Mekanik Renk Süzüm Makineleri

Gazete, dergi, broşür ve tüm baskı işlerinde renkli resim baskılarının geniş ölçüde yer aldıkları görülmektedir. Mekanik renk süzüm ilkeleri ve yöntemleri günümüz gereksinimlerini karşılayamaz duruma gelmişlerdir.

Renkli bir baskı yapmak için renk süzümü yaparken, orjinalerin ister opak ister transparan olsun, 4 tane renk ayrımı yapılmış negatif film çekilir. Renk ayrımı yapılırken, film firmalarının önerdikleri çeşitli filtreler kullanılmaktadır. Cam yada plastikten yapılmış filtreler:

Renk süzümelerini hızlı bir şekilde yapabilmeyi sağlamak için "renk düzeltici maske"ler kullanılmaktadır. "mask dizgesi" fotoğrafı daha net ve aydınlık duruma getirmeye yararlar.. Mask dizgesi ile yapılan renk ayrımları, elle düzeltme işini orjinalin iyi oluşuna bağlı olarak %5'e kadar düşürürler.

Maskeleme işleminde özel filmler kullanılır, renk süzümü yapılırken negatiflerden baskıya elverişli tramlı pozitifler elde edilir. Bunlar ya kamerada ya da kontak şasilerinde negatif ile ham film arasına, tram yapılı özel film ya da

83 Dereli, Mert, Genel Matbaa, s.181-183.

camlar uygulanarak sağlanır. Bunların işlevi ton değerlerinin pozitif üzerine noktalar şeklinde aktarılmaktadır. Bu ton değerleri bir ıskala ton verdireni ile ölçülür, noktalar orjinallerin ton değerlerine göre irili ufaklı olurlar. Bu irili ufaklılıklar renklerin yeğinliğini ya da kertesini gösterirler.⁸⁴

2.2.4.2.6.2. Elektronik Renk Süzüm Makineleri

Renk ayrımı yapmak için "scanner" denilen tamamen elektronik olarak çalışan cihazlar kullanılmaktadır. Bu cihazlar optik renk ayırım cihazlarının(kamera ve agrandizör) yerini doldurmuş sayılmakla birlikte renk ayırımında ulaştıkları yüksek kalite ve hızları bakımından son 20 yılda büyük önem kazanmışlardır. Scannerleri çalışma prensiplerine göre ikiye ayırırlar

1- Aydınlik odada çalışan scannerler

2- karanlık odada çalışan scannerler.

Aydınlik odada çalışan scannerlerde hassas film, silindir şeklinde kasetlere karanlık odada takılır. Sonra kaset, aydınlık odada bulunan scanner cihazına takılır. Karanlık odada çalışan scannerlerin film kasetleri cihaz üstünde sabit durumdadır.

Ülkemizde kullanılmakta olan belli başlı scannerler Alman HELL Scannerler ve İngiliz Crossfield Scannerleridir. Çalışma prensipleri her iki scannerde de aynıdır, farklılıkları yalnızca ayrıntılarındanadır.

Scannerler yan yana iki silindire sahiptirler. İki silindirin ön bölümünde orjinalin ebat ayarı, densite ayarı, renk ve ton değerlerinin ayarları için gerekli bütün kontrol ve kumanda elemanları toplu halde ve bir düzen içinde yer almıştır. Silindirlerden birine opak veya şeffaf orjinal sarılır, diğereine ise hassas film takılır. Yapılan çalışma tramlı ise hassas film üstüne ayrıca nötr gri renkli film kontakt tram takılır. Elektronik tramlılarda filmkontakt trama gerek yoktur. Tram elektronik olarak filme pozlandırılır.

Renk ayrımı, ilgili tuşa basmakla negatif veya pozitif olarak hazırlanır. Renk ayırımına başlanınca orjinal ve film silindirleri senkron, yani aynı devirde ve uyum içinde dönmeye başlar. Orjinalden geçen ışınlar elektrik sinyaline dönüşür ve hassas filmin bulunduğu silindir üzerindeki pozlandırma lambasına ulaşır. Bu sinyallerin yoğunluğu, renk ayırımının pozitif veya negatif oluşuna göre değişmektedir. Pozlandırma lambası gelen sinyale göre hassas filmi pozlandırır.

Elektronğin olanaklarından yararlanılarak çok çeşitli scannerler üretilmektedir. Normal bir scanner 50x60 cm ölçüsüne kadar renk ayrımı yapmaktadır.

Scanner renk ayırım cihazlarında kullanılmakta olan filmler özel filmlerdir. Filmlerin özelliği çok kısa bir sürede verilen ışıktan etkilenmeleridir. Bu da filmlerin oldukça hassas olmasındandır. Scannerlerde kullanılan yarımton filmlerinin çok ince grenli olmaları gerekir.

Scanner cihazları elektronikler, mikroprosesörlerle kumanda edilirler. Bir çok scanner cihazı, özellikle yeni modelleri, resim kenarlarını boşaltır, istenirse kenarlara düz tram pozlandırabilmektedirler. Bazı modelleri de çeşitli orjinalleri, yazılarla birlikte birbiri içine geçirerek montajlı renk ayrımını da yapabilmektedirler.⁸⁵

Scannerlerin en önemli yetenekleri, renk düzeltme üniteleridir. Color Computerle donanmış bu cihazlar son derece gelişmiş renk düzeltme yeteneklerine sahiptirler. Gene bu işlem daha gelişmiş scanner modellerinde ekran yardımıyla izlenebilmekte, operatörün ekranda izlediği son durum manyetik disklerde arşivlenebilmektedir.⁸⁶ Operatör digital gösterge vasıtasıyla bütün işlemleri izleyebilmektedir. Bu sistemlerde dekupe, resimden resime montaj işlemleri elektronik olarak yapılabilmektedir.

2.2.4.2.6.2.1. Renk Ayrımında Scanner Uygulaması

Basım sektörü, sürekli gelişen bilgisayar teknolojisine iyi adapte olmuş bir endüstridir. Her geçen gün, basım sektörüne ilişkin, bilgisayar tabanlı yeni gelişmeler ve yeni makine modelleri ortaya çıkmaktadır.

"Scanner" olarak tanımlanan elektronik renk ayırım makineleri de gelişen teknoloji den en süratli etkilenen makinelerin başında gelmektedir. Elektronik renk tarama ile yapılan renk ayrımları, günümüzde en popüler yöntemdir. Öyle ki, Amerika'da renk ayırım işlemlerinin %95'e yakını günümüzde scannerlar tarafından yapılmaktadır.⁸⁷

85 Dereli, Mert, **Genel Matbaa**, s.111-113.

86 Evliyagil, **Basım Sanayinin Temel Kavramları**, s. 114.

87 Halil İbrahim Gürçan, "Renk Ayrımında Scanner Çağı," **Ofset Teknolojisi Mesleki Yenilik ve Haberler Dergisi**, İstanbul, Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., Temmuz-Ağustos 1992, S.4, s. 48.

Basım sektörü, sürekli gelişen bilgisayar teknolojisine iyi adapte olmuş bir endüstridir. Her geçen gün, basım sektörüne ilişkin, bilgisayar tabanlı yeni gelişmeler ve yeni makine modelleri ortaya çıkmaktadır.

"Scanner" olarak tanımlanan elektronik renk ayırım makineleri de gelişen teknolojiye en hızlı etkilenen makinelerin başında gelmektedir.

Elektronik renk tarama ile yapılan renk ayrımları, günümüzde en popüler yöntemdir. Öyle ki Amerika'da renk ayırım işlemlerinin %95'e yakını günümüzde scannerler tarafından yapılmaktadır.

"Scanner" terimi, opak veya dia orijinali, bir ışık kaynağı yardımıyla nokta tahlil ederek, bu tahlilleri elektronik olarak işleyen ve istenilen özelliklerde düzenledikten sonra film üzerinde pozlandıran makineyi tanımlamaktadır.

Scannerler, renkli bir orijinalin, cyan, magenta ve sarı mürekkeplerle basılabilmesini sağlamak için renk parçalarına ayırırlar, renk düzeltmesi(koyu bir rengi açmak veya açık bir rengi koyulaştırmak), doğal alanlardaki renkleri kaldırarak bu renklerin yerine siyah mürekkep yerleştirme(undercolour removal) gibi fonksiyonları içerirler.

Scannerlerin bu işlemleri yapabilmesi için, bu iş için programlanmış bilgisayarlardan yararlanılmaktadır. Yani, üretilen renk ayrımları scannerlere bağlı bilgisayarların marifetiyle gerçekleştirilir.

2.2.4.2.6.2.2. Scannerin Gelişimi

Renk düzeltmesi yapılmış renk ayrımları için elektronik renk tarama fikri 1937 yılında başlamıştır. Fakat scannerin ilk ve en önemlisi, Eastman Kodak Şirketinin araştırmalarına dayanan Time-Life Inc.'in laboratuvarlarında 1945'li yıllarda geliştirilmiştir. Geliştirilen bu scanner, genişliği boyunca hareket eden silindirik üstündeki orijinali parlak bir lambayla tarama ilkesini ilk olarak tanıtmıştır.

Rudolf Hell ve Crosfield firmaları renk düzeltmesi yapılmamış orjinaleri taramak için katot ışın tüpü kullanarak renk düzeltmesi yapılmış sürekli ton ayırım negatifleri üreten scannerler yaptılar.

Fairchild, Hunter-Penrose, Belin, Miehle gibi scannerler 1950'lerde gelişme göstermişlerdir.

Elektronik renk düzeltmek için kullanılan ilk scannerler ile, orjinalle aynı boyutta (1/1) çıkış alınabiliyordu. Yani büyültme-küçültme yapma imkanı yoktu ve renk taramaları bugünkü scannerlere göre daha uzun zaman alıyordu ve de bu ilk scannerler çok pahalı elektronik renk süzüm makineleriydi.

Günümüzde scanner piyasasında dört firmanın ürettiği scannerler daha fazla oranda alıcı bulmaktadır. Bu firmalar:

Alman Hell, İngiliz Crosfield ve İtek scannerleri, Japon Dainippon scannerleridir. Bu firmalar yaygın olarak dönen silindir scannerleri üretmektedirler.

Masa üstü yayıncılıkla birlikte(MÜY) büyük gelişme gösteren ve hızla ilerleyen ve yeni yeni modelleri üretilen düz yataklı scannerleri (Flat-bed scanner) üreten firmalar da mevcuttur. Ancak, dönen silindirli scannerlerin ürettiği filmlerin kalitesi, düz yataklı scannerlerin çıkış kalitelerinden daha kaliteli olduğu için tercih edilmektedir. Günümüzde Sabah Gazetesi⁸⁸, Hürriyet Gazetesi⁸⁹ ve de Milliyet Gazetelerinde⁹⁰ elektronik renk süzüm makinesi olarak dönen silindir scannerleri kullanılmaktadır. Sabah Gazetesinin bölge bürolarında düz yataklı scannerler de kullanılmaktadır, gerekli olduğu zamanlarda.⁹¹

Basım sektöründe daha çok kullanım alanına sahip olan dönen silindir scannerlerin yapısını hep birlikte inceleyelim.

2.2.4.2.6.2.3. Dönen Silindir Scannerlerin Yapısı

Dönen silindir scannerlerin piyasada yaygın olarak kullanılmasının en önemli sebebi, bu scannerlerin ürettiği filmlerin kalitesinin düz yataklı scannerler oranla daha kaliteli olmasıdır. Dönen silindir scannerler başlıca üç bölümden oluşmaktadır: 1. Tarama(Giriş) ünitesi, 2. Bilgisayar, 3. Pozlandırma(Çıkış) ünitesi.

1. Tarama(Giriş) Ünitesi:

Renk ayrımı yapılacak saydam veya opak orjinalin bir silindire bağlanarak görüntünün her noktasının tahlil edildiği kısımdır. Tarama ünitesi şu parçalardan oluşmaktadır:

-
- 88 Mustafa Karadeniz, Sabah Gazetesi Bilgisayar Mühendisi, 22 Temmuz 1994 tarihli görüşme.
- 89 Özden Sözer, "Gazete Basın Teknolojisi ve Drupa 82'deki Gelişmeler...", **Basın Teknolojisinde Son Gelişmeler ve DRUPA'82 Fuarından İzlenimler**, İstanbul, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları, No. 1, s. 29.
- 90 Gökhan Tercan, Milliyet Gazetesi Bilgisayar Mühendisi, 22 Temmuz 1994 tarihli görüşme.
- 91 Mustafa Karadeniz, Sabah Gazetesi Bilgisayar Mühendisi, 22 Temmuz 1994 tarihli görüşme.

(a) Işıık Kaynağı: Orjinalin her bir noktasını tarayacak özelliklere sahiptir. Kullanılan ışık türü, Xenon ya da Halojen lamba olabilmektedir. Günümüzde Crosfield scannerlerinde Xenon ark kullanılırken, Dainippon scannerlerinde ise Halojen lamba tarama ünitesinde kullanılmaktadır.

ışık kaynağından yayılan ışınlar, pencereler, aynalar ve prizmalardan oluşan bir mekanizmadan geçerek;

-opak orjinalerde, fiber optik sisteminden orjinal üzerine gelir ve orjinali yansıma yoluyla aydınlatır,

- saydam dia orjinalerde ise silindir içinde yol alarak bir ayna vasıtasıyla saydam orjinali geçerek aydınlatır.

(b) Silindir: Döner silindir scannerlerinde, silindir, saydam ve pürüzsüz bir yapıdadır. Silindir genellikle pleksiglastan imal edilmiştir. Yüzeyinin temiz ve çizilmemiş olması gereklidir. Aksi takdirde silindir yüzeyinde tozlanma veya çizikler film üzerinde de aynen görülecektir.

Silindir ebatları farklılık gösterebilmektedir. silindirlerin büyük olması, büyük ebatlı orjinalerin taranması imkanı verir. Crosfield Scannerlerde iki, Dainippon scannerlerde ise üç tip silindir kullanılmaktadır.

(c) Analiz Objektifi: Silindir üzerindeki orjinalden geçen veya yansıyan ışınlar analiz objektifinden geçer. Analiz objektifinden değişik diyafram değerleri bulunmaktadır. Diyafram değeri, orjinali büyütme oranına bağlı olarak ayarlanır.

(d) Renk Seçici Aynalar: Objektiften geçen ve renk bilgileri taşıyan ışığın analiz edilmesi için ışığın analiz edilmesi için ışığın renk değerlerine ayrılması gerekmektedir. Basımcılıkta renkli işlerde, cyan, magenta ve sarı mürekkepler kullanılmaktadır. Bu renkler, "toplamsal renkler" in renk kombinasyonlarından oluşmuşlardır. Kırmızı+Mavi= Magenta; Kırmızı + Yeşil = Sarı; Yeşil + Mavi = Cyan'ı ortaya çıkarır. Cyan, magenta ve sarı, toplamsal renklere çıkarıldığı için "çıkartma renkler" olarak tanımlanmaktadır.

Scannerlerdeki renk seçici aynalar sistemi, toplamsal renklere çıkartma renkleri üretmektedir. Bu işlemin yapılması için scannerlerde üç değişik renkli ayna bulunmaktadır. Orjinalden gelen ışın bu aynalar sisteminden geçer veya kırılırlar. Renk seçici aynalar, kendi rengini kırar, diğer renkleri geçirir, yani orjinalden gelen ve renk değeri taşıyan ışınlar, kırmızı aynaya ulaştığında kırmızı ışık kırılır, mavi ve yeşil geçirilir. Yeşil aynaya ulaşan mavi ve yeşil renkli ışıklardan yeşil kırılır ve mavi ışık renk seçici aynadan geçer. Sistemin son aynası olan maviye ulaşan mavi renkli ışınlar ise bu ayna tarafından kırılır. Renk seçici aynalardan kırılan renkli ışınlar %100 saflıkta değildir. Yani kırılan her bir

renk içinde bir parça da olsa diğer renklerden bulunabilmektedir. Bu nedenledir ki, renkli ışınları ayrıldığı renge göre saflaştırmak amacıyla renkli filtrelere de gereksinim duyulmaktadır.⁹² Bu filtreler sayesinde her rengin içinde taşıdığı renkleri ayrıştırarak saflaştırmaktadır. Filtreler yardımıyla bir yerde renk düzeltme işlemi de yapılmış olmaktadır.

(e) Sinyal Çeviciler:Sinyal çeviciler ya da başka bir deyişle fotomultiplierler, ışık kaynağından yayılıp değişik mekanizmalardan geçerek gelen ve orjinaldeki belirli bir noktanın renk bilgilerini taşıyan renk süzümünün yapıldığı yerdir. Bu bölümde yapılan iş, enerji dönüşümüdür ve orjinalden gelen optik sinyal, elektronik sinyale dönüştürülmektedir. Sinyal çeviciler her renk için ayrıdır. Yani bir scannerlerde üç adet sinyal çevici bulunur.

2. Pozlandırma(Çıkış) Ünitesi:

bu ünite, tarama ünitesinde tarama işlemi sonucu elektronik hale dönüştürülen sinyaller,pozlandırma ünitesindeki ışık kaynağını etkileyerek filmin pozlandırılması sağlanır. Scannerlerde pozlandırma şiddeti, taranmış orjinal görüntü yoğunluğuna göre değişmektedir. Günümüzde scannerleri, elektronik nokta görüntüsü üretmek için laser ve fiber optik kullanılmaktadır. Pekçok scanner, elektronik olarak yarım-ton görüntüler oluşturabilmektedir. Çünkü ayrı digital bilgisayarlarla yarım-ton tramları, nokta sıklığı ve tram açıları hakkında gerekli bütün bilgileri hafızaya alırlar. Scannerlerde çeşitli nokta sıklığını elektronik olarak kodlayarak buna göre netice almak da mevcuttur.

3. Bilgisayar

Scannerlerin gelişimi, bilgisayar teknolojisindeki gelişmelere paralel bir noktada olmuştur ve olmaktadır. Scanner, ürettiği renk ayrımlarını bünyesinde barındırdığı bilgisayarın marifetiyle yapar. Bilgisayar ünitesi bir scannerin beynini oluşturmaktadır. Bu ana merkez, önceden programlanmış verileri operatörün isteklerine uydurarak bir orjinalin renk ayırma setini üretir.

Scannerin bilgisayarı ile yapılabilen işlemler:

- Renk hatalarını düzeltme
- Renk kaldırma
- Ton ayarlama

92 Halil İbrahim Gürçan, "Renk Ayırımında Scanner Çağı," **Ofset Teknoloji Mesleki Yenilik ve Haberler Dergisi**, İstanbul, Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., S.4, Temmuz-Ağustos 1992, s. 52

- Orjinali reproduksiyon ölçüsüne göre büyültme/küçültme
- Detay geliştirme vb.

Renk düzeltme: Renk düzeltmesi yapılmadan üretilen bir işte, orjinaldeki renklerin birçoğunun orjinaline uygun olmadığı görülecektir. Bu durumu düzeltmek için renklerin renk düzeltme işleminin yapılması gerekmektedir.

Renkli baskıdaki mürekkep ve kağıttaki renk hatalarından kaynaklanan problemler, scannerde, bilgisayara yüklenen bilgilere göre gidilir.

Renk kaldırma: Siyah basılacak yerlerdeki renk kaldırma işleminin elektronik olarak yapılmasıdır. Bütün renkler tri-stimulus(üç artırıcı) değere sahiptir. Bu değerlerin yalnızca ikisi renk oluşturur ve üçüncüsü ile rengin koyuluğu hesaplanır. Yani, bir resmin unsurların bu suretle doğal olur; doğal değer ise siyah kaydetme oranı olma oranıdır.

Scanner, her noktanın tri-stimulus değerinin en düşüğü olan renk değerini seçer ve bunu diğer renk değerlerinden çıkarır. Renk kaldırma değerine son reproduksiyon aşamasında siyah renk eklenerek renk kaldırma yapılmış olur. Renk kaldırma işleminin kullanmanın bazı sebepleri vardır ki bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Mürekkep kullanımında maliyet fiyatından indirim sağlanır ve daha az mürekkep harcanır.
- Gri skalasının kesafetini-koyuluğunu- geliştirir.
- Baskı sırasındaki mürekkeple ilgili problemleri azaltır.
- Baskıya başlama ve baskı esnasındaki bazı problemleri azaltır.

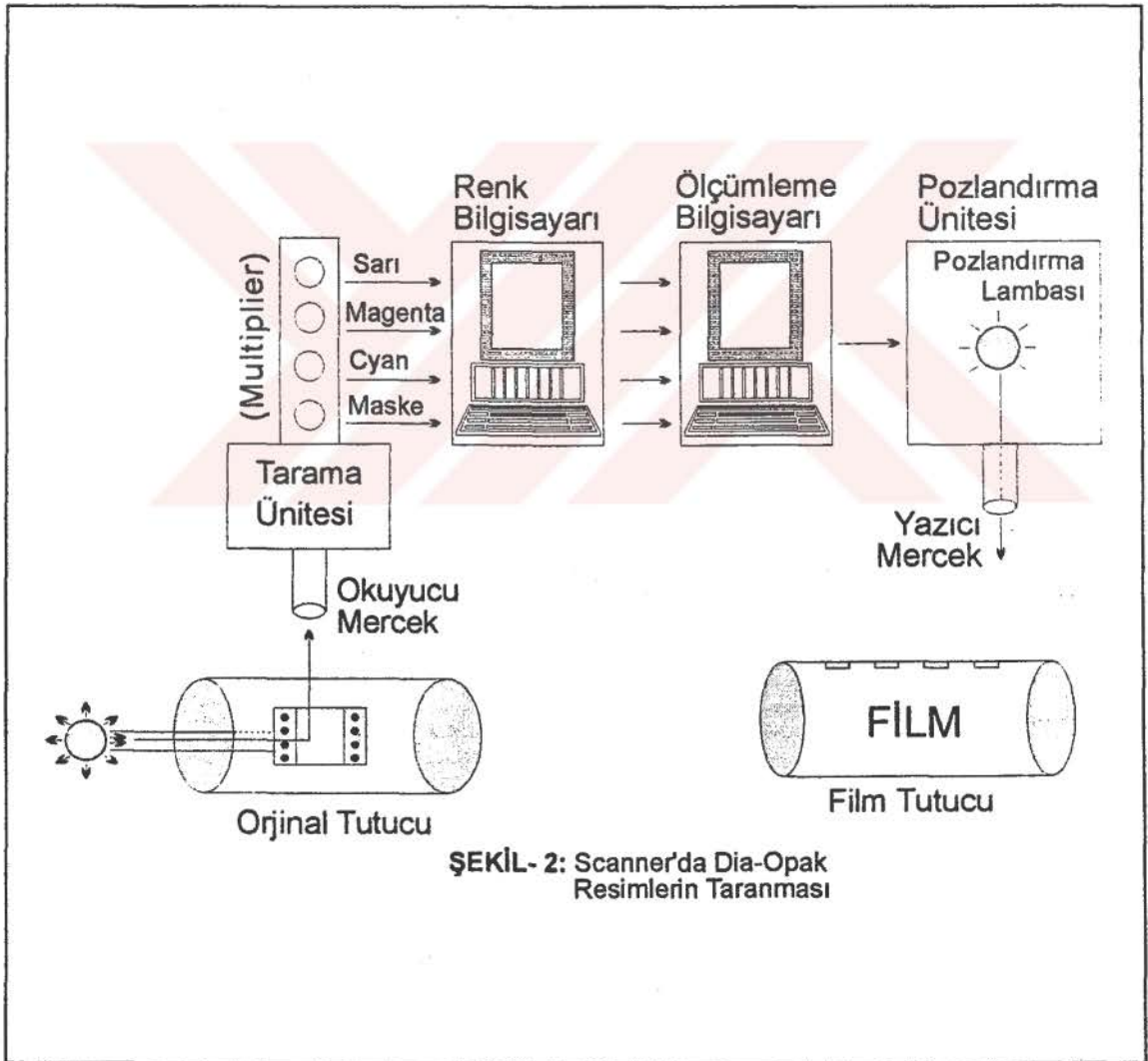
Detay geliştirme(net olmayan maskeleme): Scannerin iyi detay kaydedebilmesi, pozlandırmada rezülasyona(cm.'deki pozlandırma çizgisi sayısına) tarama diyaframının diameterine ve bilgisayarın elektronik duyarlılığına bağlıdır.

Net olmayan maskeleme, orjinalden gelen ve renk değerleri taşıyan ışınların bir kısmının ayrıştırılarak elektronik sinyale dönüştürüldükten sonra bilgisayarda analiz edilmesi ve operatörün isteklerine uygun duruma getirilmesi ile oluşur. Net olmayan maskeleme, geniş bir diyaframla ve görüntü taşıyan küçük bir diyaframla eş zamanlı tarama yapılarak meydana getirilir. Her iki sinyal de, birbirine karıştırılarak bilgisayarda işlenir. Sonuçta görüntünün kenar kontrastlıklarının artırılmasıyla görüntü detayı da geliştirilmiş olur.

Reprodüksiyon ebatlarını ayarlayabilme: Günümüzün modern scannerleri sayesinde artık doğrudan istenilen reproduksiyon ebatlarında pozlandırma yapılabilir.

Reprodüksiyon ebatlarını ayarlayabilme, elektronik ve mekanik unsurların birlikteliğinden elde edilir. X ekseninde ölçünün değişimi veya yatay hareketlilik, optik tarama ve kayıt sistemlerine hareketlilik veren motorların aynı hız ve zamanda dönmesi ile olmaktadır. Örneğin; dört defa büyültme işlemi için, tarama silindiri, pozlandırma silindirin göre 1/4 süresinde döner. Yani pozlandırma silindiri 4 tur yaptığında, tarama silindiri 1 tur yapmış olur.

Günümüz scannerlerinde büyültme ve küçültme oranı oldukça gelişmiştir. Aşağıdaki tabloda değişik firmalara ait scannerlerin büyültme ve küçültme oranlarına ilişkin örnekler verilmiştir.

2.2.4.2.7. Developman (Otomatik Film Yıkama) Makineleri.

Fotomekanik bölümlerin kuvvetlerinde kimyasal maddelerle yıkayıp, baskıya hazır pozlandırma durumuna getirilen filmlerin, son gelişmelerle artık otomatik film yıkama makinelerinde hazırlanmaktadır. Otomatik banyo makinelerinin gelişimi doğrudan tramlama ve scanner koşutunda oluşmuştur. Bu makinelerde, banyo zamanı ve kimyev maddelerin etkinlikleri elektronik yöntemlerle denetim altına alınmıştır.

Developman makineleri filmleri kurudan kuruya develope etmeye yarayan makinelerdir. Özellikleri içlerinde bulunan sirkülasyon pompaları vasıtasıyla tank içindeki developerin devir daimini sağlamaktır. Isıtıcı ve soğutucu ünitelerde developeri dolaştırarak devamlı olarak banyo derecesinin istenilen noktada sabit tutmaya yararlar. Çünkü her cins film ve developer için ayrı bir develope zamanı, banyo derecesi ve karışım oranları vardır.

Banyo makineleri;

- a. Tank-1
- b. Tank-2
- c. Tank-3
- d. Kurutucu'dan oluşmaktadır.

Tank-1'in içinde ana developer, Tank-2'nin içinde fixer ve Tank-3'ün içinde de su bulunur.⁹³

Otomatik developman makineleri icat edilmeden evvel filmler elle yıkanıyordu ve bu yıkama işlemi tamamen bu işi yapanın ustalığına kalıyordu. Daha sonra yarı otomatik banyo makineleri geliştirildi. Bu geliştirilen yarı otomatik developman makinesi, sıcaklığı çalkalama miktarı ve şeklini otomatik olarak ayarlayabiliyordu.⁹⁴ Banyodan banyoya geçişler ise elle yapılmaktaydı. Sonra tam otomatik banyo makineleri geliştirilerek işlemler tam olarak günlük kontrollerle yapılabiliyordu. Developman makinelerini ikiye ayırmak mümkündür.⁹⁵

93 DRUPA'82, s.24-25.

94 ibid., s.24.

95 Şevket Evliyagil, Basım Sanayininin Temel Kavramları, s.138.

1- Layn developman makineleri: Tire ve büyültme filmleri için uygun olan bu tip makinelerdir. Büyük hacimli makineler olup, film yıkama kapasiteleri çok yüksektir.

2- Liht developman makineleri: "doğrudan tramlama", "dolaylı tramlama" ve scanner sistemi ile elde edilen filmlerin yıkanma işleminde kullanılırlar. Bu makineler kapasite ve boyut olarak "layn" makinelerinden daha ufaktırlar.

Bu cihazlarda yıkanan filmlerin son derece sağlıklı pozlandırılmaları gerekmektedir. Bu nedenle ancak elektronik poz kontrollü kamera, büyüteç ve scannerlerden elde edilen filmlerin yıkanması işleminde otomatik banyo makinelerinin kullanılması daha verimli olmaktadır.

2.2.4.3. Tifdruk Baskı Sistemi

Bu baskı sisteminin bir diğer adı da "çukur baskı" sistemidir. Bu sistemde, boya alıp kağıda geçiren kısımlar çukurdadır.

Tifdruk baskı sisteminde orjinale uygun baskı elde etmek için tipo ve ofset sisteminde olduğundan daha titiz çalışmak gerekmektedir. Silindir hazırlamak için yarım ton pozitif film kullanılır. Basılan iş, yazı veya çizgi de olsa filmin belirli yoğunlukta ve pozitif olması zorunluluğu vardır. Resim ya da yazılar arasında yoğunluk yani koyuluk farkı bulunuyorsa, ofsette olduğu gibi baskıda boya ayarı ile düzeltilemez. Yoğunluk sapmaları film üzerinde düzeltilmelidir.

Tifdruk baskı dizgesinin başlıca özelliği, net, yumuşak ve kopyaları birbirinden ayımsız baskı vermesidir. Bunun nedeni de, gerek tipo ve gerekse ofset baskıda mürekkebin merdanelere oaradan da baskı kalıplarına akımı musluklar aracılığı ile ve elle ayarlanmanır. Bu bakımdan ne kadar dikkat edilirse edilsin boya akımında bazı dengesizlikler olabilmektedir. Oysa çukur baskıda baskı kalıbı tümüyle boya içinde döndüğünden, diğer dizgelerde uygulanan göz kararı ve parmak ucuyla bir mürekkep ayarı söz konusu değildir. O yüzden de baskılar net ve birbirine denk olur.

Tifdruk baskı sistemi daha çok özel ve titiz çalışmalarda kullanılan bir sistemdir. Gazete baskısına pek kullanılmayan bir baskıdır. Dergi baskılarında kullanılabilen bir baskı türüdür. Ofset baskı sistemine oranla daha pahalı ve masraflıdır. Bu nedenle dirki gazete basımında pek kullanılmamaktadır. Tifdruk baskıcılıkta kalıp maliyetinin azaltılması yöntemleri bulunursa gelişme ve yayılma çok daha hızlı olacaktır. Bu nedenle dir ki konumuz içinde Tifdruk baskı sistemini ayrıntılarına girip anlatma lüzumunu görmedik.

2.2.5. Bilgisayar Teknolojisi

Gelişen teknoloji ile birlikte yeni gelişmelerin gazete yayıncılığında kullanılması devam etmiştir. Bilgisayarın gazete işletmelerinde kullanılması ilk önce dizgi bölümünde olmuş; sonra bilgisayar teknolojisindeki gelişmeler sonucunda yazı işleri servisinde, teknik serviste ve günümüzde gazete baskı tekniklerinde de kullanılmaya ve de gün geçtikçe yaygınlık kazanmaya devam etmektedir.

Öncelikle bu bölümde bilgisayar konusunda genel bilgi verdikten sonra gazete işletmelerinde bilgisayar teknolojisinin kullanımını açıklamaya çalışacağız. Tezimiz kapsamı içinde bilgisayardan söz edilmiş olmakla birlikte bu bölümde genel bir açıklamada bulunmaya çalıştık.

2.2.5.1. Bilgisayar Nedir?

Günümüzde bilgisayarlar yaşantımızın ayrılmaz bir parçası olmuşlardır. O kadar ki gelişmiş toplumlarda "kişisel bilgisayarlar" herkesin çantasında dolaşmakta ve "bilişim toplumlarından" söz edilmektedir. Artık bilgisayarlar arasında kurulan iletişim ile bilgisayar kullanımı büyük ölçüde teledon kullanımına benzer bir duruma dönüşmektedir. Hiçbir toplum bu gelişmenin dışında kalamayacaktır.

Ülkemizde de bilgisayar kullanımı gelişmiş toplumlara göre daha yavaş olmakla birlikte giderek artmaktadır. Hemen her kuruluş denetim altında tutmk zorunda olduğu büyük bilgi yığınlarının işlenmesine bilgisayara gereksinim duymaktadır. Bu kullanım biçiminden sonra daha başka uygulamalar da kendiliğinden devreye girecektir hatta girmiştir bile. Gerçekte bilgisayarın kullanılamayacağı bir uygulama ya da ortam düşünülemez. Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkenin endüstrideki açığını kapatmaya çalışırken çektiği güçlükler ve darboğazlar düşünülürse, bilgisayar konusunda oluşacak bir açığı kapatmakta ne denli zorlanacağı iyi değerlendirilmeli ve bu günden konuya gereken önem verilmelidir.⁹⁶

Aritmetik ve mantık işlem dizileriyle oluşturulmuş programlara göre verileri otomatik olarak işleyen makine(yönetim, muhasebe, teknik, bilim, eğitim ve sanayide ya da kişisel amaçlarla kullanılır).

96 Ersin Töreci, *Bilgisayar Programlama ve Cobol*, Ankara, Meteksan Ltd. Şti., 1983, s. 2-3.

Bir bilgisayar, son derece tümleşik elektronik devrelerden(birkaç milimetre kare üzerinde 2000-500.000 tranzistör) oluşan bir donanım bölümü ve elektronik devrelere kumanda eden yazılımlardan oluşmuş donanım dışı bir bölüm içerir.

Bir bilgisayarın kullanım, temelde yazılımlara dayanmaktadır. Bu işlemde özel bir dil kullanılır ve bilgisayar bu dili elektronik devrelerce doğrudan uygulanabilen sınırlı bir komutlar dizisine çevirir.

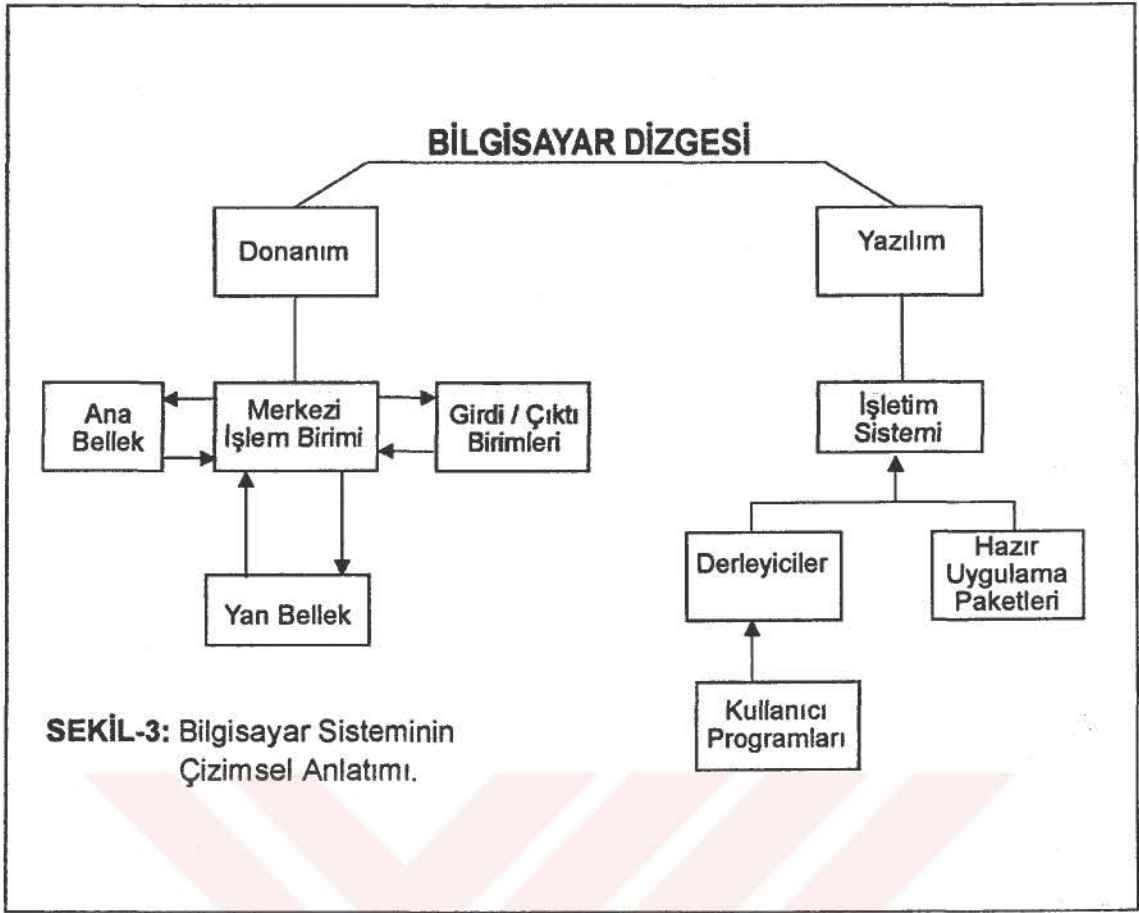
Bilgisayar donanımlarının son 25 yıldaki gelişimi, yetkinlikleri ve fiyatları bakımından çok şaşırtıcı olmuştur. İşlemcilerin işleme gücü 30.000 kez artarken, satış fiyatları 100 kat düşmüştür. Bu şaşırtıcı teknolojik gelişmeler ve donanım maliyetindeki önemli düşüş, bilgisayarın uygulama alanlarının çok genişlemesine yol açmıştır. Başlangıçta işlevi yalnızca hesaplama sınırlıyken(bu durumda hesap makinesi adı veriliyordu), işletmelerin veri yığınlarını işlemede(ödeme, muhasebe, ticari yönetim, stok denetim vb.), kesiksiz sanayi süreçlerini(arıtımevleri) yürütmede, elektronik telefonsantrallarında vb. kullanılmaya başlanmıştır. 1980'li yılların başından bu yana, bilgisayarların uygulama alanındaki genişleme, bilgisayarın yalnız ekonomik etkinliğin tüm alanlarına değil, kişilerin özel yaşamlarına da girmesine neden olurken birçok yenilikler görülmüştür. Telematik, büroişlem, bilgisayarla üretim, bilgisayarla tasarım, bilgisayarla eğitim vb. ortaya çıkmıştır.⁹⁷

2.2.5.2. Bilgisayarın Yapısı ve İşleyişi

İnsanoğlu çok eski devirlerden beri düş gücünü zorlayarak yaptığı buluşlarla devrimler yaratmış ve mümkün olduğu kadar doğayı denetimi altına almaya çalışmıştır. Özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda bilim ve teknoloji alanında yapılan önemli aşamalar sayesinde büyük bir hız kazanmış, zamanımızın inanılmaz buluşları ve yenilikleri, insanoğlunun yaşama ve düşünce biçimini büyük oranda etkilemiştir.

Bu yeniliklerden biri olan bilgisayarlar devrimci olma yönünden hepsini etkileyecek gibidir, hatta etkilemiştir de. Bilimsel uygulamalardan, her türlü kuruluştaki yönetim sorunlarına kadar bilgisayarların etkisi görülmüş ve bellek gücünün makinalaşmasında büyük adımlar atılmıştır.

97 Büyük Larousse, Cilt IV, s. 1639-1640.

Gün geçtikçe daha çok sözü edilen, türlü uygulama alanlarında daha çok kullanılan bilgisayarın, kamuoyunun gözünde her her sorunu kendiliğinden çözen, kendi kendine düşünen, karar alan, tüm olasılıkları ve koşulları önceden gören bir elektronik beyin görüntüsü oluşmuştur. Bu göüşün yaygın olmasında, bilgisayarın çalışma ilkelerinin bilinmemesi yanında, gazete, radyo ve televizyonun ve hatta satıcı firmalar tarafından yapılan gösterişli reklamların da rolü olmuştur.⁹⁸

Bir bilgisayar genel olarak:

- Giriş Birimi
- İç Bellek
- Aritmetik-Lojik Birim
- Kontrol Birimi

98 Ünal Yarımağan, ""Yönetim Sistemleri ve Elektronik Hesaplayıcılar," **Bilgisayar Kullanımı Yöneticiler Toplantısı ve Semineri**, Ankara, Milli Produktivite Merkezi Yayınları, No. 113, 1973, s. 76.

- Çıkış Birimi'den oluşmaktadır.

Bunlardan, iç bellek, aritmetik-lojik ve kontrol birimleri bilgisayarın ana görevini oluşturur ve hepsine birden "Merkezi İşlem Birimi" adı verilir. Diğer birimlere "çevre Birimleri" ya da "Çevre Donanımı" adı verilmektedir. Diğer birimler ise "Çevre Birimleri" yada "Çevre Donanımı" adı altında toplanabilir. Bunlar; Giriş-Çıkış Birimleri ve İç belleğe sığmayan bilgilerin saklanması ya da bellek kapasitesini artırmada kullanılan yardımcı ya da dış bellek birimlerini kapsar. Merkezi işlem birimi ile çevre birimleri bilgisayarın donanımını oluşturur.

- Giriş-Çıkış Birimleri:

Bilgisayarların birtakım sorunları çözümlenmesi, ancak bu sorunlara ilişkin olguların kendisine verilmesine bağlıdır. Bu arada, bilgisayara verilecek komut ve bilgilerin, bilgisayarın kullanabileceği biçimde olması gerekir. Bilgi işleme sistemiyle haberleşme olanağı sağlayan ve sisteme doğrudan bağlı olan aygıtlara "Giriş-Çıkış Birimi" adı verilir. Bunlardan giriş aygıtları önce sistemin kullanabileceği bir biçime dönüştürür daha sonra merkezi işlem birimine gönderir. Diğer yandan, merkezi işlem biriminden çıkan işlenmiş bilgilerin de çıkış aygıtı aracılığıyla kullanıcının anlayabileceği bir dil ya da biçimine dönüştürülmesi kaçınılmazdır.

Bir bilgisayar sisteminde giriş-çıkış birimleri insan ile maline arasındaki haberleşme bağına kurmak amacıyla kullanılır. Bu amaçla, bir giriş birimi önce insanın kullandığı dil ve simgeleri alır ve merkezi işlem birimine yüklenmiş olan programın yönetiminde belleğe almadan önce bu verileri makine diline çevirir. Veriler işlendikten ve sonuçlar hazırlandıktan sonra ise, bu kez çıkış birimi bilgileri kullanıcının anlayabileceği biçimde dönüştürür. Bu dönüştürme ya da çevirme işlemi, elle tutulabilir kağıt ya da manyetik ortamlar aracılığıyla yapılır ve bilginin herhangi bir ortama işlenmesinde, delik / kapalı veya manyetik olan/olmayan nokta düzenlemelerinden yararlanır. Örneğin; delikli kart, delikli kağıt-şerit, manyetik mürekkepli karakter okuyucu ve optik karakter okuyucuları için yazılmış belgeler, girişde kullanılan kağıt ortamlardır. Manyetik şerit ise hem giriş hem çıkışta kullanılan manyetik bir ortamdır. Öte yandan delikli kart, delikli kağıt şerit ile yazıcı ve grafik çizicilerin hazırladığı belgeler çıkışta kullanılan kağıt ortamlardır. Bunlara ek olarak, giriş ya da çıkışta teledaktilo, gözlem ekranları gibi uçlar veya sesle giriş-çıkış birimleri aracılığıyla herhangi bir ortam gerekmeden sistemle doğrudan ilişki kurabilir.

Giriş-Çıkış birimlerini önce sistemle olan ilişkileri açısından ikiye ayırabilir:
(a)Bağlı Birimler (b) Bağımsız Birimler.

(a) Bağlı giriş-çıkış birimleri: Konsol ya da uç olarak kullanılan teledaktilloları, gözlem ekranları, ışıklı kalemler ve deneme evresinde olan sesle giriş-çıkış birimleri, bir kayıt ortamı gerektirmediği gibi uzaktan erişime olanak sağlayan aygıtlardır. Bunlar genellikle, telefon hatlarıyla doğrudan merkezi işlem birimine bağlı olup, verileri üretildiği noktadan da bilgisayarla gönderebilirler.

(b) Bağsız giriş-çıkış birimleri: Kağıt ve manyetik bir ortamda toplanan verileri merkezi işlem birimine iletir. Bunlardan kağıt ortamlardan yararlananlar; kağıt okuyucu ve deliciler, kağıt şerit okuyucu ve deliciler, yazıcılar, manyetik mürekkepli karakter okuyucular, optik karakter okuyucular ve grafik çizicilerdir. Manyetik disk birimi, manyetik kart birimi ve manyetik disket birimleri gibi aygıtlardır.

2.2.5.2.1. İ Bellek:

Bir bilgisayar sisteminin temel bölümü, tüm bilgi işleme çalışmalarının merkezi ya da kalbini oluşturan "merkezi işlem birimi"dir. Bilgisayar sisteminin merkezi işlem birimi, farklı işlevleri yerine getiren üç bölümden oluşmaktadır:

- İ bellek
- Kontrol Birimi
- Aritmetik-lojik birim.

Merkezi işlem birimi, bu birimler aracılığıyla bilgi ve programları depolar, karşılaştırma, seçim ve yorumlama yapar, komutların yürütölmesini denetler.

İbellek bölümü dört işlevi gerekleştiri:

1. Bilgileri işlenmeden önce belleğe kaydeder,
2. İşlenmiş bilgilerin ya da kimi işlemlerin ara sonuçlarının saklandığı bir ek bellekten yararlanır,
3. İşlemler sonucu elde edilen bilgileri, çıktı bilgisi olarak dışarı verene kadar saklar.

Bilgi ile ilgili bu işlemlere ek olarak, program komutlarını gereksinme duyulduğu zamana kadar saklar. Herhangi bir sorunun bilgisayarda özölünebilmesi için tüm program komutlarının önce bilgisayarın belleğinde depolanması ve işlenecek bilginin her işlem için bu birimden geçmesi gerekir.

İ bellek bölümü komutları kapsayan programların ve giriş birimlerinin aktardığı bilgilerin saklandığı bölümdür. İ bellekteki bilgilere bilgisayar otomatik olarak ulaşır. Ancak ulaşma için her bilgi karakterinin tanımlanabilir bölgelerde saklanması gerekir.

İç bellek giriş birimlerinden bilgi alan, merkezi işlem biriminin diğer bileşenleriyle bilgi alış-verişinde bulunan ve çıkış birimlerine bilgi veren, böylelikle bilgisayarın tüm birimleriyle ilişki kuran bir aygıttır. İç bellek yapılacak işlem için gerekli tüm bilgi ve komutları içine alabilecek kapasitede olmalı ve bu bilgileri aritmetik-lojik birime(ya da komutları kontrol birimine) en kısa zamanda gönderebilmelidir. Hem geniş hem de hızlı olması gereken iç bellek çağdaş bilgisayarın en pahalı bölümüdür. Bu nedenle dış ve yardımcı bellek adı verilen daha ekonomik bellek birimlerinden yararlanılmaktadır. Elektronik bilgisayarlarda ilk kullanımlarından bu yana değişik iç bellek türlerinden yararlanılmıştır. Nitekim birinci kuşak bilgisayarın ilk örneği olan ENIAC'da vakum tüpü bir bellek kullanılmaktaydı. 1950'lerin en tanınmış bilgisayarı olan IBM 650'de ise manyetik tambur içi bellek olarak kullanılmıştır. İkinci kuşak bilgisayarlarda ise iç bellek olarak manyetik çekirdek bellek kullanılmaya başlandı. Bugünkü ticari elektronik bilgisayarların pek çoğunda kullanılan bu bellek türünü, manyetik film bellek olarak adlandırılan yeni bir iç bellek türü izledi. Yakın zamanlarda ise monolitik teknolojinin ve bu teknolojinin geliştirdiği geniş çapta bütünleşik devrelerin kimi bilgisayarlarda kullanımı, iç bellek birimine yeni boyutlar kazandırmıştır. Her tür belleğin bir diğerine oranla üstün yanları vardır ve temel güçlük bir bilgi sistemi için gerekli olan bellek türlerini seçerken ortaya çıkar. Bu gibi durumlarda en uygun belleğin seçiminde hız, kapasite, emniyet, kayıtlara ulaşabilme olanağı ve ekonomiklik gibi özellikleri dikkate almak gerekecektir.

2.2.5.2.2. Dış Bellek:

Bilgisayarın işlenecek bilginin tümünü iç belleğinde depolaması ve aynı zamanda gerçekleştirilen işlemler için çalışma alanı ayırması çoğu kez olanaksızdır. Burada iç belleğin üretim maliyetinin çok yüksek olmasının, dolayısıyla bilgi depolama ve işleme maliyetlerini yükseltmesinin de rolü vardır. İşte dış bellek iç bellekten daha yavaş ve daha ucuz olması nedeniyle bilgi işleme maliyetlerini büyük ölçüde azaltabilir ve iç belleğin alamayacağı hacimdeki bilgi yığınlarını depolamakta kullanılır. Bilgisayar sisteminin alımına karar verirken, iç ve dış bellek türlerinin ve kapasitelerinin, bilgi depolama ve işlemede en yüksek yararı ve en az gideri sağlayacak biçimde dengelenmesi gerekir.

Manyetik şerit birimi, manyetik disk birimi, manyetik tambur ve manyetik kart birimi gibi aygıtlar, bilgisayarın iç belleğini tamamlayan ve genellikle iç bellekten daha geniş oranda veri saklayabilen dış bellek aygıtlarıdır. Bunlar sırasal ya da dolaysız erişimini mümkün kılan kayıt ortamlarıyla yüzbinlerce ve milyonlarca karakteri depolayabilir. Özellikle dolaysız erişim, veri işlemede

büyük bir hız ve kolaylık sağladığından dikkat çekicidir. Örneğin iç bellek, işleme hızının gereği dolaysız erişimli olma zorundadır. Dış bellek aygıtları ise bilgileri kayıt ortamlarına özel bir sıra ile depolarlar. Her hangi bir bilgi parçasına erişmek için o bilgiden önceki tüm bilgi parçaları üzerinden geçirilir. Bu arada dış bellek aygıtları mutlak surette iç bellek ile bağlantılıdır ve dış belleğe giden ya da çıkan veriler, iç bellekten geçmek zorunda olduğundan, iç bellekteki erişim hızına ulaşmak olanaksızdır. Manyetik ortamı birimler, sırasal ve dolaysız erişim özelliklerini birarada taşıyan manyetik tambur dışında sırasal erişim olanağına sahip aygıtlardır.

2.2.5.3. Bilgisayarla Bilgi İşlemede Aranılan Özellikler

Günümüzde "Çağdaş kitle iletişim teknolojisi" ve potansiyeli, bilgisayar dünyası ile telekomünikasyon dünyasının birleşmeleri ve bunlara uyduların eklenmesi ile dünyamızı yepyeni sosyolojik, psikolojik ve kültürel değişikliklere doğru götürmektedir.

Yıllar önce, hava ulaşımı ve elektrikli haberleşme araçları keşfedilmeden evvel, dünyada mevcut bilgilerin bulunması, kullanılması da sınırlı idi, taki 1950'lere kadar.

Teknik gelişme hızı, nüfus patlaması, görsel-işitsel araçlar, televizyon ve haberleşme araçlarındaki gelişme ile mikrografikler çok miktarda bilginin üretilip şahıslara süratle ulaşmasını sağlamaktadır. Bu sürat gün geçtikçe artmakta ve şahıslar arasındaki bilgi alışverişi hızı şaşırtıcı bir düzeye ulaşmaktadır.

İnsan beyninin bilgi depo etme kapasitesi çok yüksek olmasına rağmen, dünya üzerindeki bilgi miktarı ile kıyaslanırsa hacminin çok küçük olduğu görülür. Kişi öğrenilmesi gereken herşeyin belli bir oranını öğrenebilir ve ömrü boyunca beyin kapasitesinin ancak 1/7'sini kullanır.⁹⁹

Bilgi kullanan kişiler sorumluluklarından kurtulabilmek için teknik gelişmeleri kullanabilirler. Aynı zamanda bazı iş ve kararları ortadan kaldırmak ve gecikmelere engel olabilmek için teknik gelişme ihtiyacı duyabilirler. Bilgi biliminde manyetik ve elektronik araçlar çok önemlidir.¹⁰⁰ Bilgisayar ve ona bağlı teknoloji, bilgi üretimine büyük imkanlar sunmaktadır.

99 Emin Doğan Aydın, *Bilgi Bilimi İformatik-Genel Sistemler- Sibernatik ve Kitle İletişimi*, 3.b, İstanbul, Aydın Özel Eğitim ve Yayıncılık, Ekim 1991, s. 13.

100 *ibid.*, s. 24.

Birçok kuruluşun büyümesi ve karmaşıklaşması sonucu yöneticilerin daha çok, daha kaliteli ve zamanlı iç ve dış kaynaklı bilgiye gereksinme duyması, öte yandan dünyadaki sosyal, ekonomik ve teknik gelişmeler ve nihayet elle bilgi işlemenin artan emek, malzeme vb. giderleri, birçok işletmeyi bilgi işlemede bilgisayar kullanma kararı ile karşı karşıya bırakmıştır. Bu kararı verecek yöneticilerin bilgisayarla işlenecek bilgilerde birtakım nitelikler araması doğaldır. Diğer bir deyimle bir bilgisayar en etkin biçimde, aşağıdaki özelliklerden bir ya da daha fazlasına sahip faaliyetlerin işlenmesinde kullanılır.

Bu özelliklerden ilki, geniş girdi hacmi'dir. Zira yönetim için gerekli bilgiyi üretmek için kullanılacak olan veri hacmi genişledikçe bilgisayarla işleme diğer yöntemlere göre daha ekonomik olacaktır.

İkinci özellik, gerçekleştirilen projelerin yinelenmesidir. Bilgisayarla bilgi işleme için gerekli olan ön çalışmalar ve bunların gerektirdiği harcamalar nedeniyle, bilgisayarı yinelenen projeler için kullanmak, dolayısıyla maliyeti dağıtmak, genellikle daha ekonomik olmaktadır.

Üçüncü bir özellik de, bilgi işlemede aranan ve hatta gerekli olan yüksek hız olarak işaretlenebilir. Yani zamanlı bilgiye duyulan gereksinme arttıkça, bilgisayarın diğer bilgi işleme yöntemlerine göre değeri artacaktır.

Diğer bir özellik de, bilgi işlemede arzulanan ve gerekli olan doğruluktur. Yapılması gereken iş iyi hazırlanmışsa bilgisayarla işleme oldukça doğru sonuçlar verecektir.

Son bir özellik olarak, elektronik bilgi işleme sistemlerinin yardımını gerektiren karmaşık bilgi işleme sorunlarını sayabiliriz. Nitekim çok sayıda etkileşen değişkenin bulunduğu kimi durumlarda yöneticilerin bilgisayar kullanmaktan başka seçeneklerinin olmaması söz konusudur.¹⁰¹ Unutmamalıyız ki, bilgisayarlar insanlara çok yararlı olduğu halde insanlar gibi düşünme ve öğrenme yetenekleri yoktur. Hatırlama ve önceden öğrenilen bilgilerle yenilikler yaratma yeteneği insanlara özgüdür. Bilgisayarların böyle bir yeteneği yoktur. . Bilgisayarlar insanlarınverdiği komutlarla göre işlem yapabilir. Bu komutları da bilgisayarlara ancak programlama diliyle verilirse işlem yapabilirler.¹⁰²

Makinelerin evreleri sanayi devrimlerini oluşturmuştur. Gelişmeler yaşamda iki büyük etkiye neden olur.

101 Hayri Ülgen, *İşletme Yönetiminde Bilgisayar*, s. 70.

102 Aydın, *Bilgi Bilimi İformatik-Genel Sistemler-Sibernetik ve Kitle İletişimi*, s. 32.

1- Yönetmenler yeni uygulamayı bilimi öğrenmek zorundadırlar.

2- Öğrenim ise yeni bir yönetim bilimini ortaya çıkarır.

Birinci sanayi devrimi ile birlikte makinenin bulunması ile insan kendi gücü dışında daha etkin olan bir güçle üretimi arttırmayı başarmıştır.

İkinci sanayi devrimi ile birlikte makinenin insan üzerinde egemen olması dönemi başlamıştır.

Üçüncü sanayi devrimi ile birlikte makine "us gücü çalışma kaynağı" olarak insanın yerini almaya başlamıştır. Programlandırılan bilgisayarlar insanın denetleme, sayma, izleme, inceleme, ayırma, birleştirme, düzenleme, yönetme işlevlerini yüklenmeye başlamıştır.

Günümüzde kabul edilen anlamdaki ilk bilgisayarlar içinde bulunduğumuz yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkmıştır. Elektronik uygulamayı bilimindeki gelişmelerin sonucunda lambaların yerine transistörlerin kullanıldığı ikinci kuşak bilgisayarların boyutları küçülürken aynı zamanda hızları da artmıştır. 1960'lı yıllarda geliştirilen entegre devreleri bilgisayarlarda kullanılması ile daha hızlı çalışan günümüzün modern bilgisayarları olan üçüncü kuşak bilgisayarlar oluşturulmuştur. 1946 yılında gerçekleştirilen hacim bakımından odaları kaplayan ENIAC¹⁰³ bilgisayar saniyede 10.000 işlem yapabilme kapasitesine sahipti. Oysa ki günümüzde kullanılan bilgisayarlar on entegre devreden oluşmaktadır, ve fiyatları da ilk bilgisayarlara oranla kat kat daha ucuzdur.

2.2.5.4. Gazete İşletmelerinde Bilgisayar

Günümüzde artık bilgisayarların kullanım alanları çok yaygınlık kazanmıştır. 1963 yılından bu yana basım sanayiinde kullanılmaya başlayan bilgisayarlar:

1- Basımevlerinin ve gazetelerin idari, personel ve muhasebe işlerinde,

2- Dizgi tertip işlerinde,

3- Diğer servislerinde yani kağıt sayımı, kırımını, programlı kesimi, dikimi vb. gibi alanlarda kullanılmaktadır.¹⁰⁴

103 Mustafa Arslantunalı, Ayçöreği, İstanbul, İletişim Yayınları, 1992, s. 125-126.

104 Evliyagil, Gazete Yayımlama Yöntemleri, s. 181-183.

Kanımızca hızlı bir bilgi işleme ve karar almanın gerektiği, doğru ve ucuz sonuçların alınmasının zorunlu olduğu durumlarda bilgi işlemede bilgisayarlardan yararlanmak kaçınılmaz olmaktadır.

Gazete işletmelerinde bilgisayarların kullanılmaya başlandığı ilk günden günümüze kadar pek çok teknolojik gelişme birbirini izlemiştir. Artık günümüzde yayın olarak kullanılmaya başlanılan bilgisayarlarla birlikte elektronik gazete şekilleri oluşmuştur.

Elektronik gazetede gazeteci haber metnini, düşünce yazısını çalışma masasındaki bilgisayar terminaline bağlı klavye tuşlarını kullanarak girer. Yazdığı haber metnini aynı anda ekrandan izleyebilmektedir. Yazdığı haber metni üzerinde her türlü düzeltmeleri, ilaveleri ve de çıkartma işlemlerini rahatlıkla yapabilir ve yaptığı düzeltmeleri kodlayarak ana bilgisayar sistemine kayeder. Gazetede bulunan telexler aynı zamanda bilgisayar sistemine bağlıdır. Gelen telexler aynı zamanda hem kağıda yazılmakta ve hemde bilgisayara kaydedilmektedir. Gelen telex haberlerin ilk iki satırı liste olarak bilgisayarda bulunur. Ve istenildiği zaman bu listeden haber seçimi yapılarak istenilen haber anında kendi ekranı üzerine çağırıp işlem yapabilir.

Gazetelere haber kaynaklarından haber gönderiminde kullanılan bilgisayarlar PC Bilgisayarlardır. Gazetede gazetecilerin haber yazımında kullandığı, ilan ve reklam metinlerinin girildiği bilgisayarlar da PC Bilgisayarlardır. Bu bilgisayarlarda kullanılan program basit bir editoryal yazı programıdır.

Gazetelerde gazete sayfalarının elektronik olarak ve görsel olarak haber ve resimlerin, başlık ve spotların hazırlandığı bilgisayarlar ise Macintosh bilgisayarlardır. Bu bilgisayarların ekranları diğer bilgisayara oranla daha büyüktür ve çalışma sistemi daha çok grafik ağırlıklıdır. Yani gazetenin şekillendirildiği bir bilgisayar sistemidir. Gazetede bulunan ana bilgisayar sistemine bu her iki bilgisayar bağlantı halindedir. Yani her iki bilgisayardan da ana sistemdeki bilgilere ulaşılabilir.

Gazeteye gelen haberler bilgisayar ortamında sayfa şekillerinin yapılmasında kullanılabilecek şekilde düzeltilir, ilaveler yapılır. Sayfa sekreterlerinin kendi sayfalarını çizdiği tasarım kağıdına göre sayfalar elektronik ortamda yani macintosh sayfa yapım bilgisayarında hazırlanır.

Yine teknolojik gelişmelerin sonucunda resimler, dıalar sayfa oluşumunda rahatlıkla kullanılabilir. Yani gerek ajanslardan bilgisayar modem bağlantısıyla gelen ve gerekse gazetenin kendi muhabirlerinin getirdiği opak ve dıalar bilgisayar sistemine bağlı olarak çalışan scanner'lerde taranarak gerekli

düzenlemeler yapılır. Elektronik ortamda oluşturulan ve sisteme aktarılan görsel malzemeler gazete sayfasının yapımında resim ve yazı birlikte kullanılabilir.

Macintosh ekranında kullanılan resimler yüksek çözünürlü değildir, yani düşük çözünürdür. Bu resimler ekranda gazetenin hazırlanması aşamasında kullanılır. Hazırlanana sayfalar baskıya hazır duruma getirildikten ve son kontrolleri yapıldıktan sonra biten sayfalara bir kod verilir. Ve biten bu sayfalar çıkış ünitesine gönderilir. Bu gönderme işlemi de tamamıyla bilgisayarlarla yapılmaktadır. Çıkış ünitesine gönderilen sayfalar gazeteyi görsel yönden tamamlayıcı bir sisteme gelir. Bugün Sabah Gazetesinde kullanılan bu sistem SCITEX sistemidir. Scannerlerden taranan opak ve dıaların yüksek çözünürlü olanları bu sistemin içinde kalırken, düşük çözünürlü olanları Sayfa yapımında kullanılması amacıyla ana sisteme gönderilir. SCITEX sistemi bilgisayar destekli olan ve renkli sayfaların hazırlanmasında, resimlerin rötuşlanmasında, gerekli grafik efektlerinin oluşturulmasında kullanılan çok yönlü bir sistemdir. Bu sistem ile resim içine başlıkların gömmesi, spotların koyulması v.b. yapılması mümkün olmaktadır. SCITEX'de son şekli verilen sayfalar(renkli sayfalar) direkt olarak çıkış ünitelerine gönderilerek sayfa filimleri alınabilmektedir. Alınan sayfa filimleri rulo halindedir ve rulo filmler otomatik banyo makinelerinde kimyasal işlemde geçirilir.

Günümüzde artık gazetelerin bölge bürolarına hazırlanan sayfa filimleri çok kolay olarak gönderilebilmektedir. Önceden bu iş için uçaklar kullanılmaktayken günümüzde artık "pagefax" sayfa gönderme cihazları kullanılmaktadır.

Pagefax cihazı üç bölümden oluşmaktadır. 1-Pagefax, 2-Dacom, 3-Modem.¹⁰⁵ Pagefax makineleri, vericide nakledilecek sayfanın "data" haline dönüştürülmesi ve alıcıda bilginin yeniden sayfa haline dönüştürülmesini sağlar. Dacomlar, sayfa nakli sistemini otomatik idare eden elektronik beyindir. Modemlerin görevi ise, merkez ile bölge arasında iletişimin sağlanmasıdır. Bu sayfa aktarımında siyah-beyaz bir sayfanın karşı tarafa gönderilmesi yaklaşık olarak 5 dakika sürerken, renkli bir sayfanın gönderilmesi 20 dakika sürmektedir.¹⁰⁶

Çıkış ünitesinden alınan filmlerin alüminyum metal kalıplar üzerine görüntü transferi yapılır ve bu kalıplar kimyasal işlemde geçirilir. Kalıp haline getirilen

105 DRUPA'82, s. 27.

106 Şermin Tekinalp, Elektronik Kitle İletim ve Değişim, s. 57.

gazete sayfaları artık gazetede kullanılmakta olan baskı sistemine göre kalıp kazanlarına bağlanarak gazete basılmaya başlar. Günümüzde özellikle Sabah Gazetesinde kullanılmakta olan son sistem rotasyon ofset Gasst HT 70 tamamıyla bilgisayar kontrollü olan bir baskıdır. Renk ayarları, blanket ayarları, kağıt ayarları, su ve mürekkep haznesindeki ayarlar tamamıyla bilgisayar kontrollü kumanda masasından ilgili tuşları kullanılarak yapılmaktadır. Kullanılan bu baskı makinesi ile renklerin dağılması gibi bir durum söz konusu değildir. Makine çalışma halindeyken kağıt kopması durumunda makine kendiliğinden durmakta, boşa dönmemektedir.

Günümüzde gelişen teknoloji karşısında gazeteler varlıklarını devam ettirmek, zamana ayak uydurmak ve okuyucu kitlesine kendisini okunur kılabilmek için zorunlu olarak gelişmelere uyum göstermek zorundadır. Teknoloji durmadan ilerlemekte, ve yeni gelişmeler olmaktadır. Ve de artık gazete işletmeleri pahalı bir işletme olmaktadır. Bu gelişmelerde basın kuruluşlarını farklı alanlara itmektedir. Yani gazete yayın hayatına devam edebilmek için yeni yatırımlarda bulunmaya, farklı iş kollarına yönelerek yan kuruluşlar oluşturmaktadır. Sabah ve Milliyet Gazeteleri kendi yayın kuruluşlarını oluşturarak gazete dışında başka yayınları da çıkartmaktadır.

3. GÜNÜMÜZ GAZETELERİNDEN İKİ ÖRNEK

Bu bölümde günümüz gazetelerinden Cumhuriyet ve Sabah gazetelerinde teknolojik gelişmelerin kullanım durumunun ne olduğunu, gazetenin bir ürün olarak okuyucuya ulaşıncaya kadar nasıl bir işlem den geçtiğini incelemeye çalıştık.

3.1. Cumhuriyet Gazetesi

Cumhuriyet gazetesi, bilgisayar sistemine geçiş aşamasında olan bir gazetedir. Bilgisayarı dizgi işlerinde kullanmakta olup, yeni yeni sayfaların elektronik olarak hazırlanmasına geçilmektedir. Gazete sayfaları baskı işlemi için kalasik yöntemlerle hazırlanmaktadır. Gazetenin bir bütün olarak çıkışının alınması, zaman kaybını ortadan kaldırmak, son dakika haberlerini baskıya hazırlayabilmek, ek sayfaları önceden hazırlayıp gerektiğinde kullanabilmek ve bir anlamda da teknoloji yarışının gerisinde kalmamak için yönetim yeni sisteme geçiş için bütçe oluşturma aşamasındadır. Ve bu sistem için çalışmalar hızla sürdürülmektedir.

Cumhuriyet gazetesinde gazete sayfalarının baskıya nasıl hazırlandığını, resimlerin nasıl ve hangi işlemlerden geçerek sayfalarda kullanıldığını, bilgisayar kullanımının ne aşamada olduğunu bu bölümde incelemeye çalıştık.

3.1.1. Yazı İşleri Servisi

Cumhuriyet gazetesi;

Yazı işleri Müdürü

- Haber Müdürü
- Görsel Yönetmen
- Editörler
- Sayfa sekreterlerinden oluşmaktadır.

Teknik servisin haricindeki tüm gazete yazı işlerine bağlı ve sorumludur. Teknik servisten kasıt, pikaj, kamera ve baskı servisleri olup, bu servisler yazı işlerine bağlı değildir.

Yazı işleri bir gazetenin mutfağı yani gazetenin oluştuğı yerdir.

Cumhuriyet gazetesi yapısı itibariyle Ankara'ya çok bağlıdır. Bu da gazetenin siyasi ağırlıklı bir gazete olmasından ileri gelmektedir; magazin peşinde koşan ve sayfalarında, özellikle de birinci sayfasında magazin haberlerine yer veren bir gazete değildir. Bunun içindir ki Cumhuriyet gazetesi

Ankara'ya bağlıdır ve gazetenin gündemini Ankara belirlemektedir. Ankara'nın 22 Ağustos 1994 günü İstanbul Cumhuriyet gazetesine gönderdiği gündem örneği şu şekildedir:¹

EP

HABER MERKEZİ GÜNDEMİ/22 AĞUSTOS 1994 PAZARTESİ 09:57'08

ANKARA BÜROSU

- SHP'deki gelişmeleri izliyoruz.
- Solda birlikle ilgili gelişmeleri izliyoruz.
- Naci Ekşi için karar günü. ANAP Müşterek Disiplin Kurulu, partiden ihracı istenen İstanbul Milletvekili Ekşi'yle ilgili karar vermek amacıyla bugün toplanıyor.
- Dışişleri Bakanı Soysal'ın Şam'daki üçlü danışma toplantısındaki temaslarına ilişkin gelişmeleri izleyeceğiz.
- Hazinesinin saadet zinciri. Sanayideki durgunluk, bankaları kredi açmak yerine hazineye borç vermeye itiyor. Bankalar, ay başından bu yana, Hazineye 57 trilyon borç verdiler.

- Diyarbakır Valisi'nden Çiller'e "su" uyarısı. Bin 300 yerleşim yerinde su yok. Vali Hatipoğlu, Çiller'e verdiği raporda, merkez ve köy içmesuyu projelerinin, ödenekleri artırılarak öngörülen daha az sürede bitirilmesi gerektiğini belirtti.

DIŞ HABERLER

- Meksika'da dün yapılan seçimlerden alınan resmi olmayan ilk sonuçlara göre iktidar partisinin devlet başkanı adayı Ernesto Zedillo oyların yüzde 50'sini aldı. Oy pusulalarının bitmesi üzerine oy kullanamayan birçok seçmen protesto gösterileri düzenledi.
- ABD Başkanı Bill Clinton'ın açıkladığı yeni önlemlere karşın Küba'dan Flodida sahillerine kitlesel göç sürüyor. Kübalı sahil muhafızlarının, yasadışı yollarla ülkeden kaçanlara göz yumduğu bildiriliyor.
- Arnavutluk'ta Yunan asıllı 5 kişinin yargılanmasına tepki gösteren Atina, 3 gün içinde 4 bin kaçak Arnavut'u sınırışı etti.
- Bosnalı Sırpların haftasonu boyunca Saraybosna'yı dış dünyaya bağlayan bir yolu top ateşine tuttukları bildirildi. BM, saldırıda kullanılan topun Bosna'da kullanılması yasaklanmış silahlar kategorisine girdiğini açıkladı.
- Ruanda'daki Fransız birliklerinin sonucusu da bugün ülkeyi terk ediyor.
- Çin lideri Deng Xiaoping, bugün 90. doğumgününü kutluyor. Yaşlanan Deng'in halefleri konusundaki tartışma ısınıyor.

1 İbrahim YILMAZ, Cumhuriyet Gazetesi Yazı İşleri Müdürü, 22 Ağustos 1994 tarihli görüşme.

İZMİR BÜROSU

- Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve Başbakan Tansu Çiller havaalanı temeli atmak üzere Milas'a geliyorlar. Çiller Milas'ta halka konuşacak.

- ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz Muğla'da. Cem Boyner'in de yörede olması bir buluşmayı gündeme getirebilir.

- Dalaman yöresinde sivrisineğe karşı uygulanan "Biyoinsektisit ve entegre mücadele" projesinin olumlu sonuç verdiği bildirildi. Projenin Güllük ve Gökova'da da uygulanması istendi.

HAZIR HABERLER

- Tarihi eser kaçakçılığı (İzmir)
- Koruma bölgeleri gönüllü kuruluşlara paylaştırıldı (İzmir)
- Gençlik turizmi gerçekleşecek mi? (İzmir)
- Finike-Mavikent trol ve carettalar. (izmir)
- Verim düşüşünde sıcaklar kadar klimalar da suçlu. (İzmir)
- 95 seçim yılı (Ankara)
- Uyuşturucu (Ankara)
- DYP seçim planı (Ankara)
- Hükümetten 63 bakan geçti (Ankara)
- Basın teşvikleri (Ankara)

Gazetenin Ankara, İzmir ve Adana'da bölge büroları bulunmaktadır. Buralarda istihbarat servisleri bulunmaktadır. Bunlar, polis, adliye, foto muhabirleri ordusu² ve muhabirlerden oluşmaktadır.

Gazetenin "Haber Merkezi" bürolarla bağlantılar kurar, istihbarattan, ajanslardan gelen haberlerin bilfiil dağıtımını üstlenir. Bağlı bulunduğumuz ajanslar, AA (Anadolu Ajansı) UBA (Ulusal Basın Ajansı), ANKA, Reuter haber ajansıdır. Haber merkezi bir gazetenin haber havuzu konumundadır, havuza gelen haberler ilgili servislere buradan dağıtılır.

3.1.1.1. Haber Merkezine Haberlerin Ulaşması

Ankara bürosu gazetenin izleyeceği olayları her gün sabah toplantısı öncesi bir gündem ile bildirir. Gelen haberler haber merkezinde toplanır. Haber merkezine gelen haberler ayıklanır ve yazı işlerine, ilgili servislere dağıtılır.

2 Fikret ESER, Cumhuriyet Gazetesi Yazı İşleri Servisi, 22 Ağustos 1994 tarihli görüşme.

Haberler gözden geçirilir. Gelen haberlerin yeniden yazılması sözkonusudur, bir haberin 3-4 kez hatta 5 kez yazıldığı olur.³

Yazı işlerine gelen haberlerde eksik olan bilgilerin tamamlanması, net olmayan bölümlerin açıklamaları haber merkezinden istenmektedir.

Gazete büroları ile direkt bilgisayar hattı üzerinden bağlıdır. PTT'den kiralanmış bir hat üzerinden modemle bağlantı kurulur. Yazılan haberler bilgisayarla geçilirken, büroların dışında haberler gazete merkezine faxla gelmektedir. Telefonla haber yazdıran çok nadir de olsa vardır. Dış muhabirler genellikle faxla haberlerini gazeteye geçmektedir.

3.1.1.2. Haber Toplantısı

Günde iki kez haber değerlendirmeleri ve haber seçimi yapmak için toplanılmaktadır. Cumhuriyet gazetesi bu toplantı sayısını üçe çıkartmayı düşünmektedir. Birinci toplantı sabah toplantısıdır. Bu toplantı genişletilmiş bir toplantı olup, bütün servislerin ve yazı işleri servislerinin hazır bulunduğu bir toplantıdır. Sabah toplantılarında, günün haberleri, günlük gazeteler elden geçirilir ve değerlendirilir. Dış haberler servisi yabancı gazete ve dergileri okumuş olurlar, öneriler sunulur, haberler tartışılır ve günlük program belirlenir. Her servis kendi gündeminde bulunan haberlerle hazır olarak toplantıya katılır.

Sabah toplantısında gazetenin mizanpajı belirlenmiyor, daha doğrusu belirlenemiyor. Bunun nedeni de, gazetenin haber ağırlıklı bir gazete olmasından ve haberlere bağımlı kalınmasındandır.

Öğle toplantılarında gazetede kullanılacak malzemeler belirlenir ve gazete baskıya girecek şekilde hazırlanmaya başlanır. Her sayfa neyi nerede nasıl kullanacağını biliyordur. Sayfaların hazırlanması işi "sayfa sekreterleri" tarafından yapılmaktadır. Yazı işleri sekreteri diğer sayfaların sekreterlerinden ayrı bir konumdadır.

3.1.1.3. Sayfa Sekreteri

Gazetenin birinci sayfası çok önemlidir, çünkü aynı zamanda gazetenin "vitrin sayfası"dır. En iyi haberler ve en önemli olanları gazetenin birinci sayfasında yer alır. Gazetenin 1-3 ve 5. sayfaları yazı işlerine bağlıdır. Ve bu sayfaların hazırlanması, sayfaların oluşturulması yazı işleri sekreterinin görevidir.

3 İbrahim YILMAZ, Cumhuriyet Gazetesi Yazı İşleri Servisi 22 Ağustos 1994 tarihli görüşme.

Yazı işlerinde çalışan bir sekreterin çok komplike olması gerekmektedir. Sabahleyin gazetesini okumuş, şehiriçinde neler yapılmış bilmesi gerekir. Gazetede artık bir de "Gece Servisi" bulunmaktadır. Bu servisin kurulmasındaki amaç Cumhuriyet'te geceleyin çok iş olmasındadır. Bu nedenledir ki günde iki kez yapılan haber toplantısı üçe çıkarılmak istenmektedir.

Yazı işleri sekreteri, haberden iyi anlamalı, gündemi takip etmeli az da olsa ekonomiden, dış haberlerden anlamak zorundadır. Birinci sayfa vitrin sayfası olduğunu söylemiştik, ve bu sayfaya her şey koyulabilmektedir. Ve bütün bunlar da yazı işleri sekreterinin komplike olmasını gerektirmektedir. Habere başlık çıkarmak, spot çıkarmak, haberi yerleştirmek, ne kadar yer tutacağı, ne nedir bilmek durumundadır. Olayların gelişimine göre hareket etmelidir. Sayfa sekreteri gelişmeleri görebilmelidir.

Sayfayı çizmeyi, fotoğrafı nereye ve nasıl yerleştireceğini bilmesi için görsel anlamda gözü olmalıdır. Gazeteye bir bütün olarak hakim olabilmelidir. Gidip sayfaların başında ne nereye koyuldu, haberlerde önerilerde bulunmak zorundadır. Aynı zamanda bir yazı işleri sekreteri iç sayfalarında bilmelidir. Vitrin sayfada kullandığı haberlerin nerede, nasıl devam ettiğini bilmelidir.

Diğer servis sekreterleri biraz daha farklıdır. Mesala Ekonomi servisini ele alalım. Bu servisin başında bir servis şefi ve ona bağlı bir de sayfa sekreteri vardır. Sayfa sekreteri sayfasını çizer, görsel anlamda sayfasını hazırlar. Örneğin başlıkların puntosuna bakar. Genelde servislerde direkt olarak başlık atılmıyor. Sayfalar Macintosh ekranlarında yapılmaya başlanır. Bu sekreterler kendi içlerinde daha kapalıdır.

Yazı işleri 1-3-Son sayfa ve 7. sayfayı hazırlar. Ayrıca 4 ve 5. sayfa yani siyaset sayfasıda bu servisin gözetimi altındadır. Gazetenin 3. sayfası ikinci bir birinci sayfa gibidir.

Sayfa sekreterleri, gelen haberler ve fotoğrafları gazetenin belirlenen gündemi doğrultusunda sayfa planlarını çizerler; çizilen bu planlara göre haberler veresimler yerleştirilir. Sayfa sekreterleri sayfa planını çizerken iki adet olarak çizer. Bu sayfa planının biri sayfayı yapan kişiye, diğeri de haberi yapan kişiye verilir.

Sayfa planına göre sayfalar macintosh ekranında hazırlanır. Sayfalar hazırlanırken resim yerleri verilen ölçülerde çerçeveler açılarak boş bırakılır. Sayfa çıkışları alınır ve pikaj işlemi yapılır. Cumhuriyet gazetesi gerçek anlamda bilgisayara geçmiş değildir. Yani bir gazete sayfası tamıyla elektronik ekranda hazırlanıp, biten sayfalar yine elektronik olarak sayfa çıkış ünitelerine gönderilmeyot. Fakat sayfaların elektronik olarak hazırlanılmasına yeni yeni

başlanılmış olup, 2-3 ay içinde yeni bir sisteme geçilecektir. Bu yeni sistemle birlikte gazetenin dizgiden baskıya kadar olan işlemlerin tamamı elektronik bir ortamda hazırlanabilecektir.⁴ Ve yine bu sistemle birlikte pikaj, montaj gibi ara bölümler teknolojinin getirdiği yenilikle birlikte tarihe karışacaktır.

3.1.1.4. Gazete İçin Maketin Önemi

Bir gazete için maket çok önemlidir. Neyin yapılıp neyin yapılmayacağını görmek için önemlidir. Bir gazetenin maketi hazırlanırken, izleyeceği yayın politikası dikkate alınır. Yani magazin ağırlıklı mı yoksa fikir ağırlıklı mı olacak? Bu belirlendikten sonra gazetenin sayfaları taslak halinde hazırlanır ve sonunda çıkartılmak istenilen gazetenin maketi hazırlanmış olur. Bu hazırlanan maket doğrultusunda günlük gazete belirlenen gündemler dahilinde haber ve fotoğraflara yer verilerek çıkartılmaya başlanır.

3.1.1.5. Yazı ve Fotoğrafların Baskıya Hazırlanması

Gazetenin önemli malzemelerinden ikisi yazı ve fotoğraflardır. Gazete merkezine istihbarat, ajans ve muhabirlerden gelen haber ve fotoğraflar değerlendirilir, seçilir ve sayfa planları hazırlanarak önem derecelerine göre belirlenen gündem doğrultusunda baskıya hazırlanmaya başlanır.

Gelen haberler yazı işlerinde okunur ve değerlendirilir. Seçilen haberlere uygun olarak resimalleri, başlıklar, spotlar çıkartılır. Bunlar gazetede yer alacak haberleri görsel yönden destekleyen unsurlardır.

Gazetede başlıklar birkaç türdür. Babıali'de bunun çok farklı uygulamaları vardır. Konuya objektif olarak bakmak gerekir ve hazırlanacak başlıklar haberin tamamına uygun olmalıdır. Haberde bağlantılar bazen iç içe girmiş olabilmektedir(turizm-siyaset vb. iç içe girmiş olabilir).

Haberde spot başlıklar haberin başlığı ile bir bütünlük sağlamalıdır. Çoğu kez başlık çıkartırken zorlanılmaktadır. Çünkü öyle bir başlık çıkartmalısınız ki, hem haberin özünü yansıtmalı ve hemde belirlenen başlık alanına uygun olmalıdır. Bu da başlık çıkartmayı güçleştirmektedir. Punto tutacak mı, virgülü olması gerekiyor. Önemli olan verilen haberin içeriğidir ve başlıkların da haberin içeriğini yansıtmalıdır. Bu bize yani Türk basınına özgü birşey. Yabancı basında tek satır başlık yok gibidir; üç dört satır başlık kullanılmaktadır. Onlarda başlık tek satıra sığacak diye bir kaygı yoktur.

4 İbrahim YILMAZ, Cumhuriyet Gazetesi Yazı İşleri Müdürü, 30 Ağustos 1994 tarihli görüşme.

Başlıkların atılmasında sayfa sekreterinin "Background"unun olması çok önemlidir. Yani haberlerin geçmişi hakkında bilgisi olması gereklidir.

Gazetenin iç sayfalarında, devam sayfalarında arabaşlıkların kullanılması yazıyı rahatlatması ve de kolay okunması bakımından önemlidir. Aynı zamanda arabaşlıklar yazıyı kendi aralarında bölümlere ayırmış olmaktadır. Bu nedenle de haberlerde arabaşlıklar çıkartırken haberin uygun yerlerine yerleştirmelidir.

Bir gazete için fotoğraf çok önemli bir malzemedir. Hareketli bir fotoğraf, her zaman için olayı yazıdan çok daha iyi anlatabilmektedir. Cumhuriyet gazetesi için fotoğrafın önemi daha da fazladır. Çünkü, Cumhuriyet siyah-beyaz çıkan, haber ağırlıklı ve daha çok yazılardan oluşan bir gazetedir.

Fotoğraf da bir haberdir. Yabancı gazetelerde yazısız fakat hareketli fotoğrafların kullanıldığı üstelik birinci sayfada kullanıldığı sıkça olmaktadır. Bu henüz bizde oluyor denemez.⁵

Reuter'den fotoğraflar gazetede bu iş için ayrılmış PC bilgisayara data olarak gelmekte ve gelen resimler bilgisayarın ekranında görülebilmektedir. Resimlerin data olarak geldiği bilgisayarlar gazetede iki tanedir. Bu bilgisayarlardan biri yazı işleri servisinde, diğeri de teknik servisedir (İletişim servisi). Yazı işleri servisindeki ekrandan ilgili servisler kendi sayfalarını ilgilendiren resimleri bilgisayarın klavyesini (harf tuşları) kullanarak seçer ve resmin ebatlarını resmin kenarına kadrajlar. Bu aynı zamanda bir kodlamadır. Kodlanan resimler iletişim servisinde bulunan ikinci bilgisayar ekranında görülür, ve verilen kadraj değerlerine göre resimler işlenir ve kartlara basılır. Kartlara basılan resimler ilgili servislere gönderilir.

Muhabirlerin getirdiği dia ve opaklar iletişim servisine gönderilir ve kontakları yapılır. Sayfa sekreterleri bu kontaklardan sayfada kullanacak olduklarını seçer ve seçilen resimler verilen ölçülerde büyütülüp kartlara basılır.

Resimlerin taşıdığı öneme ve haberin değerine göre sayfa sekreteri sayfadaki yerini ayırır.

Pikajları yapılan sayfaların sayfa filimleri kamera servisinde film üzerine pozlandırılarak görüntü saydam film üzerinde "negatif" olarak elde edilir. Peki hazırlanan sayfalar Cumhuriyet Gazetesinin bölge matbaalarına nasıl ulaştırılmaktadır?

5 Fikret ESER, Cumhuriyet Gazetesi Yazı İşleri Servisi, 22 Ağustos 1994 tarihli görüşme.

İstanbul merkez binası ile Ankara bürosu arasında sürekli bir bilgisayar bağlantısı bulunmaktadır. Ve iletişim yani bilgi akışı modem bağlantısı ile yapılmaktadır. Hazırlanan sayfalar Ankara'ya bilgisayarla PTT 'den kiralanan teledon hattı üzerinden modemle bağlanarak data olarak gönderilmektedir. Fakat bu yolla resimlerin gönderilmesi pek mümkün olmuyor. Resim ve görsel malzemeler Ankara'ya uçakla gönderilmektedir.

Adana ve İzmir bürolarıyla olan bilgisayar bağlantısı Ankara bürosu ile olduğu gibi iyi örgütlenmiş değildir. Yani bilgisayarla sayfaların data olarak gönderilmesi mümkün değildir. Hazırlanan sayfaların negatif filmleri ve fotoğrafları 17:30 uçağı ile İzmir'e, 19:30 uçağı ile de Adana'ya gönderilmektedir. Gönderilen bu sayfa filimlerine "matris" denilmektedir. Uçakla gönderilen sayfa filimleri üzerinden kalıplar hazırlanır ve baskı işlemine geçilir.

3.1.2. Teknik Servis

Bugün Cumhuriyet Gazetesinin Yazı işlerinde sayfaların yapılışında iki uygulama birden yılmaktadır.

1-Sayfaların elektronik olarak hazırlanması

2- Sayfaların yarı elektronik olarak hazırlanması

1-Sayfaların elektronik olarak hazırlanması: PC bilgisayarda gazete sayfalarının oluşturulmasında kullanılacak şekilde hazırlanan haberler sayfa yapım merkezindeki macintosh bilgisayar ekranına çağırılı ve sayfa planına göre başlıklar, spotlar ve ara başlıklar yerleştirilir. Resimlerin bulunduğu PC bilgisayar ekranından sayfasında kullanacağı resmi seçer, ölçülendirir. Elektronik sayfa hazırlanırken resim yerleri çerçeve açılarak boş bırakılır. Haber metinlerinin, başlıkların ve spotların yerleştirildiği sayfalar son kontrolleri yapılarak sayfa çıkış ünitesine bir kod numarası ile gönderilir. Çıkış ünitesinde bulunan kişi biten sayfaların çıkışlarını kağıt üzerine bire bir olarak alır. Çıkış direkt olarak film yada özel rulo kağıt üzerine alınır. Çıkış alınan sayfalar üzerindeki boş çerçevelere, iletişim servisinden gönderilen kartlara basılı resimler yerleştirilir.

Makinenin çıkışında sayfa filimleri bir kasete sarılmaktadır. Çünkü kullanılan film ve film kağıtları ışığa hassas olan üzerleri emüsyon kaplıdır. Çıkışları alınan sayfa filimleri online ya da offline çalışan banyo makinelerine takılır. Banyo makinesinde çeşitli kimyasal reaksiyonlardan geçer. Banyo sonunda filme alınıyorsa negatif, kağıda alınıyorsa pozitif olarak bire bir sayfalar elde edilir.

"Teknolojik olarak bazı güçlükler yaşanmaktayız. Mesela, uyguladığımız yöntemlerle sayfalar yapılırken fotoğraf yerleri boş bırakılıyor. Bu da yapılan işlemlerin gereksiz yere uzamasına sebep olmaktadır. Şuanda bilgisayara tam olarak geçiş aşamasındayız. Bilgisayar geçtiğimizde sayfaların çıkışını yazı ve fotoğraflar birarada olarak alabileceğiz."⁶

Bilgisayar öncesi yapılan işlem şimdiki işlemde daha da yoğundu. Tamamıyla bilgisayar ağırlıklı bir editöryal sistem yoktu. Muhabirlerin önüne kadar dağılmış bir bilgisayar sistemi yoktu. Bu durum bütün gazetelerde aynıydı

Ana merkez konumunda terminallerden oluşan bir dizgi sistemi vardı. Bu sistem, profesyonelce yazıları bir bilgisayarda dizmeye, değişik punto ve karakterlerde, istenilen ölçülerde çıkış ünitesine göndermeye yarayan bir alettir. Değişik seksiyonlardaki muhabirlerin haberleri dizmesi yerine burada profesyonel on parmak süratli ve seri daktilo yazabilen, bilgisayar kullanabilen dizgiciler bulunuyordu. Dizgicilere yazı işleri ve haber merkezi tarafından daktilo ya da elle yazılmış haberler gelir, ve dizgiciler gelen haberleri kağıt üzerinde gördükleri gibi aynen dizerlerdi.

Başlıklar, spotlar, düz yazılar ayrı bir şekilde dizilirdi. Dizgicilere gelen yazı kağıtlarının üzerlerinde sayfa sekreterlerince verilmiş yazı karakter ve punto ölçüleri bulunmaktaydı. Ölçüler sayfa planı hazırlanarak verilir.

Dizgi servisi önce büyük yazı olarak dizerlerdi ve sayfa sekreterinin istediği ölçülere göre ölçülendirir ve bilgisayara kaydedilirdi. Sonra ise bu yazılanlar çıkış ünitesine gönderilip direkt olarak çıkış alınırdı. Çıkış makinesinden yazılar sütun olarak çıkar ve bu sütun yazılar pikaj servisine sayfa sekreterinin çizdiği sayfa planlarıyla birlikte gelirdi.

Pikaj servisinde sayfaları oluşturmak için kullanılan malzemeler:⁷

-Pikaj Karton: Sayfa sekreterinin çizdiği sayfa planına uygun olarak dizgiden gelen yazıların monte edildiği bir materyaldir. Belirgin olan özelliği üzerine rapido ile yazılabilir olması ve üzerinde bulunan açık mavi milimetrik çizgilerin çalışmayı kolaylaştırıcı olmasıdır. Bu özellikleri hazırlanan pikaj sayfalarının kamerada pozlandırılması işleminde kolaylık sağlar.

6 Önder ÇELİK, Cumhuriyet Gazetesi İşletme Mühendisi, 30 Ağustos 1994 tarihli görüşme.

7 Basın Teknolojisinde Son Gelişmeler ve DRUPA'82 Fuarından İzlenimler, İstanbul, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları, No. 1, 1982, s. 18-19

-**Mum:** Dizgiden gelen yazı ve başlıkların pikaj kartonu üzerine monte edilmesi işleminde yapıştırıcı olarak kullanılır. Yapıştırıcı olarak kullanılan mumum malzeme üzerine fazla sürülmemesi gerekir, aksi halde mumum taşması halinde meydana gelebilecek kirlenmeler baskıyada yansıtacağından basılan işler de kirli olacaktır.

- **Fon Karton:** sayfa planı üzerinde boş bırakılan resim yerlerinin belirlenmesi amacıyla pikaj kartonu üzerine yapıştırılan siyah renkli kağıttır. Siyahlığın temiz ve de dalgasız olması gerekir. Aksi takdirde film hazırlanan pikaj sayfasının filme alınması aşamasında resim yerlerindeki kirlilikler tonlu oçıkabileceğinden istenen "negatif dönüş" elde edilemez.

- **Seloteyp:** Ofset tekniğinde kullanılan seloteypler kırmızı ve şeffaf olmak üzere ikiye ayrılır. Kırmızı seloteyp; filtre vazifesi gördüğünden film ve kalıpların etkilenmemesini sağlar. Gazete sayfalarının pikaj işleminde kullanılan seloteyp, kırmızı seloteyptir.

- **Gretuar:** Pikaj ve montaj servisinin en yaygın olarak kullandığı kesici bir alettir. Film ve kağıtların kesim işlerinde sıkça kullanılır. Gretuarı kesim işlerinde eğik olarak tutulmalıdır.

- **Pika Cetveli:** Dizgi servisinin kullandığı bir çeşit ölçü birim cetvelidir.

Bu uygulamalarda profesyonelce dizgi yapan kişilerin yer aldığını belirtmiştik. Bu kişilerin dizgi yapmaktan başka bir işi yoktur. Bu kişilere sayfa sekreterleri tarafından yazılan yazılar belirli bir zaman içinde verilmesi gerekmektedir. Bir muhabir yazısını yazacak, servis şefine teslim edecek, servis şefi okuyacak, redaksiyona ve de sayfa sekreterine gönderilecek. En son sayfa sekreteri yazıları sayfası üzerinde değerlendirecek, ölçülendirip sayfa planıyla birlikte dizgideki kişilere verirdi. Böyle üç-dört aşamalı bir uygulama söz konusuydu. Fakat şimdi artık muhabir haberini kendi PC bilgisayar terminalinde yazabiliyor, ve muhabirin yazdığı yazıyı servis şefi kendi ekranına çağırarak görebiliyor ve kontrol edip okeyini verebilmektedir.

Fotoğrafları, logoları, başlık ve spaotlarıyla oluşturulan pikaj sayfaları kamera odasına gönderilip buradan film üzerine negatif ve de bire bir ölçülerinde görüntü transferi yapılmaktadır. Alınan negatif montaj servisine gönderilir ve burada "astrolon" üzerine sayfaların montaj işlemi yapılarak sayfalar kalıp işlemine hazırlanır. Montaj işleminde kullanılan astrolon şeffaf ve ışığı geçirmektedir. Montaj işleminde iki sayfa birden montajı yapılır Bu montaj işlemi baskı yapılacak makinenin teknik özelliklerine bağlı olarak yapılmaktadır.

"Çok yakın bir gelecekte gerçi bir kısmını hazırlayabiliyoruz ama kısa bir vadede bütün sayfaların hepsini, elektronik sayfa yapım merkezi üzeinde

çağırılan haberlerin, yerleştirilmesi, başlık, logo ve spotların yerlerine konulması ile çıkış ünitesinden direkt olarak çıktı alabileceğiz. Böylelikle pikaj servisi, ortadan kalkmış olacaktır."⁸

"Sekreterlik, sayfa sekreterliği bence Türkiye'ye özgü bir kavramdır. Bugün Avrupa'da sayfa sekreterliği diye bir şey yoktur. Redaktörler, servis şefleri vardır."⁹

Kamera servisinde kullanılan film ham filimdir yani ışığa duyarlıdır. Kullanılan film esas olarak 3 tabakadan meydana gelir: **a) Emilsiyon, b) Polyester, c) Anti halo'dur.** Film kalınlıkları 0.05 mm. ile 0.18 mm. arasında değişmektedir.

Emilsiyon tabakası; ışığa hassas olan bölümü oluşturur ve pozlanma sonucunda işlem gören kısımdır. **Polyester tabakası;** filmin tabanını oluşturan bölümdür. **Antihalo tabakası** ise pozlanma esnasında ışığın geçmemesini sağlar.

Film üzerindeki emilsiyon tabakası ışığa duyarlıdır, ışık gören yerler işlenirken, ışık görmeyen yerler işlenemeyeceği için çözülme durumundadır. Bu görüntüyü değişik ışık kaynakları altında bir kısmını pozlandırıldığında, bunu gün ışığında kullanılabilir duruma getirmek için filmin bir takım kimyasal ilaçlardan geçmesi gerekir. Kimyasal ilaçlardan nasıl geçirilir? Bu işlem için kullanılan otomatik film yıkama makineleri mevcuttur. Bu makinelere "Developer" denilmektedir. Bu banyo makinesinin içinde filmin özelliğine göre önceden belirlenmiş ısı ve zamanda developerin içinden geçirilir. Developer, ışık gören yerleri ve görmeyen yerleri ayırır, yani çözer Çözülmeden sonra kendi üzerindeki sabit emisyonu kalıcı hale getirir, filmin üzerinde ve daha sonra fixser diye tabir edilen ikinci bir kimyasal işlem uygulanır. Fixserde çözülen ve çözülmeyen yerlerin üzerinde yani üstündeki emisyonun çözülen yerlerindeki kalan artık ve kirli maddelerin birbiriyle karışmaması için tamamen temizleyici bir unsur. Son aşama olarak film tamamen temiz sudan geçer. Burada filmin üzerinde bulunan ilaçların temizlenmesi sağlanır. İlaçlardan iyice temizlenmeyen film, gün ışığı ve çevre koşulları altında kimyasal reaksiyon devam ettiğinden dolayı filmin bozulması söz konusu olur. Sayfa filmleri dış etkenlere karşı hassas olduğu için sudan geçen filmler son olarak fanlardan oluşmuş bir kurutma

8 Önder ÇELİK, Cumhuriyet Gazetesi İşletme Mühendisi, 30 Ağustos 1994 tarihli görüşme.

9 Önder ÇELİK, Cumhuriyet Gazetesi İşletme Mühendisi 30 Ağustos 1994 tarihli görüşme.

bölümünden daha geçer. 60oC-80oC arasında bir sıcaklık üflenir fanlar tarafından. Sıcaklık içinden geçen film kuru olarak elde edilir.

Cumhuriyet gazetesi teknik servis bünyesinde "İletişim" adı verilen bir bölümü vardır. Fakat bu bilinen anlamdaki bir iletişim değildir. Burada çalışan 3-4 kişi vardır. Hepsi kendi arasında farklı işlerle ilgilenmektedir. Teknik servis bölümünde bulunan PC Bilgisayar ekranına ajanslardan gelen resimleri sayfa sekreterleri tarafından kadrajlanan ölçülere göre ölçülendirir, kartlara baskısı yaparak ilgili servislere ulaştırır. Ayrıca gazeteye uygun fotoğrafları scannerde tarayarak istenilen ölçülerde getiri, tonlamalarını yapar. Yani açık tonluysa resmi koyultur, koyu tonlu ise tonlarını açar. Cumhuriyet'te kullanılan scanner fazla gelişmiş ve yüksek resulosyon sağlayan değildir. Kullanılan scanner düşük resulosyonlu ve siyah-beyazdır. Bunun nedeni ise gazetede kullanılan fotoğrafların siyah-beyaz olmasıdır. Renkli resimler ise Cumhuriyet'in eklerinde kullanılmaktadır. Bu renkli resimlerin renk ayrımları piyasada bu işi yapan yerlere yaptırmaktadır.

Cumhuriyet gazetesinde sayfalar kalıp aşaması için hazır duruma geldiğinde bu sayfaların bölgelere ulaştırılması gerekmektedir. Daha önceden belirttiğimiz gibi Ankara'ya sayfalar bilgisayarlarla modemle bağlanılarak yapılmaktayken, İzmir ve Adana'ya sayfaların filmleri rulo halide uçaklarla gönderilmektedir. Hazırlanan sayfaların bürolara gönderilmesi için "pagefax" kullanılmamaktadır. Fakat Gazetede pagefax bulunmamaktadır. Uçak saatleri kaçırıldığında, ya da büyük bir aksilikle karşı karşıya kalındığında ise hazırlanan sayfa filimleri diğer gazetelerle irtibata geçilerek orada bulunan pagefax ya da bilgisayar bağlantısıyla bölge bürolarına ulaştırılmaktadır.

Negatif olarak elde edilen sayfa filimleri, baskı aşamasına geçilmeden önce, makinenin baskı özelliğine uygun olarak astrolon üzerine montaj işlemi yapılır. Montajı yapılan sayfalar alüminyum plakalar üzerine kuvvetli netalürijen lambalar altında negatif filmlerden bir ara transfer ile pozitif görüntü olarak kaydedilir. Nasıl kaydedilir? Alüminyum kalıbın üzeri filmde olduğu gibi emisyonla kaplıdır. Filmdeki negatif sayfa görüntüsü kalıp üzerine pozitif olarak transfer edildikten sonra bu kalıplar da developerde banyo işlemine tabi tutulur. Banyo sırasında ışık görmeyen yerler sökülüp atılır ve su ile kimyasal ilaçlardan temizlenir. Temizlenen sayfa kalıplarının çizilmemesi için üzeri koruyucu bir madde ile kaplanır otomatik makinelerle. Bundaki amaç ise baskı işlemine kadar kalıpların belirli seviyede tutulması içindir, dış etkenlerden etkilenmemesi içindir.

"Baskı aşamasına gelindiğinde kalıplar kalıp kazanlarına takılır. Kalıplar takılırken bir yandan da kalıp kazanları mürekkep alıyor diğer taraftan da su ile temizlenmektedir. Yani diyelimki siyah boyakullanacaksınız. Mürekkep

haznesinden mürekkep değişik ezici merdaneler vasıtasıyla kalıp merdanesinin üstüne kadar transfer ediliyor, yaklaşık makinesine göre 6 veya 12'ye kadar varan değişik ezici merdaneler aracılığıyla en ince hale getirilerek baskı mürekkepleri en sonunda takılan kalıbın üzerine transfer edilmektedir."¹⁰

Kalıp kazanları haricinde iki kazan daha vardır. Bu kazanın üstüne dairesel olarak hava yastıklı blanketler geçirilmiştir. Bu blanketlere kalıp üzerindeki görüntü negatif olarak transfer ediliyor ve mürekkep direkt olarak gazete kağıdı üzerine pozitif olarak transfer edilmektedir. Kauçuk merdane üzerinde kalan mürekkep su haznesinde temizlenmekte ve baskı bu şekilde devam etmektedir.

Baskıdan çıkan gazeteler katlama ünitesine gelir burada gazete bobin olarak takılan kağıt kesilir, katlanır ve gazete şeklinde ön taraftan çıkar. Baskı makinesi ile yapılan komutlar;

- Bobin baskı makinesine takılması manuel,
- Makinenin baskıya başlaması manuel,
- Kalıpların takılma işlemi manuel
- Su ve mürekkep haznelerinin ayarlarının yapılması manuel olarak yapılmaktadır.

Şu anda teknolojik olarak bunların hepsini birden elektronik hale getirilmiş olarak yani bir kontrol masası üzerinden kontrol düğmeleri vasıtasıyla bütün makineye hükmedebilme şansına sahipsiniz. Bizde tirajın düşük olması, renkli olmamız, değişik baskı gruplarının yaratılmış olmaması nedenleriyle maliyet unsurlarının daha az olması için böyle bir baskı makinesine yatırım yapılmamıştır."¹¹

3.1.3. Cumhuriyet Gazetesinde Bilgisayar Teknolojisi

Cumhuriyet gazetesinde kullanılmakta olan bilgisayarları ikiye ayırabiliriz;

1-PC Bilgisayarlar, 2- Macintosh Bilgisayarlar.

PC Bilgisayar kullanımı, yurt içi büroları ile olan iletişimin yani haber akışının sağlanmasında kullanılmaktadır. Gelişmiş bir network ağına sahip değildir. Yazı işleri servisinde dizgi işlerinin yapılmasında, reklam ve ilan

10 Önder ÇELİK, Cumhuriyet Gazetesi İşletme Mühendisi, 30 Ağustos 1994 tarihli görüşme.

11 Önder ÇELİK, Cumhuriyet Gazetesi İşletme Mühendisi, 30 Ağustos 1994 tarihli görüşme.

metinlerinin dizilip baskıya hazırlanmasında kullanılmaktadır. Cumhuriyetin ek olarak verdiği dergilerin hazırlanmasında yaygın olarak macintosh bilgisayarları kullanılmakta ve sayfa tasarımına uygun olarak sayfaların elektronik olarak ekranda hazırlanması yapılabilmektedir. Ne varki gazete sayfalarının tamamı elektronik olarak bilgisayar ortamında tam anlamıyla hazırlandığı söylenemez; yani gerek PC ve gerekse macintosh bilgisayarlarla şekillendirilen sayfalar pikaj işleminden geçmektedir. Yani sayfa planına göre pikaj kartonu üzerine haberlerin yerleştirilmesi söz konusudur.

Cumhuriyet gazetesi sistem olarak bilgisayara tam teşekküllü geçiş aşamasındadır. Yeni sistem için gerekli hazırlıklar yapılmış durumda olup, yaklaşık 2-3 ay içinde yeni sistem ile gazete çıkarılmaya başlanacaktır.

Yeni sisteme geçilmesi ile birlikte, gazetenin bölge büroları ile olan bağlantıları daha iyi olacak, sayfaların data olarak bilgisayarlarla gönderilebilmesi mümkün olabilecektir. Şu anda bazı sayfaların sayfa filimleri fotoğraf yerleri boş olarak alınabilmektedir. Fakat bu henüz yeterli değildir.

Yeni sisteme geçiş ile birlikte gazete sayfaları elektronik olarak ekranda hazırlanabilecek, resimler sayfadaki yerlerine yerleştirilebilecek ve bir bütün halinde sayfa filimlerinin ya da özel kağıt üzerine görüntüleri çıkış ünitesine gönderilerek alınabilecek; yedek sayfaların hazırlanması ve gerektiğinde kullanılabilmesi mümkün olacaktır.

Reuter ajansı ile PC bilgisayar üzerinden uydu aracılığıyla resimler gönderilmekte ve gazetenin yazı işleri ile teknik serviste bulunan bilgisayar ekranında görülebilmektedir. Ekran üzerinde görünen resimler ilgili servislerce seçilir, kadrajlanır; teknik servis çalışanları kendi ekranları üzerinde gördükleri kadrajlanmış resimleri gazete sayfasında kullanılabilecek şekile getirir.

Gazetenin bölge büroları arasında gazete sayfalarının nakli uçaklarla yapılmaktadır. Belli bir süre içinde gazete sayfalarının oluşturulması, sayfa filimlerinin alınması ve rulo halinde sarılması gerekmektedir. Ve önceden bilinen uçak saatine yerleştirilen sayfalar Adana ve İzmir bölgelerine gönderilir. Sayfa naklinin yapılmasında kullanılan pagefax makinesi Cumhuriyette yoktur. Foto muhabirlerinin getirdiği dıaların kazınması işleminin yapılması için scannerleri bulunmaktadır. Gazete sayfalarında kullanılan resimler siyah beyaz olduğu için kullanılan scannerlerin resulation oranı düşüktür, ama bu scannerler gazetenin ihtiyacını karşılayabilmektedir.

3.2. Sabah Gazetesi

3.2.1. Sabah Gazetesi'nde Bilgisayar Teknolojisi

Sabah gazetesinin temeli "Yeni Asır" gazetesine dayanmaktadır. Yani 100 yıllık bir geçmişi vardır diyebiliriz. Yeni Asır gazetesi İzmir'de halen çıkmakta olan bir gazetedir. Sabah gazetesi yayın hayatına 22 Nisan 1985 yılında başlamıştır. Sabah gazetesi Güneşli'deki yeni binasına 1990 Kasım'ında taşındı. Daha önceki binamız Mecidiyeköy'de bulunuyordu.

Bilgisayar sistemini de dahil yeni teknolojik gelişmeleri takip eden ve de gazetesinin üretimi aşamasında kullanan yeniliklere açık bir gazetedir. Bugün renkli sayfa hazırlanmasında, baskı öncesi çalışmalarda bilgisayar kullanan, ve 1991 yılından itibaren baskı aşamasında ileri teknoloji ürünü olan tamamen bilgisayar kontrollü olan GHOST HT-70 rotasyon ofset baskı makinesini ilk uygulayan ve de kullanan Türkiye'nin ilk gazetesi olmuştur.

Sabah gazetesi kurulduğu günden itibaren bilgisayar sistemini kullanan bir gazetedir. Bilgisayar alanındaki yeni gelişmeleri takip ederek yenilikleri gazetesinde kullanıma geçirmektedir. Bu günkü bilgisayar sistemini teknolojik gelişmeler sonucunda sürekli kendisini yenileyerek bugünkü konumuna gelmiştir.

Sabah gazetesi işletim sistemi olarak 1987'den itibaren "Novell-Network Unix" sistemini kullanmaktadır. 1987 yılından önce yani kurulduğu ilk yıllarda basit bir Editoryal yazı programını kullanıyordu. Bugün artık Sabah gazetesi (Arşiv Bölümü" haricinde tam olarak otomasyona geçmiştir. Gazetenin arşiv bölümünde bilgisayara geçiş aşamasındadır. Yeni bilgilerin arşivlenmesinde bilgisayar kullanılmaktadır. Eski arşiv bilgileri de bir yandan bilgisayara girilmektedir.

Gazetenin yazı işleri ve sayfa çıkış bölümlerinde bilgisayar kullanımı %100 durumdadır. Bilgilerin yani haberlerin girilmesi, sayfaların hazırlanması, resimlerin banyo aşamasından sonra renk ayırmalarının yapılması, sayfa içindeki yerlerine istenilen ölçülerde yerleştirilmesi vb., sayfa filmlerinin çıkış olarak (renk ayırmaları yapılmış olarak) alınması işlemleri tamamen bilgisayar destekli bir teknolojik donanım içinde alınmaktadır-yapılmaktadır'.

Sabah gazetesinde kullanılmakta olan bilgisayarlar;

1- PC Bilgisayarlar

2- Macintosh Bilgisayarlar

3- PC Notebook Bilgisayarlar(Taşınabilir)'dır.

PC bilgisayarlar; gazetede daktilo gibi kullanılmaktadır. Bir yerde daha düne kadar kullanılmakta olan daktiloların yerini almıştır diyebiliriz. Herkesin önünde daktilo yerine bir PC bilgisayar bulunmaktadır. Muhabir haberlerini bu bilgisayarı kullanarak yazmaktadır. Muhabir haberini klavyenin tuşlarını kullanarak yazarken aynı zamanda bilgisayarın monitöründe yazdığı haberi görebilmektedir. Bu bilgisayarlarla haberler ve bilgi girişleri yapılırken basit bir editoryal yazı programı kullanılmaktadır. Yazma işlemi bitince bilgiler text file olarak saklanır. Ve saklanan bu bilgiler ana bilgisayar sistemine yani "Network"e gider. Yalnız PC bilgisayarda girilen her bilgi Mac formatıyla saklanır.

Macintosh bilgisayarlar; daha çok gazete sayfalarının hazırlanmasında kullanılmaktadır. Bu bilgisayarların ekranları PC bilgisayarların ekranlarına göre daha büyüktür. Çünkü bu bilgisayarlarla sayfa hazırlanmaktadır ve hazırlanan sayfaların rahat ve hatasız bir şekilde bire bir olarak hazırlanması gerekmektedir. Pek tabii bu da Macintosh ekranlarının büyük olmasını gerektirmektedir. Macintosh bilgisayarlar grafik ağırlıklı çalışan ve kullanımı PC bilgisayarlara oranla daha kolay olan bilgisayarlardır. Bu bilgisayarlarda program olarak gazete sayfalarının hazırlanması için yazılmış "Quarx Press" sayfa yapım programı kullanılmaktadır. Bu program sayesinde gazetenin sayfaları ekranda elektronik olarak hazırlanabilmekte ve gün boyunca baskı aşamasına gelinceye kadar pekçok değişiklikler kolayca yapılabilmektedir.

Sayfa sekreterleri sayfalarını mac bilgisayar ekranında hazırlamaktadır. Scannerlerde taranan dıaların düşük çözünürlüklü olanları ana bilgisayar odasına data olarak gitmektedir. Sayfa sekreteri sayfa planındaki yere göre bu low resulasyonlu resimleri kullanabilmektedir. Ayrıca PC bilgisayarlara girilen ve mac formatıyla saklanan haberlere Macintosh bilgisayarından ulaşip sayfasına yerleştirebilmektedir. Ve oluşturulan sayfalar saklanır.

Notebook bilgisayarlar; gazetede belli bir köşesi olan gazeteci, bir görev için gönderilmiş muhabir, yazdığı yazısını ya da haberini gazetesine ulaştırmak için kullanır. Taşınması kolay olan bu bilgisayarlarda yazılar basit bir yazı programı ile yazılır. Bu bilgisayarlarda bir modem kartı bulunmaktadır. Gazeteci, köşe yazarı yazdığı yazıyı telefon hattı ile gazetesine modem aracılığıyla bağlanarak yazısını merkez sistem odasına aktarabilmektedir. Ve gelen bilgiler gazetede ki bilgisayar ekranından çağırılarak gerekli incelemeler yapılır ve baskıya hazır duruma gelir.

3.2.2.Sabah Gazetesinde Yazı İşleri Servisi

Gazetenin kendi muhabirlerinden, yerli ve yabancı ajanslardan gelen haberlerin toplanıp ayıklandığı ve baskı aşamasına kadar olan olan hazırlıkların yapıldığı servistir. Gazetenin vitrin sayfasının hazırlandığı ve bu sayfaya hangi haber ve resimlerin nasıl ve ne şekilde gireceğine bu serviste karar verilir. Ve Gazetenin birinci sayfası yani vitrin sayfası tamamıyla yazı işleri müdürünün sorumluluğundadır.

Gazetede sabah ve öğleden sonra olmak üzere iki kez haber değerlendirmesi ve gündem belirleme toplantıları yapılır; bu toplantı sonunda hangi haberlerin hangi sayfalarda nasıl yer alacağına karar verilir. İlgili sayfaların sorumlu sekreterleri ve müdürleri önerilerde bulunur; ve bu toplantılarda az çok gazetenin şekli yani yer alacak olan haberler belirlenir.

Toplantı sonunda her servis kendi sayfasında yer alabilecek haberleri ve bu haberlerin önem derecelerini belirlerler.

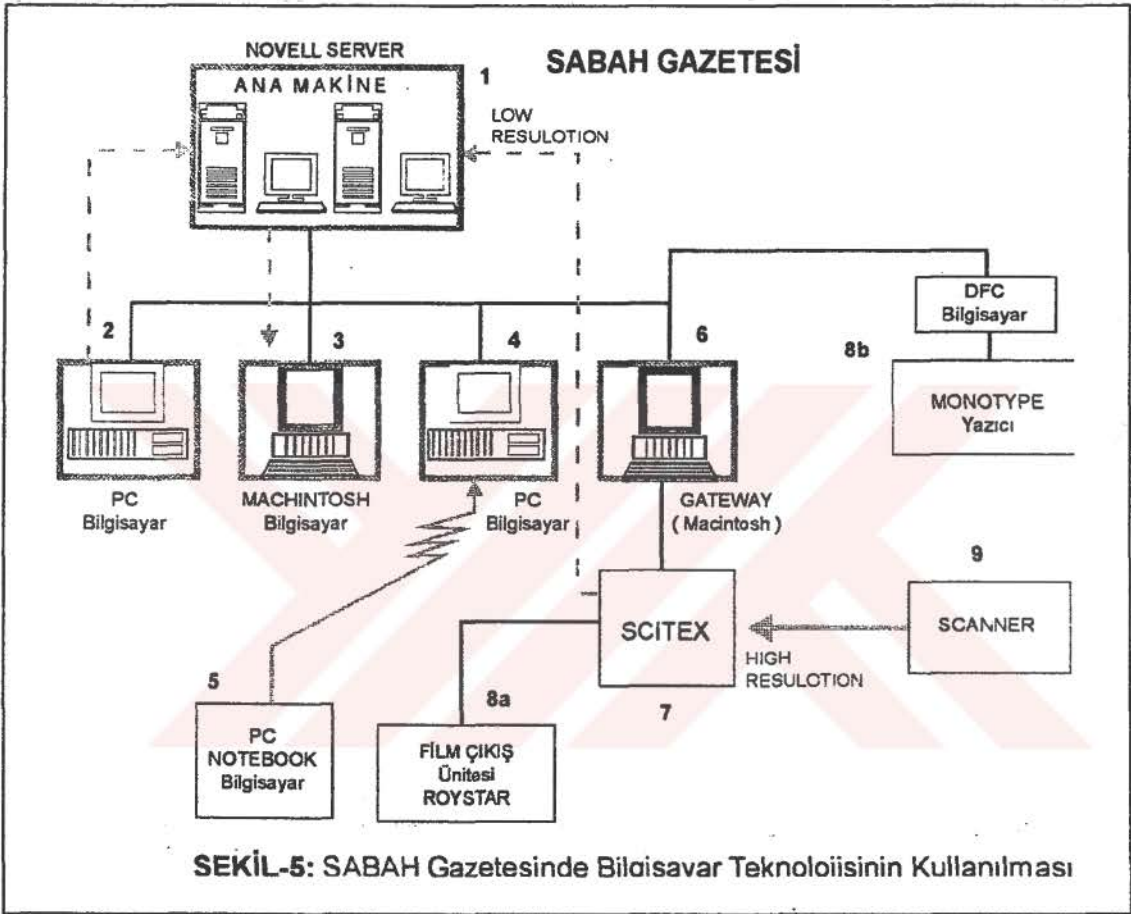
Sabah gazetesinde yazı işleri servisi tam bir otomasyon içindedir. Yani herkesin ve her servisin içinde PC bilgisayarlar bulunur.

Gazetenin muhabirleri topladığı bilgileri haber yapmak için gazeteye geldiğinde PC bilgisayara haberini yazar ve text file olarak saklanır. Çektiği fotoğrafları banyo odasına verir. Banyosu yapılan dialardan gazeteye girecek olanı sayfa sorumluları tarafından belirlenir. Belirlenen bu resimler renk ayırımlarının yapılması ve sayfada kullanılacak oranlara getirilmek üzere scannerlerde kazıma işlemine tabi tutulurlar.¹³Scannerde taranan resimler bilgi olarak yine sistem odasında depolanır. Sistem odasına gelen görüntüler "Low resulasion" olanlardır. High resulasion görüntüler SCITEX'e gelir ve burada depolanır. High resulasion görüntüler baskıda kullanılmaya hazır olan görüntülerdir.Low resulasion resimler ise sayfa mizanpajında kullanılan, sayfanın oluşumunu görmek içindir.

PC ve Macintosh bilgisayarlar aynı sistem odasına bağlıdır. PC bilgisayarlarda text file olarak bulunan haber metinleri Macintosh ekranına çağırılarak sayfa sekreterleri tarafından haberler sayfa planlarına göre sayfadaki yerlerine ekranda elektronik olarak yerleştirilir. "Gazetede kullanılan PC ve Macintosh bilgisayarlarından başka bir de "Notebook bilgisayarlar vardır. Bu

13 Mustafa KARADENİZ, Sabah Gazetesi Bilgisayar Mühendisi, 22 Temmuz 1994 tarihli görüşme.

bilgisayarlar yurt içi ve yurt dışındaki gelişmeleri izleyen ve haber olarak yazan muhabirlerimiz kullanmaktadır. Örneğin, Dünya Kupası, Olimpiyatlar vb. Muhabir gelişmeleri izler ve notebook bilgisayarında yazar, yazdığı haberi telefon hattından modem'le bağlantı kurarak gazete merkezine geçebilmektedir. Böylelikle mesafenin uzak olmasına rağmen haberler kısa bir zamanda merkez binamıza ulaşmakta ve değerlendirmeye hazır duruma gelir."¹⁴

Reuter haber ajansından haber ve resimler merkez binamızda bu iş için ayrılmış bilgisayarlara modem hattı ile uydu aracılığıyla gönderilir. Modem hattımız sürekli bu işler için açık tutulmaktadır. Reuter'in geçtiği resimler ekranda görülebilmekte ve her servis kendisi ile ilgili resimleri bu ekran üzerinden seçer ve sayfada kullanacağı yere göre kadarajlar yani ölçülendirir.

14 Sabah Gazetesi Yazı İşleri Servisi ile yapılan 22 Temmuz 1994 tarihli görüşme.

Ajanslardan geçilen haberler gazete sisteme iki Şekilde alınmaktadır:

1- Teleksle kağıtlara yazılan haberler. Bunlar konu ve sayfalardaki yerlerine göre tasnif edilip ilgili servislere ulaŐtırılır. İlgili servisler teleksden gelen haberleri inceler ve o gün hangilerinin gazetede yer alacağını belirler, haberi özüne dokunmadan yeniden oluŐturup yazar.

2- Telekle geçilen haberler aynı zamanda bu iş için ayrılmış bilgisayarlaraya kaydedilmekte ve depolanmaktadır. İlgili servisler, kağıtlarla gelen (teleksden gelen) haberlerden seçtiklerini bilgisayarının ekranına çağırıp gereken çalışmaları yapar. Bu alıŐmalarını PC bilgisayarını kullanarak yapmaktadır. Her ilgili servis gelen haberlerden hangilerinin sayfa içinde kullanılacağına sayfa sekreteri ile birlikte karar verir.

Sayfaların hazırlanmasına **sabah toplantısıyla birlikte baŐlanıyor** diyebiliriz. Sabah toplantısı genel bir toplantıdır. Sayfa sorumluları kendi sayfalarında yer alacak haberlerin bir listesini yapmış olarak ve hangilerine yer vermek istediğini bir öneri olarak toplantıda dile getirir. Bu toplantı ile birlikte birinci sayfanın haricindeki sayfalar az çok Şekil olarak belirmeye başlar. Sayfaların Őekillendirilmesi taslak olarak yine kağıt üzerinde yapılmaktadır. Nereye hangi haber ne Şekilde girecek çizimde gösterilir. Çizilen sayfa taslaklarına göre sayfa sekreteri macintosh bilgisayarlarda Quarx Press programı ile sayfalarını hazırlar. Gün boyunca yazılar yazıldığı ve resimler kazındığı sayfaya yerleştirilir.

İlan sayfalarının hazırlanması da yine macintosh bilgisayarlarda yapılmaktadır. Her ilanın bir kod numarası vardır, örneğin eleman aranıyor gibi. İlanlar geldikçe kod numaralarına göre PC bilgisayarlarda yazılır. Ve data olarak sisteme saklanır, mac formatıyla. Girilen ilanlar mac ortamında kod numaralarına göre çağırılıp sayfa düzenlemesine göre yerleştirilir.

Kullanılacak seri ilanlar akŐama kadar hazırlanır. İlanlara ereve ve benzeri grafik süslemeler macintosh bilgisayarlarla yapılmaktadır.

Gün boyunca gelen haber ve resimler sayfadaki yerlerine önem sıralarına göre yerleştirilir, son rötuŐları yapılır. ve hazırlanan sayfalar sayfa filmlerinin alınması için çıkış ünitesine gönderilir.

Sabah gazetesinde bilgisayar sisteminin kullanılması yazı işlerindeki gereksiz zaman harcamaları ortadan kaldırılmıŐ gibidir. Klasik yönteme göre dizgi işleminde haberlerin, başlıkların ve de spotların yazılması bilgisayar destekli dizgi siteminde ayrı ayrı yapılmaktayken, Şimdi artık haber metinleri, başlıklar1, altbaŐlıklar, resim altları aynı bilgisayar sistemi içinde yapılabilmekte, resimler sistem içinde sayfadaki yerlerine yerleŐtirilebilmekte ve gazete bir bütün

olarak bire bir çıkış alınabilecek şekilde hazırlanmaktadır. Kullanılan sistem sayesinde pikaj, montaj, vb. işlemler artık tarihe karışmıştır diyebiliriz.

3.2.3. Sabah Gazetesinde Teknik Servis

Sabah gazetesi ilk günden beri bilgisayar sistemi ile çıkan bir gazetedir. Fakat ilk günde kullandığı sistem ile bugün kullanmakta olduğu sistem aynı sistem değildir. Yani gelişen teknoloji karşısında sistem yenilenmiş ve ilaveler yapılmıştır. Klasik yöntem bilgisayar sistemi ile tamamen terk edilmiş durumdadır Sabah gazetesinde. Güneşli'de bulunan merkez binası tamamen teknolojik donanımlar göz önüne alınarak ve de 2000'li yıllarının gazetesini çıkartabilecek kapasiteye göre yapılmıştır. Kullanılan teknolojiye gelişen ve sürekli yenilenen yeni sistemlerin ilave edilmesi mümkündür. Örneğin bugün kullanmakta olduğu baskı makinesi tamamen bilgisayar kumandalı çalışmaktadır. Ve bütün ayarlamaları otomatik yapılmaktadır.

Teknik serviste yapılan işlemler;

- Hazırlanan sayfaların çıkışlarını film olarak almak
- Muhabirlerin getirdiği diaları scannerde tarama işlemi yapılabilecek duruma getirmek

Macintosh bilgisayarlarda hazırlanan sayfalar çıkış ünitesine gönderilmeden önce SCITEX sistem ünitesine gönderilir. Burada Macintosh ekranında yapılması mümkün olmayan ilave işlemler yapılmaktadır. SCITEX sistemi tamamen bilgisayar donanımlı ve pahalı bir sistemdir. Bu sistemden önce Crosfield sistemi kullanılmaktaydı.

Sabah gazetesi 10 Ağustos 1987 yılından 1990 yılı Ağustosuna kadar "Crosfield Studio 875" bilgisayarlı sistemi kullanmıştır. Bu sistem, renkli resimleri elektronik olarak rötuşlayan, boyutlandırır ve yazılarıyla birlikte sayfa haline getirebilen tamamen bilgisayarlı bir sistemdir. Ancak Sabah 1990 Ağustosunda daha gelişmiş olan "Scitex" sistemine geçmiştir. Yeni sistem eskisine oranla daha hızlı ve renkli çıkışları kalite olarak daha iyi olan bir sistemdir. Scitex sistemiyle baskı için gerekli olan sayfa filimleri, macintosh bilgisayarlarda hazırlanan bitmiş sayfalar üzerinde yapılması gereken işlemleri yapar ve çıkış ünitesine elektronik olarak gönderir. Bu sistemde resimlerin dekupe edilmesi, resim üzerine başlıkların koyulması, yazı yazılması vb. işlemleri yapmak mümkündür.

Döner silindireli scannerlerde taranan dialar scitex sistemine gelir. Ve burada gerekli düzeltmeler yapılır. Scitexde düzeltmeleri yapılan resimlerin düşük rezulasyonlu olanları sistem odasına gönderilirken high rezulasyonlu

olanlar ise scitex sisteminde kalmaktadır. Low resulasyonlu resimler sayfa içindeki yerlerine sayfa sekreteri tarafından ölçülendirilip yerleştirilir, resim altları, başlıklar, spotlar ve metinler yerleştirilir. Sayfalar bitmiş olarak sistem içinde saklanır. Saklanan bitmiş sayfalar scitex sisteminde ekrana getirilir. Ve burada düşük resulasyonlu resimler high resulasyonlularla yer değiştirir. Sayfa sekreteri scitex de düzenlenen sayfaları okeyledikten sonra çıkış ünitesine gönderilir.

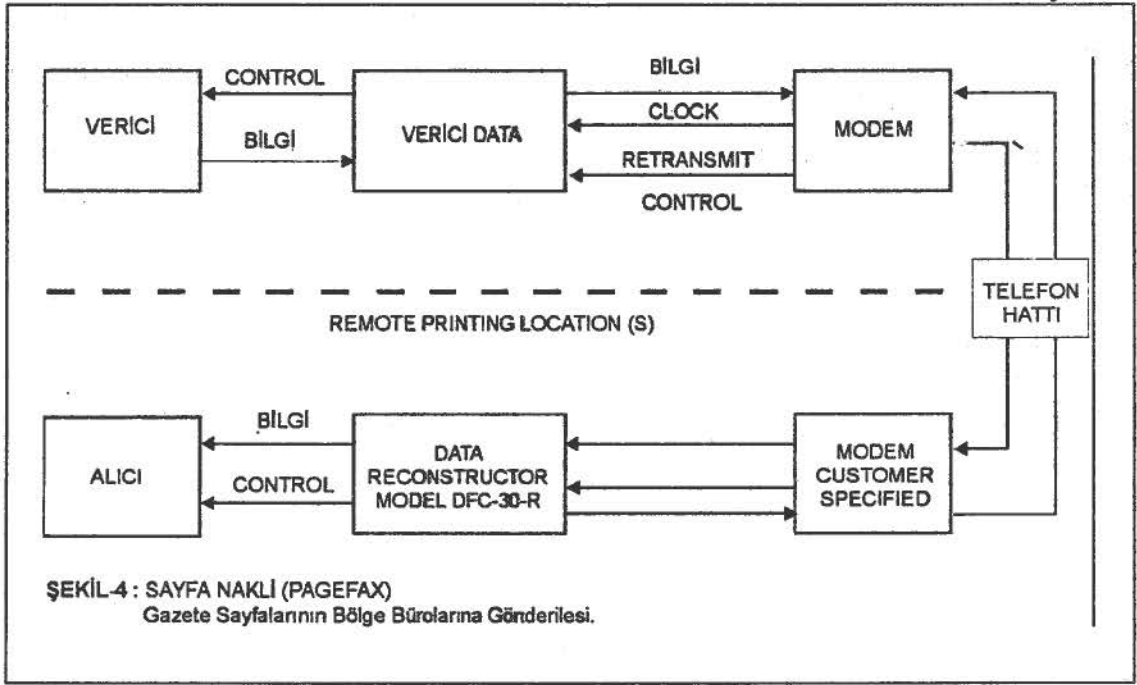
Çıkış ünitesine gelen sayfaların çıkışları 4 renk olarak film üzerine alınır. Siyah-beyaz sayfaların çıkışları film üzerine değil de bu iş için kullanılan özel rulo halindeki bir kağıt üzerine alınır. Film ve kağıt üzerine alınan çıkışlar kimyasal işlemlerden geçtikten sonra kalıp aşamasına gelinir. Kullanılan filmin özelliklerine göre belli bir pozlandırma ile sayfa filmi üzerindeki görüntü alüminyum kalıp üzerine aktarılır. Kalıplar dış etkilere etkilenmemesi için üzeri koruyucu bir madde ile örtülür.

Kalıp işleminden sonra artık gazete sayfaları baskıya hazır duruma gelir. Dünyanın en hızlı baskı makinesi olarak nitelendirilen, saatte 70.000 baskı yapan ve bilgisayarla yönetilen son model Goss HT 70 rotasyon ofset baskı makinesi kullanılmaktadır. Bu baskı makinesi Sabahta 22 Kasım 1991 yılından itibaren kullanılmaya başlamıştır.¹⁶ Bu makine Avrupa'da ilk defa Sabah'ta dönmeye başlamıştır. Sabah Gazetesi, baskı kalitesini ve de renkli sayfa kapasitesini bu makine ile arttırmıştır.

Sabah gazetesi bölge bürolarında basılacak gazete sayfalarını iki yolla gönderebilmektedir: 1- Pagefax, 2-Bilgisayar üzerinden.

Çıkışları alınan gazete sayfaları bölge bürolarına pagefax sayfa gönderme makinesi ile gönderebilmektedir. Gazete sayfaları makine tarafından okunarak elektronik noktacıklar olarak data hainde bölge bürolarına gönderiri. Bölge bürolarında bulunan sayfa yazıcılarında gelen elektronik noktalar data olarak sayfa yazıcısının belleğinde birikir. Data gelişi sona erdiğinde sayfalar bu kez elektronik noktacıkların sayfa filmi ya da özel kağıt üzerine düşmesi ile bire bir gazete sayfaları oluşmaya başlar. Yazma işlemi bittikten sonra bu kez yazılan gazete sayfa filmleri / özel kağıtlar kimyasal işleme tabi tutularak gazete sayfaları kalıp alınabilecek aşamaya getirilir. Kimyasal işlemde geçen sayfalara bölge bürolarında yapılması gereken ilaveler yapıldıktan sonra sayfaların kalıpları alüminyum üzerine alınır ve gazete sayfaları baskıya hazır duruma getirilir.

16 Sabah Gazetesi Broşür, 1993.

Sayfaların bilgisayar üzerinden data olarak gönderilmesi de mümkündür. Hazırlanan gazete sayfaları PTT'den kiralanan bir hat üzerinden modemle bağlantı kurularak sayfalar data halinde bölge bürolarında bulunan bilgisayarlara gönderilir; data olarak gönderilen sayfalar bilgisayar üzerinden çıkış üzerine gönderilir. Alınan sayfa filmleri / özel film kağıtları kimyasal işlem sonrasında kalıp üzerine transfer edilir.

Şimdi Sabah gazetesinde kullanılmakta olan bu yeni rotasyon ofset baskı makinesi Goss HT 70'i tanımaya çalışalım.

3.2.4. Sabah Gazetesinde Baskı Teknolojisi

3.2.4.1. Günümüz Rotasyon Ofset Baskı Makineleri

Rotasyon ofset baskı son yıllarda Türkiye dahil olmak üzere tüm dünyada bütün baskı metodları arasında en fazla büyüme kaydeden baskı metodudur. Rotasyon ofset baskı kalitesi bugün çok yüksek seviyeye ulaşmış olup tabaka ofsetle kıyaslama yapılabilecek duruma gelmiştir. Hatta birçok yetkilinin görüşüne göre şartlar elverişli olması halinde kurutmalı rotasyon ofset baskı kalitesi, tabaka ofsetten daha üstün olabilmektedir. Ancak Heatset rotasyon ofsette kaliteyi etkileyen en büyük faktörlerden biri halen kurutmadır. Basılı kağıt üzerindeki termik yük karakteristik "dalgalanmayı" beraberinde getirmektedir. Bu sorun üzerinde çeşitli kurumlar tarafından araştırmalar yürütülmüş ve çözümler aranmıştır. Yeni geliştirilen elektrostatik veb nemlendirme sistemleri belki bu soruna kesin çözüm sağlayacaktır. Veb tansiyonunun da dalgalanma sorununa

etkili olduğu bilinmektedir. Yapılan araştırma sonuçlarına göre kağıt gramajı ne kadar düşük olursa dalgalanma Şiddeti o kadar yüksek olmaktadır.

Rotasyon baskı makineleri bugün uzaktan kumandalı register, boya ve su ayarları, üretim kontrol sistemleri, çok işlevli katlama aparatları ve Inline-Finishing sistemleri ile çok komplike makineler haline gelmiştir. Rotasyon ofset baskının bazı karakteristik zellikleri Őyledir:

- Rotasyon ofset baskı makineleri kazan çapına bağlı olarak sabit ebatlıdır(sürekli form baskı için imal edilen dotasyon ofsetler bu konuda istisnadır),

- Tabaka ofsete kıyasla rotasyon ofsette değişik enli bobinler kullanılarak sadece tek bir ölçü değiştirilebilir,

- Çok renkli baskı sadece yaş üzeri yaş tatbik edilmektedir,

- Rotasyon ofsette birden fazla bobinle çalışarak çeşitli katlama varyasyonları ile ebat ve sayfa adedi olarak değişik üretim olanaklarına sahiptir,

- İlave nitelerle broşür, kitap ve ilaveler gibi bitmiş ürünleri tek etapta çıkarmak mümkündür.

Rotasyon ofset baskı makineleri gazete ve ticari rotasyon ofsetlere ayrılmaktadır. Bunun yanısıra yarı ticari rotasyon ofsetler veya kombine makineler de makine seçiminde dikkate alınmalıdır. Rotasyon ofset baskı makineleri belirli bir ürün veya üretim programı için özel konfigüre edilebilmektedir. Bu yapılırken tiraj, üretim kapasitesi, mevcut makine alanı ve kalite ihtiyacı gz önünde bulundurulmalıdır.

Kuşe kağıda çok renkli ticari baskı için konfigüre edilen rotasyon ofset baskı makinesinde örneğin bobin standı, debitr, baskı üniteleri, kurutma fırını, soğutma grubu, silikon grubu, katlama aparatı iskelesi(evirme tertibatı), katlama aparatı ve/veya tabaka çıkışı için enine kesici veya yapıştırma-dikiş üniteleri bulunmaktadır. Blanket yıkama, register ayar sistemi, kağıt kopma emniyet sistemi, nemlendirme suyu hazırlama üniteleri gibi ilaveler temel donanımı tamamlamaktadır.

Gazete ve dergi baskısı için makine tip mevcudu neredeyse sınırsız gibidir. Baskı nitelerinin yanısıra, gerekli ilave üniteler modüler sistemle teknik gereksinimlere göre uyarlanabilmektedir. Baskı ebadı(kağıt eni ve kazan kuturu), veb sayısı, baskı nitesi tipi ve adedi, kurutma fırını kapasitesi, katlama imkanları ve piyasa gereksinimlerini karşılayan özel üniteler makine konfigürasyonunda dikkate alınması gereken hususlardır.

Gazete rotasyon ofset baskı makinesi konusunda Sabah gazetesinin tercih ettiği ve kullanmakta olduğu makine "GOSS HT 70" baskı makinesidir. Ülkemizde bu makineyi ilk kullanan gazetedir. Ve Sabah gazetesinin hemen ardından baskı makinelerini yenileme ve yeni tekniklerle donatılmış olan GOSS HT 70 baskı makinesini kullanmaya başlayan Milliyet ve Hürriyet gazeteleri olmuştur. Gazetelerimiz arasındaki en iyi hizmeti sunma ve en yeni teknolojiyi gazete kuruluşlarında tatbik etmek , zamandan kazanmak, daha hızlı, daha kaliteli baskı için birbirleriyle kıyasıya yarış halinde bulunmaktadırlar. Sabah gazetesinin baskı makinesi olarak kullanmaya başladığı rotasyon ofset GOSS HT 70'i tanımaya çalışalım.

Gelişen ve sürekli büyüyen Türkiye'de, basım sektörümüzde de hızlı bir büyüme ve modernleşme dikkati çekmektedir. Son beş yılda gazete ve diğer ticari matbaaların yaptıkları makine yatırımları ülke ekonomisine önemli katkı sağlamaktadır. Yurtdışından getirilen son derece modern sistemler ve makineler, kaliteyi ve randımanı yükselterek bu işletmelerin iç ve dış pazarlarda rekabet gücünü artırmaktadır. Çağdaş işletmecilik anlayışı içinde yapılan yeni makine yatırımları Türk basım sektörünü bulunduğu yerden hiç şüphesiz daha da ileriye götürecektir.

3.2.4.1.1. Goss HT 70'in Özellikleri.

Goss HT 70, orta ve yüksek tirajlı gazeteler için tasarlanmış bir gazete rotasyon baskı makinesidir. Modüler yapım tarzlı HT 70, her gazetenin gereksinimlerine göre konfigüre edilebilmektedir. Boya ve nemlendirme sistemi, baskı makinesi kumanda sistemi ve katlama aparatı tipi müşterinin ihtiyacına ve de bütçesine göre seçilebilmektedir. Modüler yapımdan ötürü sonradan ilaveler yapmak mümkündür. Örneğin; daha fazla renkli sayfa isteniyorsa ya da tiraj artışı söz konusu olursa ilaveler yapılabilmektedir.

- **Baskı Üniteleri:** Baskı ünitelerinin konstrüksiyonu ünitelerin yerleşimini bir çizgide veya üst üste kule şeklinde mümkün kılıyor. İyi baskı kalitesi için yan duvarların çok sağlam olması gerekir. Bunu kumanda tarafında 100 mm kalınlığında döküm duvar ve motor tarafında 675 mm derinliğinde kasa şase garanti etmektedir. Baskı üniteleri kumanda tarafında iki bölümlü kapılarla donatılmıştır. Bu kapılar ardında makinenin çeşitli hidrolik, pnömomatik ve elektronik sistemleri bulunmaktadır. Baskı ünitesi tüneline olan iyi ulaşılabilirlik bakımı kolaylaştırdığı gibi, makine montajını da hızlandırmaktadır.

- **Kalıp ve Blanket Kazanı:** Kalıp ve blanket kazanları paslanmaz çelikten imal edilmiş olup, çiftsıralı ve öngerilmiş yataklar üzerinde dönmektedir.

2-5 mm eninde prezisyon germe kanalı süratli ve aletsiz kalıp germe işlemini mümkün kılmaktadır. Kalıp sonlarındaki ayarlanabilir register pimleri baskı kalıplarının tam registerli olmalarını sağlamaktadır. Motorize dikey ve yatay register ayarı kalıp kazanlarına uygulanabilir.

Blanket kazanlarında T'raylı bir germe sistemi kullanılmaktadır. Kalıp ve blanket kazanları kordon temaslı dönmektedirler.

- **Mürekkep Üniteleri:** GOSS HT 70 mürekkep ünitelerinde üç alternatif bulunmaktadır. Bunların her biri GOSS stansart fonksiyonlarına sahiptir. Alternatif olarak pompalı(Injector) mürekkep ünitesi, hazne bıçağı yukarıda olan mürekkep ünitesi ve hazne bıçağı altında olan ve boya haznesi ayrılabilen mürekkep ünitesidir. Bütün sistemlerde iki sürücü merdane kullanılmakta olup, merdane söküp takma işlemlerinde çabuk demonte edilebilen stasyonier merdane akslarından dolayı ince ayarlarda müteessir olunuyor. Üst veya alt hazne bıçağında mürekkep dozajı 32 ayar mandalı ile donatılmış tek parça esnek bıçak ile yapılmaktadır.

Çift enli GOSS makinelerinde ayrıca artık seçenek olarak dijital çalışan mürekkep sistemi de mevcuttur. Her mürekkep ünitesi dört adet sayfa genişliğinde mürekkep pompalama blokları(Injector packs) ile donatılmıştır.

Mürekkep dozajı sütun eninde dişli pompa vasıtasıyla yapılmaktadır. Mandal ayarı ortadan kalkmaktadır, pompa blokları bir kapalı sistem içinde çalışmakta ve kolayca değiştirilebilmektedir.

- **Nemlendirme Üniteleri:** GOSS HT 70 standart püskürtme sistemli nemlendirme ünitesi ile donatılmaktadır. Özel GOSS püskürtme sismi tamamen kapsüllenmiş ve devirdaimli su besleme sistemine bağlanmıştır. Nemlendirme ünitesinde üç merdane bulunmaktadır; kauçuk kaplı birer sürücü ve verici merdane ile kromlanmış, titreşimli ezici merdane.

Kalıpla sürücü merdane arası ayar, baskı üniteleri arasına boşluktan rahatlıkla yapılabilmekte ve şayet gerekirse nemlendirme üniteleri çok kısa bir sürede komple demonde edilebilmektedir.

- **Bobin Değiştiriciler:** Kağıt besleme üç kollu bobin standları tarafından üstlenmektedir. 1150 mm bobin çapına kadar GOSS CT 45, 1270 mm bobin çapına kadar da GOSS ct 50 kullanılmaktadır. Her iki baskı makinesi altında veya serbest çalışabildiği gibi sekizli kuleler için bir temel oluşturacak kadar sağlamdırlar. Her iki model tansiyon ayarını gerçekleştiren DC motor, tahrikli çift kayış sistemine sahiptir. Böylelikle çoğu konfigürasyonlarda ekstra bir debitöre gereksinim kalmamaktadır.

Bobin standı tek bir kişi tarafından sadece bir dakika içinde bobinle yüklenebilmektedir. Yüklemede bir pnömatik kavrama mili bobin göbeğine takılmakta ve bu sistem artık bobinlerin tekrar kullanılmasını mümkün kılmaktadır.

- **GOSS Katlama Aparatları:** Üretim gereksinimlerine göre (basit, çift üretim, tabloid veya büyük ebat) iki kapaklı katlama aparatı seçeneği mevcuttur: J2:3:3 orta gereksinimler, J2:5:5 yüksek gereksinimler içindir.

Her iki katlama aparatı çift üretimde 70.000 nn/saat'ten fazla randıman vermektedir. Ön kırım ve iğne ayarını makine dönerken yapmak mümkün olmaktadır.

Çeyrek kırım opsiyon, değişken kağıt eni mekanizması ve uzaktan ön kırım ve iğne ayarı ile katlama çeşidinde yüksek esneklik sağlanmış olmaktadır.

Ayrıca opsiyon olarak iki rotatif aparatı (R2:1 ve R3:2) ve bir kombinasyon katlama aparatı mevcuttur.

3.2.4.1.1.1. Modüler Dizayn

Üretim şartları her an değişebildiğinden GOSS HT 70'in tasarımı kapasiteyi artırmaya müsaittir. Dolayısıyla artan sayfa veya renk ihtiyacına çok çabuk cevap verme imkanı vardır.

Standart bir ön/arka baskı ünitesi üç değişik konfigürasyon tasarımının temelini oluşturmaktadır.

1- Altı kazanlı temel baskı ünitesi. Tek kağıt yolu ile çevirme tertibatlı olmaksızın 2+1 renk düzeni, 4+2 renk düzeni tek kağıt yolu ile veya 2+1 iki kağıt yolu için ikinci bir 6 kazanlı ünite birinci ünitenin üzerine monte edilebilmektedir.

2- Bir dizi satelit baskı ünitesi seçecek olarak mevcuttur. Tek renkli baskı ünitesi üzerine monte edilen 7 kazanlı bir baskı ünitesi ile çevrilebilir. 9 kazanlı baskı ünitesi oluşturulabilmektedir.

Bununla birlikte tek kağıt yolu ile bir yüze 4 renk veya 8 sayfa büyük ebatta her sayfada siyah artı bir renk basılabilir. 3, 4, 5 veya 9 kazanlı siyah ünitelerle her türlü baskı ihtiyacı karşılanabilir.

3- Kule Konfigürasyonu GOSS HT 70'in üçüncü modül opsiyonu modüler temel baskı ünitesi dört kat üst üste yerleştirilebildiğinde kağıt yolunun baskı ünitesi dör kat üst üste yerleştirilebildiğinde kağıt yolunun her yüzeyinde 2,3 ve 4 renk basmak mümkün olmaktadır.

Sabah gazetesi 2 Temmuz 1993 yılında, kapasitesi artırılan Ankara ve yeniden kurulan İzmir, Adana tesislerinden sonra Antalya bölge matbaasında da

gazete basmaya başlamıştır. Bu arada Trabzon tesisi de bölge baskısı yapmaya başlamıştır. Sonuç olarak sabah gazetesi Türkiye'de tek merkez'de basılan bir gazete olmaktan çıkarak aynı anda birkaç merkezde birden baskıyı gerçekleştiren ve kalite olarak aynı olan bir teknolojik konumuna gelmiştir. Yakın bir zamanda Almanya'da da baskı yapmaya başlayacak olan Sabah gazetesini çalışmalarını hızlandırmış bulunmaktadır.¹⁷

17 Mustafa KARADENİZ, Sabah Gazetesi Bilgisayar Mühendisi, 22 Temmuz 1994 tarihli görüşme.

SONUÇ

İnsan etkinliklerinin tamamlayıcı bir parçası olarak iletişim insanlık tarihine paralel bir gelişim gösterir. Kitle iletişim araçları, uygarlığın gelişmesi ve teknolojik ilerlemeler sonucunda iletişimin kitle iletişimine dönüşmesinde önemli bir etken olmuştur.

Kitle iletişim araçlarındaki gelişmeler sonucunda insan sadece çevresinde olup bitenler hakkında bilgi edinmekle yetinmeyip, dünyada neler olup bittiği hakkında da bilgi sahibi olmak istemektedir. Bu da kitle iletişim araçlarının teknolojik gelişmeler ve yenilikleri kendi işletmelerinde kullanmasını, olup bitenlerden kamuoyunu en kısa haberdar etmesini, bilgilendirmesini bir zorunluluk haline getirmiştir.

Sosyal ve teknolojik alanlarda görülen değişimler sonucunda gazete yayıncılığı da gelişerek bu günkü durumuna gelebilmiştir.

Teknolojinin yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak gündelik etkinliklerin hemen her bölümünde temel bir unsur durumuna geldiğini söyleyebiliriz. Modern yaşamın belirgin özelliklerinden biri de, toplumsal alanın sınırları içinde her türlü işin gerçekleştirilmesi aşamasında bir tür makineye gerek duyulmasıdır.

Gazetecilik alanında teknolojinin ilk adımı Gutenberg'le atılmıştır. 19. yüzyılda sanayi devriminin etkisiyle matbaacılık alanında görülen teknolojik ilerlemelerle gazete kendine özgü bir baskıya kavuşabilmiştir. Tahta baskı makinesinden buharlı baskı makinesine geçiş, elle dizgi yerine makine ile dizgi linotipin kullanımı, gazetecilik endüstrisine ve gazeteye yeni bir görünüm kazandırmıştır. Yaratıcı gazeteci ve matbaacıların da deneyimleri ve katkılarıyla gazete gelişen teknolojinin nimetlerini okuyucularına sunmuştur.

Matbaacılık alanındaki gelişmelerin yanısıra 19. yüzyılda telgrafın, telefonun, daktilo makinesinin, fotoğrafın, klişenin gazetecilikte kullanılması, gazeteyi çeşitli teknolojilerden yararlanan bir kitle iletişim aracı şekline sokmuştur. Telgraf ve telefon haber vermeyi süratlendirirken, daktilo makinesi elle haber yazma ile dizgi ve baskı arasındaki evreyi kısaltmıştır. Fotoğraf ve klişenin kullanılması ile gazete sayfalarında haberlerin yanı sıra fotoğraflarda kullanılabilir duruma gelmesiyle gazete bir hareketlilik kazanmıştır.

Kitle iletişim araçları 19. yüzyılla birlikte sayıca ve çeşitçe bir artış göstermiştir. Bu artışlar paralelinde kitle iletişim araçlarının kapsadıkları ve etkiledikleri alanlar da genişlemiştir. Gazetecilik alanında kullanılan kitle iletişim

araçları, insanın içinde yaşadığı dünyayı tanımlama yönünden büyük bir yarış vermektedir. 20. yüzyılla birlikte gazete teknolojisinde yenilikler görülmeye devam edilmiştir. Özellikle dizgi ve baskı alanındaki ilerlemeleri izlemek yeniliklere ayak uydurmak gazetecilik işletmecileri için büyük zorluklar doğurmuştur. Tipo baskı yanında ofset baskı yönetmi, foto-kompozisyon, film ile dizgi, elektronik dizgi, elektronik klişe yapma yoluyla gazete üretimine geçilmiştir. Pagefax ile oluşturulan gazete sayfaları bölge bürolarına gönderilmesi ile birlikte gazete baskısı aynı anda yapılabilir duruma gelmiştir.

Radyo ve televizyonun kitle haberleşmesinde kullanılmaya başlanmasıyla birlikte yüzyıllardır haber verme tekelini elinde bulunduran gazete bu özelliğini yitirmiştir. Yeni teknolojik gelişmeler paralelinde gazete işletmeleri, kitle haberleşme aracı olarak etkinliğini devam ettirmek, okunabilirliğini sağlamak, toplumu bilgilendirmek, eğlendirmek, eğlendirirken düşündürmek görevini yerine getirmek ve ticari bir kuruluş olarak ayakta kalabilmek için de teknolojik gelişmeler karşısında kendini yenilemek zorundadır.

Elektronik ve bilgisayar alanlarındaki gelişmeler ile birlikte gazete işletmeleri gerek organizasyon yapılarında ve gerekse gazete sayfalarının yapımı, basılması alanlarında yenilikleri takip etmek durumunda kalmıştır. Teknoloji alanındaki gelişmelerin gazete işletmelerinde uygulanması günümüzde gazete işletmelerini pahalı bir işletme şeklini almasına yol açmıştır.

Gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlar arasındaki en önemli sorun bilgisayar ve iletişim teknolojilerindeki gelişim hızının yarattığı farklılıktır diyebiliriz. Bunun sebebi de gelişmiş ülkelerin endüstrilerini tamamlamış ve zengin olmalarıdır. Zaten iletişim devriminin özellikle Batı'da oluşmasının sebebi de budur(özellikle ABD, Japonya ve Batı Avrupa). Bu ülkeler yeni teknolojik gelişmeleri daha hızlı ve yaygın kullanabilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler de yeni teknolojik gelişmeleri kullanmak isterlerse de yaygın olarak kullanamazlar. Çünkü elektronik sistemler pahalı olduklarından gelişmemiş ülkeler için ulaşılması zor teknolojilerdir.

Türkiye de gelişmekte olan bir ülke olarak teknolojik gelişmeleri mümkün olduğunca kullanmaya çalışmakla birlikte yine de yeterli olduğu söylenemez. Ülkemizdeki gazete işletmeleri teknolojide kaydedilen yeni gelişmeleri hemen kullanamamaktadır. Kullanabilen gazete işletmeleri ise büyük gazetelerdir(Başta Sabah gazetesi olmak üzere, Hürriyet, Milliyet gazeteleri). İçinde bulunduğumuz yüzyıl içinde gazete işletmelerinde kullanılan teknoloji tamamıyla bilgisayar sistemi temeline dayanmaktadır. Dizgiden renk ayırımına, yazı ve resimlerin sayfalara yerleştirilmesi, hazırlanan sayfaların sayfa filimlerinin alınması, alınan

sayfa filimlerinin bölge bürolarına pagefax ile gönderilmesi, baskı makinelerinin kontrolleri tamamıyla bilgisayar teknolojisi ile gerçekleştirilmektedir.

Teknolojik ilerlemeler sayesinde gazete işletmelerinin haber kaynakları, bölge büroları ile olan bağlantıları, haber alış-verişleri tamamıyla bilgisayar ortamında gerçekleşmektedir.

İletişim uyduları ve bilgisayar temelli bilgi göndericileri sayesinde haberlerin yalnızca yazılı metinler şeklinde olmaları sınırlaması da ortadan kalkmıştır. Günümüzde artık, bir ajansın ya da gazetenin muhabiri, herhangi bir bölgede olan olayı görüntülü olarak gönderebilmektedir. İletişim alanında uyduların kullanılması ile haberleşme alanındaki özellikle gazete sayfalarında kullanılan resimlerin, daha net bir şekilde haber içinde kullanılabilir duruma gelmiştir. Artık teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak haber alma kaynaklarında, bilgisayar ve elektronik data işlemlerinin kullanılması ile yeni düzenlemelere gidilerek, günlük gazetelerin oluşturulmasında sayfalar dolusu yazı kullanmakla değil, elektronik sistemlerin kullanılması ile gerçekleştirilmektedir.

İletişim teknolojisinde son birkaç yıl içinde sağlanan gelişmeler yazılı basının geleceğini olumsuz yönde etkileyecek boyutlardadır. Görsel ve işitsel araçların yazılı basın üzerinde oluşturacağı etki korkulacak boyutlara ulaşmamış; özellikle televizyonun sözle birlikte görüntüyü de evlere kadar taşımasıyla yeni bir çığır açılırken, basın da bu gelişmelere ayak uydurabilmiştir. Haberlerin ve haberleri destekleyen fotoğrafların gazetelerin haber merkezlerine hızlı bir şekilde ulaştırılması (telefax, telefoto vd.), baskı öncesi hazırlık sürecinin önemli ölçüde kısılması, değişik yerlerde bulunan baskı merkezlerine sayfa matrislerinin taşınması yerine sayfa filimlerinin aynı anda birçok merkeze aktarılabilmesi ve baskıda kullanılan yeni baskı makinelerinin kısa sürede çok sayıda gazete basabilmesi sonucunda gazete daha çok ve taze haber içeren hazetenin okura kısa zamanda ulaşmasını sağladı. Ne varki gazete işletmelerinin teknolojik gelişmeleri gazete yayıncılığında uygulamaları, ne kadar başarılı olursa olsun anında ve görüntülü haber verebilen televizyon karşısında üstün duruma gelmesine yetmedi.

Fakat yine de gazetenin yazılı olma yönü bir avantaj sayılabilir. Akılda kalma süresi kısa olan televizyon yayınlarına oranla gazeteler, konuları derinlemesine ele alıp inceleme, kalıcılık, iletilen mesajın yeniden okunabilmesi gibi özellikleri ile kaybettiği okurunu kazanma şansına sahiptir. Gazete sayfalarının görsel algılamaya dikkate alınarak yapılan çeşitli değişiklikler, renk ayrımı ve ofset baskının istenen her rengi basabilecek, teknik düzeye ulaşılmış olması gazetelerin televizyon karşısında rekabet edebilmesine, ayakta kalabilmesine, güncel olabilmesine yardımcı olmaktadır.

Gazete işletmelerinin giderek bilgisayar teknolojisine uyum sağlamasıyla dizgi, tashih, pikaj ve de montaj işlemleri ortadan kalmış durumdadır.

Gazete işletmelerinde kullanılan yüksek teknolojinin haber akışını hızlandırıp basım öncesindeki ara aşamaları ortadan kaldırması ile birlikte gazete maliyetlerini de belli oranda düşürdü. Ancak ne var ki gerek kullanılan teknoloji ve gerekse kullanılan malzemelerin dış kaynaklı olması yatırım maliyetlerini arttırmıştır. Bunun sonucu olarak da, ileri teknoloji bir yandan daha çok haberin en kısa zamanda ve en iyi şekilde okuyucuya ulaşmasını sağlarken bir yandan da basın niteliğini etkileyebilecek olan tekelleşme eğilimlerine yol açmaktadır.

Temel amacı her ne kadar insanları olaylardan haberdar etmek, kamuoyu oluşturmak, toplumu kültürel, sosyal, ekonomik ve politik açılardan aydınlatmak olsa bile , basın işletmeleri de diğer ticari işletmeler gibi kar amacıyla çalışmaktadır. Oysa basının satışlardan ve reklamlardan elde ettiği gelirlerinden başka gelir kaynağı yoktur. Buradan da gazete işletmelerinin işlevlerini yerine getirebilmesinin gelirleriyle doğru orantılı olduğu sonucuna varılabilmekteyiz.

Hızla gelişen ve pahalılaştan teknolojiye artan maliyetler karşısında bir basın işletmesinin salt satış gelirleriyle yaşaması mümkün değildir. Bunun sonucunda da gazeteler ekonomik olarak dışarıdan gelecek yardımlara bağımlı duruma gelmektedir.

Bir gazetenin reklam gelirlerinin artması gazetenin ne kadar okuyucu sayısına ulaştığına bağlıdır. Dolayısı ile basın işletmeleri sürekli bir büyümeyi ve yüksek kaliteli üretim için çok sayıda reklam satabilmeli, buna karşılık reklam verenlere çekici görünüp daha çok gelir elde edebilmek için de okuyucuya ulaşabilmelidir. Ne var ki serbest rekabete dayalı ekonomik sistemin temel kurallarından biri basın sektöründe de kendisini hissettirmektedir bu da; tekelleşmedir.

Basın işletmelerinde tekelleşmenin en önemli nedenlerinden biri verimliliğin arttırılması ve daha çok kar sağlama arayışıdır. Gazete işletmelerinde görülen tekelleşme iki şekilde kendisini göstermektedir ki bunlarda; "yatay tekelleşme" ve "dikey tekelleşme" dir. Yatay tekelleşme kendi yazı işleri kadrosuna sahip gazete sayısındaki azalmadır. Dikey tekelleşme ise birden çok gazetenin kontrolünün bir kişi ya da bir grubun eline geçmesidir.

Ülkemiz gazete yayıncılığında tekelleşme iş adamı Asil Nadir'in Veb Ofset Grubu'nu satın almasıyla başlayıp var olan diğer basın gruplarının bazılarının büyüüp gelişmesine, bazılarının da piyasadan silinmesine yol açmıştır.

Ülkemizde beş basın grubu yayınlanmakta olan gazete ve dergilerin büyük bir bölümünü denetimleri altında tutmaktadır. Bu beş basın grubu:

- Hürriyet Grubu
- Sabah grubu
- Doğan Şirketler Grubu(Milliyet)
- İhlas Grubu(Türkiye gazetesi)
- Interpress Grubu'dur.

Gelişen teknoloji ile birlikte gazeteler sayfalarını daha çok renkli basmaları ve ofset baskı, haberleşme alanında artan işletme giderleri, basın kuruluşlarının yatırım ihtiyaçları, giderlerini karşılayabilmesi için daha çok satılmasını zorunlu kılmaktadır. Bunun sonucu olarak gazete işletmeleri promosyon etkinlikleri ile gazete satışlarını arttırma yoluna gitmişlerdir.

Ne var ki günümüzde rekabetin gazetelerin birbirlerini karalama noktasına varması ile birlikte kamuoyunun gazete ve gazetecilere olan güvenini olumsuz yönde sarsmıştır.

Teknolojinin pahalı bir yatırım olması, gazetelerin belli kişilerin elinde toplanarak basın tröstleri oluşturulması sonucunda çıkartılan gazetelerin okuyucu kitlesi tarafından ayırt edilememesi ve gazeteler arasında bir farklılık görememesi sonucunu beraberinde getirmiştir. Buradan da teknolojinin pahalı olması ve gazete işletmelerinin varlıklarını devam ettirebilmeleri için oluşturulan tekelleşme basını olumsuz yönde etkilemektedir. Gazetelerin birbirlerini karalama ve promosyon faaliyetlerinde yoğunlaşmaları sonuçta gazete okuyucularını televizyona yöneltmiştir ki, bu da gazete tirajlarının düşmesini beraberinde getirmiştir.

Tekelleşme teknolojik gelişmelere paralel olarak ortaya çıkmasına karşın bu durum tek başına neden olamaz. Zaten mali sıkıntılar tekelleşme tehlikesini her zaman güdeme getirmektedir. Fakat bu gelişme gazete işletmelerini olumsuz yönde etkilememeli ve yazılı kuralları oluşturulamayan gazete işletmelerinin yapısını başaşağı etmemelidir.

Gutenberg'in baskı makinesi Rönesans'la birlikte Avrupa'ya nasıl yön verdiyse, günümüzde de aynı şekilde endüstrileşmiş pek çok ülkede ve giderek gelişmekte olan ülkelerde bilgisayar topluma yeni bir görünüm kazandırmaya yönelmiştir.

Günümüzde teknoloji alanındaki yenilikleri ve gelişmeleri büyük gazetelerimiz kendi bünyelerinde uygulayabilirken" Anadolu basını henüz bu teknolojik gelişmelerin oldukça gerisinde kalmaktadır.

Teknoloji alanında görülen yeniliklerin gazete işletmelerinde uygulanması ile gazetelerin organizasyon yapıları, muhabirler de kendi içlerinde bir değişim yaşamaktadırlar. Özellikle önceden kalemi kuvvetli olan, iyi haber yazabilen muhabir anlayışı yaygın iken, günümüzde artık muhabirlerin ve gazete içinde çalışanların teknolojik yenilikleri takip etmelerini, yeni gelişmeleri kullanabilmelerini de beraberinde getirmiştir. Günümüzde gazetecilik eğitimi veren okullarımızın gazetelerin ihtiyaç duyduğu nitelikli elemanları yetiştirerek basına kazandırmaları için teknolojik olarak donatılmış bir eğitim kurumlarına gereksinim vardır.

Günümüzde kullanılan teknoloji her geçen gün yenilenmeye devam ederken gazeteler de şekil olarak değişmeye, kendini yenilemeye devam edecektir. Teknolojik gelişmelerin ucuzlaması ile birlikte gazeteler belli bir merkezde devasa makinelerde basılma yerine, farklı bölgelerde oluşturulacak bürolarda bilgisayar teknolojisi ile hazırlanan gazete sayfalarının elektronik olarak transfer edilmesi ve marifeti büyük olan bunun yanında şekil olarak küçük baskı makineleri ile aynı anda basılabilmeleri söz konusu olabilecektir.

Teknolojik gelişmeler sonucu gazete her ne kadar elektronik gazeteye dönüşüyor olsa bile, gazeteler dün ve bugün olduğu gibi yine yazılı olarak kağıt üzerine basılan bir kitle haberleşme aracı olarak varlığını devam ettireceği kanısındayım.

KAYNAKÇA

Kitaplar

ADİL, İdris, **Haberde Dışa Bağımlılık**, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, No: 30, 1991.

ARSLANTUNALI, Mustafa, **Ayçöreği**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1992.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt I,

AYDIN, Emin Doğan, **Bilgi Bilimi-Kitle İletişimi**, İstanbul, Aydın Özel Eğitim ve Yayıncılık, 1991.

Basım Teknolojisindeki Son Gelişmeler ve DRUPA'82 Fuarından İzlenimler, İstanbul, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları, No: 1, 1982.

BAŞKUT, Cevat Fehmi, **Gazetecilik Dersleri**, İstanbul, Gazetecilik Enstitüsü Yayınları, 1967.

Büyük Larousse, Cilt IV, İstanbul, Milliyet Gazetecilik A.Ş., 1986.

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt I, İstanbul, İletişim Yayınları,

ÇAPMAN, Nedim, **Kitle Haberleşmesi**, Cilt I, İzmir, Etiket Matbaası, 1970.

DEMİRAY, Kemal, **Türkçe Sözlük**, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1994.

DEMİRKENT, Nezh, **Sayfa Sayfa Gazetecilik**, İstanbul, Altın Kitabevi Matbaası, 1982.

DERELİ, Ahmet, Hayrettin Mert, **Genel Matbaa**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1987.

Dictionnaire Larousse, Cilt VI, İstanbul, Milliyet Gazetecilik A.Ş., 1993-94.

DÖNMEZER, Sulhi, **Basın ve Hukuk**, İstanbul, İ.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 500, 1976.

ERDOĞAN, İrfan, Korkmaz Alemdar, **İletişim ve Toplum**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1990.

EVLİYAGİL, Şevket, **Basım Sanayininin Temel Kavramları**, Ankara, Ajans-Türk Matbaacılık, 1977.

EVLİYAGİL, Şevket, **Basın ve Basım İşletmeciliği Ders Notları**, Ankara, Ajans-Türk Matbaacılık, 1977.

EVLİYAGİL, Şevket, **Gazete Yayımlama Yöntemleri**, Ankara, Ajans-Türk Matbaacılık, 1982.

GAILLARD, PHILLIPPE, **Gazetecilik**, çev. Mehmet Selami Şakiroğlu, İstanbul, İletişim Yayınları, Mayıs 1994.

Gazete Nedir Ne Değildir? ve Basın Özgürlüğü, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, No: 26, 1987.

Gelişim Hachette, Cilt II, İstanbul, Interpress Basın ve Yayıncılık, 1993.

- GEVGİLİLİ, Ali, **Türkiye'de Yenileşme Düşüncesi-Sivil Toplum-Basın ve Atatürk**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1990.
- GİRİTLİ, İsmet, **Günümüzde Haberleşme-Olaylar-Sorunlar-Gözlemler**, İstanbul, Der Yayınları, 1988.
- GİRİTLİ, İsmet, **Günümüzde Haberleşme ve Bazı Sorunları**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1984.
- GÜLER, A. Deniz, **Eğitim İletişim Kurumu Olarak Çocuk Televizyonu ve Uygulamaları İle Bir Model Önerisi**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1991.
- GÜVENİR, O. Murat, **2.Dünya Savaşında Türk Basını**, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, No: 31, 1991.
- GÜZ, Nurettin, **Türkiye'de Basın-İktidar İlişkileri(1920-1927)**, Ankara, Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Matbaası, 1991.
- İLAL, Ersan, **İletişim Yığınsal İletişim Araçları ve Toplum**, İstanbul, Der Yayınları, 1989.
- İÇEL, Kayıhan, **Kitle Haberleşme Hukuku**, 3.b., İstanbul, Beta Basım Yayıncılık, 1990.
- İletişim Olayları ve Türk Basınının Sorunları**, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1984.
- İNÜĞÜR, M. Nuri, **Basın ve Yayın Tarihi**, 2.b., İstanbul, 1982.
- KABACALI, Alpay, **Türk Yayın Tarihi**, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, No: 22, 1987.
- KARDEŞ, Fethi, **60 Yılın Hikayesi**, Ankara, 1980.
- Kitle İletişim Tekniklerinde Gelişme ve Yazılı Basının Geleceği**, İstanbul, Hürriyet Vakfı Yayınları, No: 2, 1982.
- KOLOĞLU, Orhan, **Basımevi ve Basının Gecikme Sebepleri ve Sonuçları**, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, No: 21, 1987.
- OKAY, Vahap, **Babialı Konuşuyor**, İstanbul, Okay Yayınevi, 1989.
- OTMANBÖLÜK, Günver, **Babialinin Yarım Asırlıkları**, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1986.
- RİGEL, Nurdoğan, **Kağıt Kaplanlar**, İstanbul, Der Yayınları, 1993.
- Sabah Gazetesi Teknolojik Tanıtım Broşürü**, Sabah Gazetesi, İstanbul, 22 Temmuz 1994.
- SERTEL, Zekeriya, **Hatırladıklarım**, 3.b., İstanbul, 1987.
- ŞAPOLYO, E. Behnan, **Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın**, Ankara, 1969.
- TEKİNALP, Şermin, **Kitle İletim ve Değişim**, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1990.

Thema Larousse, Cilt VI, İstanbul, Milliyet Gazetecilik A.Ş., 1993-94.

TOKGÖZ, Oya, **Temel Gazetecilik**, Ankara, A.Ü. Nasın Yayın Yüksekokulu Yayınları, No: 8, 1987.

TOKGÖZ, Oya, **Temel Gazetecilik**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, No: 89, 1994.

TOPUZ, Hıfzı, **100 Soruda Türk Basını**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1973.

TÖRECİ, Ersin, **Bilgisayar Programlama ve Cobol**, Ankara, Meteksan Ltd. Şti, 1983.

Türk Basınının Sorunları Sempozyumu, Ankara, AÜ. Basın Yayın Yüksek Okulu Yayınları, 26-27 Mayıs 1986.

Türkçe Sözlük, Ankara, TDK Yayınları, S.293, 1969.

ÜLGEN, Hayri, **İşletmelerde Organizasyon İlkeleri ve Uygulamaları**, İstanbul, Gençlük Basımevi, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayınları, No:241, 1990.

ÜLGEN, Hayri, **İşletme Yönetiminde Bilgisayar**, İstanbul, Fatih Yayınevi Matbaası, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayınları, No:121, 1980.

YARIMAĞAN, Ünal, "Yönetim Sistemleri ve Elektronik Hesaplaşmalar," **Bilgisayar Kullanımı Yöneticiler Toplantısı Semineri**, Ankara, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, No: 113, 1973.

Dergiler

GÜRCAN, İbrahim, "Renk Ayrımında Scanner Çağı," **Ofset Teknolojisi Dergisi**, İstanbul, Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., Temmuz-Ağustos 1992.

Ofset Teknolojisi Dergisi, İstanbul, Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., S. 3, 1992.

Ofset Teknolojisi Dergisi, İstanbul, Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., S. 5, Eylül-Ekim 1993.

RİGEL Nurdoğan, "Siyasi İletişimde Konuşmadan Konuştur Yöntemi; Sus Oy Geliyor," **Babıllı Magazin**, İstanbul, S. 57, Nisan 1994.

Magnascan, Crosfield Electronics Ltd, International Headquarters, England, 1992.

Studio, Crosfield Electronics Ltd. International Headquarters, England, 1990.

Görüşmeler

ÇELİK, Önder, Cumhuriyet Gazetesi İşletme Mühendisi, 30 Ağustos 1994 tarihli görüşme.

ESER, Fikret, Cumhuriyet Gazetesi Yazı İşleri Servisi, 22 Ağustos 1994 tarihli görüşme.

KARADENİZ, Mustafa, Sabah Gazetesi Bilgisayar Mühendisi, 22 Temmuz 1994 tarihli görüşme.

TERCAN, Gökhan, Milliyet Gazetesi Bilgisayar Mühendisi, 22 Temmuz 1994 tarihli görüşme.

YILMAZ, İbrahim, Cumhuriyet Gazetesi Yazı İşleri Müdürü, 30 Ağustos 1994 tarihli görüşme.

Diğer

TAŞAN, Orhan, İstanbul üniversitesi Basın yayın Yüksek Okulu, 1987-88 "Türk Basın Tarihi" Ders Notları.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTEKNOLOJİ MERKEZİ